

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Spraw Zagranicznych, www.mfa.gov.pl/en [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Foreign Affairs]. Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Foreign Affairs for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Spraw Zagranicznych, www.msz.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych]. Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

DAWNA SEKCJA CZWARTA

**SPRAWA AL NASHIRI
przeciwko POLSCE**

(Skarga nr 28761/11)

WYROK

STRASBURG

24 lipca 2014 r.

OSTATECZNY

16 lutego 2015 r.

*Wyrok ten stał się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 § 2
Konwencji. Może podlegać zmianom redakcyjnym.*

POSTĘPOWANIE	1
A. Postępowanie pisemne i ustne	1
B. Brak przedstawienia przez Rząd RP w niniejszej sprawie oraz w sprawie <i>Husayn (Abu Zubaydah)</i> informacji i dokumentacji dowodowej	4
FAKTY	12
I. DOWODY PRZED TRYBUNAŁEM	12
II. WPROWADZENIE DO SPRAWY	13
A. Zamachy terrorystyczne, o które skarżący był podejrzany	13
1. Zamach bombowy na USS Cole w roku 2000	13
2. Zamach bombowy na MV Limburg	14
B. Tzw. Program dla szczególnie ważnych więźniów	14
1. Ustanowienie Programu HVD	14
2. Zaawansowane techniki przesłuchań	16
3. Standardowe procedury i traktowanie „Osób Zatrzymanych o Wysokiej Wartości” przetrzymywanych przez CIA (łącznie stosowanie różnych technik przesłuchań)	19
4. Warunki osadzenia w ośrodkach zamkniętych CIA	26
5. Zakończenie Programu HVD	27
C. Rola firmy Jeppesen	28
D. Komisje wojskowe	28
1. Rozkaz wojskowy z dnia 13 listopada 2001 r.	28
2. Rozkaz Komisji Wojskowej nr 1	29
3. Ustawa o komisjach wojskowych z 2006 roku i Ustawa o komisjach wojskowych z 2009 roku	32
E. Przegląd Senatu USA na temat działań CIA zaangażowanej w Program HVD w latach 2001-2009	33
III. SZCZEGÓŁOWE OKOLICZNOŚCI SPRAWY	34
A. Schwytanie skarżącego, przekazanie go w ręce CIA i wstępne przetrzymywanie (od końca października do dnia 4 grudnia 2002 r.)	35
B. Transfer do Polski i przetrzymywanie w „czarnej dziurze” w Starych Kiejkutach (od dnia 4/5 grudnia 2002 r. do dnia 6 czerwca 2003 r.)	37
1. Transfer (4-5 grudnia 2002 r.)	37
2. Zatrzymanie i niewłaściwe traktowanie (5 grudnia 2002 r. - 6 czerwca 2003 r.)	38

C. Transfer z Polski w dniu 6 czerwca 2003 r.	42
D. Kolejne transfery skarżącego podczas przetrzymywania przez CIA (od 6 czerwca 2003 r. do 6 września 2006 r.)	43
E. Przetrzymywanie skarżącego w Zatoce Guantánamo i jego proces przed Komisją Wojskową (od dnia 6 września 2006 r. do chwili obecnej)	44
1. Rozprawa przed Trybunałem ds. Weryfikacji Statusu Kombatantów	44
2. Proces przed komisją wojskową	45
F. Śledztwo parlamentarne w Polsce	47
1. Śledztwo parlamentarne w Polsce	47
2. Przedstawione przez organizacje międzynarodowe opinie dotyczące śledztwa	47
G. Śledztwo w postępowaniu karnym w Polsce	47
1. Informacje na piśmie i ustne przekazane przez polski Rząd w niniejszej sprawie i w sprawie Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce	48
2. Fakty dostarczone w niniejszej sprawie przez skarżącego i uzupełnione przez fakty związane ze sprawą Abu Zubaydah przeciwko Polsce oraz niektóre materiały publicznie dostępne ..	50
3. Opinie organizacji międzynarodowych na temat śledztwa	58
IV. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE	60
A. Kodeks karny	60
1. Jurysdykcja terytorialna	60
2. Przestępstwo przekroczenia uprawnień	60
3. Zarzut przedawnienia	60
4. Ochrona poufności śledztwa (przestępstwo rozpowszechnienia informacji o śledztwie)	61
B. Kodeks postępowania karnego	61
1. Ściganie przestępstw	61
2. Materiały niejawnne	62
C. Ustawy dotyczące informacji niejawnnych i powiązane rozporządzenia	62
1. Ustawy dotyczące informacji niejawnnych	62
2. Rozporządzenie z 2012 roku	64
D. Ustawa o agencjach wywiadu	64
V. WŁAŚCIWE PRAWO MIĘDZYNARODOWE	67
A. Konwencja wiedeńska o prawie traktatów	67

B. Komisja Prawa Międzynarodowego, 2001 Artykuły o odpowiedzialności państw za czyny międzynarodowo bezprawne ..	67
C. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	68
D. Konwencja NZ w sprawie zakazu stosowania tortur	68
E. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 60/147	69
VI. WYBRANE PUBLICZNE ŹRÓDŁA DOTYCZĄCE OGÓLNEJ WIEDZY NA TEMAT PROGRAMU HVD ORAZ PRZEDSTAWIENIE OBAW DOTYCZĄCYCH RZEKOMEGO ŁAMANIA PRAW CZŁOWIEKA W OŚRODKACH PRZETRZYMYWANIA PROWADZONYCH PRZEZ USA PO 11 WRZEŚNIA 2001 R.	70
A. Organizacja Narodów Zjednoczonych	70
1. Oświadczenie Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka na temat więzienia talibów i członków Al-Kaidy w amerykańskiej bazie w Guantánamo na Kubie, 16 stycznia 2002 roku	70
2. Oświadczenie Międzynarodowej Rady Rehabilitacji Ofiar Tortur	70
3. Grupa robocza NZ ds. Arbitralnych Aresztowań, Opinia Nr 29/2006, Pan Ibn al-Shaykh al-Libi i 25 innych osób przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki Północnej, ONZ Dok. A/HRC/4/40/Załącznik 1 przy 103 (2006)	71
B. Inne organizacje międzynarodowe	71
1. Amnesty International, Memorandum do Rządu USA dot. praw osób przetrzymywanych przez USA w Afganistanie i Guantánamo, kwiecień 2002	71
2. Human Rights Watch, „Stany Zjednoczone, Domniemanie winy: Łamanie praw człowieka w przypadku osób zatrzymanych po 11 września 2001”, Tom 14, Nr 4 (G), sierpień 2002	72
3. Human Rights Watch, „Stany Zjednoczone: Raporty w sprawie tortur osób podejrzanych o związki z Al-Kaidą”, 26 grudnia 2002	72
4. Międzynarodowa Helsińska Federacja na rzecz Praw Człowieka, „Środki przeciwko terroryzmowi, bezpieczeństwo i prawa człowieka: Rozwój w Europie, Azji Środkowej i Ameryce Północnej po 11 września 2001”, Raport, kwiecień 2003	72
5. Raport Amnesty International z 2003 roku - Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, 28 maja 2003	72

6. Amnesty International, „Bezprawne przetrzymywane w Zatoce Guantánamo sześciu osób z Bośni i Hercegowiny”, 29 maja 2003	73
7. Amnesty International, „Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Zagrożenie przed złymi praktykami: Podważenie standardów międzynarodowych poprzez dalsze stosowanie zatrzymań w ramach „wojny z terrorem”, 18 sierpnia 2003	73
8. Amnesty International, „Osadzenie incommunicado/Obawa przed niewłaściwym traktowaniem”, 20 sierpnia 2003.....	73
9. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Stany Zjednoczone: Prezes ICRC zaleca postęp w sprawie przetrzymywania, komunikat prasowy 04/03, 16 stycznia 2004	74
10. Human Rights Watch - Oświadczenie z dnia 6 listopada 2005 r. nt. Tajnych Ośrodków Przetrzymywania USA.....	74
11. Human Rights Watch – Wykaz więźniów widm prawdopodobnie przetrzymywanych przez CIA z dnia 30 listopada 2005 roku	75
C. Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1340 (2003) o prawach osób przetrzymywanych przez Stany Zjednoczone w Afganistanie lub w Guantánamo, 26 czerwca 2003.....	77
D. Doniesienia i artykuły prasowe.....	78
1. Media międzynarodowe.....	78
2. Polskie media	82
3. Rozmowa z Panem A. Kwaśniewskim, byłym Prezydentem RP	82
VII. MIĘDZYNARODOWE ŚLEDZTWA DOTYCZĄCE DOKONYWANYCH PRZEZ CIA W EUROPIE, W TYM W POLSCE, TAJNYCH ZATRZYMAŃ I TRANSPORTÓW OSÓB PODEJRZANYCH O TERRORYZM	83
A. Rada Europy	83
1. Procedura przewidziana w Artykule 52 Konwencji	83
2. Dochodzenie Zgromadzenia Parlamentarnego - Śledztwo Marty’ego	84
B. Parlament Europejski	97
1. Śledztwo Favy	97
2. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2007 roku	101
3. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2011 roku	104
4. Raport Flautre oraz Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2012 roku.....	104

5. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2013 roku	105
C. Raport ICRC z 2007 roku	106
D. Organizacja Narodów Zjednoczonych.....	110
1. Wspólne Badanie ONZ z 2010 roku	110
2. Uwagi Komitetu Praw Człowieka ONZ z 2010 roku	113
E. Raport CHRGI	114
VIII. INNE DOKUMENTY DOWODOWE PRZEDŁOŻONE TRYBUNAŁOWI.....	118
A. Pismo polskiej Straży Granicznej z dnia 23 lipca 2010 roku	118
B. Transkrypcja TDIP „Wymiany poglądów z [M.P.], byłą dyrektorem lotniska Szczecino/Szymany w Polsce”	118
C. Oświadczenie pod przysięgą złożone Trybunałowi przez senatora Piniora w sprawie <i>Husayn (Abu Zubaydah)</i>	123
IX. WYCIĄGI Z ZEZNAŃ BIEGŁYCH I ŚWIADKÓW PRZESŁUCHANYCH PRZEZ TRYBUNAŁ	125
A. Pan Fava.....	125
B. Prezentacja senatora Marty’ego i Pana J.G.S. „Istota dostępnych dowodów, w tym danych lotu, w odniesieniu do Polski w sprawach <i>Al Nashiriego</i> i <i>Abu Zubaydah</i> ”	130
C. Senator Marty.....	136
D. Pan J.G.S.....	138
E. Senator Pinior	141
PRAWO.....	144
I. ZARZUT PRZEDWSTĘPNY RZĄDU W SPRAWIE NIEWYCZERPANIA KRAJOWYCH ŚRODKÓW ODWOŁAWCZYCH	144
A. Argumenty stron	144
1. Rząd	144
2. Skarżący	145
B. Ocena Trybunału.....	145
II. PRZESTRZEGANIE PRZEZ POLSKĘ ARTYKUŁU 38 KONWENCJI.....	146
A. Stanowiska stron.....	146
1. Rząd	146
2. Skarżący	149
B. Ocena Trybunału.....	150
1. Zastosowanie zasad wynikających z orzecznictwa Trybunału ...	150

2. Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie	153
III. USTALENIE PRZEZ TRYBUNAŁ STANU FAKTYCZNEGO I OCENA MATERIAŁU DOWODOWEGO.....	157
A. Stanowiska stron odnośnie do faktów i dowodów.....	157
1. Rząd	157
2. Skarżący	158
B. Stanowiska Amnesty International (AI) oraz Międzynarodowej Komisji Prawników (ICJ) na temat publicznej wiedzy o praktykach USA wobec schwytanych osób podejrzanych o terroryzm.....	161
C. Konkluzja Trybunału odnośnie do braku sporu, co do faktów i dowodów	162
D. Ocena faktów i dowodów przez Trybunał.....	162
1. Odpowiednie zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału	163
2. Wstępne rozważania dotyczące oceny faktów i dowodów w niniejszej sprawie	164
3. Ocena faktów i dowodów w związku z zarzutami skarżącego dotyczącymi jego transportu do Polski, tajnego przetrzymywania w Polsce i jego transportu z terytorium Polski	165
4. Ocena faktów i dowodów związanych z rzekomą wiedzą i udziałem Polski w Programie CIA dotyczącym HVD.....	172
5. Wnioski Trybunału dotyczące rzekomej wiedzy i udziału Polski w Programie CIA dotyczącego HVD.....	179
IV. ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE KONWENCJI ZA WSPÓŁUDZIAŁ W PROGRAMIE HVD.....	182
A. Oświadczenia stron	182
1. Rząd	182
2. Skarżący	182
B. Interwencja strony trzeciej - AI/ICJ.....	183
C. Ogólne zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału	184
1. Odnośnie do odpowiedzialności Państwa za traktowanie i przetrzymywanie na jego terytorium skarżącego przez zagranicznych funkcjonariuszy	184
2. Odnośnie do odpowiedzialności Państwa związanej z wydaleniem skarżącego z jego terytorium	184
3. Konkluzja	186
V. ZARZUT NARUSZENIE ARTYKUŁU 3 KONWENCJI.....	186

A. Proceduralny aspekt artykułu 3.....	187
1. Oświadczenia stron	187
2. Interwencja stron trzecich	192
3. Ocena Trybunału.....	196
B. Aspekt materialny artykułu 3.....	202
1. Oświadczenia stron	202
2. Ocena Trybunału.....	203
VI. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 5 KONWENCJI	209
A. Stanowiska stron.....	210
1 Rząd	210
2. Skarżący	210
B. Ocena Trybunału.....	211
1. Dopuszczalność.....	211
VII. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI.....	214
A. Stanowiska stron	214
1. Rząd	214
2. Skarżący	214
B. Ocena Trybunału.....	215
1. Dopuszczalność.....	215
2. Meritum.....	215
VIII. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 13 W POWIĄZANIU Z ARTYKUŁEM 3 KONWENCJI.....	216
A. Stanowiska stron	216
B. Ocena Trybunału.....	216
1. Dopuszczalność.....	216
2. Meritum.....	216
IX. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI	218
A. Stanowiska stron	218
1. Rząd	218
2. Skarżący	218
B. Ocena Trybunału.....	220
1. Dopuszczalność.....	220
2. Meritum.....	220
X. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁÓW 2 I 3 KONWENCJI W ZWIAZKU Z ARTYKUŁEM 1 PROTOKOŁU NR 6 DO KONWENCJI.....	223

A. Stanowiska stron	224
1. Rząd	224
2. Skarżący	224
B. Ocena Trybunału.....	225
1. Dopuszczalność.....	225
2. Meritum.....	225
XI. POZOSTAŁE ZARZUTY NARUSZENIA KONWENCJI	226
XII. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 46 KONWENCJI.....	227
XIII. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI	229
A. Szkoda	229
B. Koszty i wydatki	230
C. Odsetki za zwłokę.....	230
Z TYCH WZGLĘDÓW, TRYBUNAŁ, JEDNOGŁOŚNIE,.....	230

W sprawie Al Nashiri przeciwko Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja) zasiadając jako Izba w składzie:

Ineta Ziemele, *Przewodnicząca*,
Päivi Hirvelä,
George Nicolaou,
Ledi Bianku,
Zdravka Kalaydjieva,
Vincent A. De Gaetano,
Krzysztof Wojtyczek, *sędziowie*,
oraz Françoise Elens-Passos, *Kanclerz Sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniach 2 i 3 grudnia 2013 r. oraz 1, 2 i 8 lipca 2014 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w ostatniej z wyżej wymienionych dat.

POSTĘPOWANIE**A. Postępowanie pisemne i ustne**

1. Niniejsza sprawa dotyczy skargi (nr 28761/11) wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 6 maja 2011 r. do Trybunału na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatela Arabii Saudyjskiej pochodzenia jemeńskiego, pana Abd Al Rahima Hussayna Muhammada Al Nashiriego („skarżącego”).

2. Skarżący był reprezentowany przed Trybunałem przez pana J.A. Goldstona, adwokata, członka Izby Adwokackiej w Nowym Jorku i Dyrektora Wykonawczego Open Society Justice Initiative („OSJI”), pana R. Skilbecka, adwokata, członka Izby Adwokackiej Anglii i Walii oraz Dyrektora ds. Spraw Postępowań sądowych OSJI, panią A. Singh, adwokata, członka Izby Adwokackiej w Nowym Jorku i prawnika w OSJI, a także przez panią N. Hollander, adwokata, członka Izby Adwokackiej w Nowym Meksyku.

Polski Rząd („Rząd”) był reprezentowany przez swojego Pełnomocnika, panią J. Chrzanowską z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący powoływał się na naruszenia różnych postanowień Konwencji, w szczególności:

(i) artykułów 3, 5 i 8 poprzez umożliwienie przez Polskę osadzenia go przez CIA w ośrodku zatrzymań w Starych Kiejkutach, tym samym pozwalając CIA na poddanie go traktowaniu, które sprowadzało się do

tortur, przetrzymywania w odosobnieniu z pozbawieniem jakiegokolwiek kontaktu z rodziną;

(ii) artykułów 2 i 3 Konwencji, artykułu 1 Protokołu Nr 6 do Konwencji, jak również artykułów 5 i 6 Konwencji poprzez umożliwienie przez Polskę jego transferu z Polski do innych ośrodków przetrzymań prowadzonych przez CIA, pomimo oczywistej obawy, że zostanie on poddany dalszym torturom, niewłaściwie traktowany, przetrzymywany w odosobnieniu, skazany na karę śmierci oraz rażąco nierzetelny proces sądowy;

(iii) artykułów 3 oraz 13 Konwencji poprzez nieprzeprowadzenie przez Polskę skutecznego i rzetelnego śledztwa w sprawie zarzutów skarżącego dotyczących poważnych naruszeń jego praw chronionych przez Konwencję w czasie kiedy był przetrzymywany na terytorium Polski.

4. Niniejsza skarga została przydzielona do Sekcji Czwartej Trybunału (Reguła 52 § 1 Regulaminu Trybunału).

5. W dniu 30 listopada 2011 r. zgodnie z Regułą 41 wiceprzewodniczący Sekcji nadał skardze charakter priorytetowy.

6. W dniu 10 lipca 2012 r. Izba, której przydzielono rozpatrzenie sprawy (Reguła 26§ 1) zakomunikowała skargę Rządowi.

7. Zarówno Rząd jak i skarżący przedstawili pisemne stanowiska odnośnie do dopuszczalności oraz meritum sprawy. Ponadto, przedstawiono stanowiska stron trzecich: Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Międzynarodowej Komisji Prawników oraz Amnesty International, jak również stanowisko Specjalnego Sprawozdawcy Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. promowania i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności przy zwalczaniu terroryzmu („Specjalny Sprawozdawca ONZ”).

8. W dniu 22 stycznia 2013 r. Izba zezwoliła stronom oraz interwenientom na przedłożenie uwag do sprawy w świetle orzeczenia Wielkiej Izby w sprawie *El-Masri przeciwko byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii* [WI], nr 39630/09, ECHR 2012.

9. W dniu 9 lipca 2013 r. Izba zdecydowała, że sprawa będzie rozpatrywana łącznie ze sprawą *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce* (nr 7511/13).

10. Następnie Izba po konsultacjach ze stronami zdecydowała, że w obu sprawach odbędzie się rozprawa publiczna w kwestii dopuszczalności oraz meritum (Reguła 63 § 1) i zaprosiła Specjalnego Sprawozdawcę ONZ do wzięcia w niej udziału. Data rozprawy została wyznaczona na dzień 3 grudnia 2013 r.

Ponadto Izba postanowiła z urzędu przeprowadzić dowód z zeznań świadka i biegłych (Reguła A1 Aneksu do Regulaminu Trybunału). Data rozprawy wyjaśniającej została wyznaczona na dzień 2 grudnia 2013 r.

11. W dniu 14 października 2013 r. na podstawie Reguły 63 § 2 Regulaminu Trybunału Rząd zwrócił się do Trybunału o wyłączenie prasy i publiczności ze wszystkich rozpraw wskazując, że mając na uwadze

szczególne okoliczności rozpatrywanych Spraw, jawność rozprawy mogłaby przynieść szkodę interesowi wymiaru sprawiedliwości.

Skarżący, który został poproszony o przedłożenie swoich uwag, sprzeciwił się wnioskowi Rządu, utrzymując, że Rząd nie poparł swojego wniosku odpowiednimi argumentami. Powołał się przy tym na zasadę transparentności wymiaru sprawiedliwości.

12. Następnie, odnosząc się do wniosku Rządu o wyłączenie prasy i publiczności z wszystkich rozpraw, Izba zdecydowała o jawności rozpraw zgodnie z Regulą 63 § 1 Regulaminu Trybunału. Izba zdecydowała również, że dodatkowa rozprawa z wyłączeniem jawności odbędzie się w dniu 2 grudnia 2013 r.

13. W związku z tym, Przewodniczący Izby polecił sporządzić stenogramy wszystkich rozpraw zgodnie z Regulą 70 Regulaminu Trybunału i Regulą A8 Aneksu do Regulaminu Trybunału o czym odpowiednio poinstruował Kanclerza.

14. W dniu 2 grudnia 2013 r. na podstawie Reguły A1 §§ 1 i 5 Aneksu do Regulaminu Trybunału, Trybunał przeprowadził rozprawę mającą na celu wyjaśnienie faktów i wysłuchał zeznań ekspertów i świadka. Tego samego dnia na podstawie Reguły 63 § 2 Reguł Trybunału przeprowadził rozprawę z wyłączeniem jawności i wysłuchał wniosków stron dotyczących zebranych dowodów. Przesłuchania te odbyły się w budynku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

15. Publiczna rozprawa odbyła się w budynku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w dniu 3 grudnia 2013 r. (Reguła 59 § 3).

Przed Trybunałem stawili się:

(a) w imieniu pozwanego Rządu:

Pan	A. NOWAK-FAR, <i>Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych,</i>
Pani	J. CHRZANOWSKA, <i>Pełnomocnik Rządu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka,</i>
Pani J. ŚLIWA,	<i>Zastępca Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie,</i>
Pani A. MEŻYKOWSKA,	<i>Zastępca -pełnomocnika Rządu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka,</i>
Pani	K. GÓRSKA-ŁAZARZ, <i>Doradca, Ministerstwo Spraw Zagranicznych.</i>

(b) w imieniu skarżącego Al Nashiriego:

Pani A. SINGH,	<i>Pełnomocnik</i>
Pan M. PIETRZAK,	<i>Pełnomocnik</i>

Pan R. SKILBECK,	<i>Pełnomocnik</i>
Pani N. HOLLANDER,	<i>Pełnomocnik</i>

(c) w imieniu skarżącego Husayna (Abu Zubaydah):

Pan P. HUGHES,	<i>Pełnomocnik</i>
Pan B. JANKOWSKI,	<i>Pełnomocnik</i>
Pani H. DUFFY,	<i>Pełnomocnik</i>
Pan J. MARGULIES,	<i>Pełnomocnik</i>
Pan C. BLACK,	<i>Doradca</i>

(d) jako strona trzecia w sprawie Al Nashiri:

Pan B. EMMERSON,	Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. <i>promowania i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności w sytuacjach zwalczania terroryzmu,</i>
Pani A. KATULU,	<i>Doradca.</i>

Trybunał wysłuchał wystąpień Pana Nowaka-Fara, Pana Śliwy, Pani Singh, Pana Pietrzaka, Pana Hughesa, Pana Jankowskiego oraz Pana Emmersona.

16. W dniu 1 lutego 2014 r. Trybunał zmienił skład swoich Sekcji (Reguła 25 § 1), jednak niniejsza sprawa pozostała w gestii dawnej Sekcji Czwartej (Reguła 52 § 1).

B. Brak przedstawienia przez Rząd RP w niniejszej sprawie oraz w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* informacji i dokumentacji dowodowej

17. W dniu 10 lipca 2012 r., komunikując skargę Rządowi (patrz paragraf 6 powyżej), Izba zwróciła się do Rządu o dostarczenie, z zachowaniem poufności w rozumieniu Reguły 33 § 2 Regulaminu Trybunału, materiałów wskazujących podstawy, na których skarżący otrzymał status pokrzywdzonego w śledztwie wszczętym w dniu 11 marca 2008 r. (patrz również paragrafy 131–172 poniżej) i wskazujących, czy fakt jego przetrzymywania w Polsce został w tym śledztwie ustalony, a jeżeli tak, to na jakiej podstawie.

W związku z zarzutami, że istniał przygotowany przez polskie władze dokument (umowa) dotyczący utworzenia i prowadzenia tajnego więzienia CIA na terytorium Polski, Izba, w przypadku, gdyby taki dokument istniał, zobowiązała Rząd do dostarczenia jego kopii z zachowaniem przepisów o poufności określonych w Regule 33 § 2 Regulaminu Trybunału. Izba zobowiązała również Rząd do przedstawienia informacji, czy dokument ten znajduje się wśród dowodów zgromadzonych podczas śledztwa.

18. W związku z powyższym, Izba postanowiła na podstawie Reguły 33 § 2 Regulaminu Trybunału ze względu na bezpieczeństwo narodowe w

społeczeństwie demokratycznym ograniczyć publiczny dostęp do następujących dokumentów:

1) wszelkich dokumentów, które mogą zostać przedstawione przez Rząd w przyszłości dotyczących rzekomych operacji transferów dokonywanych przez CIA w Polsce lub w innych państwach oraz rzekomego udziału Polski lub innych państw w tych działaniach;

2) wszelkich dokumentów, które mają być złożone przez Rząd, ujawniających zakres i przebieg śledztwa prowadzonego w tym zakresie w Polsce lub identyfikujących osoby, które przedstawiły zeznania, zostały oskarżone lub zostały w inny powiązane ze śledztwem; oraz

3) wszelkich materiałów niejawnych, których w przyszłości może zażądać od Rządu Trybunał lub które zostałyby złożone do Trybunału z własnej inicjatywy Rządu.

19. Rząd został również poinformowany, że jeśli chciałby zapewnić poufność przedstawionych materiałów przy użyciu szczególnych środków bezpieczeństwa, to Trybunał środki takie zapewni poprzez dokonanie odpowiednich rozwiązań proceduralnych i praktycznych uzgodnień.

20. W dniu 5 września 2012 r. Rząd przedstawił stanowisko odnośnie do dopuszczalności oraz meritum sprawy. W piśmie przewodnim dołączonym do ww. stanowiska, Rząd zwrócił się do Trybunału o wyłączenie, zgodnie z Regulą 33 § 2 Regulaminu Trybunału, publicznego dostępu do stanowisk Rządu, jak również do przedłożonego w odpowiedzi stanowiska skarżącego, w interesie bezpieczeństwa narodowego w społeczeństwie demokratycznym oraz ochrony poufności śledztwa prowadzonego w Polsce.

21. Rząd stwierdził również, że ze względu na toczące się postępowanie karne w Polsce, nie jest uprawniony do udzielenia odpowiedzi na pytania Trybunału lub przedstawienia dokumentów wskazanych przez Trybunał. Jednakże, w tym samym piśmie, Rząd stwierdził, co następuje:

[Rząd] pragnie również poinformować Trybunał, że w celu uzupełnienia obecnego stanowiska, nie później niż do dnia 1 października 2012 r., Prokuratura Apelacyjna w Krakowie przygotuje dodatkowy materiał w odniesieniu do przebiegu postępowania nr Ap. V Ds.12/12/S dla sędziów Trybunału badających niniejszą skargę. Jednakże, ze względu na konieczność ochrony poufności śledztwa, materiał zostanie utajniony. Tym samym, może on zostać udostępniony jedynie sędziom Trybunału określonym z imienia i nazwiska, w sposób i w miejscu zgodnym z polskim prawem krajowym regulującym ochronę informacji niejawnych.

Ponadto Rząd pragnie poinformować Trybunał, że zgodnie z art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego, akta sprawy w trakcie postępowania przygotowawczego mogą w wyjątkowych okolicznościach być udostępnione osobom trzecim, po uzyskaniu zgody prokuratora. Rząd niniejszym oświadcza swoją chęć zaoferowania pomocy w zakresie przygotowania i złożenia odpowiednich wniosków w celu udostępnienia akt sprawy postępowania przygotowawczego wskazanym sędziom Trybunału.

22. W dniu 25 września 2012 r. Przewodniczący Izby przychylił się do wniosku Rządu złożonego w trybie Regulą 33 § 2. Jednakże przypomniał Rządowi, że Izba wyłączyła już publiczny dostęp do określonych

dokumentów wymaganych od Rządu oraz że te dokumenty nie zostały przedstawione. Trybunał Przypomniiał również, że Rząd nie wniósł o przedłużenie odnośnego terminu.

23. W nawiązaniu do procedury zaproponowanej przez Rząd dotyczącej przedstawienia „dodatkowych materiałów”, Trybunał zwrócił uwagę Rządowi, że to on sam tworzy taką procedurę, a oceniając dowody podlega tej procedurze i stosuje ją zgodnie z Konwencją i Regulaminem Trybunału, nie stosuje natomiast procedur Układających się Stron. Rządowi przypomniano również, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału pozwany Rząd nie mógł powoływać się na przeszkody prawne występujące w prawie krajowym w celu uzasadnienia niemożności dostarczenia materiałów niezbędnych do zbadania sprawy przez Trybunał. Zwrócono również uwagę, że Trybunał informował już wcześniej Rząd o możliwości zapewnienia odpowiednich środków bezpieczeństwa, aby oddalić obawy dotyczące środków bezpieczeństwa.

24. Do dnia 1 października 2012 r. Rząd nie dostarczył żadnych „dodatkowych materiałów” wspomnianych w jego piśmie z dnia 5 września 2012 roku (patrz paragraf 21 powyżej). Nie przedstawił również dokumentów, o które zwrócił się Trybunał w początkowym stadium postępowania (patrz paragrafy 17-18 powyżej).

25. W dniu 31 października 2012 r. pełnomocnicy skarżącego zwrócili się do Trybunału o ponowne rozważenie wyłączenia jawności dokumentów i złożonych *ex parte* stanowisk w sprawie. Po pierwsze, sprzeciwili się propozycji polskiego Rządu dotyczącej przedłożenia dokumentów Trybunałowi na zasadzie *ex parte*, twierdząc, że nie zostało to przewidziane w Konwencji lub w Regulaminie Trybunału.

Po drugie, zwrócili uwagę Trybunału na fakt, że Rząd wyraźnie przyznał, że nie może przedstawić dokumentów wymaganych przez Trybunał i że jego pisemne obserwacje nie zawierają jakichkolwiek informacji, które są objęte tajemnicą śledztwa, bądź które z innego powodu wymagałyby wyłączenia jawności. Wręcz przeciwnie, stanowiska Rządu ograniczone były do informacji dostępnych publicznie i argumentów prawnych, do których dostęp opinii publicznej nie powinien być ograniczony.

26. Rząd po tym jak został poproszony przez Trybunał o przedstawienie swojego stanowiska odnośnie tego czy poufność oświadczeń stron powinna zostać utrzymana, przekazał swoją odpowiedź w dniu 29 listopada 2012 r. Rząd zwrócił się do Trybunału o podtrzymanie ograniczenia publicznego dostępu do akt.

27. Odnośnie do „dodatkowych materiałów” przygotowanych przez polskie organy ścigania Rząd stwierdził:

Rząd wreszcie chciałby odnieść się do kwestii wniosku *ex parte*, który został wskazany w jego piśmie z dnia 5 września 2012 r. Przedmiotowy dokument poufny został przygotowany przez Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie w zadeklarowanym terminie i ta informacja została przekazana do Kanclerza Czwartej

Sekcji podczas jego wizyty w Warszawie. Tym samym, Rząd niniejszym pragnie poinformować, że rzeczne materiały są dostępne dla Sędziów Trybunału oraz pragnie uprzejmie poprosić Trybunał o wskazanie nazwisk Sędziów oraz terminu, kiedy będą mogli oni zapoznać się z dokumentem.

Rząd pragnie jednocześnie raz jeszcze zadeklarować swoją chęć zapewnienia Trybunałowi swojej pomocy w przygotowaniu i złożeniu wniosków o dostęp do akt sprawy postępowania przygotowawczego zgodnie z art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego.

Wspomniany powyżej dokument poufny nie został stworzony przez sam Rząd, ale przez Prokuraturę Apelacyjną w Krakowie. Dlatego też dostępny jest w Kancelarii Tajnej Prokuratury Generalnej, organu niezależnego od Rządu. W celu ochrony tajemnicy prowadzonego śledztwa się ze zdeponowanym materiałem mogą zapoznać jedynie osoby uprawnione.

28. W dniu 22 stycznia 2013 r. Izba zdecydowała o zaprzestaniu stosowania Reguły 33 § 2 Regulaminu Trybunału i zniósła wyłączenie publicznego dostępu do stanowisk przedłożonych przez Rząd i skarżącego. Strony zostały poinformowane, że nie będzie stanowiło to żadnego uszczerbku dla jakiegokolwiek przyszłej decyzji Izby lub jej Przewodniczącego odnośnie do nałożenia klauzuli poufności na jakiegokolwiek oświadczenia lub materiały, które mogą zostać w późniejszym terminie przedłożone w sprawie w sytuacjach, gdzie taka decyzja będzie uzasadniona.

29. W dniu 14 lutego 2013 r. Rząd ponowił swoją propozycję pomocy Trybunałowi w przedłożeniu wniosku do Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie o dostęp do akt śledztwa oraz innych materiałów - do których odnosił się jako do „specjalnego dokumentu” - przygotowanych dla Trybunału przez organy ścigania. Rząd stwierdził, że pragnie „raz jeszcze zadeklarować swoją chęć zaoferowania Trybunałowi swojej pomocy w przygotowaniu i złożeniu wniosków o dostęp do akt sprawy”.

W odpowiedzi Trybunał poinformował Rząd, że warunki dostępu do tych dokumentów jak i wskazany sposób, w jaki Trybunał miałyby w tej kwestii postępować, były niezgodne z Regulaminem i praktyką Trybunału. Przypomniano, że w piśmie Trybunału z dnia 25 września 2012 r. zwrócono uwagę Rządu na fakt, że Trybunał sam tworzy taką procedurę oraz, że przy ocenie dowodów Trybunał nie stosuje procedur Układających się Stron a podlega własnej ustalonej procedurze i stosuje ją w świetle Konwencji i Regulaminu Trybunału.

W związku z powyższym Rząd został poproszony o przedstawienie „specjalnego dokumentu” przygotowanego przez Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie. Podkreślono, że mając świadomość, że dokument miał zostać włączony do akt Trybunału jako materiał poufny i ta klasyfikacja miałaby zostać utrzymana, zgodnie z decyzją Izby z dnia 10 lipca 2012 roku nakładającą klauzulę poufności na, między innymi, „wszelkie dokumenty, które zostaną przedłożone przez Rząd, ujawniające zakres i przebieg prowadzonego w Polsce w tym celu śledztwa lub identyfikujące osoby,

które złożyły zeznania, zostały postawione w stan oskarżenia lub zostały w inny sposób powiązane ze śledztwem”. Trybunał raz jeszcze podkreślił, że był gotów wdrożyć niezbędne rozwiązania proceduralne, aby wyjść naprzeciw obawom Rządu dotyczącym bezpieczeństwa dokumentów.

Na koniec, zwrócono uwagę Rządu na obowiązek Układających się Stron wynikający z artykułu 38 Konwencji do „udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień” do przeprowadzenia skutecznego postępowania przez Trybunał oraz na określony w Regulach 44A, 44B oraz 44C obowiązek stron do współpracy z Trybunałem, przestrzegania zarządzeń Trybunału i efektywnego uczestniczenia w postępowaniu.

30. W dniu 16 września 2013 r. Rząd złożył pisemne stanowisko odnośnie do dopuszczalności oraz meritum w sprawie *Husayna (Abu Zubaydah)*. W tym powyższym stanowisku, w sekcji pt. „Środki dostępne dla Trybunału celem zapoznania się z aktami sprawy postępowania przygotowawczego”, Rząd raz jeszcze zasugerował, że Trybunał powinien wystąpić do władz krajowych o dostęp do akt śledztwa. Zaoferował również, że zwróci się do organów ścigania o przygotowanie dla Trybunału dokumentu, do którego odnosił się jako do „obszernego” wyciągu z jawnej części akt sprawy o sygnaturze Ap. V Ds. 12/12/S”. Dana część jego stanowiska brzmi następująco:

Rząd pragnie wskazać, że istnieją środki dostępne dla Trybunału umożliwiające zapoznanie się z aktami sprawy o sygn. Ap. V Ds. 12/12/S. W toku krajowego postępowania przygotowawczego, akta sprawy mogą w wyjątkowych okolicznościach być udostępniane stronom trzecim, za zgodą prokuratora. Rząd pragnie zadeklarować chęć zapewnienia Trybunałowi pomocy w przygotowaniu i złożeniu wniosków o dostęp do akt sprawy postępowania przygotowawczego zgodnie z art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego. ...

Ponadto, Rząd pragnie poinformować Trybunał, że, na jego żądanie, poprosi Prokuraturę Apelacyjną w Krakowie o sporządzenie obszernego wyciągu z jawnej części akt sprawy o sygn. Ap. V Ds. 12/12/S. Taki dokument zostanie utajniony w celu ochrony tajemnicy śledztwa. Co za tym idzie, dokument mógłby zostać udostępniony Trybunałowi w siedzibie Biura Prokuratora Generalnego w Warszawie lub w Stałym Przedstawicielstwie Rzeczypospolitej Polskiej przy Radzie Europy w Strasburgu. ...

31. W dniu 3 października 2013 r. Trybunał poinformował Rząd, że postanowił przeprowadzić jednocześnie w niniejszej sprawie oraz w sprawie *Husayna (Abu Zubaydah)* jawną rozprawę. Rząd oraz skarżący zostali poinformowani, że jeżeli mają zamiar powoływać się na dodatkowe dowody z dokumentów, należy je złożyć co najmniej trzy tygodnie przed rozprawą lub odnieść się do nich w ramach ustnych wystąpień.

W odniesieniu do stanowiska Rządu odnośnie do „Środków dostępnych dla Trybunału celem zapoznania się z aktami sprawy postępowania przygotowawczego” w sprawie *Husayna (Abu Zubaydah)*, w szczególności w związku z warunkami dostępu Trybunału do dokumentów oraz informacji niezbędnych do zbadania spraw, w tym jawnej części akt śledztwa, Rząd

został poinformowany, że Izba, uwzględniając jego wnioski, pragnie przypomnieć mu o obowiązkach państwa polskiego na podstawie artykułu 38 Konwencji (obowiązek udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień dla Trybunału celem zbadania sprawy) oraz w ramach Reguły 44A (obowiązek współpracy z Trybunałem). Izba pragnie również przypomnieć mu o treści Reguły 44B (niezastosowanie się do zarządzenia Trybunału) i Reguły 44C (brak efektywnego uczestnictwa).

W tym kontekście, jak już zauważono w niniejszej sprawie w odniesieniu do podobnych ograniczeń nałożonych przez Rząd w dostępie Trybunału do dowodów, przypomniano, że warunki i sposób postępowania zaproponowany Trybunałowi są niezgodne z Regulaminem i praktyką Trybunału oraz że podczas oceny dowodów Trybunał przestrzega nie procedur Układających się Stron a własnej procedury zgodnie z Konwencją oraz Regulaminem Trybunału.

Izba postanowiła raz jeszcze przypomnieć Rządowi, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, Układające się Strony powinny udzielić wszelkiej niezbędnej pomocy, aby umożliwić właściwe i skuteczne zbadanie skarg oraz, że nie mogą odwoływać się one do ograniczeń wynikających z przepisów krajowych, aby uzasadnić niewywiązanie się z tego obowiązku. Podkreślono w szczególności, że gdy skarga dotyczy kwestii efektywności prowadzonego śledztwa, ich obowiązek na podstawie artykułu 38 obejmował przedłożenie dokumentów tego śledztwa, ponieważ były one kluczowe dla ustalenia faktów przez Trybunał.

W związku z tym, Rząd został w obu sprawach poproszony o przedstawienie do dnia 30 października 2013 r., dokumentu wskazanego w obserwacjach z dnia 16 września 2013 r. w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* jako „obszernego wyciągu z jawnej części akt sprawy o sygnaturze Ap. V Ds. 12/12/S”.

32. Rząd nie przedłożył dokumentu w terminie wyznaczonym przez Trybunał. Nie wniesiono o przedłużenie tego terminu.

33. Jednakże w piśmie z dnia 30 października 2013 r. Rząd poinformował Trybunał, że wyciąg z jawnej części akt śledztwa został przygotowany „w terminie wskazanym przez Trybunał”. Rząd stwierdził, że ponieważ dokument został utajniony w celu ochrony tajemnicy śledztwa, mógłby zostać „udostępniony Trybunałowi zgodnie z warunkami ustalonymi pomiędzy Rządem a Trybunałem”. Dodał również, że ten sam dokument mógłby zostać udostępniony, cytując, „wskazanym” przedstawicielom obu skarżących.

34. W dniu 5 listopada 2013 r. Trybunał poinformował Rząd, że Izba pragnie, aby dostarczył on przedmiotowy dokument do Kanclerza Sekcji Czwartej w siedzibie Trybunału, przez osobę upoważnioną przez Rząd lub przez kuriera „do rąk własnych” najpóźniej do dnia 12 listopada 2013 r., czyli do daty wcześniej ustalonej przez Izbę dla złożenia przez strony wszelkich dodatkowych dowodów w postaci dokumentów, na których chcą

się opierać podczas rozprawy (patrz paragraf 31 powyżej). Rząd został poinformowany, że wyżej wskazany termin, zważywszy na wyznaczony termin rozprawy i potrzebę zapewnienia prawidłowego toku postępowania przed Trybunałem, nie zostanie przedłużony. Przypomniano, że Trybunał zobowiązał się do przygotowania odpowiednich rozwiązań proceduralnych zapewniających poufność dokumentu i jego udostępnienie przedstawicielom obu skarżących.

W rezultacie, Rząd został zobowiązany do przedstawienia dokumentu w sposób i w terminie określonym przez Trybunał.

35. Rząd nie przedłożył dokumentu w określonym terminie. W piśmie z dnia 12 listopada 2013 r. stwierdził między innymi:

Jak zostało już wspomniane w poprzednich pismach Rządu, dokument przygotowany przez Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie jest niejawnym ze względu na ochronę tajemnicy śledztwa. Rząd zaoferował przedstawienie dokumentu Trybunałowi na warunkach ustalonych pomiędzy Rządem a Trybunałem. Jednocześnie, Rząd zaoferował, że tenże dokument zostanie udostępniony wskazanym pełnomocnikom skarżących.

Rząd Polski jest świadomy, że to Trybunał ustala procedurę w sprawie i tym samym to do Trybunału należy wprowadzenie odpowiednich rozwiązań w celu zapewnienia poufności przedłożonych dokumentów. Jednakże ogólne przepisy zawarte w Regulaminie Trybunału nie zawierają szczegółowych postanowień dotyczących ochrony przedstawionych przez strony, a zwłaszcza przez państwa, dokumentów niejawnych. Nie sposób nie porównać tej sytuacji do przepisów wewnętrznych innych międzynarodowych organów sądowych. ...

Tym samym Rząd nie może zgodzić się z przyjętym przez Trybunał założeniem, że warunki [konieczne dla] przedłożenia odnośnych dokumentów przez polskie władze zostały spełnione. Rząd ponawia swoją propozycję, aby wspomniany dokument udostępnić sędziom Trybunału oraz wskazanym pełnomocnikom skarżących w siedzibie Stałego Przedstawicielstwa Rzeczypospolitej Polskiej przy Radzie Europy lub w siedzibie Prokuratury Generalnej w Warszawie. Ponadto, Rząd, w celu jak najpełniejszego spełnienia żądań Trybunału, pragnie niniejszym zadeklarować gotowość przedłożenia przedmiotowego dokumentu na rozprawie w dniu 2 [grudnia] poniedziałek 2013 r., która zostanie przeprowadzona z wyłączeniem jawności, aby Sędziowie Trybunału oraz wyszczególnieni pełnomocnicy skarżących mogli zapoznać się z jego treścią.

36. W dniu 2 grudnia 2013 r., na zakończenie przesłuchania wyjaśniającego (patrz również paragraf 15 powyżej), przedstawiciele Rządu poinformowali Trybunał, że dostarczyli przedmiotowy dokument za pomocą kuriera dyplomatycznego *ad hoc*. Stwierdzili ponadto, między innymi, że:

Jest to dokument niejawnym, który umożliwiłby sędziom lepsze zrozumienie szczegółów prowadzonego śledztwa. Zawiera on więcej informacji o czynnościach polskiej Prokuratury w odniesieniu do spraw będących przedmiotem dzisiejszej sesji. Mając na względzie polskie przepisy dotyczące niejawnych dokumentów, dostęp do tych materiałów będzie dzisiaj możliwy dla sędziów uczestniczących w rozprawie, tłumaczy oraz polskich przedstawicieli stron. ...

[Przekażemy Trybunałowi dokument] wyłącznie w celu zapoznania się z nim w trakcie rozprawy oraz zgodnie z naszymi krajowymi przepisami i będzie musiał on zostać zwrócony oraz zabrany przez nas z powrotem, ponieważ jest to dokument niejawnny. ...

Możemy doszukać się spójności pomiędzy zasadami [Trybunału] i naszymi, lecz zapoznanie się z dokumentem musi nastąpić *in situ*, w tym miejscu i czasie. ...

37. Pełnomocnicy skarżących, których poproszono o komentarz do propozycji Rządu, stwierdzili, że ograniczenie dostępu jedynie do polskich przedstawicieli obu skarżących byłoby niezwykle uciążliwe pod kątem możliwości skutecznego reprezentowania ich interesów. Ponadto, przedstawiciele powiedzieli, że nie mają wiedzy na temat jakichkolwiek przepisów w prawie polskim, które uzasadniałyby taki zakaz. Dodali, że potrzebują czasu na zapoznanie się z materiałem i że przyjęcie propozycji Rządu zmusiłoby ich do reakcji na zasadzie *ad hoc* i natychmiast na prawdopodobnie bardzo istotny dokument, na złożenie którego termin już dawno minął.

38. W trakcie posiedzenia zmierzającego do ustalenia faktów oraz rozprawy *in camera* pełnomocnik pana Al Nashiriego oraz pana Abu Zubaydah'y potwierdził, że podczas śledztwa uzyskali oni dostęp do jawnej części akt sprawy oraz, w pewnym stopniu, do zgromadzonych w aktach materiałów niejawnnych.

39. Omówiwszy propozycję Rządu, Izba:

1) przypomniała, że Rząd otrzymał już kilka terminów na przedłożenie dokumentu;

2) przypomniała orzecznictwo Trybunału dotyczące współpracy z Trybunałem w celu zapewnienia skutecznego systemu indywidualnych skarg w rozumieniu Artykułu 34 Konwencji;

3) powtórzyła odpowiednie zasady, w szczególności te dotyczące składania niejawnnych dokumentów w postępowaniu przed Trybunałem, jak zostało to niedawno stwierdzone w sprawie *Janowiec i inni przeciwko Rosji* [WI], nr 55508/07 oraz 29520/09, §§ 202-206;

4) poleciła Rządowi dostarczyć Trybunałowi oraz pozostałym stronom przedmiotowy dokument w ocenzonej formie (na przykład, w sposób opisany w sprawie *Janowiec i Inni*, § 206) (w miarę możliwości) w dniu następnym albo w ciągu dwóch następnych tygodni.

40. Rząd nie przedłożył wskazanego ocenzonego dokumentu.

W piśmie z dnia 17 grudnia 2013 r. Rząd poinformował Trybunał, że choć wiedział, iż to Trybunał ustala przepisy procedury oraz że to do Trybunału należy decyzja o wprowadzeniu rozwiązań w celu zapewnienia gwarancji ochrony poufności przedłożonych dokumentów, Regulamin Trybunału nie określał sposobu, w jaki miałyby być chronione ważne dokumenty przedłożone przez strony, zwłaszcza Państwa. Nie sformułowano żadnych szczegółowych postanowień regulujących sposób,

w jaki dokumenty niejawne złożone przez Państwa powinny być przekazywane, przechowywane i udostępniane.

W związku z tym oświadczył, że „dokument dostarczony do Strasburga... został sporządzony na podstawie akt jawnych i również, częściowo, na podstawie akt niejawnych”.

Rząd stwierdził ponadto, że „Trybunał odmówił wykorzystania” zaproponowanych przez Rząd dostępnych środków mających na celu umożliwienie zapoznania się z przedmiotowym dokumentem powołując się na to, że było to niezgodne z zasadami i praktyką Trybunału „bez wskazania podstawy prawnej swojej decyzji i przykładów takiej praktyki”. Uznał że wbrew jego wielokrotnym prośbom, Trybunał nie wykazał „żadnego zrozumienia dla dobrej woli polskiego Rządu wynikającej z głębokiego poszanowania Konwencji oraz Trybunału”.

Z chwilą upływu terminu ustalonego przez Izbę na złożenie przedmiotowego dokumentu, procedura ustna i pisemna w sprawie została zakończona.

Już po zamknięciu w dniu 20 marca oraz 25 kwietnia 2014 r., Rząd zwrócił się do Trybunału o uwzględnienie w aktach sprawy jego dodatkowych wniosków, a w szczególności informacji dotyczących niedawno podjętych działań w śledztwie. Jednakże Przewodniczący odrzucił te wnioski ponieważ Trybunał nie żądał ich przedstawienia a ponadto zostały one złożone poza terminem ustalonym przez Izbę (Reguła 38 § 1 Regulaminu Trybunału i paragraf 6 wytycznych dotyczących praktyki w sprawie składania pism procesowych).

FAKTY

41. Skarżący urodził się w roku 1965. Obecnie jest przetrzymywany w więzieniu znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych w Zatoce Guantánamo na Kubie.

I. DOWODY PRZED TRYBUNAŁEM

42. W celu ustalenia stanu faktycznego sprawy, Trybunał oparł swoją ocenę na dowodach z dokumentów, które zostały w większości dostarczone przez skarżącego i w pewnym zakresie uzupełnione przez Rząd (patrz paragrafy 131-140 poniżej), stanowiskach stron, publicznie dostępnych materiałach (patrz paragrafy 213-302 poniżej) oraz zeznaniach biegłych i świadków, którzy przedstawili je ustnie przed Trybunałem podczas rozprawy wyjaśniającej w dniu 2 grudnia 2013 r. (patrz paragraf 14 powyżej).

Podczas tej rozprawy Trybunał przy udziale stron, zebrał zeznania od trzech biegłych, a mianowicie od:

(1) Pana Giovanniego Claudio Favy, w charakterze Sędziego Sprawozdawcy Tymczasowego Komitetu Parlamentu Europejskiego w sprawie rzekomego wykorzystania krajów europejskich przez CIA do transportu oraz nielegalnego przetrzymywania więźniów („TDIP”), dochodzenie to zwane jest również „Dochodzeniem Favy” i taką też nazwę stosuje się w dalszej części niniejszego orzeczenia (zob. także paragrafy 266-272 poniżej);

(2) Senatora Dicka Marty’ego, w charakterze Sędziego Sprawozdawcy Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w dochodzeniu dotyczącym zarzutów istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania CIA w państwach członkowskich Rady Europy („dochodzenie Marty’ego”; patrz również paragrafy 244-265 poniżej);

(3) Pana J.G.S., w charakterze doradcy Senatora Marty’ego w ramach dochodzenia Marty’ego;

Podczas składania przed Trybunałem zeznań, Senator Marty oraz Pan J.G.S. przedstawili również prezentację przygotowaną w programie PowerPoint, pt.: „Istota dostępnych dowodów z dokumentów, w tym danych lotów, w odniesieniu do Polski i spraw *Al Nashiri* oraz *Abu Zubaydah*”.

43. Trybunał następnie wysłuchał zeznań świadka - Senatora Józefa Piniora, w związku z jego zeznaniem złożonym pod przysięgą w sprawie *Husayna (Abu Zubaydah)* i jego zaangażowaniem w pracę TDIP (patrz paragrafy 267 i 303 poniżej).

44. Odpowiednie fragmenty zeznań świadków zostały przytoczone poniżej (patrz paragrafy 304-338 poniżej).

II. WPROWADZENIE DO SPRAWY

A. Zamachy terrorystyczne, o które skarżący był podejrzany

1. Zamach bombowy na *USS Cole* w roku 2000

45. 12 października 2000 r. w Adenie (Jemen), kiedy okręt zatrzymał się w porcie w celu zatankowania, miał miejsce samobójczy atak terrorystyczny na niszczyciel rakietowy *USS Cole* Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych. Został zaatakowany przez małą łódź wypełnioną ładunkiem wybuchowym. Eksplozja wyrwała w okręcie dziurę o średnicy ok. 12 metrów, zabijając przy tym 17 amerykańskich marynarzy i raniąc 40 innych członków załogi.

Władze USA uznały, że skarżący był jedną z ważniejszych postaci w Al-Kaidzie i osobą podejrzaną o ten atak bombowy. Był podejrzany o

planowanie i zorganizowanie ataku (patrz również paragrafy 114 i 122 poniżej).

2. Zamach bombowy na MV Limburg

46. 6 października 2002 r. francuski tankowiec *MV Limburg*, w czasie kiedy przebywał w Zatoce Adeńskiej kilka mil od brzegu, został uderzony przez małą łódź wypełnioną ładunkiem wybuchowym, który następnie został zdetonowany. Tankowiec zapalił się, a ok 90.000 baryłek (14.000 m³) ropy naftowej wyciekło do Zatoki Adeńskiej. Jeden członek załogi zginął, a dwunastu innych zostało rannych. Styl ataku przypominał opisany powyżej samobójczy zamach bombowy na *USS Cole*. Władze USA podejrzewały skarżącego o udział w ataku (patrz również paragraf 122 poniżej).

B. Tzw. Program dla szczególnie ważnych więźniów

47. Po 11 września 2001 r. rząd USA rozpoczął specjalny program przesłuchań i zatrzymań osób podejrzanych o terroryzm. W dniu 17 września 2001 r. prezydent Bush podpisał tajny prezydencki dokument dający Centralnej Agencji Wywiadowczej („CIA”) rozszerzone kompetencje dotyczące jej tajnej działalności, a w szczególności uprawnienia do zatrzymywania osób podejrzanych o terroryzm i zakładania tajnych ośrodków zamkniętych poza Stanami Zjednoczonymi we współpracy z rządami danych państw.

48. W nieokreślonym późniejszym terminie, CIA ustanowiła w Centrum Zwalczania Terroryzmu program do zatrzymywania i przesłuchiwania terrorystów w placówkach za granicą. W późniejszych dokumentach amerykańskie władze odnosiły się do niego jako do „programu CTC” (patrz również paragraf 51 poniżej), ale był również nazywany „programem dla szczególnie ważnych więźniów” („Program HVD”) lub „Programem Wydań, Zatrzymań, Przesłuchań” („program RDI”). W dokumentach Rady Europy jest on również określany jako „tajny program CIA dot. zatrzymań” lub „program nadzwyczajnych wydań” (patrz również paragrafy 244-261 poniżej). Na potrzeby niniejszej sprawy będzie on nazywany „Programem HVD”.

1. Ustanowienie Programu HVD

49. W dniu 24 sierpnia 2009 r. amerykańskie władze opublikowały raport przygotowany w 2004 roku przez Johna Helgersona, Generalnego Inspektora CIA, („Raport CIA z 2004 roku”). Dokument z dnia 7 maja 2004 r. pt. „Specjalny Antyterrorystyczny Przegląd Przetrzymania i Przesłuchań, wrzesień 2001 - październik 2003”, z załącznikami A-F, był wcześniej opatrzony klauzulą „ściśle tajny”. Został on w znacznej części

ocenzurowany; w efekcie, ponad jedna trzecia 109-stronicowego dokumentu została zaczerwoniąta.

50. Raport obejmujący okres od września 2001 roku do połowy października 2003 roku, rozpoczyna się od oświadczenia, że w listopadzie 2002 roku Zastępca Dyrektora CIA ds. Operacji („DDO”) poinformował Biuro Inspektora Generalnego („OIG”), że Agencja stworzyła w Centrum Zwalczania Terroryzmu („CTC”) program dot. zatrzymania i przesłuchiwania terrorystów w ośrodkach za granicą.

51. Tło Programu HVD zostało w paragrafach 4-5 wyjaśnione w następujący sposób:

4. [USUNIĘTO] Agencja zaczęła przetrzymywać i przesłuchiwać wiele osób podejrzanych o terroryzm. Schwywanie i wstępne przesłuchanie przez Agencję pierwszej osoby zatrzymanej o wysokiej wartości, Abu Zubaydah w marcu 2002 roku, postawiło Agencję przed istotnym dylematem. Agencja odczuwała naciski, aby podjąć wszelkie możliwe działania, aby zapobiec kolejnym atakom terrorystycznym. Urzędnicy wyższego szczebla w Agencji uważali, że Abu Zubaydah zatajał informacje, których nie można było uzyskać przez ówczesne zatwierdzone techniki przesłuchań. Urzędnicy w Agencji uważali, że niezbędne było podjęcie bardziej zdecydowanych działań w celu uzyskania od Abu Zubaydah oraz ewentualnie od innych szczególnie ważnych więźniów pełniących wysokie stanowiska w Al-Kaidzie informacji o zagrożeniu .

5. [USUNIĘTO] Przeprowadzenie działań w zakresie zatrzymywania i przesłuchiwania stanowiło dla CIA nowe wyzwania. Obejmowały one wskazówki, gdzie można było bezpiecznie zlokalizować i zarządzać tajnymi ośrodkami przetrzymywania i przesłuchań oraz identyfikację i sposób przygotowania wykwalifikowanego personelu celem przetrzymywania i przesłuchań. Mając na uwadze, że członkowie Al-Kaidy zostali przeszkoleni w zakresie stawiania oporu wobec technik przesłuchań, kolejnym wyzwaniem było stworzenie nowych technik przesłuchań, pozwalających na przełamanie takiego oporu, które personel Agencji mógłby stosować zgodnie z prawem. W tym kontekście CTC, z pomocą Biura Służb Technicznych (OTS), zaproponowało zastosowanie na Abu Zubaydah niektórych bardziej bezwzględnych technik fizycznych. Wszystkie te rozważania były prowadzone w kontekście unikania przez CIA przesłuchań oraz powtarzanych deklaracji politycznych USA potępiających tortury i wspierających humanitarne traktowanie więźniów politycznych i osób zatrzymanych w społeczności międzynarodowej przed dniem 11 września 2001 r..

52. Jak zostało wyjaśnione w Raporcie CIA z 2004 roku, „cele terrorystyczne” i osoby zatrzymane w nim wskazane były na ogół klasyfikowane jako osoby „o wysokiej wartości” lub „o średniej wartości”. Rozróżnienie to zostało oparte na jakości informacji, które jak zakładano, miały takie osoby dostarczyć na temat bieżących zagrożeń terrorystycznych przeciwko Stanom Zjednoczonym. „Osoby zatrzymane o średniej wartości” były to osoby uważane za posiadające mniejszą wiedzę nt. bezpośrednich zagrożeń terrorystycznych, ale posiadające informacje o wartości wywiadowczej. W stosunku do „szczególnie ważnych więźniów”(zwane również „HVD”) nadano najwyższy priorytet do schwywania,

przetrzymania i przesłuchania. W niektórych dokumentach CIA osoby takie nazywane są również „celami o wysokiej wartości”(„HVT”).

Do tej kategorii należał skarżący.

2. Zaawansowane techniki przesłuchań

53. Zgodnie z Raportem CIA z 2004 roku, w sierpniu 2002 roku amerykański Departament Sprawiedliwości przekazał CIA opinię prawną w której stwierdził, że 10 wskazanych „Zaawansowanych technik przesłuchań”(„EIT”), stosowanych w przypadku osób podejrzanych o terroryzm, nie będzie objęte zakazem stosowania tortur. Dokument ten stanowił „podstawę dla decyzji politycznych i administracyjnych związanych z programem CTC”.

54. EIT są w następujący sposób opisane w paragrafie 36 Raportu CIA z 2004 roku:

[1.] Uścisk mający na celu zwrócenie uwagi polegający na złapaniu osoby zatrzymanej obiema rękoma, jedną ręką po każdej stronie kołnierza, ruchem kontrolowanym i szybkim. Tym samym ruchem co chwyt, osoba zatrzymana jest przyciągana w kierunku przesłuchującego.

[2.] Stosując technikę popychania na ścianę osoba zatrzymana jest pociągana do przodu, a następnie szybko i mocno wepchnięta w elastyczną, sztuczną ścianę tak, aby uderzyły w nią jej łopatki. Jej głowa i szyja są usztywnione zwiniętym ręcznikiem aby zapobiec urazom kręgów szyjnych.

[3.] Chwyt za twarz służy do unieruchomienia głowy osoby zatrzymanej. Przesłuchujący kładzie otwartą dłoń po każdej stronie twarzy osoby zatrzymanej, tak aby palce przesłuchującego znajdowały się z dala od oczu osoby zatrzymanej.

[4.] Policzek wymierzony w twarz lub w celu znieważenia - palce są lekko rozłożone. Dłoń przesłuchującego styka się z obszarem pomiędzy końcówką podbródka osoby zatrzymanej a dolną częścią płatka usznego.

[5.] Zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu - osoba zatrzymana jest umieszczona w przestrzeni zamkniętej, zazwyczaj w małej lub dużej skrzyni, najczęściej pozbawionej dostępu do światła. Uwięzienie w mniejszej przestrzeni trwa nie więcej niż dwie godziny, a w większej do 18 godzin.

[6.] Wpuszczanie owadów w zamkniętej przestrzeni - wpuszczenie nieszkodliwych owadów w skrzyni razem z osobą uwięzioną.

[7.] Stanie pod ścianą - osoba zatrzymana stoi ok. 1,2 do 1,5 metra od ściany ze stopami rozstawionymi na szerokość ramion. Jej ramiona są wyciągnięte do przodu, a jej palce spoczywają na ścianie, utrzymując cały ciężar ciała. Osoba zatrzymana nie może zmieniać położenia swoich rąk lub stóp.

[8.] Stosowanie pozycji wywołujących stres może obejmować posadzenie osoby zatrzymanej na podłodze z nogami wysuniętymi przed siebie z odbytem podniesionym ponad głowę lub klęczenie na podłodze i jednoczesne odchylenie się o 45 stopni.

[9.] Pozbawienie snu nie będzie trwało dłużej niż 11 dni w jednym ciągu.

[10.] Stosowanie techniki podtapiania - przywiązanie osoby zatrzymanej do ławki ze stopami ponad poziom, na którym znajduje się głowa. Głowa osoby zatrzymanej

jest unieruchomiona, a przesłuchujący kładzie szmatkę na ustach i nosie osoby zatrzymanej i jednocześnie w sposób kontrolowany leje wodę na szmatkę. Dopływ powietrza jest ograniczany na 20 do 40 sekund, a technika daje poczucie topienia się i duszenia.

55. Załącznik F do Raportu CIA z 2004 roku (Projekt Wytycznych OMS z dnia 4 września 2003 r. nt. Wsparcia Medycznego i Psychologicznego w trakcie Przesłuchań Osób Zatrzymanych) odnosi się do „prawnie dozwolonych technik przesłuchań”.

Stwierdzono w nim, między innymi, że „ujęci terroryści przekazani CIA celem przesłuchania mogą być poddani szeregowi prawnie dozwolonych technik. ... Mają one na celu wywołanie „zaburzeń” psychologicznych u osoby zatrzymanej, zwiększenie jej uczucia uległości i bezradności oraz zmniejszenie lub wyeliminowanie jej woli oporu... przeciwko staraniom zmierzającym do wydobycia istotnych informacji”.

Techniki zawierały, w zależności od stopnia ich nasilenia :

1) Środki standardowe (czyli bez nacisku fizycznego lub znacznego nacisku psychologicznego: golenie; rozbieranie; ubieranie w pieluchę (co do zasady na okresy nie dłuższe niż 72 godziny); nakrywanie kapturem; izolacja; biały szum lub głośna muzyka (na poziomie natężenia nieuszkodzającym słuchu); ciągłe światło lub ciemność; niekomfortowo chłodne otoczenie; ograniczona dieta, w tym obniżona ilość spożywanych kalorii (wystarczająca do utrzymania ogólnego zdrowia); zakuwanie w kajdany w pionowej, siedzącej lub poziomej pozycji; polewanie wodą; pozbawienie snu (do 72 godzin).

2) Środki zaawansowane (z naciskiem fizycznym lub psychologicznym intensywniejszym niż powyższe techniki): chwyt zwracający uwagę; chwyt za twarz; policzek zniewagi (w twarz); uderzenie w brzuch; przedłużone ubieranie w pieluchę; pozbawienie snu (ponad 72 godziny); pozycje napięte: na kolanach, ciało nachylone do przodu lub do tyłu lub opieranie się czołem o ścianę; popychanie na ścianę; zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu (skrzynia zamknięta) i podtapianie wodą.

56. Załącznik C do Raportu CIA z 2004 roku (Memorandum dla Johna Rizzo p.o. Głównego Doradcy Centralnej Agencji Wywiadowczej z dnia 1 sierpnia 2002 r.) został opracowany przez Jaya S. Baybee’ego, Zastępcę Prokuratora Generalnego w związku ze stosowaniem EIT na Abu Zubaydah, pierwszym więźniu z Al-Kaidy traktowanym jako szczególnie ważny, który miał zostać poddany tym metodom przesłuchań. Dokument ten, będący tajną analizą szczególnych technik przesłuchań zaproponowanych do zastosowania w przesłuchaniu Abu Zubaydah, został odtajniony w 2009 roku.

Wskazano w nim, że biorąc pod uwagę, iż „nie mając konkretnego zamiaru zadawania silnego bólu lub cierpienia psychicznego... „stosowanie” tych metod osobno lub postępowania jedna po drugiej” nie będzie naruszać

zakazu tortur zgodnie z sekcją 2340 tytułu 18 Kodeksu Stanów Zjednoczonych.

57. Raport Biura Odpowiedzialności Zawodowej Amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości pt. „Dochodzenie w sprawie Notatek Służbowych Biura Doradcy Prawnego nt. Zagadnień Dotyczących Stosowania ‘Zaawansowanych Technik Przesłuchań’ przez Centralną Agencję na Osobach Podejrzanych o Terroryzm”(„Raport DS z 2009 roku”) został opublikowany przez władze USA w znacznie ocenzonej formie w 2010 roku. Raport liczy 260 stron, ale wszystkie części, które wydają się dotyczyć lokalizacji „tajnych więzień” CIA lub nazwisk przesłuchujących zostały zaczerpnięte. W raporcie tym czytamy:

Kwestia tego, jakie zastosować podejście do przesłuchań prawdopodobnie stanęła na ostrzu noża po schwytaniu lidera wyższego szeregu Al-Kaidy, Abu Zubaydah, podczas obławy pod koniec marca 2002 roku w Fajsalabadzie, w Pakistanie. Abu Zubaydah został przetransportowany do „tajnego więzienia”, tajnego ośrodka więziennego CIA [USUNIĘTO], gdzie leczono jego rany postrzałowe odniesione w trakcie zatrzymania. ...

58. Zgodnie z Raportem DS z 2009 roku, psychologowie CIA ostatecznie zaproponowali dwanaście EIT do zastosowania podczas przesłuchania Pana Abu Zubaydah: chwyt zwracający uwagę, popychanie na ścianę, chwyt za twarz, policzek w twarz lub policzek znieważający, zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu, owady, stanie przy ścianie, pozycje napięte, pozbawienie snu, stosowanie pieluch, podtapianie wodą - nazwa dwunastej EIT została oceniona.

59. Raport CIA z 2004 roku stwierdza, że następnie Biuro Głównego Doradcy CIA („OGC”) kontynuowało konsultacje z amerykańskim Departamentem Sprawiedliwości w celu rozszerzenia stosowania EIT nie tylko do przesłuchań Abu Zubaydah.

Według raportu, „zaowocowało to sporządzeniem niedatowanego i niepodpisanego dokumentu pt. „Zasady Prawne Dotyczące Przetrzymania i Przesłuchań schwytanych członków Al-Kaidy przez CIA”. Niektóre części tego dokumentu zostały przedstawione w Raporcie CIA z 2004 roku. W szczególności, raport cytuje następujące ustępy:

...Konwencja [w sprawie tortur] pozwala stosować [okrutne, niehumanitarne lub upokarzające traktowanie] w nagłych okolicznościach, takich jak stan nadzwyczajny w państwie lub wojna. ...przesłuchanie członków Al-Kaidy nie narusza Piątej i Czternastej Poprawki, ponieważ te postanowienia nie mają zastosowania w sytuacjach eksterytorialnych, nie narusza również Ósmej Poprawki, ponieważ ma ona zastosowanie jedynie do osób skazanych...

Stosowanie poniższych lub podobnych technik, zatwierdzonych technik nie narusza jakiegokolwiek statutu federalnego lub innego prawa, jeżeli szczególnym zamiarem przesłuchującego z CIA nie jest spowodowanie, aby osoba zatrzymana była poddawana poważnemu fizycznemu lub psychicznemu cierpieniu (tzn. działają w dobrej wierze, zakładając że ich postępowanie takiego cierpienia nie spowoduje): izolacja, ograniczenie spożywanych kalorii (tak długo, jak zostało wyliczone, aby

utrzymać normalny stan zdrowia osób zatrzymanych), pozbawienie materiałów do czytania, głośna muzyka lub biały szum (na poziomie stężenia zapobiegającym uszkodzenia słuchu osób zatrzymanych), chwyt zwracający uwagę, popychanie na ścianę, chwyt za twarz, policzek w twarz (policzek zniewagi), uderzenie w brzuch, zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu, stanie przy ścianie, pozycje napięte, pozbawienie snu, stosowanie pieluch, stosowanie nieszkodliwych owadów oraz podtapianie wodą.

Zgodnie z paragrafem 44 Raportu według OGC analiza ta zawiera uznanie przez amerykański Departament Sprawiedliwości faktu, że uzasadnienie zawarte w tajnej opinii OLC z dnia 1 sierpnia 2002 r. wykracza poza ramy przesłuchania Abu Zubaydah i warunki w tej opinii określone.

60. Jak ustalono w paragrafie 51 raportu, w listopadzie 2002 roku CTC rozpoczęło kursy szkoleniowe dla agentów CIA zaangażowanych w przesłuchania. W dniu 28 stycznia 2003 r. zatwierdzono formalnie „Wytyczne dot. Warunków Uwięzienia Osób Zatrzymanych przez CIA” oraz „Wytyczne dot. Przesłuchań Prowadzonych Zgodnie z [USUNIĘTO]” (paragraf 50).

61. Stosowanie EIT wobec innych osób podejrzanych o terroryzm przetrzymywanych przez CIA, w tym Pana Al Nashiriego, rozpoczęło się w listopadzie 2002 roku.

3. *Standardowe procedury i traktowanie „Osób Zatrzymanych o Wysokiej Wartości” przetrzymywanych przez CIA (łącznie stosowanie różnych technik przesłuchań)*

62. W dniu 30 grudnia 2004 r. CIA przygotowała dokument informacyjny o łączonych technikach przesłuchań CIA („Dokument Informacyjny CIA z 2004 roku”), adresowany do D. Levina, p.o. Prokuratora Generalnego USA. Dokument, pierwotnie sklasyfikowany jako „ściśle tajny”, został opublikowany w dniu 24 sierpnia 2009 r. w mocno okrojonej wersji. Wyjaśnia on standardowe zatwierdzone procedury rutynowego traktowania osób zatrzymanych o wysokiej wartości - HVD - przetrzymywanych przez CIA, stosowane od momentu ich schwytania przez ich transfer i odbiór w „czarnej dziurze” CIA celem przesłuchań. „Skupia się on na temacie połączonego stosowania technik przesłuchań, [mających na celu] przekonanie Osób Zatrzymanych o Wysokiej Wartości do przekazania w rozsądnym czasie informacji o zagrożeniu i informacji o aktach terrorystycznych... Skuteczne przesłuchanie jest oparte na koncepcji użycia zarówno nacisku fizycznego jak i psychologicznego w sposób kompleksowy, systematyczny i skumulowany, aby wpłynąć na zachowanie HVD, pokonać postawę oporu osoby zatrzymanej. Celem przesłuchania jest stworzenie stanu wyuczonej bezradności i uległości... Proces przesłuchania można podzielić na trzy oddzielne fazy: Warunki wstępne, przejście do przesłuchania i przesłuchanie” (patrz również *El-Masri przeciwko „Byłej*

Jugosłowiańskiej Republice Macedonii” [WI], nr 39630/09, § 124, ECHR 2012).

63. Pierwsza sekcja dokumentu informacyjnego CIA z 2004 roku, pt.: „Wstępne Schwytywanie” poświęcona była procesowi schwytywania, wydania i odbioru w „czarnej dziurze”. Stwierdza ona, że „niezależnie od ich wcześniejszego środowiska i doświadczenia, po przekazaniu HVD do CIA, następuje przewidywalny ciąg zdarzeń”. Schwytywanie ma na celu „wywarcie wpływu na stan fizyczny i psychiczny HVD przed rozpoczęciem przesłuchania”.

64. Wspomniany „przewidywalny ciąg zdarzeń” po schwytyaniu rozpoczynał się od wydania, które zostało opisane w następujący sposób:

a. HVD jest przewożony do tajnego więzienia. Przed lotem przeprowadzane jest badanie lekarskie. Osoba zatrzymana podczas lotu jest dla celów bezpieczeństwa zakuta w kajdany, oczy i uszy ma zakryte za pomocą przepaski na oczy, nauszników i kapturów. [USUNIĘTO] Podczas transportu nie ma interakcji z HVD z wyjątkiem cyklicznych, dyskretnych ocen przez pokładowego lekarza

b. Z chwilą przybycia na lotnisko docelowe, HVD zostaje przetransportowany do tajnego więzienia na tych samych warunkach oraz przy zastosowaniu odpowiednich procedur bezpieczeństwa.

65. Opis następnego „zdarzenia” - odbioru w tajnym więzieniu - brzmi następująco:

Z chwilą przybycia do „czarnej dziury” HVD jest poddany procedurom administracyjnym i ocenie medycznej. [USUNIĘTO] HVD znajduje się pod całkowitą kontrolą Amerykanów; [USUNIĘTO] procedury, którym jest poddany są precyzyjne, ciche i prawie kliniczne; nikt nie traktuje go niewłaściwie. gdy mimo, że każdy HVD jest inny, proces transportu i odbioru zazwyczaj stwarza u HVD znaczny lęk z powodu powagi i nagłego charakteru zmiany otoczenia, niepewności co do następnych wydarzeń oraz potencjalnego strachu HVD przed przetrzymywaniem przez USA. Procedury odbioru obejmują:

a. Golenie głowy i twarzy HVD.

b. Serię zdjęć nagiego HVD w celu udokumentowania stanu fizycznego HVD z chwili przybycia.

c. Lekarz rozmawia z HVD i przeprowadza ocenę medyczną, aby ocenić stan fizyczny HVD. Lekarz określa również, czy istnieją jakiekolwiek przeciwwskazania do stosowania technik przesłuchań.

d. Psycholog rozmawia z HVD, aby ocenić jego stan psychiczny. Psycholog określa również, czy istnieją jakiekolwiek przeciwwskazania do stosowania technik przesłuchań.

66. Druga sekcja, pt. „Przystąpienie do Przesłuchania - Rozmowa Wstępna” dotyczy etapu poprzedzającego stosowanie EIT. Napisano w niej:

Przesłuchujący dzięki rozmowie wstępnej mogą ocenić wyjściową postawę oporu HVD i określić - w stosunkowo przyjaznym otoczeniu - czy HVD zamierza dobrowolnie współpracować z przesłuchującymi z CIA. Standard uczestnictwa jest określony bardzo wysoko podczas rozmowy wstępnej. HVD musiałby chętnie przekazywać informacje o zaskarżalnych zagrożeniach i informacje na temat

lokalizacji będących na wolności Celów o Wysokiej Wartości, a nie informacje niższego szczebla, aby przesłuchujący mogli kontynuować podejście neutralne. [USUNIĘTO] do HQS. Po zatwierdzeniu, zaczyna się proces przesłuchania pod warunkiem, że wymagane medyczne i psychologiczne oceny nie zawierają żadnych przeciwwskazań do przesłuchań.

67. W Trzeciej sekcji pt. „Przesłuchanie”, która jest w dużej mierze oceniana, opisane są standardowe połączone techniki przesłuchań określonych jako 1) „istniejące warunki osadzenia”, 2) „techniki podporządkowania”, 3) „techniki korygujące” i 4) „techniki przymusu”.

1) Część dotycząca „istniejących warunków osadzenia” brzmi:

Warunki osadzenia nie są technikami przesłuchań, lecz mają wpływ na osobę zatrzymaną poddaną przesłuchaniom. W szczególności, HVD będzie wystawiony na biały szum/głośnie dźwięki (nieprzekraczające 79 decybeli) i stałe oświetlenie podczas części procesu przesłuchania. Te warunki zapewniają dodatkowe bezpieczeństwo operacyjne: biały szum/głośnie dźwięki maskują rozmowy personelu, nie pozwalają HVD otrzymać jakichkolwiek wskazówek słuchowych o jego otoczeniu, a także zniechęcają i przeszkadzają HVD w potencjalnych próbach komunikowania się z innymi osobami zatrzymanymi. Stałe oświetlenie zapewnia lepsze środowisko dla ochrony „Czarnej Dziury”, personelu medycznego, psychologicznego i przesłuchującego celem monitorowania HVD.

2) „Techniki podporządkowania” są opisywane w następujący sposób:

HVD jest zazwyczaj sprowadzony do stanu podstawowego, uległości przy pomocy łącznego stosowania trzech omówionych poniżej technik przesłuchań. Określenie tego stanu podstawowego jest istotne dla wykazania HVD, że nie ma kontroli nad swoimi podstawowymi potrzebami ludzkimi. Stan podstawowy stwarza również u osoby zatrzymanej poczucie, w którym uczy się postrzegać i cenić swój dobrobyt, komfort i pilne potrzeby bardziej, niż informacje które chroni. Stosowanie tych technik podporządkowania zazwyczaj nie przynosi natychmiastowych wyników; to raczej efekt kumulacji powyższych technik przez pewien czas i w połączeniu z innymi technikami przesłuchań i metodami wykorzystania informacji, prowadzi do osiągnięcia celów przesłuchania. Powyższe techniki podporządkowania wymagają w niskim stopniu lub w ogóle nie wymagają interakcji fizycznej pomiędzy osobą zatrzymaną a przesłuchującym. Określone techniki podporządkowania w przesłuchaniach to

a. Nagość. Odzież zostaje odebrana HVD i pozostaje on nagi, aż do chwili, gdy przesłuchujący przekaże mu ubranie.

b. Pozbawienie snu. Celem rozpoczęcia pozbawiania snu HVD zostaje zakuty w kajdany w pozycji pionowej. Podczas przesłuchania mogą być stosowane inne procedury zakuwania w kajdany. Osoba zatrzymana ze względów higienicznych jest ubierana w pieluchę; pielucha nie jest jednak stosowana przez cały okres.

c. Manipulacja dietą. HVD jest karmiony Ensure Plus lub inną żywnością w regularnych odstępach czasu. HVD według wytycznych OMS otrzymuje docelową ilość 1.500 kalorii dziennie.

3) „Techniki korygujące”, które zostały zastosowane w połączeniu z „technikami podporządkowania”, to techniki określone jako wymagające „interakcji fizycznej pomiędzy przesłuchującym a osobą zatrzymaną” oraz „zasadniczo stosowane, aby przywołać do porządku, przestraszyć lub

osiągnąć inny cel umożliwiający kontakt z osobą zatrzymaną”. Są one opisane następująco:

Techniki te – policzek w celu znieważenia, uderzenie w brzuch, chwyt za twarz i chwyt zwracający uwagę - nie są stosowane jednocześnie, ale są często stosowane zamiennie podczas poszczególnych sesji przesłuchań. Techniki te są zazwyczaj stosowane, gdy osoba zatrzymana jest poddawana określonym powyżej technikom podporządkowania (nagość, pozbawienie snu i manipulacja dietą). Przykłady stosowania obejmują:

a. Policzek w celu znieważenia często jest pierwszą techniką fizyczną stosowaną wobec HVD po rozpoczęciu przesłuchania. Jak zauważono, HVD może już być nagi, pozbawiony snu i poddany manipulacji dietą, mimo iż osoba zatrzymana będzie prawdopodobnie odczuwała niewielki wpływ tych technik na początku przesłuchania. Policzek w celu znieważenia jest stosowany oszczędnie, ale okresowo przez cały czas trwania przesłuchania wówczas, gdy przesłuchujący musi natychmiast skorygować postawę przesłuchiwanego lub odpowiedzieć na reakcję lub jej brak ze strony zatrzymanego. Przesłuchujący będzie ciągle oceniał skuteczność techniki policzkowania w celu znieważenia i będzie stosował go tak długo, jak będzie on wywierał pożądany wpływ na osobę zatrzymaną. Z uwagi na dynamikę fizyczną poszczególnych technik, policzek wymierzony w celu znieważenia może być stosowany w połączeniu z polewaniem wodą lub klęczącymi pozycjami napiętymi. Inne połączenia są możliwe, ale mogą okazać się niepraktyczne.

b. Uderzenie w brzuch. Uderzenie w brzuch w stosowaniu i pożądanym efekcie jest podobne do policzka zniewagi. Zapewnia odmianę niezbędną do utrzymania wysokiego poziomu nieprzewidywalności podczas procesu przesłuchania. Uderzenie w brzuch będzie stosowane oszczędnie oraz systematycznie podczas całego procesu przesłuchania, kiedy przesłuchujący zechce nagle przywołać do porządku zatrzymanego [USUNIĘTO], ponadto przesłuchujący będzie oceniać skuteczność tego środka. Z uwagi na dynamikę fizyczną poszczególnych technik, uderzenie w brzuch może być stosowane w połączeniu z polewaniem wodą, pozycjami napiętymi i stanem pod ścianą. Inne kombinacje są możliwe, ale mogą okazać się niepraktyczne,

c. Chwyt za twarz. Chwyt za twarz jest techniką korygującą i jest stosowany oszczędnie podczas przesłuchania. Chwyt za twarz nie jest bolesny i jest stosowany do korygowania osoby zatrzymanej w sposób, który pokazuje kontrolę przesłuchującego nad HVD [USUNIĘTO]. Z uwagi na dynamikę fizyczną poszczególnych technik, chwyt za twarz może być stosowany w połączeniu z polewaniem wodą, pozycjami napiętymi i stanem pod ścianą. Inne kombinacje są możliwe, ale mogą okazać się niepraktyczne.

d. Chwyt zwracający uwagę. Może być stosowany kilka razy podczas tego samego przesłuchania. Technikę tą stosuje się co do zasady [USUNIĘTO] poprzez chwytywanie HVD i przyciąganie go blisko przesłuchującego (twarzą w twarz). Z uwagi na dynamikę fizyczną poszczególnych technik chwyt zwracający uwagę może być stosowany w połączeniu z polewaniem wodą lub klęczącymi pozycjami napiętymi. Inne kombinacje są możliwe, ale mogą okazać się niepraktyczne.

4) „Techniki przymusu”, określane jako stawiające osobę zatrzymaną „pod większym napięciem fizycznym i psychologicznym i tym samym uznane za bardziej skuteczne narzędzia przekonywania opornego HVD do współpracy z przesłuchującymi z CIA”, opisane są w następujący sposób:

Techniki te - popychanie na ścianę, polewanie wodą, pozycje napięte, stanie przy ścianie i zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu - nie są zazwyczaj stosowane w połączeniu, chociaż istnieją pewne możliwości ich łącznego zastosowania. Przykładowo, HVD w pozycji napiętej lub stojący przy ścianie może być jednocześnie polewany wodą. Inne kombinacje tych technik mogą być stosowane, gdy osoba zatrzymana jest poddawana technikom podporządkowania omówionym powyżej (nagość, pozbawienie snu i manipulacja dietą). Przykłady technik przymusowych obejmują:

a. Popychanie na ścianę. Popychanie na ścianę jest jedną z najskuteczniejszych technik przesłuchań, ponieważ fizycznie wyczerpuje HVD, nasila niepewność osoby zatrzymanej odnośnie do tego, co przesłuchujący może mu zrobić i stwarza poczucie strachu, gdy HVD wie, że ma znowu zostać popchnięty na ścianę. [USUNIĘTO] przesłuchujący [USUNIĘTO]. HVD może zostać popchnięty na ścianę raz (jedno uderzenie o ścianę), aby dać do zrozumienia lub dwadzieścia do trzydziestu następujących po sobie razy, gdy przesłuchujący chce uzyskać bardziej merytoryczną odpowiedź na pytanie. Podczas sesji przesłuchania, która ma być intensywna, HVD zostanie popchnięty na ścianę wielokrotnie. Z uwagi na fizyczną dynamikę popychania na ścianę, niepraktyczne jest stosowanie tej techniki jednocześnie z innymi korygującymi lub przymusowymi technikami.

b. Polewanie wodą. Częstotliwość i czas trwania polewania wodą są oparte na temperaturze wody oraz innych czynnikach bezpieczeństwa określonych w wytycznych OMS. Jest to skuteczna technika przesłuchań i zgodnie z wytycznymi może być stosowana często. Technika polewania wodą pozwala na stosowanie jej w połączeniu z innymi technikami korygującymi i przymusowymi. Jak zostało to powyżej wskazane, HVD w pozycji napiętej lub stojąc przy ścianie może być polewany wodą. Podobnie, możliwe jest stosowanie policzka zniewagi lub uderzenia w brzuch wobec HVD podczas polewania wodą.

c. Pozycje napięte. Częstotliwość i czas trwania pozycji napiętych są oparte na ocenie przesłuchującego nt. ich bieżącej skuteczności podczas przesłuchania. Techniki te są zazwyczaj samoograniczające, ponieważ tymczasowe zmęczenie mięśni zazwyczaj powoduje, że HVD jest niezdolny do utrzymania napiętych pozycji po pewnym czasie. Pozycje napięte wymagające od HVD kontaktu ze ścianą mogą być stosowane w połączeniu z polewaniem wodą i uderzeniem w brzuch. Pozycje napięte wymagające od HVD klęczenia mogą być stosowane w połączeniu z polewaniem wodą, policzkiem zniewagi, uderzeniem w brzuch, chwytem za twarz i chwytem zwracającym uwagę.

d. Stanie pod ścianą. Częstotliwość i czas trwania stosowania techniki stania pod ścianą są oparte na ocenie przesłuchującego co do skuteczności tej techniki podczas przesłuchania. Stosowanie techniki stania pod ścianą jest ograniczone, ponieważ zmęczenie mięśni zazwyczaj powoduje, że HVD z upływem czasu jest niezdolny do utrzymania pozycji. Z uwagi na dynamikę fizyczną poszczególnych technik, stanie przy ścianie może być stosowane w połączeniu z polewaniem wodą i uderzeniem w brzuch. Choć inne kombinacje są możliwe, mogą okazać się niepraktyczne.

e. Zamknięcie w ciasnym pomieszczeniu. Obecne wskazówki OMS dotyczące czasu trwania zamknięcia w ciasnym pomieszczeniu ogranicza zamknięcie w dużej skrzyni do nie więcej niż 8 godzin za jednym razem oraz nie dłużej niż 18 godzin na dobę, a zamknięcie w małej skrzyni do 2 godzin. [USUNIĘTO] Z uwagi na wyjątkowe aspekty zamknięcia w ciasnym pomieszczeniu, nie może ono być stosowane razem z innymi technikami korygującymi lub przymusowymi.

68. Kolejna część dokumentu informacyjnego CIA z 2004 roku pt. „Przesłuchanie - spojrzenie dzień po dniu” wyznacza – w sposób znacznie okrojony - „prototypowe Przesłuchanie” rutynowo praktykowane w „czarnej dziurze” CIA „z naciskiem na stosowanie technik przesłuchań, stosowanych w połączeniu lub osobno”.

Brzmi ona następująco:

1) [USUNIĘTO]

2) Sesja pierwsza

a. HVD jest wprowadzany do pokoju przesłuchań, rozbierany oraz zakuwany w kajdany pod nadzorem przesłuchującego.

b. HVD jest stawiany w pozycji stojącej, plecami do ściany, aby można było go popychać na ścianę. HVD wciąż ma nałożony kaptur.

c. Przesłuchujący podchodzi do HVD, umieszcza wokół jego głowy i szyi kołnierz do popychania na ścianę, i staje przed HVD. [USUNIĘTO].

d. Przesłuchujący zdejmują HVD kaptur i [USUNIĘTO] wyjaśniają HVD jego sytuację, mówiąc mu, że przesłuchujący zrobią wszystko co trzeba, aby uzyskać istotne informacje, oraz że może on natychmiast poprawić swoje położenie współpracując z przesłuchującymi. Policzek zniewagi jest stosowany zazwyczaj, gdy tylko HVD robi lub powie coś niezgodnego z instrukcjami przesłuchujących.

e. [USUNIĘTO] Jeśli jest to stosowne, następuje policzek zniewagi lub uderzenie w brzuch.

f. Przesłuchujący będą prawdopodobnie stosować popychanie na ścianę, gdy stanie się jasne, że HVD kłamie, zataja informacje lub podejmuje inne próby oporu.

g. Działanie takie może się kilkakrotnie powtórzyć, a przesłuchujący na bieżąco oceniają postawę HVD i wyciągają negatywne konsekwencje wobec prób oporu HVD.

h. Przesłuchujący, wspierani przez funkcjonariuszy ochrony (dla celów bezpieczeństwa), umieszczą zakutego w kajdany HVD w środku pokoju przesłuchań w pionowej pozycji i nałożą mu pieluchę, aby rozpocząć stosowanie techniki pozbawiania snu. HVD otrzyma Ensure Plus (płynny suplement diety) aby rozpocząć manipulację dietą. HVD wciąż jest nagi. Biały szum (nieprzekraczający 79db) jest emitowany w pokoju przesłuchań. W tym momencie kończy się pierwsza sesja przesłuchania.

i. [USUNIĘTO]

j. Pierwsza sesja przesłuchań może trwać od 30 minut do kilku godzin w zależności od oceny przesłuchujących odnośnie do oporu HVD. [USUNIĘTO] Trzy Techniki Podporządkowania zostały zastosowane, aby doprowadzić HVD do stanu uległości, sprzyjającemu osiągnięciu celów przesłuchania w krótkim czasie. [USUNIĘTO].

3) Sesja druga.

a. Okres czasu pomiędzy Sesją Pierwszą a Sesją Drugą może trwać tylko jedną godzinę lub nawet dłużej niż 24 godziny [USUNIĘTO] Ponadto, personel medyczny i psychologiczny obserwujący przesłuchania musi poinformować, że nie występują żadne przeciwwskazania do przeprowadzenia kolejnej sesji przesłuchań.

b. [USUNIĘTO]

c. Podobnie jak w przypadku pierwszej sesji, przesłuchujący podchodzą do HVD, wokół jego głowy i szyi umieszczają kołnierz do popychania na ścianę i stoją przed HVD. [USUNIĘTO].

d. [USUNIĘTO] Jeżeli HVD nie odpowiada właściwie na pierwsze pytania, przesłuchujący zareagują spoliczkowaniem lub uderzeniem w brzuch, aby przygotować podstawę do dalszego przesłuchania.

e. [USUNIĘTO] Przesłuchujący będą prawdopodobnie stosować popychanie na ścianę w sytuacji kiedy uznają, że HVD ma zamiar utrzymać swoją postawę oporu.

F. Taki układ [USUNIĘTO] może być wielokrotnie powtórzony, a przesłuchujący na bieżąco oceniają stan postawy oporu HVD.

g. W celu zwiększenia nacisku na HVD, [USUNIĘTO] przez kilka minut polewają HVD wodą. [USUNIĘTO].

h. Przesłuchujący, wspierani przez funkcjonariuszy ochrony, ponownie postawią zakutego w kajdany HVD w pionowej pozycji, aby kontynuować technikę pozbawiania snu. W dalszym ciągu stosowana jest manipulacja dietą a HVD pozostaje nagi. W pokoju przesłuchań stosowany jest biały szum (nieprzekraczający 79db). W tym momencie kończy się sesja przesłuchania.

i. Jak wskazano powyżej, czas trwania tej sesji może trwać od 30 minut do kilku godzin w zależności od oceny przesłuchujących co do postawy oporu HVD. W tym przykładzie drugiej sesji, wykorzystano następujące techniki: pozbawianie snu, nagość, manipulację dietą, popychanie na ścianę, polewanie wodą, chwyt zwracający uwagę, policzek zniewagi oraz uderzenie w brzuch. W celu doprowadzenia HVD do stanu podstawowego, zależnego i osłabienia jego stanowczości oraz woli stawiania oporu zostały wykorzystane trzy techniki podporządkowania. Podczas sesji przesłuchań razem z powyższymi trzema technikami stosowane były inne techniki korygujące i przymusowe w zależności od celów przesłuchania oraz oceny przesłuchujących odnośnie do postawy oporu HVD.

4) Sesja trzecia

a. [USUNIĘTO] Ponadto, personel medyczny i psychologiczny obserwujący przesłuchania musi stwierdzić brak przeciwwskazań do kontynuowania przesłuchania.

b. HVD wciąż jest poddawany pozbawianiu snu, manipulacji dietą i pozostaje nagi. [USUNIĘTO].

c. Podobnie jak we wcześniejszych sesjach, HVD zaczyna sesję stojąc przy ścianie z kołnierzem do popychania na ścianę wokół szyi.

d. Jeżeli HVD wciąż stawia opór, przesłuchujący będą nadal stosować techniki popychania na ścianę i polewania wodą. Wszystkie techniki korygujące, (policzek zniewagi, uderzenie w brzuch, chwyt za twarz, chwyt zwracający uwagę) mogą być podczas tej sesji stosowane kilka razy w zależności od odpowiedzi oraz zachowania HVD. W przesłuchaniu zostaną wykorzystane techniki pozycji napiętych i stania pod ścianą . [USUNIĘTO]. Intensywne przesłuchanie wraz z popychaniem na ścianę powtarza się wielokrotnie. [USUNIĘTO].

Przesłuchujący często będą stosować jedną technikę, aby wesprzeć inną. Przykładowo, przesłuchujący powiedzą HVD będącym w pozycji napiętej, że powróci on (HVD) do ściany (do popychania na nią), jeżeli nie będzie w stanie utrzymać pozycji napiętej do momentu, aż HVD nie zezna inaczej. Taka praktyka wywołuje u HVD dodatkowy stres, a HVD zazwyczaj będzie próbował utrzymać pozycję napiętą tak długo, jak to możliwe, aby uniknąć popychania na ścianę. [USUNIĘTO]

przesłuchujący przypomną HVD, że to on sam jest odpowiedzialny za takie traktowanie i może je zatrzymać w dowolnej chwili poprzez podjęcie współpracy z przesłuchującymi.

e. Przesłuchujący, wspierani przez funkcjonariuszy ochrony, umieszczą zakutego w kajdany HVD ponownie w pozycji pionowej, aby kontynuować technikę pozbawiania snu. W dalszym ciągu stosowana jest manipulacja dietą, a HVD pozostaje nagi. W pokoju przesłuchań stosowany jest biały szum (nieprzekraczający 79db). W tym momencie kończy się sesja przesłuchania.

W danym przykładzie trzeciej sesji wykorzystano następujące techniki: pozbawianie snu, nagość, manipulacja dietą, popychanie na ścianę, polewanie wodą, chwyt zwracający uwagę, policzek zniewagi, uderzenie w brzuch, pozycje napięte i stanie pod ścianą.

5) Kolejne Sesje.

[USUNIĘTO] Stosowanie technik przesłuchań ocenionych jako najskuteczniejsze zostanie wzmocnione, natomiast stosowanie technik ocenionych jako mało skutecznych będzie ograniczane.

a. [USUNIĘTO]

b. Można zastosować technikę zamknięcia w ciasnym pomieszczeniu, jeżeli przesłuchujący uznają, że wywrze to odpowiedni wpływ na HVD.

c. [USUNIĘTO]

d. Pozbawianie snu może trwać od 70 do 120 godzin lub, ewentualnie dłużej w stosunku do najbardziej opornych osób, w żadnym przypadku jednak nie może przekroczyć 180 godzin. Stosowanie techniki pozbawiania snu zakończy się wcześniej, jeżeli lekarz lub psycholog obserwujący stwierdzi przeciwwskazania do jej dalszego stosowania.

e. [USUNIĘTO].

f. [USUNIĘTO]

g. Celem przesłuchujących jest doprowadzenie HVD do punktu, w którym będzie on współpracował w sposób przewidywalny, przekonywujący i stabilny. Można w dalszym ciągu stosować techniki przesłuchań zgodnie z wymaganiami, jednakże stosuje się z mniejszą częstotliwością. [USUNIĘTO]

Ten okres przejściowy trwa od kilku dni do kilku tygodni w zależności od zeznań i zachowania HVD.

h. Cały proces przesłuchania opisany powyżej, w tym okres przejściowy, może trwać trzydzieści dni. [USUNIĘTO] Średnio faktyczne stosowanie technik przesłuchań może przeciągnąć się do piętnastu dni w zależności od wytrzymałości HVD [USUNIĘTO]. Jeżeli zespół przesłuchujący przewiduje ewentualną potrzebę stosowania technik przesłuchań wykraczających poza zalecany 30-dniowy okres, celem oceny i zatwierdzenia przedstawi do HQS [centrali CIA] nowy plan przesłuchań.

4. Warunki osadzenia w ośrodkach zamkniętych CIA

69. Od 2003 do 2006 roku warunki osadzenia w ośrodkach zamkniętych CIA za granicą były regulowane Wytycznymi dot. Warunków Osadzenia

Osób Zatrzymanych przez CIA, podpisanymi w dniu 28 stycznia 2003 r. przez Dyrektora CIA, George'a Teneta.

Zgodnie z wytycznymi, w 2003 roku stosowano co najmniej „sześć następujących standardowych warunków osadzenia”:

(i) przepaski na oczy lub nakrywanie kapturem mające na celu zdezorientowanie osoby zatrzymanej i uniemożliwienie jej poznania miejsca, w którym przebywa lub zlokalizowania ośrodka osadzenia;

(ii) usuwanie włosów z chwilą przybycia do ośrodka w taki sposób, że osobie zatrzymanej przykutej do krzesła włosy na głowie i owłosienie twarzy są golone maszynką elektryczną;

(iii) brak możliwości porozumiewania się, zamknięcie w odosobnieniu;

(iv) ciągły hałas do 79 dB, generowany przez cały czas i utrzymywany na poziomie 56-58 dB w celach osób zatrzymanych oraz 68-72 dB w przejściach;

(v) ciągłe oświetlenie, „każda cela jest oświetlana przez dwie 17-watowe świetlówki T-8, które oświetlają celę w takim samym stopniu jasności jak ma to miejsce w biurach;

(vi) użycie kajdan na nogi podczas przesłuchiwania i przemieszczania osoby zatrzymanej.

70. Memorandum dla Johna A. Rizzo, p.o. Głównego Doradcy w CIA, pt. „Stosowanie Ustawy o Traktowaniu Osób Zatrzymanych do Warunków Osadzenia w Ośrodkach Centralnej Agencji Wywiadowczej, z dnia 31 sierpnia 2006 r., które zostało opublikowane w dniu 24 sierpnia 2009 r. w bardzo ocenzonej formie, odnosiły się do następujących warunków, w jakich przetrzymywane były Osoby Zatrzymane o Wysokiej Wartości:

... osoby zatrzymane przez CIA znajdują się w stale oświetlonych celach, zasadniczo są odcięte od kontaktu z ludźmi i znajdują się pod całodobowym nadzorem. Uznajemy również, że wiele osób było zatrzymanych w ramach programu przez kilka lat i tym samym nie możemy oceniać tych warunków tak, jak gdyby istniały one jedynie tymczasowo... .

Niemniej jednak uznajemy, że izolacja doświadczona przez osoby zatrzymane przez CIA może powodować uszczerbki psychologiczne. W niektórych przypadkach, izolacja może trwać latami i może zmienić zdolność osoby osadzonej do interakcji z innymi osobami. ...

5. Zakończenie Programu HVD

71. W dniu 6 września 2006 r. prezydent Bush wygłosił oświadczenie o zakończeniu Programu HVD. Według informacji rozpowszechnionych publicznie przez władze USA, od października 2006 roku nikt nie był więziony przez CIA, a osoby przetrzymywane zostały przekazane władzom wojskowym USA do aresztu w bazie marynarki wojennej USA w Zatoce Guantánamo.

C. Rola firmy Jeppesen

72. Jeppesen Dataplan to spółka zależna Boeinga z siedzibą w San Jose w Kalifornii. Według strony internetowej spółki świadczy ona usługi polegające na przelotach międzynarodowych i koordynuje wszystko poczynając od opłat za lądowanie do rezerwacji hoteli dla klientów biznesowych i wojskowych.

73. W świetle raportów dotyczących lotów z transportami (patrz paragrafy 258, 287-291 i 316 poniżej), jednostka firmy Jeppesen International Trip Planning Service (JITPS) zapewniała CIA wsparcie logistyczne dla transportu osób podejrzanych o terroryzm.

74. W 2007 roku w imieniu trzech ofiar szczególnych transportów, American Civil Liberties Union („ACLU”) złożyła do Sądu Rejonowego dla Północnego Dystryktu Kalifornii pozew przeciwko Jeppesen Dataplan, Inc. Z czasem, dwie inne osoby dołączyły do postępowania w charakterze powodów. W pozwie zarzucono, że spółka Jeppesen świadomie uczestniczyła w takich transportach poprzez świadczenie kluczowych usług związanych z planowaniem lotów i zapewnieniem wsparcia logistycznego dla samolotów używanych przez CIA i ich załóg, które porwały te pięć osób w celu poddania ich torturom, zatrzymaniu i przesłuchaniu.

W lutym 2008 roku Sąd Rejonowy oddalił sprawę na podstawie „przywileju tajemnicy państwowej”. W kwietniu 2009 roku Sąd Apelacyjny dla 9-ego Okręgu uchylił decyzję sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia. We wrześniu 2010 roku, na skutek odwołania wniesionego przez rząd USA, Sąd Apelacyjny 9-tego Okręgu w składzie 11 sędziów uchylił orzeczenie z kwietnia 2009 roku. W maju 2011 roku Sąd Najwyższy USA oddalił pozew ACLU.

D. Komisje wojskowe

1. Rozkaz wojskowy z dnia 13 listopada 2001 r.

75. W dniu 13 listopada 2001 r. prezydent Bush wydał Rozkaz Wojskowy z dnia 13 listopada 2001 r. dot. Osadzania, Traktowania i Sądzenia Niektórych Osób Niebędących Obywatelami w ramach Wojny z Terroryzmem. Został on opublikowany w Rejestrze Federalnym w dniu 16 listopada 2001 r.

Odpowiednie fragmenty rozkazu brzmią następująco:

Sekcja 2 Definicja i Polityka.

(a) Termin „osoba podlegająca temu rozkazowi” oznacza każdą osobę, która nie jest obywatelem Stanów Zjednoczonych, co do której na piśmie określić od czasu do czasu, że:

- (1) istnieją powody, aby twierdzić, że taka osoba, w danym czasie,
- (i) jest lub była członkiem organizacji zwanej Al-Kaida;

(ii) angażowała się, pomagała albo podżegała lub spiskowała w celu przeprowadzenia aktów terroryzmu międzynarodowego lub działań w celu ich przygotowania, spowodowała, zagroziła spowodowaniem, bądź dążyła do wyrządzenia szkód lub negatywnych skutków dla Stanów Zjednoczonych, ich obywateli, bezpieczeństwa narodowego, polityki zagranicznej lub gospodarki; lub

(iii) świadomie ukrywała jedną lub więcej osób opisanych w podpunktach (i) lub (ii) ustępu 2 (a) (1) niniejszego rozkazu; oraz

(2) w interesie Stanów Zjednoczonych leży, aby taka osoba podlegała temu rozkazowi.

(b) Zgodnie z polityką Stanów Zjednoczonych, Sekretarz Obrony podejmuje wszelkie niezbędne działania, aby zagwarantować by każda osoba podległa temu rozkazowi była przetrzymywana zgodnie z sekcją 3, a jeżeli osoba ma być sądzona, aby taka osoba była sądzona wyłącznie według sekcji 4.

(c) Ponadto, zgodnie z polityką Stanów Zjednoczonych, każda osoba podległa temu rozkazowi, która nie znajduje się jeszcze pod nadzorem Sekretarza Obrony, a znajduje się pod nadzorem innego funkcjonariusza lub przedstawiciela Stanów Zjednoczonych lub stanu, z chwilą doręczenia takiemu funkcjonariuszowi lub przedstawicielowi kopii pisemnego postanowienia, powinna zostać bezzwłocznie przekazana pod nadzór Sekretarza Obrony. ...

Sekcja 3 *Uprawnienia do przetrzymywania przez Sekretarza Obrony*. Jakakolwiek osoba podlegająca temu rozkazowi będzie -

(a) przetrzymywana w wyznaczonej przez Sekretarza Obrony odpowiedniej lokalizacji poza granicami Stanów Zjednoczonych lub na terytorium Stanów Zjednoczonych; ...

Sekcja 4 *Uprawnienia Sekretarza Obrony w zakresie Sądzenia Osób Podległych Niniejszemu Rozkazowi*

(a) Każda osoba podlegająca temu rozkazowi, gdy będzie sądzona, będzie sądzona przed komisją wojskową za wszelkie przestępstwa podlegające osądzeniu przez komisję wojskową, wobec której istnieje podejrzenie ich popełnienia oraz która może zostać ukarana zgodnie z karami określonymi przez obowiązujące prawo, w tym na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo karę śmierci.

2. Rozkaz Komisji Wojskowej nr 1

76. W dniu 21 marca 2002 r. D. Rumsfeld, ówczesny Sekretarz Obrony USA, wydał Rozkaz Komisji Wojskowej Nr 1 (który wszedł w życie ze skutkiem natychmiastowym) dot. Procedur Sądzenia przez Komisję Wojskową Niektórych Osób Niebędących Obywatelami Stanów Zjednoczonych w ramach Wojny Przeciwko Terroryzmowi.

Odpowiednie fragmenty rozkazu brzmią następująco:

2. UTWORZENIE KOMISJI WOJSKOWYCH

Zgodnie z Rozkazem Wojskowym Prezydenta, Sekretarz Obrony lub osoba przez niego wyznaczona (Organ Powołujący) może od czasu do czasu wydawać rozkazy na mocy których powołuje się jedną lub więcej komisji wojskowych celem osądzenia osób podlegających Rozkazowi Wojskowemu Prezydenta oraz wszelki personel niezbędny do ułatwienia przeprowadzenia takich procesów.

4. PERSONEL KOMISJI

A. Członkowie

(1) Powołanie

Organ Powołujący powoła członków oraz zastępcę członka lub zastępców członków każdej komisji. ...

(2) Liczba członków

Każda Komisja będzie składać się z co najmniej z trzech, ale nie więcej niż z siedmiu członków, liczba zostanie określona przez Organ Powołujący. ...

(3) Kwalifikacje

Każdy członek, w tym również zastępca członka, powinien być oficerem sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych (wojskowym), może także należeć do personelu czynnej służby rezerwy, personelu Gwardii Narodowej w czynnej służbie federalnej oraz personelu emerytowanego ponownie powołanego do czynnej służby. ...

6. PRZEBIEG PROCESU

...

B. Obowiązki Komisji podczas Procesu

Komisja:

(1) Zapewni pełny i rzetelny proces.

(2) Będzie postępować w sposób bezstronny i skuteczny, ograniczając się wyłącznie do pełnego i rzetelnego osądzenia zarzutów, z wyłączeniem nieistotnych dowodów oraz zapobiegając jakimkolwiek zbędnym przeszkodom lub opóźnieniom.

(3) Będzie prowadzić jawne postępowanie, z wyłączeniem sytuacji, w których zgodnie z Rozkazem Wojskowym prezydenta i niniejszym Rozkazem Organ Powołujący lub Oficer Przewodniczący zadecyduje inaczej. Podstawy zakończenia obejmują ochronę informacji niejawnych lub podlegających utajnieniu zgodnie z punktem (d); informacje chronione prawem lub przepisem przed ich nieuprawnionym ujawnieniem; fizyczne bezpieczeństwo uczestników postępowania przed Komisją, w tym przyszłych świadków; źródeł, metod lub działań służb wywiadowczych lub organów ścigania; oraz innych interesów bezpieczeństwa narodowego. Oficer Przewodniczący może na posiedzeniu niejawnym postanowić o zamknięciu postępowania w całości lub części z własnej inicjatywy lub na podstawie wniosku, w tym wniosku złożonego bez wiedzy drugiej strony zarówno przez oskarżyciela lub obrońcę na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie o zamknięciu postępowania lub jego części może obejmować decyzję o wykluczeniu Oskarżonego, Obrońcy Cywilnego lub każdej innej osoby, jednakże Obrońca Wojskowy nie może zostać wykluczony z postępowania procesowego lub jego części. Bez wcześniejszego upoważnienia Oficera Przewodniczącego i z zastrzeżeniem Sekcji 9, Obrońca nie może ujawniać jakichkolwiek informacji przedstawionych podczas posiedzenia niejawnego osobom niebiorącym udziału w takim postępowaniu lub jego części. Postępowanie jawne może obejmować, wedle uznania Organu Powołującego, obecność publiczności i akredytowanych dziennikarzy a transkrypcja z rozprawy może zostać w określonym czasie opublikowana. Postępowania powinny być w miarę możliwości w jak najszerszym stopniu jawne. Fotografowanie, transmitowanie lub nagrywanie obrazu lub dźwięku z postępowania Komisji będzie zakazane, z wyjątkiem fotografowania, nagrywania obrazu i dźwięku przez Komisję stosownie do

instrukcji Oficera Przewodniczącego w zakresie niezbędnym do zachowania zapisu procesu.

...

D. Dowody

(1) Dopuszczalność

Dowody są dopuszczalne, jeżeli zdaniem Oficera Przewodniczącego (lub jeżeli którykolwiek z członków Komisji tego zażąda w momencie wydania przez Oficera Przewodniczącego takiej opinii, za zgodą większości członków Komisji), mogą mieć wartość dowodową dla rozsądnej osoby.

(5) Ochrona informacji

(a) Rozkaz ochrony

Oficer Przewodniczący może wydać rozkazy ochrony, jeżeli jest to konieczne do wykonania Rozkazu Wojskowego i niniejszego Rozkazu, włączając w to ochronę „chronionych informacji”, która obejmuje:

- (i) informacje niejawne lub podlegające utajnieniu zgodnie z punktem (d);
- (ii) informacje chronione prawem lub przepisem przed nieuprawnionym ich ujawnieniem;
- (iii) informacje, których ujawnienie może zagrozić fizycznemu bezpieczeństwu uczestników postępowania Komisji, w tym przyszłych świadków;
- (iv) informacje dotyczące źródeł, metod lub działań służb wywiadowczych albo organów ścigania; lub (v) informacje dotyczące innych państwowych interesów bezpieczeństwa. O ile to możliwe, pełnomocnik którejkolwiek ze stron powiadomi Oficera Przewodniczącego o każdym zamiarze przedstawienia dowodów zawierających Chronione Informacje.

(b) Ograniczone ujawnienie

Oficer Przewodniczący, na wniosek Oskarżyciela lub *sua sponte* zarządzi, jeżeli będzie to konieczne do ochrony interesów Stanów Zjednoczonych i zgodnie z Sekcją 9

- (i) usunięcie z dokumentów określonych pozycji zawierających Chronione Informacje w celu ich udostępnienia oskarżonemu, szczególnemu obrońcy lub obrońcy cywilnemu;
- (ii) zastąpienie części lub podsumowanie informacji związanych z Chronionymi Informacjami; lub
- (iii) zastąpienie oświadczenia dotyczącego istotnych faktów, które Chronione Informacje mogłyby potwierdzić.

Wniosek Oskarżyciela oraz wszystkie inne materiały złożone na jego poparcie lub jako odpowiedź na niego zostaną na wniosek Oskarżyciela uwzględnione przez Oficera Przewodniczącego *ex parte, na posiedzeniu niejawnym*, jednakże żadne Chronione Informacje nie zostaną dopuszczone jako dowody do rozpatrzenia przez Komisję, jeżeli nie zostaną przedstawione Obrońcy Wojskowemu.

...

H. Procedury post-procesowe

...

(2) Wnioski końcowe i wyrok

Wniosek Komisji o postawienie zarzutu oraz wyrok Komisji staje się ostateczny, gdy Prezydent lub Sekretarz Obrony jeżeli został przez niego wyznaczony, wydaje w sprawie ostateczne orzeczenie zgodnie z sekcją 4 (c) (8) Rozkazu Wojskowego Prezydenta i zgodnie z sekcją 6 (H) (6) omawianego Rozkazu. Uprawnomocniony wniosek o braku winy popełnienia zarzuconych czynów nie może zostać zmieniony na orzeczenie o winie. Każdy wyrok, który stanie się ostateczny wskutek działania Prezydenta lub Sekretarza Obrony podlega niezwłocznemu wykonaniu. Pozbawienie wolności orzeczone wyrokiem następuje niezwłocznie po zakończeniu procesu.

...

(4) Panel ds. Przeglądu

Sekretarz Obrony wyznaczy Panel ds. Przeglądu składający się z trzech Wojskowych – w jego skład mogą wchodzić cywile powołani zgodnie z punktem (e). Co najmniej jeden członek każdego Panelu Rewizyjnego musi mieć doświadczenie jako sędzia. Panel Rewizyjny dokona przeglądu protokołu z procesu oraz, jeżeli uzna za stosowne, wszelkich pisemnych oświadczeń Oskarżyciela i Obrony oraz omówi je na zamkniętej sesji. Panel ds. Przeglądu nie weźmie pod uwagę żadnych odstępstw od procedur określonych w niniejszym Rozkazu lub w innych dokumentach, które w sposób istotny nie wpłynęły na wynik postępowania przed Komisją. W ciągu trzydziestu dni od otrzymania zapisu procesu Panel ds. Przeglądu

(a) przekaze sprawę Sekretarzowi Obrony z zaleceniem dalszych działań, lub

(b) zwróci sprawę do Organu Powołującego celem podjęcia postępowania, pod warunkiem, że większość Panelu Rewizyjnego przedstawi jasny i przekonujący zarzut, że wystąpił istotny błąd co do prawa.

(5) Przegląd przez Sekretarza Obrony

Sekretarz Obrony dokona przeglądu zapisu procesu oraz rekomendacji Panelu Rewizyjnego a następnie albo zwróci sprawę celem dalszego postępowania albo, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w Sekcji 4 (c) (8) Wojskowego Rozkazu Prezydenta w celu podjęcia ostatecznej decyzji przekaze wraz z rekomendacją Prezydentowi.

(6) Ostateczne orzeczenie

Po przeglądzie dokonany przez Sekretarza Obrony, protokół z procesu i wszystkie rekomendacje zostaną przekazane Prezydentowi do przeglądu i podjęcia ostatecznej decyzji (chyba że Prezydent wyznaczył Sekretarza Obrony do wykonywania tej funkcji). Jeżeli Prezydent wyznaczył Sekretarza Obrony, Sekretarz może zatwierdzić lub nie zatwierdzić rozstrzygnięcia albo zmienić orzeczenie o winie na orzeczenie o popełnieniu mniej poważnego wykroczenia lub złagodzić, odroczyć albo zawiesić nałożoną karę lub jej część. Jeżeli Sekretarz Obrony ma prawo wydać ostateczny wyrok, rozpatrzenie przez Sekretarza Obrony w ramach Sekcji 6 (H) (5) będzie stanowiło prawomocne orzeczenie.

3. Ustawa o komisjach wojskowych z 2006 roku i Ustawa o komisjach wojskowych z 2009 roku

77. W dniu 29 czerwca 2006 r. Sąd Najwyższy orzekł w sprawie *Hamdan p. Rumsfeldowi*, 548 USA 557, 635 (2006), że komisja wojskowa „nie była upoważniona do prowadzenia postępowania” oraz że plan

naruszył Jednolity Kodeks Sprawiedliwości Wojskowej (UCMJ) i wspólny Artykuł 3 Konwencji Genewskich. Co za tym idzie, rozkaz Komisji Wojskowej został zastąpiony Ustawą o Komisjach Wojskowych z 2006 roku („MCA 2006”), ratyfikowaną przez Prezydenta Busha w dniu 17 października 2006 r.

W dniu 28 października 2009 r. Prezydent Obama ratyfikował Ustawę o Komisjach Wojskowych z 2009 roku („MCA 2009”).

W dniu 27 kwietnia 2010 r. Departament Obrony opublikował nowe przepisy regulujące postępowania przed komisjami wojskowymi.

Reguły te zawierają kilka poprawionych procedur, ale wciąż, podobnie jak przepisy obowiązujące w latach 2001-2009, dopuszczają w określonych okolicznościach wymuszone zeznania, jeżeli „zastosowanie takich dowodów byłoby zgodne z interesami wymiaru sprawiedliwości w taki lub inny sposób”.

E. Przegląd Senatu USA na temat działań CIA zaangażowanej w Program HVD w latach 2001-2009

78. W marcu 2009 roku Komitet Senacki ds. Wywiadu USA zainicjował przegląd działań CIA zaangażowanej w Program HVD, w szczególności tajne przetrzymywanie w zagranicznych „czarnych dziurach” i stosowanie EIT.

Przygotowywanie Raportu Komitetu, pt.: „Analiza nt. Przetrzymywania i Przesłuchań Centralnej Agencji Wywiadowczej” zostało ukończone pod koniec 2012 roku. W raporcie opisano Program Przetrzymywania i Przesłuchań CIA pomiędzy wrześniem 2001 roku a styczniem 2009 roku. Sprawdzono w nim działania podejmowane w zagranicznych tajnych ośrodkach przetrzymywania CIA, stosowanie EIT i stan ponad 100 osób przetrzymywanych w tym okresie przez CIA.

79. W dniu 13 grudnia 2012 r. Senator Dianne Feinstein przewodnicząca Komisji ds. Wywiadu wydała następujące oświadczenie:

Raport Komitetu liczy ponad 6.000 stron. Stanowi on obszerną analizę programu przetrzymywania przez CIA obejmującą dane każdej zatrzymanej osoby przetrzymywanej przez CIA, warunki, w których była osadzona i przesłuchiwana, informacje które faktycznie dostarczyła oraz dokładność - lub niedokładność - raportów CIA dla Białego Domu, Departamentu Sprawiedliwości, Kongresu i innych instytucji. W tym głosowaniu komisja zatwierdziła również listę 20 konkluzji i wniosków.

Przygotowując raport oparto się na przeglądzie dokumentacji ponad 6 mln stron zapisów CIA oraz innych innej dokumentacji, szeroko cytując te dokumenty w celu poparcia swoich wniosków. W raporcie znajduje się ponad 35.000 przypisów. Uważam, że jest to jedna z najważniejszych prób nadzoru w historii Senatu Stanów Zjednoczonych, a także stanowi najistotniejszą kontrolę, jaka została kiedykolwiek przeprowadzona przez tę komisję.

Po dzisiejszym głosowaniu komisji przedstawię Prezydentowi Obamie i kluczowym urzędnikom władzy wykonawczej raport, aby mogli go przejrzeć i skomentować. Raport pozostanie tajny i nie zostanie na chwilę obecną opublikowany ani w całości ani w części. Komitet podejmie taką decyzję po otrzymaniu komentarzy od władzy wykonawczej.

Raport ujawnia zaskakujące szczegóły dotyczące programu przetrzymywania i przesłuchań CIA oraz stawia kluczowe pytania dotyczące operacji i nadzoru nad wywiadem. Czekam z niecierpliwością na pracę z Prezydentem i jego zespołem ds. bezpieczeństwa narodowego, w tym Dyrektorem Wywiadu Narodowego i p.o. Dyrektora Centralnej Agencji Wywiadowczej, aby zająć się tymi istotnymi zagadnieniami, przy czym najwyższym priorytetem jest bezpieczeństwo naszego narodu. ...

Jestem przekonana, że utworzenie długoterminowych „czarnych dziur” i stosowanie tzw. zaawansowanych technik przesłuchań było kardynalnym błędem. Większość członków Komisji zgadza się. ...

80. W dniu 3 kwietnia 2014 r. Komisja ds. Wywiadu zdecydowała się odtajnić streszczenie raportu oraz 20 wniosków. W związku z tym, Senator Dianne Feinstein wydała oświadczenie, które brzmi następująco:

Tego popołudnia senacka Komisja ds. Wywiadu przegłosowała odtajnienie 480-stronicowego streszczenia pięcioletniej analizy Programu Przetrzymywania i Przesłuchań CIA łącznie z 20 wnioskami, który dotyczył ponad 100 zatrzymanych osób.

Celem tego przeglądu było ujawnienie faktów związanych z tym tajnym programem, a wyniki były szokujące. Raport obnaża brutalność, która wyraźnie kontrastuje z naszymi wartościami jako narodu. Dokumentuje on plamę na naszej historii, która nie może się już nigdy więcej powtórzyć. ...

Raport wskazuje również na poważne problemy z zarządzaniem tym programem przez CIA oraz jej interakcje z Białym Domem, innymi podmiotami władzy wykonawczej oraz Kongresem. Jest to również głęboko niepokojące i pokazuje, dlaczego nadzór nad instytucjami wywiadowczymi w społeczeństwie demokratycznym jest tak istotny. ...

Pełna wersja 6.200-stronicowego raportu zostanie zaktualizowana i zostanie odtajniona w późniejszym terminie.

81. Raport ten został następnie przesłany do CIA w celu jego odtajnienia. Procedura odtajnienia nadal trwa.

III. SZCZEGÓŁOWE OKOLICZNOŚCI SPRAWY

82. Fakty związane ze sprawą można podsumować następująco.

A. Schwytywanie skarżącego, przekazanie go w ręce CIA i wstępne przetrzymywanie (od końca października do dnia 4 grudnia 2002 r.)

83. Pod koniec października 2002 roku skarżący został schwytany w Dubaju w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. W listopadzie 2002 roku został przekazany w ręce CIA. Fakt ten jest wskazany w paragrafie 7 Raportu CIA z 2004 roku:

7. [USUNIĘTO] W listopadzie 2002 roku Agencja przetrzymywała Abu Zubaydah i inną osobę zatrzymaną o wysokiej wartości, Abd al-Rahim al-Nashiriego [USUNIĘTO], a Biuro Służb Medycznych (OMS) zapewniło osobom zatrzymanym opiekę medyczną.

84. Następnie agenci USA zabrali go do tajnego więzienia CIA w Afganistanie zwanego „Salt Pit”. Podczas jego osadzenia, przesłuchujący zmuszali go do długotrwałego stania w napiętych pozycjach, podczas gdy przez co najmniej dwa dni jego nadgarstki były przykute nad głową do pręta lub haka przymocowanego do sufitu.

85. Po krótkim pobycie w „Salt Pit” agenci USA zabrali go do innego tajnego więzienia CIA w Bangkoku w Tajlandii o kryptonimie „Cat’s Eye” (często określanego w dokumentach CIA jednym słowem „Catseye”), gdzie pozostał do dnia 4 grudnia 2002 r. Pan Abu Zubaydah był osadzony w tym samym ośrodku podczas całego tego okresu (patrz *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce*, nr 7511/13, wyrok z dnia 24 lipca 2014 roku, §§ 86 oraz 89). W tym też miejscu zostały w sposób audiowizualny utrwalone przesłuchania obu skarżących.

86. Według Raportu CIA z 2004 roku w tej „czarnej dziurze” CIA stosowała wobec skarżącego EIT (patrz również paragrafy 53–61 powyżej) od dnia 15 listopada 2002 r. do dnia 4 grudnia 2002 r.

W rozdziale „Operacje dot. Przetrzymywania i Przesłuchań w [NAZWA OCENZUROWANA]”, który został w dużej mierze ocenzurowany, paragrafy 74-76 brzmią następująco:

74. [USUNIĘTO] psycholog/przesłuchujący [USUNIĘTO] prowadzili każde przesłuchanie Abu Zubaydah i Al Nashiriego, podczas którego stosowano EIT. Psycholog/przesłuchujący naradzali się z [USUNIĘTO] członkami zespołu przed każdą sesją przesłuchań. Oceny psychologiczne były sporządzone przez [USUNIĘTO] psychologów.

75. [USUNIĘTO W CAŁOŚCI]

76. [USUNIĘTO] 15 listopada 2002 r. Przesłuchanie Al Nashiriego nastąpiło po [USUNIĘTO] wymaganym zatwierdzeniu przez Centralę. [USUNIĘTO].

Psycholog/przesłuchujący rozpoczynali przesłuchania Al Nashiriego stosując EIT niezwłocznie po jego przybyciu. Podczas pierwszego dnia przesłuchań Al Nashiri przekazał istotne informacje na temat innych terrorystów.

Dwunastego dnia przesłuchań [USUNIĘTO] psycholog/przesłuchujący podczas dwóch oddzielnych sesji dwa razy zastosowali wobec Al Nashiriego podtapianie wodą. Zaawansowane przesłuchania Al Nashiriego trwały do dnia 4 grudnia 2002 r.

87. Paragraf 224 Raportu CIA z 2004 roku odnosi się do tych samych faktów, jak również do faktu, że po tych sesjach podtapiania wodą Al Nashiri został przeniesiony z tzw. czarnej dziury „Cat’s Eye” do innej lokalizacji:

224. W odniesieniu do dwóch sesji podtapiania Al Nashiriego [USUNIĘTO] wodą w listopadzie 2002 roku psycholog/przesłuchujący stwierdzili, że Al Nashiri stał się uległy.

Jednakże po przeniesieniu [USUNIĘTO] uważano, że Al Nashiri zataja informacje. Al Nashiri następnie został poddany dodatkowym EIT, ale nie stosowano już techniki podtapiania wodą.

Agencja następnie określiła Al Nashiriego jako „uległego”. Z uwagi na szereg technik stosowanych przez różnych przesłuchujących w stosunkowo krótkim okresie, trudno jest jednoznacznie określić, dlaczego Al Nashiri stał się bardziej skłonny do ujawniania informacji. Jednakże po zastosowaniu EIT podał informacje o jego najbardziej aktualnych planach operacyjnych i [USUNIĘTO] w przeciwieństwie do uprzednio przekazanych informacji, o których zeznał przed zastosowaniem EIT.

88. Te same fakty są stwierdzone w Raporcie DS z 2009 roku, który wskazuje również, że Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah zostali wspólnie przeniesieni do innego ośrodka przetrzymywania CIA. Odpowiedni fragment brzmi następująco:

W dniu 15 listopada 2002 r. drugi więzień, Abd al-Rahim al-Nashiri, został przeniesiony do ośrodka [USUNIĘTO]. [USUNIĘTO] psycholog/przesłuchujący natychmiast zaczęli stosować EIT i Al Nashiri podczas pierwszego dnia przesłuchań rzekomo przekazał istotne informacje o innych terrorystach. Dwunastego dnia psycholog/przesłuchujący dwukrotnie zastosowali technikę podtapiania wodą bez osiągnięcia jakichkolwiek rezultatów. W dalszym ciągu stosowano inne EIT i osoba w końcu stała się uległa.

[USUNIĘTO] W 2002 roku zarówno Al Nashiri jak i Abu Zubaydah zostali przeniesieni do innej „czarnej dziury” CIA, [USUNIĘTO]...

89. Zgodnie z Rejestrem Vaughna przekazany przez CIA do ACLU, w dniu 3 grudnia 2002 r. z Centrali CIA do lokalizacji CIA została wysłana depesza pt.: „Zamknięcie obiektu i zniszczenie informacji niejawnych”. Sam tekst depeszy, wydany w ocenzonej formie, instruował stację CIA, aby stworzyła ewidencję taśm wideo sesji przesłuchań Pana Al Nashiriego i Pana Abu Zubaydah. W innej depeszy wysłanej w dniu 9 grudnia 2002 r., odnotowano, że ewidencja została przeprowadzona:

W dniu 3 gru[dnia] [20]02, [USUNIĘTO] sporządził ewidencję wszystkich taśm wideo oraz innych podobnych materiałów stworzonych [USUNIĘTO] podczas przesłuchań osób zatrzymanych z Al-Kaidy, Abu Zubaydah i Al Nashiriego.

90. W całościowym wykazie depesz od „POLA” [baza CIA] do „HQTRS” (Centrala CIA) dotyczącym przesłuchań Pana Al Nashiriego i

Pana Abu Zubaydah w więzieniu Cat's Eye po dniu 4 grudnia 2002 r. nie zostały wysyłane żadne depesze. Z odtajnionych dokumentów CIA wynika, że w tym dniu to więzienie zostało zamknięte.

B. Transfer do Polski i przetrzymywanie w „czarnej dziurze” w Starych Kiejkutach (od dnia 4/5 grudnia 2002 r. do dnia 6 czerwca 2003 r.)

1. Transfer (4-5 grudnia 2002 r.)

91. Skarżący twierdził, że w dniu 5 grudnia 2002 r. został przekazany do Polski w ramach Programu HVD.

W dniu 4 grudnia 2002 r. samolot wynajęty przez CIA, odrzutowiec Gulfstream (mogący wziąć na pokład 12 pasażerów) zarejestrowany pod numerem N63MU w Federalnej Administracji Lotnictwa USA i obsługiwany przez First Flight Management/Airborne Inc., przetransportował skarżącego i Pana Abu Zubaydah z Tajlandii do bazy lotnictwa wojskowego w Szymanach w Polsce.

Samolot leciał z Bangkoku przez Dubaj i wylądował w Szymanach (Polska) w dniu 5 grudnia 2002 r. o godzinie 14:56. Wyleciał stamtąd tego samego dnia o godzinie 15:43. Dane dotyczące tego lotu były okryte tajemnicą na kilku szczeblach, co było charakterystyczne dla lotów czarterowanych przez CIA na potrzeby transportu osób zatrzymanych w ramach Programu HVD (patrz również paragrafy 258-260, 316 oraz 318 poniżej).

92. Z danych z wielu źródeł, w tym komunikatów o planach lotów opublikowanych przez Eurocontrol, faktur i odpowiedzi na wnioski o udzielenie informacji złożonych w imieniu skarżącego lub Pana Abu Zubaydah (patrz również paragrafy 287–291 poniżej) wynika, że pomiędzy 3 a 6 grudnia 2002 r. samolot N63MU podróżował na następujących trasach:

Start	Miejsce przeznaczenia	Data lotów
Elmira, Nowy Jork (KELM)	Waszyngton, DC (KIAD)	3 gru 2002
Waszyngton, DC (KIAD)	Anchorage, Alaska (PANC)	3 gru 2002
Anchorage, Alaska (PANC)	Osaka, Japonia (RJBB)	3 gru 2002
Osaka, Japonia (RJBB)	Bangkok, Tajlandia (VTBD)	4 gru 2002
Bangkok, Tajlandia (VTBD)	Dubaj, ZEA (OMDB/OMDM)	4 gru 2002
Dubaj, ZEA (OMDB/OMDM)	Szymany, Polska (EPSY)	5 gru 2002
Szymany, Polska (EPSY)	Warszawa, Polska (EPWA)	5 gru 2002
Warszawa, Polska (EPWA)	Londyn Luton, W.B. (EGGW)	6 gru 2002
Londyn Luton, W.B. (EGGW)	Waszyngton, DC (KIAD)	6 gru 2002
Waszyngton, DC (KIAD)	Elmira, Nowy Jork (KELM)	6 gru 2002

93. Pismo z dnia 23 lipca 2010 r. od polskiej Straży Granicznej do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka potwierdza, że samolot N63MU wylądował na lotnisku w Szymanach w dniu 5 grudnia 2002 r. z ośmioma

pasażerami i czterema członkami załogi na pokładzie a wyleciał stamtąd tego samego dnia bez pasażerów i z czterema członkami załogi na pokładzie (patrz również paragraf 292 poniżej).

94. Raport Rady Europy z 2007 roku („Raport Marty’ego z 2007 roku” – patrz również paragrafy 258 i 316 poniżej) sporządzony przez Senatora Marty’ego w ramach Śledztwa Marty’ego określa N63MU jako „samolot do transportu”, który w dniu 5 grudnia 2002 r. o godzinie 14:56 przybył do Szyman z Dubaju.

95. Rutynowa procedura zastosowana po przybyciu samolotu CIA na lotnisko w Szymanach została opisana przez jednego ze świadków przesłuchanych w trakcie Śledztwa Fava, Panią M.P., która ówczesnie pełniła funkcję kierownika lotniska w Szymanach (patrz paragrafy 293–302 poniżej). Została ona opisana również w Raporcie Favy (patrz paragraf 271 poniżej) oraz w Raporcie Marty’ego z 2007 roku (patrz paragraf 260 poniżej).

96. Zgodnie z tą rutynową procedurą, skarżący oraz Pan Abu Zubaydah zostali jak się wydaje zabrani do furgonetki podstawionej przez polskie władze i zawiezieni do zlokalizowanej blisko lotniska w Szczytnie bazy szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach (patrz również paragrafy 260, 266-271, 294-302 poniżej).

97. Z oficjalnej ewidencji polskiej Straży Granicznej nie wynikało, że Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah przebywali na terytorium Polski (patrz również paragraf 328 poniżej).

2. Zatrzymanie i niewłaściwe traktowanie (5 grudnia 2002 r. - 6 czerwca 2003 r.)

98. Podczas przetrzymywania skarżącego był on pozbawiony kontaktu ze swoją rodziną i światem zewnętrznym oraz był poddawany różnym formom niewłaściwego traktowania.

99. Raport CIA z 2004 roku w rozdziale dotyczącym okresu od grudnia 2002 roku do września 2003 roku, w paragrafach 90-98, odnosi się do następujących zdarzeń, które miały miejsce w grudniu 2002 roku i w styczniu 2003 roku:

Szczególne nieuprawnione lub nieudokumentowane techniki

...

Pistolet i wiertarka elektryczna

91. [USUNIĘTO] członkami zespołu przesłuchującego, którego celem było przesłuchanie Al Nashiriego i Abu Zubaydah, byli wstępnie [USUNIĘTO]. Zespół przesłuchujący kontynuował stosowanie EIT wobec Al Nashiriego przez dwa tygodnie grudnia 2002 roku [USUNIĘTO] ocenili go jako „uległego”. Następnie oficerowie CTE w Centrali [USUNIĘTO] wysłali [USUNIĘTO] wyższego rangą oficera operacyjnego (sprawozdawcę) [USUNIĘTO], aby przesłuchał i ocenił Al Nashiriego.

92. [USUNIĘTO] Sprawozdawca ocenił, że Al Nashiri zataja informacje, na co [USUNIĘTO] wznowili [USUNIĘTO] nakrywanie kapturem i zakładanie kajdanek. Gdzieś pomiędzy dniem 28 grudnia 2002 r. a dniem 1 stycznia 2003 r. sprawozdawca użył nienaładowanego, półautomatycznego pistoletu w celu zastraszenia Al Nashiriego, aby ten ujawnił informacje. Po uprzednim omówieniu tego planu z [USUNIĘTO] sprawozdawca wszedł do celi, gdzie siedział zakuty w kajdanki Al Nashiri i jedno- lub dwukrotnie w pobliżu głowy Al Nashiriego przeładował pistolet [przeładowanie to czynność mechaniczna stosowana w przypadku broni palnej, aby wprowadzić pocisk do komory lub zasymulować wprowadzenie pocisku do komory]. Prawdopodobnie tego samego dnia, aby nastraszyć Al Nashiriego sprawozdawca użył wiertarki elektrycznej. [USUNIĘTO] zgody, sprawozdawca wszedł do celi zatrzymanego i uruchomił silnik wiertarki, podczas gdy osoba zatrzymana stała naga z nałożonym kapturem. Sprawozdawca nie dotknął Al Nashiriego wiertarką elektryczną.

93. [USUNIĘTO] i sprawozdawca nie wnioskowali o autoryzację i nie zgłaszali Centrali stosowania tych nieuprawnionych technik. Jednakże w styczniu 2003 roku nowoprzybyli oficerowie TDY [USUNIĘTO], którzy dowiedzieli się o tych incydentach, zgłosili je Centrali. OIG zbadało i przekazało swoje wnioski do Wydziału Karnego Departamentu Sprawiedliwości. W dniu 11 września 2003 r. DS odmówił wniesienia oskarżenia i zwrócił te sprawy do rozpatrzenia przez CIA. Te incydenty są przedmiotem odrębnego Raportu ze Śledztwa OIG.

Zagrożenia

94. [USUNIĘTO] Podczas innego incydentu [USUNIĘTO] ten sam przesłuchujący pracownik Centrali, według [USUNIĘTO], który był obecny, groził Al Nashiriemu mówiąc, że jeżeli nie będzie mówił to „Sprowadzimy tu twoją matkę” i „Sprowadzimy tu twoją rodzinę”. [USUNIĘTO] przesłuchujący sprawozdawca rzekomo chciał, aby Al Nashiri odniósł wrażenie, z powodów psychologicznych, że osobą przesłuchującą może być [USUNIĘTO] oficer wywiadu na podstawie jego arabskiego dialektu i że Al Nashiri jest przetrzymywany przez [USUNIĘTO], ponieważ na Bliskim Wschodzie powszechnie uważano, że [USUNIĘTO] techniki przesłuchań obejmują wykorzystywanie seksualne kobiet z rodziny na oczach osoby zatrzymanej. Przesłuchujący zaprzeczył jakoby groził Al Nashiriemu, wykorzystując w tym celu jego rodzinę. Przesłuchujący powiedział również, że rozmawiając z Al Nashirim nie wyjaśnił mu, kim jest ani skąd pochodzi. Przesłuchujący powiedział, że nigdy nie powiedział, że jest [USUNIĘTO] oficerem wywiadu, pozwalając Al Nashiriemu wyciągnąć swoje własne wnioski.

...

Dym

96. [USUNIĘTO] Przesłuchujący z Agencji [USUNIĘTO] przyznał, że w grudniu 2002 roku, on i inny [USUNIĘTO] podczas przesłuchania palili cygara i wydmuchiwali dym w twarz Al Nashiriego. Przesłuchujący twierdził, że robił to celowo, aby „zabić smród” w pomieszczeniu i pomóc przesłuchującym pozostać czujnym w późnych godzinach nocnych. Ten przesłuchujący powiedział, że nie zrobiłby tego ponownie z powodu „postrzeganej krytyki”. Inny przesłuchujący z Agencji przyznał, że również palił cygara podczas dwóch sesji z Al Nashirim, aby zamaskować smród w pomieszczeniu. Twierdził, że nie dmuchał celowo dymem w twarz Al Nashiriego.

Pozycje napięte

97. [USUNIĘTO] OIG otrzymało raporty, że członkowie zespołu przesłuchującego stosowali wobec Al Nashiriego potencjalnie szkodliwe pozycje napięte. Al Nashiri musiał klęczeć na podłodze i odchyłać się do tyłu. Co najmniej jeden raz oficer Agencji rzekomo popchnął Al Nashiriego do tyłu, kiedy ten znajdował się w tej pozycji napiętej. Innym razem [USUNIĘTO] powiedział, że interweniował po tym, jak [USUNIĘTO] wyraził obawę, że ramiona Al Nashiriego mogą zostać zwichnięte. [USUNIĘTO] wyjaśnił, że w tym czasie, przesłuchujący próbowali umieścić Al Nashiriego w stojącej pozycji napiętej. Al Nashiri został podobno podniesiony z podłogi za ramiona, podczas gdy jego ramiona były związane za jego plecami paskiem.

Sztywna szczotka i kajdany

98. [USUNIĘTO] przesłuchujący zgłaszał, że był świadkiem innych technik stosowanych wobec Al Nashiriego, o których przesłuchujący wiedział, że nie zostały konkretnie zatwierdzone przez DS. Obejmowały one stosowanie sztywnej szczotki mającej na celu wywołanie bólu u Al Nashiriego i stawanie na kajdanach Al Nashiriego, co powodowało rany cięte i stłuczenia. Zapytany o to przesłuchujący obecny w [USUNIĘTO] przyznał, że sztywną szczotkę stosowano aby myć Al Nashiriego. Opisał szczotkę jako szczotkę używaną podczas kąpieli do usuwania trudnych do zmycia zabrudzeń. Kierownik CTC, który usłyszał o incydencie przypisał otarcia na kostkach Al Nashiriego przypadkowemu nadeptnięciu na kajdany Al Nashiriego przez oficera Agencji podczas zmiany pozycji napiętej skarżącego.

100. Zdarzenia te zostały również opisane w Raporcie DS z 2009 roku, w którym wskazano, że po tym, jak „zarówno Al Nashiri, jak i Abu Zubaydah zostali przeniesieni do innej tzw. czarnej dziury CIA”, Al Nashiri został poddany następującemu traktowaniu:

Chociaż stosowane były EIT, wobec Al Nashiriego użyto również kilku niezatwierdzonych technik. Gdzieś pod koniec grudnia [USUNIĘTO] sprawozdawca próbował nastraszyć Al Nashiriego, odbezpieczając nienaładowany pistolet obok głowy więźnia, kiedy ten siedział zakuty w kajdany w swojej celi. Być może tego samego dnia Al Nashiri został zmuszony do stania nago z nałożonym kapturem w swojej celi, podczas gdy sprawozdawca uruchamiał wiertarkę elektryczną, sprawiając wrażenie, że miał zamiar jej użyć, aby skrzywdzić Al Nashiriego.

Innym razem, w grudniu 2002 roku [USUNIĘTO], sprawozdawca [USUNIĘTO] powiedział Al Nashiriemu, że jeżeli nie będzie mówił, jego matka i rodzina zostaną sprowadzeni do ośrodka. Według raportu OIG CIA na Bliskim Wschodzie istnieje powszechne przekonanie, że [USUNIĘTO] służby wywiadu torturują więźniów, wykorzystując seksualnie w ich obecności żeńskich członków rodziny.

W innych przypadkach sprawozdawca CIA wydmuchiwał w twarz Al Nashiriego dym z papierosa, obchodził się z nim brutalnie, kiedy ten był związany w pozycjach napiętych oraz aby wywołać ból stawał na jego kajdanach.

101. Skarżący przedstawił przedstawicielom Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża („ICRC”) opis niewłaściwego traktowania, któremu został poddany, gdy był przetrzymywany przez CIA. Między 6 a 11 października i 4 a 14 grudnia 2006 r. ICRC przesłuchał w Guantánamo 14 „szczególnie ważnych więźniów”, w tym skarżącego. Na tej podstawie ICRC sporządził Raport o Traktowaniu Czternastu „Szczególnie Ważnych Więźniów” przetrzymywanych przez CIA z lutego 2007 roku („Raport

ICRC z 2007 roku”; więcej odniesień do odnośnych fragmentów tego raportu zawierają paragrafy 281–282 poniżej).

Relacja skarżącego nt. niewłaściwego traktowania w jego „trzecim miejscu zatrzymania” – które, jak napisał w swoim wniosku, znajdowało się w Polsce – odnotowana przez ICRC brzmi następująco:

1.3.2.

DŁUGOTRWAŁE STANIE W POZYCJI NAPIĘTEJ

Dziesięć z czternastu osób twierdziło, że zostały zmuszone do długotrwałego stania w pozycji napiętej, podczas którego ich nadgarstki były przykute nad głową do pręta lub haka przymocowanego do sufitu bez przerwy przez dwa lub trzy dni albo przez dwa lub trzy miesiące z przerwami. Wszystkie te osoby, które twierdziły, że były przetrzymywane w tej pozycji, pozostawały rzekomo nagie podczas całego stosowania tej formy niewłaściwego traktowania.

Przykładowo,... Al Nashiri [twierdził, że był zakuty w kajdany w tej pozycji] przez co najmniej dwa dni w Afganistanie i ponownie przez kilka dni w swoim trzecim miejscu osadzenia.

...1.3.10. GROŹBY

Dziewięć z czternastu osób twierdziło, że zostały poddane groźbom niewłaściwego traktowania. Siedem z tych przypadków przybrało formę groźb słownych, w tym groźb niewłaściwego traktowania w formie „podtapiania wodą”, wstrząsów elektrycznych, infekcji wirusem HIV, sodomii osoby zatrzymanej oraz aresztowania i zgwałcenia jego rodziny, tortur, doprowadzenia blisko śmierci i przesłuchania, w którym „nie obowiązują żadne reguły.

... Pan Al Nashiri twierdził, że w swoim trzecim miejscu osadzenia był straszony sodomią oraz aresztowaniem i zgwałceniem jego rodziny.

102. Czternaście Osób Zatrzymanych o Wysokiej Wartości, w tym Pan Al Nashiri, przedstawiło ICRC następujący wspólny opis swojego przetrzymywania w „czarnych dziurach” CIA:

1.2. PRZETRZYMYWANIE W STAŁEJ IZOLACJI BEZ KONTAKTU ZE ŚWIATEM ZEWNĘTRZNYM

Przez cały okres, w trakcie którego byli przetrzymywani w ramach programu CIA - trwający od szesnastu miesięcy aż do prawie czterech i pół roku, a dla jedenastu z czternastu osób trwającego ponad trzy lata – osoby zatrzymane były przetrzymywane w stałej izolacji bez kontaktu ze światem zewnętrznym. Nie wiedziały, gdzie są przetrzymywane, nie miały kontaktu z innymi osobami poza przesłuchującymi lub strażnikami. Nawet strażnicy byli zwykle zamaskowani a ich porozumiewanie się z osobami zatrzymanymi ograniczało się do bezwzględnego minimum. Żadna z nich nie miała jakiegokolwiek faktycznego – nie mówiąc już o regularnym – kontaktu z innymi osobami zatrzymanymi poza okazjonalnymi przesłuchaniami, kiedy byli konfrontowani z inną osobą zatrzymaną. Żadna z nich nie miała kontaktu z prawnikiem. Czternaście osób nie miało żadnego dostępu do wiadomości ze świata zewnętrznego, poza późniejszymi etapami swojego zatrzymania, kiedy część z nich okazjonalnie otrzymywała wydruki wiadomości sportowych z Internetu, a jedna twierdziła, że dostawała gazety.

Żadna z czternastu osób nie miała jakiegokolwiek kontaktu ze swoją rodziną, zarówno listownego, jak i przez bezpośrednie wizyty rodziny lub rozmowy telefoniczne. Tym samym nie miały możliwości poinformowania rodzin o swoim losie..

Ponadto osobom zatrzymanym odmówiono możliwości kontaktu z niezależną osobą trzecią.

1.3. INNE METODY NIEWŁAŚCIWEGO TRAKTOWANIA

... Czternaście osób w okresie przetrzymywania poddano niezwykle ostremu reżimowi charakteryzującemu się niewłaściwym traktowaniem. Początkowy okres przesłuchania, trwający od kilku dni do kilku miesięcy, był najbardziej nieprzyjazny, ponieważ posłuszeństwo było wymuszane stosowaniem rozmaitych form niewłaściwego traktowania fizycznego i psychologicznego. Najprawdopodobniej następowało potem przesłuchanie oparte na nagrodach ze stopniowo poprawiającymi się warunkami przytrzymywania, chociaż potęgowane groźbami powrotu do dawnych metod.

C. Transfer z Polski w dniu 6 czerwca 2003 r.

103. Według skarżącego w dniu 6 czerwca 2003 r. został on potajemnie przetransportowany samolotem przeznaczonym do transportów o kodzie N379P z bazy lotniczej w Szymanach w Polsce do Rabatu w Maroku.

Samolot Gulfstream V, zwany także „Guantánamo Express”, został opisany w dokumencie roboczym o numerze 8 dołączonym do Raportu Favy (PE 380.984v02-00) jako „jeden z cieszących się złą sławą samolotów używanych przez CIA do transportu więźniów”. Może on przewozić do 18 pasażerów, ale zazwyczaj jest przystosowany dla 8 pasażerów.

104. Fakt lądowania i startu N379P na lotnisku w Szymanach jest wspomniany w piśmie polskiej Straży Granicznej do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z dnia 23 lipca 2010 r. (patrz również paragraf 292 poniżej):

N379P, 6 czerwca 2003

Przylot/pasażerowie: 1, załoga: 2; Odlot/pasażerowie: 0, załoga: 2

105. Raport Marty'ego z 2007 roku określał N379P jako „samolot przeznaczony do wydań”, który leciał z Kabulu i poprzedniego dnia, tj. 5 czerwca 2003 r., lądował na lotnisku w Szymanach (patrz paragraf 258 poniżej).

106. Dane dotyczące lotu zawarte w raporcie Marty'ego z 2007 roku były następnie analizowane przez Centrum Praw Człowieka i Sprawiedliwości Międzynarodowej („CHRGJ”), które w swoim raporcie opublikowanym w dniu 9 marca 2010 r. („Raport CHRGJ”) potwierdziło, że przemieszczanie się samolotu N379P między 3-7 czerwca 2003 roku „odpowiada najbardziej typowym cechom trasy transportu więźniów CIA”. Dane zebrane i zbadane w Raporcie CHRGJ świadczą o tym, że samolot Gulfstream V, zarejestrowany w Federalnej Administracji Lotnictwa USA pod numerem N379P, wystartował z lotniska Dulles, Waszyngton D.C. we wtorek 3 czerwca o godzinie 23:33 czasu uniwersalnego i wyruszył w czterodniowy lot, podczas którego lądował i startował w sześciu różnych państwach, w tym w Niemczech, Uzbekistanie, Afganistanie, Polsce, Maroko i Portugalii. Samolot powrócił z Portugalii na lotnisko Dulles w dniu 7 czerwca 2003 r. (aby uzyskać więcej informacji patrz również paragraf 291 poniżej).

D. Kolejne transfery skarżącego podczas przetrzymywania przez CIA (od 6 czerwca 2003 r. do 6 września 2006 r.)

107. Według skarżącego po jego transferze z Polski był on przetrzymywany w Rabacie w Maroku do dnia 22 września 2003 r., skąd został następnie przetransportowany do bazy marynarki wojennej USA w Zatoce Guantánamo.

108. W dniu 27 marca 2004 r. CIA przetransportowała skarżącego z Zatoki Guantánamo do Rabatu.

109. W nieznanym terminie został on przewieziony do tajnego ośrodka przetrzymywania CIA w Bukareszcie w Rumunii (rzekomo nazwanym „Bright Light”) i pozostał tam dopóki nie został ostatecznie – najprawdopodobniej nie później niż w dniu 6 września 2006 r. – przetransportowany do Zatoki Guantánamo. Bardziej szczegółowe informacje o jego rzekomym przetrzymywaniu w Rumunii przedstawiono w jego skardze nr 33234/12 wniesionej przeciwko Rumunii (patrz „Stan faktyczny” dostępny na stronie internetowej Trybunału, www.echr.coe.int).

E. Przetrzymywanie skarżącego w Zatoce Guantánamo i jego proces przed Komisją Wojskową (od dnia 6 września 2006 r. do chwili obecnej)

110. W dniu 6 września 2006 r. prezydent Bush publicznie przyznał, że 14 „szczególnie ważnych więźniów”, w tym skarżący, zostało przekazanych z Programu HVD prowadzonego przez CIA w ręce Departamentu Obrony do Więzienia Guantánamo (patrz również paragraf 71 powyżej).

111. Prawdopodobnie nie później niż od dnia 6 września 2006 r. skarżący był przetrzymywany w bazie marynarki wojennej USA w Zatoce Guantánamo. Do tego czasu przez prawie 4 lata był przetrzymywany w nieujawnionym miejscu.

1. Rozprawa przed Trybunałem ds. Weryfikacji Statusu Kombatantów

112. W dniu 14 marca 2007 r. skarżący został wysłuchany przez Trybunał ds. Weryfikacji Statusu Bojowników, którego zadaniem było zweryfikowanie wszystkich informacji związanych z pytaniem, czy skarżący spełnił kryteria umożliwiające nadanie mu statusu „wrogiego bojownika” (tj. osoby, która wchodziła w skład lub wspierała szeregi Talibów lub Al-Kaidy lub siły sprzymierzone, zaangażowane w działania wojenne przeciwko Stanom Zjednoczonym lub koalicjantom, w tym osoby, która brała udział w działaniach wojennych lub bezpośrednio wspierała takie, aby pomóc wrogim siłom zbrojnym). Rozprawa odbyła się przy drzwiach zamkniętych. Skarżącemu nie przyznano pomocy prawnej z urzędu podczas tej rozprawy. Został dla niego wyznaczony „przedstawiciel osobisty”, jednakże osoba ta nie działała jako obrońca, a oświadczenia skarżącego składane wobec tego przedstawiciela nie były objęte tajemnicą adwokacką. Skarżący nie miał dostępu do jakichkolwiek tajnych zeznań świadczących przeciwko niemu. Nie miał również prawa skonfrontować jakichkolwiek oskarżeń przedstawionych podczas tej rozprawy.

113. Według częściowo ocenzonej transkrypcji tej rozprawy skarżący stwierdził, że „zeznawał pod wpływem tortur, a gdy już zeznał, osoby przetrzymujące go były zadowolone i przestawały go torturować”. Stwierdził również, że wymyślał podczas tortur różne historie, aby uniknąć tortur. Powiedział: „od czasu, gdy zostałem aresztowany pięć lat temu, byłem przez nich torturowany. Działo się to podczas przesłuchań. Raz torturowali mnie w jeden sposób, innym razem torturowali mnie inaczej”. Odpowiedź skarżącego na pytanie Przewodniczącego Trybunału odnośnie do opisu stosowanych metod zawarta w transkrypcji rozprawy jest w dużej mierze oceniona. Jednakże w nieocenzonej części stwierdził on: „zanim zostałem aresztowany potrafiłem przebiec około dziesięciu kilometrów. Teraz nie potrafię chodzić dłużej niż dziesięć minut. Nerwy w moim ciele są opuchnięte”. Stwierdził również: „topili mnie w wodzie.

Więc mówiłem: tak, tak”. Dalsze szczegóły dotyczące jego własnego opisu traktowania zawarte w transkrypcji zostały ocenzone.

2. Proces przed komisją wojskową

114. W dniu 30 czerwca 2008 r. celem rozpoczęcia procesu przed komisją wojskową Rząd USA postawił skarżącemu zarzuty, w tym te dotyczące zamachu bombowego na USS Cole w dniu 12 października 2000 r.

115. W dniu 2 października 2008 r. obrońca skarżącego złożył w jego imieniu w federalnym sądzie rejonowym w Dystrykcie Columbia wniosek o wydanie prawomocnego nakazu zatrzymania. Najprawdopodobniej powyższy wniosek nadal oczekuje na rozpoznanie.

116. W dniu 19 grudnia 2008 r. Organ Powołujący upoważnił Rząd do wnioskowania przed komisją wojskową o karę śmierci.

117. Niezwłocznie po skierowaniu zarzutów, obrona złożyła do komisji wojskowej wniosek kwestionujący rządowe metody transportu skarżącego na rozprawy do Guantánamo, powołując się na fakt, że szkodziły one jego zdrowiu oraz że naruszały jego prawo do swobodnego i nieograniczonego dostępu do obrońcy.

118. Wkrótce po złożeniu tego wniosku, w dniu 9 lutego 2009 r., postawiono skarżącego w stan oskarżenia, co stanowiło początek jego procesu przed komisją wojskową.

119. W dniu 22 stycznia 2009 r. Prezydent Obama wydał Rozporządzenie Wykonawcze, na podstawie którego nakazał wstrzymać wszystkie postępowania przed komisjami do czasu rozpatrzenia przez Administrację wszystkich przypadków osadzenia w Guantánamo. W odpowiedzi na ten rozkaz Rząd poprosił o 120-dniowe odroczenie jego stosowania w odniesieniu do aktu oskarżenia z dnia 9 lutego 2009 r.

120. W dniu 25 stycznia 2009 r. sędzia wojskowy powołany do komisji wojskowej prowadzącej postępowanie w sprawie skarżącego odrzucił wniosek Rządu o odroczenie procesu. Ponadto sędzia wojskowy nakazał, aby na wniosek obrony rozprawa dotycząca transportu skarżącego odbyła się niezwłocznie po wniesieniu aktu oskarżenia. W odpowiedzi na ten nakaz, obrona złożyła powiadomienie, że zamierza przedstawić dowody dotyczące sposobu traktowania skarżącego w trakcie jego przetrzymywania przez CIA.

Kilka godzin po złożeniu powiadomienia, w dniu 5 lutego 2009 r., Rząd USA oficjalnie wycofał zarzuty przedstawione komisji wojskowej, wyłączając tym samym sprawę skarżącego spod właściwości sędziego wojskowego.

121. W marcu 2011 roku Prezydent Obama ogłosił, że zniesie trwający od dwóch lat zakaz wszczynania nowych procesów wojskowych wobec osób zatrzymanych znajdujących się w amerykańskiej bazie marynarki wojennej w Zatoce Guantánamo.

122. W dniu 20 kwietnia 2011 r. oskarżyciele komisji wojskowej Stanów Zjednoczonych postawili skarżącemu zarzuty podlegające karze śmierci za jego rzekomą rolę w zamachu na USS *Cole* w 2000 roku i w zamachu na francuski cywilny tankowiec MV *Limburg* w Zatoce Adeńskiej w 2002 roku. Zarzuty przeciwko niemu obejmowały terroryzm, atak na cywili, atak na obiekty cywilne, umyślne spowodowanie poważnych obrażeń ciała, narażenie okrętu na niebezpieczeństwo, zdradę lub podstęp, zabójstwo z pogwałceniem prawa wojennego, usiłowanie zabójstwa z pogwałceniem prawa wojennego, spiskowanie celem popełnienia aktu terrorystycznego i zabójstwa z naruszeniem prawa wojennego, zniszczenie mienia z naruszeniem prawa wojennego oraz usiłowanie zniszczenia mienia z naruszeniem prawa wojennego. Skarżący był wyznaczony do wzięcia udziału w rozprawie przed komisją wojskową, mimo że Rząd Stanów Zjednoczonych uprzednio oskarżył przed sądem federalnym USA dwóch z rzekomych współspiskowców w zamachu bombowym na USS *Cole* – Jamala Ahmeda Mohammeda Al-Badawiego i Fahda Al-Quso. W przedmiotowym oskarżeniu, wniesionym w dniu 15 maja 2003 r., tj. kiedy skarżący był potajemnie przetrzymywany przez CIA w Polsce, określono go jako współspiskowca w zamachu bombowym na USS *Cole* niepostawionego w stan oskarżenia.

123. Oskarżyciele komisji wojskowej ogłosili, że zagrożone karą śmierci zarzuty postawione skarżącemu będą poddane niezależnej weryfikacji ze strony Bruce’a MacDonalda – „organu powołującego” komisje wojskowe, w celu podjęcia decyzji, czy oddalić zarzuty lub przekazać niektóre lub aby podjął on decyzję, czy oddalić wszystkie zarzuty albo przekazać niektóre, wszystkie lub żaden z nich do rozpatrzenia przez komisję wojskową.

124. W dniu 27 kwietnia 2011 r. Pan MacDonald poinformował przydzielonego skarżącemu obrońcę wojskowego USA, że do dnia 30 czerwca 2011 r. należy złożyć pisemne oświadczenia przeciwko karze śmierci.

125. Rozprawa komisji wojskowej w sprawie skarżącego rozpoczęła się w dniu 17 stycznia 2012 r. Pierwsze dwa dni procesu poświęcone były głównie rozpatrzeniu wniosków przedprocesowych.

126. W dniu 22 listopada 2013 r. pełnomocnik skarżącego przedstawił sporządzoną na wniosek Rządu USA opinię psychiatry Rządu USA na temat stanu psychicznego skarżącego. Zgodnie z tą opinią Pan Al Nashiri cierpiał na zespół stresu pourazowego.

127. Postępowanie przed komisją wojskową przeciwko skarżącemu jest w toku. Data kolejnej rozprawy skarżącego przed komisją wojskową została wyznaczona na dzień 2 września 2014 r.

F. Śledztwo parlamentarne w Polsce

1. Śledztwo parlamentarne w Polsce

128. W listopadzie i grudniu 2005 roku w Polsce zostało przeprowadzone krótkie śledztwo parlamentarne badające zarzuty, czy w tym kraju istniał tajny ośrodek CIA. Dochodzenie zostało przeprowadzone przez Sejmową Komisję do Spraw Służb Specjalnych za zamkniętymi drzwiami i żadna z jej konkluzji nie została podana do wiadomości publicznej. Jedyne wydane przez polski rząd publiczne oświadczenie zostało ogłoszone podczas konferencji prasowej, gdy rząd ogłosił, że śledztwo nie wykazało żadnych „nieprawidłowości”.

2. Przedstawione przez organizacje międzynarodowe opinie dotyczące śledztwa

(a) Rada Europy

129. Raport Marty’ego z 2006 roku (patrz również paragraf 244 poniżej), nawiązujący do tego śledztwa, mówi: „działania te były niewystarczające, mając na względzie pozytywny obowiązek przeprowadzenia wiarygodnego śledztwa w sprawie wiarygodnych zarzutów poważnego naruszenia praw człowieka”.

Raport Marty’ego z 2011 roku w paragrafie 40 również odnosił się do polskiego śledztwa parlamentarnego, stwierdzając, między innymi, że „[sejmowa] komisja odpowiedzialna za nadzór nad służbami wywiadowczymi... w dniu 21 grudnia 2005 r. przeprowadziła jednodniowe posiedzenie, aby omówić zarzuty istnienia tajnych więzień CIA w Polsce” i że „jedynym publicznym oświadczeniem przekazanym przez komisję było to, że w Polsce nie było żadnych więzień CIA”.

(b) Parlament Europejski

130. Podobne zastrzeżenia wyrażano w Raporcie Favy, który stwierdzał, że „polski rząd badał zarzuty w wewnętrznym, tajnym śledztwie” (patrz również paragraf 264 poniżej), a Parlament Europejski w paragrafie 169 swojej rezolucji przyjętej po raporcie „wyraził żal, że nie wszczęto żadnego specjalnego śledztwa oraz że polski parlament nie przeprowadził niezależnego śledztwa” (patrz paragraf 270 poniżej).

G. Śledztwo w postępowaniu karnym w Polsce

131. Mając na względzie, że polski Rząd ujawnił jedynie ograniczone informacje nt. śledztwa (patrz również paragrafy 17–40 powyżej), następujący opis stanowi rekonstrukcję Trybunału dotyczącą tego śledztwa dokonaną na podstawie różnych informacji dostarczonych w niniejszej

sprawie oraz w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* przez Rząd lub skarżącego, jak również o pewne materiały publicznie dostępne, które nie zostały zakwestionowane, zanegowane lub skorygowane przez którąkolwiek ze stron. Niektóre części relacji stron pokrywają się, ale żadna ze stron nie zakwestionowała relacji złożonej przez swojego przeciwnika.

W związku z tym nie było żadnej rozbieżności opinii co do podanych poniżej okoliczności sprawy.

1. Informacje na piśmie i ustne przekazane przez polski Rząd w niniejszej sprawie i w sprawie Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce

132. W dniu 11 marca 2008 r. Prokurator Okręgowy w Warszawie wszczął postępowanie w sprawie tajnych więzień CIA w Polsce przeciwko nieznanym osobom.

133. W dniu 11 lipca 2008 r. postępowanie zostało przejęte przez Prokuratora Krajowego i przekazane do X Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji.

134. W dniu 1 kwietnia 2009 r., jak stwierdził Rząd „z powodu zmian organizacyjnych” sprawa została przekazana do Prokuratora Apelacyjnego w Warszawie i była następnie prowadzona do dnia 26 stycznia 2012 r. przez Wydział V ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie.

W dniu 26 stycznia 2012 r. na mocy decyzji Prokuratora Generalnego, sprawa została przeniesiona do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie (patrz również paragraf 159 poniżej).

135. Odwołując się do zakresu śledztwa, Rząd zauważył, że „jego przedmiot... obejmuje m.in. zarzut popełnienia czynu zabronionego określonego w art. 231 § 1 Kodeksu karnego i następnych, dotyczącego rzekomego przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy publicznych, działających na szkodę interesu publicznego, w związku z rzekomym wykorzystaniem przez Centralną Agencję Wywiadowczą ośrodków tajnego przetrzymywania zlokalizowanych na terytorium Polski w celu transportu i nielegalnego więzienia osób podejrzanych o terroryzm”.

Następnie Rząd w swoim stanowisku w sprawie *Abu Zubaydah*, stwierdził, co następuje:

Zakres przeprowadzonego śledztwa przeciwko osobie w świetle zarzutów popełnienia przestępstw zgłoszonych w różnych okresach obejmuje trzy osoby, którymi są: Abd Al-Rahim Husein Muhamed Abdu Al-Nashiri, Zayn Al-Abidin Muhammad Husein oraz niejaki W.M.S.M.A.

136. Podczas śledztwa przesłuchano 62 osoby. Akta sprawy obejmują 43 tomy. Czynności procesowe podjęte podczas śledztwa obejmowały „weryfikację informacji zawartych w raportach Dicka Marty’ego sporządzonych dla Rady Europy w latach 2006-2007 oraz w raporcie Parlamentu Europejskiego dotyczącym ewentualnego przetrzymywania na

terytorium Polski osób podejrzanych o terroryzm, jak również stosowania wobec nich nielegalnych metod przesłuchań”.

Rząd dodał, że działania podjęte przez prokuratora „dotyczyły proceduralnej weryfikacji okoliczności lądowań na lotnisku w Szymanach używanym przez [CIA], z pominięciem kontroli granicznej i celnej”.

Funkcjonariusze Straży Granicznej i Służby Celnej, personel lotniska w Szymanach, kontrolerzy ruchu lotniczego, jeden z członków Komisji Parlamentu Europejskiego badającej okoliczności operacji CIA w Polsce zostali w odpowiednim czasie przesłuchani w charakterze świadków. PANSA przedłożyła materiały dotyczące lądowań samolotu na lotnisku w Szymanach.

137. Zdaniem Rządu, „z powodu prawnej zawichości postępowania zasięgnięto opinii biegłych w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego, aby uzyskać odpowiedź na pytania dotyczące prawa międzynarodowego regulującego tworzenie i działalność ośrodków zatrzymań dla osób podejrzanych o terroryzm oraz status takich osób”.

138. Władze polskie w ramach Umowy o Wzajemnej Pomocy Prawnej w Sprawach Karnych („MLAT”) podpisanej przez Stany Zjednoczone i Polskę skierowały do władz USA cztery wnioski o pomoc prawną.

Amerykański Departament Sprawiedliwości w dniu 7 października 2009 r. odmówił udzielenia informacji w odpowiedzi na pierwszy wniosek z dnia 18 marca 2009 r. o udzielenie informacji dotyczącej lądowania samolotu USA na lotnisku w Szymanach (patrz również paragraf 149 poniżej).

Drugi wniosek z dnia 9 marca 2011 r. dotyczył, według opisu Rządu, „potrzeby dokonania czynności przy udziale dwóch osób, które posiadają status pokrzywdzonych i których uczestnictwo w postępowaniu przygotowawczym zadeklarowali ich pełnomocnicy”. Do dnia 5 września 2012 r. (dzień, w którym Rząd przedstawił swoje stanowisko w sprawie *Al Nashiri*) nie uzyskano odpowiedzi na ten wniosek (patrz również paragraf 153 poniżej).

Ostatnie dwa wnioski zostały wysłane w maju 2013 roku i, jak oświadczył Rząd, dotyczyły przekazania dokumentów, udzielenia informacji i przesłuchania świadków.

Wcześniejsze wnioski, pomimo monitów z dnia 25 lipca i 11 października 2012 r. oraz 30 stycznia 2013 r., pozostały bez odpowiedzi. W dniu 28 maja 2013 r. został wysłany przez Prokuraturę Generalną kolejny monit.

139. Władze polskie zwróciły się o przekazanie informacji również do ICRC, jednakże wniosek nie został uwzględniony, jak stwierdził Rząd, „ze względu na procedurę ICRC”. Amerykańscy prawnicy Pana Al Nashiriego i drugiego pokrzywdzonego zostali wysłuchani, ale przedstawili szczątkowe zeznania, powołując się na łączącą klienta z pełnomocnikiem tajemnicę zawodową.

W odniesieniu do dalszych działań podjętych podczas śledztwa Rząd oświadczył, między innymi, co następuje:

Prawnicy potencjalnych pokrzywdzonych złożyli wiele wniosków o przeprowadzenie w sprawie dowodów. Są one systematycznie badane podczas śledztwa, niektóre z nich zostały odrzucone, ponieważ okoliczności w nich podniesione zostały uznane za udowodnione zgodnie z oświadczeniami złożonymi przez skarżących. Kolejne wnioski są rozpatrywane na bieżąco. ... Niektóre z tych wniosków mogą zostać zrealizowane wyłącznie w ramach międzynarodowej pomocy prawnej, która wymaga sporządzenia dodatkowych wniosków w tym zakresie. ...

Na obecnym etapie postępowania osoby prowadzące śledztwo mają ograniczone możliwości znalezienia nowych świadków (choć istnieją pewne wyjątki). Są one obecnie zaangażowane w dodatkowe przesłuchania osób, które były już przesłuchiwane jako świadkowie. Te dodatkowe przesłuchania mają na celu pozyskanie dodatkowych informacji lub rozszerzenie zakresu przesłuchania. Jednym ze świadków w tych sprawach jest Senator Józef Pinior. ... przesłuchanie miało na celu uzyskanie dowodów dotyczących zdarzeń będących przedmiotem śledztwa, których posiadanie publicznie zadeklarował. Jednakże przesłuchanie okazało się nieskuteczne. Zapytany wprost, senator powołał się na swoje prawa określone w [art.] 21 ustawy z dnia 9 maja 1996 roku o wykonywaniu mandatu posła i senatora i odmówił ujawnienia nazwiska osoby, która dostarczyła mu takie informacje.

140. Rząd dodał, że zostały podjęte działania w celu określenia, czy uda się uzyskać opinie biegłych w co najmniej trzech obszarach wiedzy fachowej. Charakter oraz obszar wiedzy nie mogły zostać na tym etapie ujawnione. Przedstawiono również tłumaczenia dokumentów i raportów na język angielski.

2. Fakty dostarczone w niniejszej sprawie przez skarżącego i uzupełnione przez fakty związane ze sprawą Abu Zubaydah przeciwko Polsce oraz niektóre materiały publicznie dostępne

141. Śledztwo dotyczące tajnych więzień CIA w Polsce wszczęto w dniu 11 marca 2008 r.

142. W dniu 9 kwietnia 2009 r. w odpowiedzi na wniosek Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o udzielenie informacji, Dyrektor Departamentu ds. Przystępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Generalnej stwierdził, że:

...w odniesieniu do Rezolucji Parlamentu Europejskiego dotyczącej śledztwa ws. rzekomego wykorzystania krajów europejskich przez Centralną Agencję Wywiadowczą Stanów Zjednoczonych do transportu i nielegalnego przetrzymywania więźniów, Wydział V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie prowadzi śledztwo o sygn. AP V Ds. 37/09 dotyczące przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy publicznych, czyli przestępstwa z art. 231 § 1 Kodeksu karnego.

Postępowanie zostało wszczęte w dniu 11 marca 2008 r. przez Prokuratora Okręgowego w Warszawie.

Podczas śledztwa podejmowane są jawne i tajne czynności procesowe.

W ramach czynności jawnych potwierdzono lądowania amerykańskich samolotów na lotnisku w Szymanach. Informacje przytoczone w Państwa piśmie, uzyskane ze strony internetowej, nie odzwierciedlają dokładnie wypowiedzi prokuratora. Prokurator posiada informacje z raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża.

Zainteresowanie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka sprawą jest oczywiste. Niemniej jednak przedstawienie zamiarów prokuratora nie jest możliwe, z uwagi na fakt, że wiele czynności procesowych jest objętych klauzulą tajności.

Biorąc pod uwagę powyższe, nie jest możliwe wskazanie dokładnej daty zakończenia śledztwa.

143. Nieokreślonego dnia w 2009 roku, w odpowiedzi na ankietę biegłych ONZ pracujących nad Wspólnym Badaniem ONZ z roku 2010 (patrz również paragrafy 283-285 poniżej), polskie władze stwierdziły, co następuje:

W dniu 11 marca 2008 r. Prokuratura Okręgowa w Warszawie wszczęła postępowanie w sprawie rzekomych tajnych więzień CIA w Polsce, jak również nielegalnego transportu i przetrzymywania osób podejrzanych o terroryzm. W dniu 1 kwietnia 2009 r. wskutek reorganizacji biura Prokuratury Generalnej śledztwo zostało przeniesione do Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie. Podczas śledztwa oskarżyciele zgromadzili dowody uznawane za tajne lub poufne. W celu zagwarantowania właściwego przebiegu postępowania prokuratorzy, którzy prowadzą śledztwo są zobowiązani do zachowania tajemnicy. W związku z tym nie można przedstawić żadnych informacji dotyczących wyników śledztwa. Po zakończeniu postępowania i upublicznieniu jego wyników, Rząd Polski przedstawi i złoży wszelkim organom międzynarodowym wszelkie niezbędne lub wymagane informacje.

144. W dniu 21 września 2010 r. polski prawnik Pana Al Nashiriego złożył wniosek do Prokuratury Okręgowej w Warszawie, w którym zwrócił się o wszczęcie śledztwa dotyczącego przetrzymywania i traktowania skarżącego w Polsce.

145. Wniosek zawierał liczne wnioski dowodowe z prośbą, by prokuratorzy prowadzący śledztwo przesłuchali skarżącego oraz wielu innych świadków, w tym, m.in. byłych Dyrektorów Generalnych CIA G. Teneta, J. Mc Laughlina, P. Gossa i M. Haydena, niektórych pilotów i dowódców zaangażowanych w loty z transportami do Polski, członków zespołu ICRC, Senatora Dicka Marty'ego oraz innych autorów Raportów Marty'ego, a także szereg polskich polityków i funkcjonariuszy wojskowych, np. Generała H. Tacika, Dowódcę Operacyjnego Sił Zbrojnych w latach 2004-2007, byłego Premiera L. Millera, byłego Prezydenta Polski A. Kwaśniewskiego i byłego szefa Agencji Wywiadu Z. Siemiątkowskiego. Prawniki skarżący zwrócili się również do prokuratury z prośbą o dopuszczenie dowodów z dokumentów oraz o zażądanie od odpowiednich władz ujawnienia tożsamości i lokalizacji osób, które powinny zostać przesłuchane w ramach śledztwa.

146. Prawniki prosili również, aby skarżący był informowany o wszystkich czynnościach podejmowanych w ramach śledztwa oraz aby został dopuszczony do udziału w nich.

147. W dniu 22 września 2010 r. Pan J. Mierzewski, prokurator z V Wydziału ds. Przesłuchano Zorganizowanej i Korupcji w Prokuraturze Apelacyjnej w Warszawie, poinformował prawnika skarżącego, że nie ma potrzeby przeprowadzania oddzielnego śledztwa dotyczącego okoliczności przetrzymywania i traktowania skarżącego, ponieważ te sprawy będą prowadzone łącznie ze śledztwem wszczętym w dniu 11 marca 2008 r.

148. W październiku 2010 roku prokurator przyznał skarżącemu status pokrzywdzonego.

149. W piśmie z dnia 15 grudnia 2010 r., w odpowiedzi na wniosek Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o udzielenie informacji, organy ścigania ujawniły, że w dniu 18 marca 2009 r. Prokuratura Apelacyjna w Warszawie złożyła do organów wymiaru sprawiedliwości USA wniosek o udzielenie pomocy prawnej w śledztwie. W dniu 7 października 2009 r. amerykański Departament Sprawiedliwości poinformował polskie władze, że na podstawie Artykułu 3 ust.1 lit. C MLAT wniosek został odrzucony, a amerykańskie władze uznały sprawę za zakończoną (patrz również paragraf 138 powyżej). Oskarżyciel nie podał do wiadomości publicznej treści wniosku o wzajemną pomoc uzasadniając to „tajemnicą państwową”.

150. W piśmie z dnia 4 lutego 2011 r. adresowanym do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka prokurator przedstawił informacje o pewnych podjętych w trakcie śledztwa czynnościach procesowych. W piśmie wskazano, że kroki podjęte przez prokuratora związane były z weryfikacją lądowań samolotów CIA bez pozwolenia na lotnisku w Szymanach pomiędzy rokiem 2002 a 2003. Przesłuchano funkcjonariuszy Straży Granicznej i Służby Celnej, jak również pracowników lotniska w Szymanach, kontrolerów ruchu lotniczego i członka Komisji Parlamentu Europejskiego badającej okoliczności będących przedmiotem śledztwa (patrz również paragraf 136 powyżej).

151. Prawdopodobnie w dniu 17 lutego 2011 r. Zastępca Prokuratora Apelacyjnego w Warszawie, Pan R. Majewski, oraz prokurator prowadzący śledztwo, Pan J. Mierzewski zarządzili sporządzenie przez trzech biegłych opinii w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego dotyczących zagadnień związanych ze śledztwem (patrz również paragraf 137 powyżej). Treść zarządzeń, pytań i odpowiedzi biegłych nie została udostępniona publicznie, ale pojawiły się przecieki prasowe opublikowane w dniu 30 maja 2011 r. przez *Gazetę Wyborczą*. Oskarżenie ich nie zdementowało.

Tekst zarządzenia prokuratora został przedrukowany przez *Gazetę Wyborczą* i brzmi następująco:

... Zarządzenie sporządzenia opinii – powołania eksperta w sprawie rzekomego przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy publicznych, tzn. przestępstwa z art. 231 i następnych [Kodeksu karnego].

Robert Majewski, Zastępca Prokuratora Apelacyjnego w Warszawie i Jerzy Mierzewski, prokurator Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie, postanowili wyznaczyć

zespół biegłych z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, tj. ... w celu ustalenia [tekst dziesięciu pytań odtworzonych poniżej].

Pytania i odpowiedzi, opublikowane przez *Gazetę Wyborczą* brzmiały następująco:

1. Czy istnieją przepisy prawa międzynarodowego publicznego regulujące tworzenie i funkcjonowanie obiektów przeznaczonych do przetrzymywania osób podejrzanych o działalność terrorystyczną? Jeżeli tak, które z nich są wiążące dla Polski?

Odpowiedź: Terroryzm to przestępstwo i jest ścigane na podstawie przepisów prawa danego państwa.

2. Czy istnieją przepisy prawa międzynarodowego publicznego umożliwiające wyłączenie ośrodka przeznaczonego do przetrzymywania osób podejrzanych o działalność terrorystyczną spod jurysdykcji państwa, na którego terytorium taki ośrodek został umieszczony? Jeżeli tak, które z nich są wiążące dla Polski?

Odpowiedź: Nie istnieją żadne takie przepisy. Utworzenie takiego ośrodka stanowiłoby naruszenie Konstytucji oraz przestępstwo wymierzone przeciwko suwerenności R[zeczypospolitej] P[olskiej].

3. W świetle prawa międzynarodowego publicznego, jaki jest status prawny aresztowanej osoby podejrzanej o działalność terrorystyczną?

Odpowiedź: Jest to regulowane przez prawo karne danego państwa, chyba że [osoba] jest jeńcem wojennym.

4. Jaki wpływ na status prawny aresztowanej osoby podejrzanej o działalność terrorystyczną ma fakt, że organ aresztujący uznaje, że osoba należy do organizacji określanej jako Al-Kaida?

Odpowiedź: Nie ma to żadnego znaczenia. Członkostwo w Al-Kaidzie nie jest uregulowane żadnym odrębnym przepisem prawa karnego.

5. W świetle przepisów międzynarodowego prawa publicznego, jakie znaczenie dla statusu prawnego osoby aresztowanej podejrzanej o działalność terrorystyczną ma fakt, że osoba została aresztowana poza terytorium, które jest okupowane, zajęte lub na którym trwa konflikt zbrojny?

Odpowiedź: Takie aresztowanie można zakwalifikować jako bezprawne uprowadzenie.

6. Czy osoba podejrzana o działalność terrorystyczną aresztowana poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i następnie przetrzymywana w ośrodku w Polsce może być scharakteryzowana jako osoba, o której mowa w art. 123 § 1-4 Kodeksu karnego [ogólnie osoby chronione przez Konwencję Genewską z 1949 roku: członkowie sił zbrojnych, którzy złożyli broń, ranni, chorzy, rozbitkowie, personel medyczny, księża, jeńcy wojenni lub cywile z terytorium okupowanego, zajętego lub na którym trwa konflikt zbrojny lub inne osoby chronione prawem międzynarodowym w czasie konfliktu zbrojnego]?

Odpowiedź: Taka kwalifikacja jest zasadna.

7. Czy przetrzymywanie osoby podejrzanej o działalność terrorystyczną, której nie zostały przedstawione żadne zarzuty i nie został wydany żaden rozkaz zatrzymania zgodnie z prawem polskim, narusza międzynarodowe prawo publiczne w zakresie

pozbawienia wolności lub prawa do niezależnego i bezstronnego sądu lub ograniczeń jego prawa do obrony w postępowaniu karnym?

Odpowiedź: Tak i należy to ścigać.

8. W świetle międzynarodowego prawa publicznego, czy metody przesłuchania i traktowania osób zatrzymanych podejrzanych o działalność terrorystyczną, opisane w dostarczonych przez pokrzywdzonych dokumentach CIA, mogą być uznane za tortury, okrutne lub niehumanitarne traktowanie tych osób?

Odpowiedź: Tak. Tortury są zabronione zarówno w ramach konwencji międzynarodowych, jak i systemów prawnych danych Państw.

9. Czy przepisy wydane przez władze Stanów Zjednoczonych dotyczące osób uważanych za zaangażowane w działalność terrorystyczną oraz ich zastosowanie w praktyce są zgodne z postanowieniami ratyfikowanego przez Polskę prawa humanitarnego?

Odpowiedź: Nie. Przepisy te są często niezgodne z prawem międzynarodowym oraz prawami człowieka.

10. Jeżeli to możliwe, [biegli są proszeni] o ocenę zgodności przepisów dotyczących zwalczania terroryzmu wydanych przez władze USA po 11 września 2001 r. z postanowieniami międzynarodowego prawa publicznego dotyczącymi statusu prawnego, traktowania, metod przesłuchań i proceduralnych gwarancji dla tych osób.

152. W dniu 25 lutego 2011 r. prawnik skarżącego złożył za pośrednictwem Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie do Sądu Okręgowego w Warszawie skargę na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki („Ustawa z 2004 roku”). Skarżący zwrócił się do sądu z prośbą o uznanie, że śledztwo było przewlekłe, nakazanie prokuratorowi prowadzącemu śledztwo podjęcie działań przeciwdziałających zwłoce oraz złagodzenie konsekwencji zwłoki, które już nastąpiły. Zwrócił się również do sądu, aby przyznał mu odpowiednią kwotę tytułem zadośćuczynienia.

Skarga została przekazana do rozpoznania do Sądu Okręgowego w Białymstoku.

W dniu 20 kwietnia 2011 roku sąd oddalił ją uznając, że śledztwo nie było przewlekłe. W szczególności wskazał na złożoność sprawy.

153. Według doniesień prasowych, w dniu 9 marca 2011 r. prokuratura w ramach MLAT złożyła do Departamentu Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych drugi wniosek o pomoc prawną. Chociaż prokuratura nigdy oficjalnie nie ujawniła jego treści, z doniesień wynika, że zwrócono się między innymi o przeprowadzenie dowodu z zeznań skarżącego. Z tego, co wiadomo, władze USA nie odpowiedziały na ten wniosek (patrz również paragraf 138 powyżej).

154. W nieokreślonym dniu w połowie maja 2011 roku prokuratorowi J. Mierzewskiemu odebrano tę sprawę.

155. Później prasa donosiła, że prokurator, któremu odebrano sprawę zamierzał zwrócić się do ówczesnie pełniącego urząd Prezydenta Polski o

zwolnienie byłego Prezydenta Polski, Pana A. Kwaśniewskiego, z obowiązku zachowania tajemnicy, aby mógł zostać przesłuchany w związku z rzekomym funkcjonowaniem „czarnej dziury” CIA w Polsce.

156. Skarżący i Pan Abu Zubaydah oświadczyli, że we wrześniu 2011 roku Prezydent RP, Pan B. Komorowski, odmówił zwolnienia byłego Prezydenta Polski A. Kwaśniewskiego z obowiązku zachowania tajemnicy celem przekazania prokuraturze informacji.

157. W nieokreślonym dniu, prawdopodobnie w drugiej połowie 2011 roku, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego postanowieniem zwolnił szereg funkcjonariuszy państwowych z obowiązku zachowania tajemnicy w stosunku do materiałów niejawnych dotyczących śledztwa w przedmiocie tajnych więzień CIA w Polsce oraz nakazał Agencji Wywiadu ujawnienie prokuratorowi tajnych materiałów. Orzeczenie to zostało najprawdopodobniej wydane w ramach procedury odwoławczej (patrz również paragraf 204 poniżej) po tym, jak szef Agencji Wywiadu odmówił zrealizowania wniosku prokuratora prowadzącego śledztwo.

158. Według doniesień prasowych, w nieokreślonym dniu, prawdopodobnie 10 stycznia 2012 r., Prokuratura Apelacyjna w Warszawie oskarżyła Pana Z. Siemiątkowskiego, szefa Agencji Wywiadu w latach 2002-2004 w czasie rządów Sojuszu Lewicy Demokratycznej, o przekroczenie uprawnień (Artykuł 231 Kodeksu karnego - patrz również paragraf 178 poniżej) oraz o naruszenie prawa międzynarodowego poprzez „bezprawne przetrzymywanie” oraz „stosowanie kar cielesnych” wobec jeńców wojennych. Informacje o zarzutach wyciekły do prasy pod koniec marca 2012 roku i były szeroko rozpowszechniane w polskich i międzynarodowych mediach. Sugerowano, że zarzuty zostały ostatecznie postawione głównie z tego powodu, że Agencja Wywiadu została zobowiązana – zgodnie z postanowieniem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego – do przekazania niektórych materiałów niejawnych dotyczących współpracy CIA w pierwszej fazie „wojny z terroryzmem” (patrz również paragraf 205 poniżej).

Prokurator nie przedstawił żadnego oficjalnego oświadczenia w sprawie tych zarzutów. Jednakże domniemany podejrzany udzielił wywiadów w prasie i stwierdził, że odmówił składania wyjaśnień w prokuraturze oraz że ma zamiar korzystać ze swojego prawa do milczenia przez okres całego postępowania, również na etapie sądowym. Powoływał się przy tym na względy bezpieczeństwa narodowego.

159. Po przekazaniu w dniu 26 stycznia 2012 r. śledztwa Prokuraturze Apelacyjnej w Krakowie Prokurator Generalny (patrz również paragraf 133 powyżej), powołując się na poufny charakter śledztwa, odmówił przedstawienia powodów przeniesienia sprawy.

160. W odniesieniu do innych osób, które mogłyby być zaangażowane od końca marca 2012 roku pojawiały się regularne doniesienia medialne, że dowody przekazane prokuraturze przez Agencję Wywiadu mogą uzasadniać

wszczęcie przed Trybunałem Stanu postępowania przeciwko Panu L. Millerowi, premierowi w latach 2001-2004, w związku z naruszeniem Konstytucji. Prezydent Polski pełniący funkcję w przedmiotowym okresie, Pan A. Kwaśniewski, został również wymieniony w tym kontekście. Obaj udzielili wywiadów w mediach i zaprzeczyli istnieniu jakichkolwiek więzień CIA w Polsce.

161. W swoim okresowym Raporcie o Wdrażaniu Postanowień Konwencji przeciwko Torturom z 2012 roku Polska w następujący sposób odniosła się do zakresu śledztwa:

Śledztwo w sprawie okoliczności określonych w zapytaniu było prowadzone przez Organy Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie (nr sprawy AP V Ds. 37/09) i dotyczy podejrzenia przekroczenia przez funkcjonariuszy publicznych swoich uprawnień ze szkodą dla interesu publicznego, tzn. przestępstwa z art. 231 § 1 [Kodeksu karnego]. ... Z uwagi na fakt, iż postępowanie jest poufne, jakiegokolwiek szersze omówienie wyników śledztwa, jego zakresu, szczegółowego postępu i metodologii jest niemożliwe. Na obecnym etapie postępowania nie można przewidzieć terminu zakończenia śledztwa, nawet w przybliżeniu.

162. W dniu 29 lutego 2012 r. Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła się do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie o udzielenie informacji dotyczących przebiegu śledztwa.

Prokurator odpowiedział w dniu 4 kwietnia 2012 roku. Pismo, w odnośnych fragmentach, brzmiało następująco:

1. Prokuratorem prowadzącym postępowanie w sprawie dotyczącej podejrzenia, że w Polsce istniały więzienia CIA jest Pani K.P.
2. Sprawa jest zarejestrowana pod sygnaturą AP V Ds. 12/12/S.
3. Sprawa dotyczy przestępstwa określonego w art. 231 §1 Kodeksu karnego i w innych przepisach prawa.
4. Śledztwo zostało przedłużone do dnia 11 sierpnia 2012 r.
5. Podczas śledztwa uzyskano dowody z zeznań 62 osób.
6. Po dniu 18 marca 2009 r. władze Stanów Zjednoczonych zostały poproszone o dostarczenie odpowiednich informacji w ramach [wzajemnej] pomocy prawnej.
7. Obecnie akta sprawy obejmują dwadzieścia tomów.
8. Dostęp do materiałów niejawnych jest ściśle kontrolowany, a wszystkie osoby posiadające dostęp do tych materiałów są wymienione w dokumentacji. Co do zasady dostęp do akt mają prokuratorzy prowadzący śledztwo oraz prokuratorzy je nadzorujący.
9. W ramach śledztwa uzyskano opinie biegłych z zakresu międzynarodowego prawa publicznego.

Pragnę również poinformować, iż nie jestem w stanie przedstawić szerszej odpowiedzi, ponieważ materiał zgromadzony w sprawie jest objęty klauzulą „ściśle tajne”.

Przytaczane w Państwa piśmie informacje o treści postanowienia powołującego biegłych z zakresu międzynarodowego prawa publicznego nie są oficjalnym

stanowiskiem Prokuratury i w konsekwencji nie możemy przedstawić bardziej szczegółowych informacji w odpowiedzi na Państwa pytania. Pragnę dodać, że oskarżyciel publiczny zainicjował odpowiednie postępowanie dotyczące nielegalnego ujawnienia informacji odnośnie do trwającego śledztwa. Pragnę również dodać, że informacje zawarte w niniejszym piśmie nie zostały przedstawione w ramach [prawa dot. powszechnego dostępu do informacji]. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem [Naczelnego Sądu Administracyjnego] to prawo nie ma zastosowania w przypadku toczących się śledztw. Jednakże, przestrzegając prawa obywateli do informacji o działaniach organów władzy publicznej, przedstawiam powyższe informacje...

163. W dniu 28 lipca 2012 r. rzecznik Prokuratury poinformował media, że śledztwo dotyczące tajnych więzień CIA w Polsce zostało przedłużone o dalsze sześć miesięcy, tzn. do dnia 11 lutego 2013 r. Było to ósme przedłużenie od początku śledztwa, tj. od dnia 11 marca 2008 r.

164. W dniu 21 września 2012 r. Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła się do Krajowej Rady Prokuratury o zbadanie możliwego naruszenia zasady niezawisłości prokuratorów w związku z przeniesieniem w dniu 26 stycznia 2012 roku śledztwa do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie (patrz paragrafy 133 i 159 powyżej).

165. W dniu 10 stycznia 2013 r. Krajowa Rada Prokuratury stwierdziła, że nie było podstaw do stwierdzenia, że przeniesienie nastąpiło z naruszeniem zasady niezawisłości prokuratorów. W swoim stanowisku stwierdziła, między innymi, co następuje:

„Krajowa Rada Prokuratury nie znajduje argumentów potwierdzających tezę, że przekazanie śledztwa nastąpiło z naruszeniem ustawowo zagwarantowanej [zasady] niezawisłości prokuratorów. Jednoznacznego podkreślenia wymaga fakt, iż zarówno decyzje o zmianie prokuratorów prowadzących to postępowanie karne, jak i decyzje o jego przekazaniu do dalszego prowadzenia Prokuraturze Apelacyjnej w Krakowie znajdują swoją podstawę prawną w obowiązujących przepisach prawa. Należy przy tym podkreślić, że do Krajowej Rady Prokuratury nie wpłynęły jakiegokolwiek sygnały od prokuratorów prowadzących to śledztwo o naruszeniu ich niezawisłości”.

166. W dniu 1 lutego 2013 r. polskie media doniosły, że prokurator wystąpił o dalsze przedłużenie. Śledztwo zostało następnie przedłużone przez Prokuratora Generalnego do dnia 11 czerwca 2013 r.

167. W dniu 7 lutego 2013 r. „Gazeta Wyborcza” opublikowała fragmenty wywiadu udzielonego przez L. Millera, Premiera RP w latach 2001-2004, dla stacji radiowej *TOK FM*, w którym powiedział on:

Odmówiłem składania zeznań w sprawie dotyczącej tzw. więzień CIA, ponieważ nie mam zaufania do szczelności prokuratury. Prokuraturę od lat toczy rak. Cały czas są jakieś przecieki. Byłem przekonany, że cokolwiek tam powiem, za chwilę pojawi się w gazetach. Poza tym zakres pytań, które miały być przedmiotem przesłuchania, daleko wykraczał poza problematykę tzw. więzień CIA. A ja jestem na tyle odpowiedzialnym człowiekiem, że nie będę z nikim rozmawiał na temat różnych operacji wywiadowczych.

168. W dniu 10 czerwca 2013 r. rzecznik Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie poinformował media, że śledztwo zostało przedłużone przez Prokuratora Generalnego do połowy października 2013 roku.

169. Władze nie ujawniły ogólnego zakresu uprawnień ani dokładnego zakresu śledztwa. Do czerwca 2013 roku śledztwo było przedłużane dziewięciokrotnie.

170. Prokurator prowadzący postępowanie wydał postanowienie w sprawie wniosków dowodowych złożonych przez polskiego pełnomocnika reprezentującego skarżącego w trwającym śledztwie, jednakże odrzucił większość jego wniosków o przesłuchanie świadków.

Polski pełnomocnik otrzymał również dostęp do jawnej części akt śledztwa oraz przy jednej okazji do tajnych materiałów śledztwa. Jednakże dokładny zakres śledztwa pozostaje nieznany. Do chwili obecnej nie zostały przedstawione żadne formalne zarzuty i nie wiadomo kiedy śledztwo zostanie zakończone.

171. W październiku lub listopadzie 2013 roku Prokurator Generalny przedłużył śledztwo do dnia 11 lutego 2014 r. Był to jedenasty raz kiedy przedłużono śledztwo na wniosek prokuratora prowadzącego.

172. W dniu wydania wyroku postępowanie było nadal w toku.

3. Opinie organizacji międzynarodowych na temat śledztwa

(a) Organizacja Narodów Zjednoczonych

(i) Wspólny Raport ONZ z 2010 roku

173. We Wspólnym Raporcie ONZ z 2010 roku, w paragrafie 118, wyrażono „zaniepokojenie... odnośnie do braku przejrzystości śledztwa” stwierdzając, że „po 18 miesiącach wciąż nieznany jest dokładny zakres śledztwa”. Biegli ONZ dodali, że „oczekują, że śledztwo tego rodzaju nie będzie ograniczane do odpowiedzi na pytanie, czy polscy urzędnicy stworzyli tzw. strefę eksterytorialną w Polsce, ale zbada również to, czy urzędnicy mieli świadomość, że były tam stosowane >>zaawansowane techniki przesłuchań<<” (patrz również paragrafy 283-285 poniżej).

(ii) Komitet. Praw Człowieka ONZ

174. Sposób prowadzenia śledztwa był również badany przez Komitet Praw Człowieka ONZ. W swoich uwagach końcowych z dnia 27 października 2010 r. na temat raportów dotyczących Polski Komitet Praw Człowieka ONZ „zauważył z niepokojem, że śledztwo prowadzone przez Piąty Wydział ds. Przystępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie [...] nie zostało jeszcze zakończone” (patrz również paragraf 286 poniżej).

(iii) Komitet Przeciwko Torturom ONZ

175. Na 1174 i 1177 posiedzeniu, które odbyły się w dniach 30 i 31 października 2013 r. Komitet Przeciwko Torturom ONZ odniósł się do połączonego raportu okresowego dotyczącego Polski, obejmującego raport piąty i szósty (CAT/C/POL/5-6). Swoje uwagi końcowe odnośnie do raportów przyjął w dniu 19 listopada 2013 r. podczas 1202 posiedzenia (CAT/C/SR. 1202).

Odnośny fragment dokumentu, pt.: „Program wydań i tajnego przetrzymywania”, brzmi następująco:

10. Komitet wyraża zaniepokojenie z powodu znacznych opóźnień w śledztwie w sprawie rzekomego udziału Państwa-Strony w programach Centralnej Agencji Wywiadowczej dotyczących wydania i tajnego przetrzymywania osób podejrzanych o udział w przestępstwach związanych z terroryzmem w okresie pomiędzy 2001 a 2008 rokiem, które rzekomo obejmowały stosowanie tortur i niewłaściwe traktowanie tych osób. Komitet wyraża także zaniepokojenie z powodu tajności, jaką objęte jest to postępowanie oraz niezapewnienia pociągnięcia do odpowiedzialności w tych sprawach (art. 2, 3, 12 i 13).

Komitet wzywa Państwo-Stronę do zakończenia w rozsądnym terminie postępowania w sprawie zarzutów o jego rzekomym zaangażowaniu w programy Centralnej Agencji Wywiadowczej dotyczące wydawania i tajnego przetrzymywania w okresie pomiędzy 2001 a 2008 rokiem i do pociągnięcia do odpowiedzialności osób zaangażowanych w rzekome popełnienie przestępstw tortur i niewłaściwego traktowania. Komitet zaleca również, by Państwo-Strona informowało opinię publiczną, zapewniło przejrzystość co do postępów śledztwa oraz w pełni współpracowało z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w zakresie spraw prowadzonych przeciwko Polsce odnoszących się do programu Centralnej Agencji Wywiadowczej w związku z wydaniem i tajnym przetrzymywaniem.

(b) Amnesty International

176. W czerwcu 2013 roku Amnesty International opublikowała swój raport pt.: „Ujawnić prawdę: Udział Polski w programie tajnych więzień CIA”, w którym we wnioskach stwierdzono między innymi:

Polska, już od dłuższego czasu oskarżana o udostępnienie na jej terytorium tajnego ośrodka przetrzymywań prowadzonego przez CIA, w którym podejrzani byli przetrzymywani i torturowani w latach 2002-2005, pozostaje w centrum uwagi od 2005 roku. Jak zostało w niniejszym raporcie udowodnione, strumień wiarygodnych doniesień z mediów oraz organizacji międzyrządowych i pozarządowych – w połączeniu z oficjalnymi danymi od polskich agencji rządowych – pozostawia niewiele miejsca na wątpliwości, że Polska była w to zamieszana.

Prawnicy obydwu wymienionych z nazwiska ofiar – Abda al-Rahima al-Nashiriego i Abu Zubaydah – utrzymują, że informacje aktualnie dostępne są wystarczające do wszczęcia postępowania sądowego, lecz toczące się polskie śledztwo, okryte

tajemnicą, nadal się toczy. Od 2008 roku śledztwu towarzyszyły nagłe zmiany personalne, niewyjaśnione przeniesienie sprawy z Warszawy do Krakowa oraz skargi prawników Al Nashiriego i Abu Zubaydah na prokuratorów, którzy nie umożliwili im pełnego udziału w postępowaniu. Inne potencjalne ofiary, w tym Walid bin Attash, również mogą dochodzić sprawiedliwości w Polsce.

Pojawiają się jednak oskarżenia o celowe przedłużanie śledztwa na skutek nacisków politycznych. Próby uzyskania od polskich władz odpowiedzi w tej kwestii spotkały się z enigmatycznymi potwierdzeniami, zaprzeczeniami posiadania jakiegokolwiek wiedzy na temat programu, lub... z milczeniem ...

IV. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE

A. Kodeks karny

1. Jurysdykcja terytorialna

177. Art. 5 *Kodeksu karnego* brzmi następująco:

Ustawę karną polską stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

2. Przestępstwo przekroczenia uprawnień

178. Artykuł 231 § 1 *Kodeksu Karnego*, który określa przestępstwo przekroczenia uprawnień, brzmi następująco:

Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. Zarzut przedawnienia

179. Artykuł 101 § 1 *Kodeksu karnego* określa przesłanki zarzutu przedawnienia w karaniu przestępstw karnych. Brzmi on następująco:

Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,
- 2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię,
- 2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat,
- 3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata,
- 4) 5 lat – gdy chodzi o pozostałe występk.

...

180. Zgodnie z art. 102, jeżeli w okresie przewidzianym w powyższym przepisie wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego

przez nią przestępstwa określonego w § 1 pkt 1-3 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

181. Artykuł 105 określa wyjątki, do których nie stosuje się przedawnienia wobec szczególnie poważnych przestępstw, w tym przestępstw wobec prawa międzynarodowego, zabójstwa i określonych form niewłaściwego traktowania popełnionego przez funkcjonariusza publicznego. Brzmi on następująco:

1. Przepisów art. 101, [102] i... nie stosuje się do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych.

2. Przepisów art. 101, [102] i... nie stosuje się również do umyślnego przestępstwa: zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręczeniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

4. *Ochrona poufności śledztwa (przestępstwo rozpowszechnienia informacji o śledztwie)*

182. Artykuł 241 § 1 brzmi następująco:

Kto bez zezwolenia rozpowszechnia publicznie wiadomości z postępowania przygotowawczego, zanim zostały ujawnione w postępowaniu sądowym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

B. Kodeks postępowania karnego

1. Ściganie przestępstw

183. Zgodnie z art. 17 § 1 ust. 6 Kodeksu postępowania karnego wszczęte postępowanie umarza się, gdy nastąpiło przedawnienie karalności. W myśl tego przepisu:

Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:

...

6) nastąpiło przedawnienie karalności.

184. Artykuł 303 nakłada na władze obowiązek wszczęcia śledztwa z urzędu w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Stanowi on:

Jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, wydaje się z urzędu lub na skutek zawiadomienia o przestępstwie postanowienie o wszczęciu śledztwa, w którym określa się czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną.

185. Przestępstwo będzie ścigane z urzędu. Wyjątki od tej zasady dotyczą jedynie kilku przestępstw, których nie można ścigać bez wcześniejszego wniosku ofiary (np. gwałt) lub określonego organu (np.

niektóre przestępstwa wojskowe) oraz przestępstw, które mogą być ścigane jedynie z oskarżenia prywatnego (np. drobna napaść lub zniesławienie).

186. Artykuł 10 § 1 Kodeksu brzmi:

Organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu.

187. Zgodnie z art. 304 każda osoba, organ lub instytucja, które dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu mają społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

2. Materiały niejawne

188. Artykuł 156 § 4 Kodeksu, który wszedł w życie z dniem 2 stycznia 2011 r. brzmi:

Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli tajności "tajne" lub "ściśle tajne", przeglądanie akt, sporządzanie odpisów i kserokopii odbywa się z zachowaniem rygorów określonych przez prezesa sądu lub sąd. Uwierzytelnionych odpisów i kserokopii nie wydaje się, chyba że ustawa stanowi inaczej.

189. Artykuł 156 § 5, który dotyczy dostępu do akt spraw w trakcie śledztwa, brzmi:

Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów i kserokopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kserokopie tylko za zgodą prowadzącego postępowanie przygotowawcze.

Za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych wypadkach udostępnione innym osobom.

C. Ustawy dotyczące informacji niejawnych i powiązane rozporządzenia

1. Ustawy dotyczące informacji niejawnych

(a) Stan prawny na dzień 2 stycznia 2011 r. – „Ustawa z 1999 roku”

190. Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych („Ustawa z 1999 roku”) obowiązywała do dnia 2 stycznia 2011 r. W tym dniu została uchylona, po czym w życie weszła ustawa z 5 sierpnia 2010 r. („Ustawa z 2010 roku”).

Artykuł 2 ust. 1 Ustawy z 1999 roku definiował tajemnicę państwową w następujący sposób:

Tajemnicą państwową jest informacja zawarta w wykazie rodzajów informacji, stanowiącym załącznik nr 1, której nieuprawnione ujawnienie może spowodować istotne zagrożenie dla podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej

dotyczących porządku publicznego, obronności, bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych lub gospodarczych państwa.

191. Zgodnie z art. 23 ust. 1 i 2 Ustawy z 1999 roku informacje niejawne mogą być klasyfikowane jako „ściśle tajne, tajne, poufne lub zastrzeżone”.

Załącznik nr 1 Ustawy z 1999 roku wymieniał 29 kategorii informacji, które można sklasyfikować jako „ściśle tajne”. Obejmowały one „informacje niejawne wymieniane przez Rzeczpospolitą Polską z Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego, Unią Europejską i Unią Zachodnioeuropejską oraz z innymi organizacjami międzynarodowymi i państwami oznaczone klauzulą „TOP SECRET” lub równorzędną, jeżeli wymagają tego umowy międzynarodowe na zasadzie wzajemności”.

192. Artykuł 50 Ustawy z 1999 roku obligował wszystkie organy sporządzające, przetwarzające, przekazujące i przechowujące dokumenty zawierające informacje niejawne oznaczone klauzulą „poufne” lub stanowiące tajemnicę państwową do zorganizowania kancelarii tajnej.

193. Artykuł 52 ust. 2 Ustawy z 1999 roku brzmiał:

Dokumenty oznaczone klauzulami „ściśle tajne i „tajne” mogą być wydawane poza kancelarię tajną jedynie w przypadku, gdy odbiorca zapewnia warunki ochrony takich dokumentów przed nieuprawnionym ujawnieniem. W razie wątpliwości co do zapewnienia warunków ochrony, dokument może być udostępniony wyłącznie w kancelarii tajnej.

(b) Stan od dnia 2 stycznia 2011 r. - „Ustawa z 2010 roku”

194. Artykuł 1 ust. 1 Ustawy z 2010 roku określa zasady „ochrony informacji, których nieuprawnione ujawnienie spowodowałoby lub mogłoby spowodować szkody dla Rzeczypospolitej Polskiej albo byłoby z punktu widzenia jej interesów niekorzystne, także w trakcie ich opracowywania oraz niezależnie od formy i sposobu ich wyrażania, zwanych dalej >>informacjami niejawnymi<<”.

Artykuł 1 ust. 2 pkt 1 tej ustawy stanowi, że przepisy mają zastosowanie do organów władzy publicznej, w szczególności do Sejmu i Senatu, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, organów administracji rządowej, organów jednostek samorządu terytorialnego, a także innych podległych im jednostek organizacyjnych lub przez nie nadzorowanych, sądów i trybunałów, organów kontroli państwowej i „ochrony prawa”.

195. Ustawa z 2010 roku nie odnosi się już do takich pojęć jak „tajemnica państwowa” lub „tajemnica służbowa”, ale w zamian stosuje bardziej ogólne pojęcie „informacje niejawne” z czterema poziomami ochrony w zależności od znaczenia danych materiałów niejawnych. Artykuł 5 Ustawy z 2010 roku utrzymuje wcześniejsze poziomy klasyfikacji, czyli „ściśle tajne”, „tajne”, „poufne” i „zastrzeżone”.

Informacjom niejawnym nadaje się klauzulę „ściśle tajne”, jeżeli ich nieuprawnione ujawnienie spowoduje wyjątkowo poważną szkodę dla

Rzeczypospolitej Polskiej, „tajne”, jeżeli ich nieuprawnione ujawnienie spowoduje poważną szkodę dla jej interesów.

2. Rozporządzenie z 2012 roku

196. Z dniem 13 marca 2012 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (*„Rozporządzenie z 2012 roku”*).

197. Paragraf 4.2 Rozporządzenia z 2012 roku stanowi, że prezes sądu, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, nadaje klauzulę „ściśle tajne”, „tajne”, „poufne” lub „zastrzeżone” całym aktom albo poszczególnym ich tomom, jeżeli obejmują one okoliczności, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych. Akta sprawy, inne dokumenty lub przedmioty sklasyfikowane jako „ściśle tajne”, „tajne” lub „poufne” deponowane są w kancelarii tajnej sądu lub prokuratury.

Paragraf 6.1 Rozporządzenia z 2012 roku stanowi, że dokumenty, akta lub przedmioty oznaczone klauzulą tajności są udostępniane stronom, obrońcom i pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym na polecenie prezesa sądu, a w postępowaniu przygotowawczym – na zarządzenie prokuratora.

Zgodnie z paragrafem 6.2 rozporządzenia, o którym mowa w powyższym ustępie, należy wskazać osobę uprawnioną do przejrzenia dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności, określić zakres, sposób, a także miejsce ich udostępnienia. Jeżeli osoba uprawniona wnosi o założenie trwale oprawionego zbioru dokumentów do sporządzenia notatek, należy polecić założenie takiego oprawionego zbioru dokumentów i oznaczenie odpowiednią klauzulą tajności.

Zgodnie z paragrafem 6.3 taki trwale oprawiony zbiór dokumentów do sporządzenia notatek tworzy się odrębnie dla każdej osoby uprawnionej. Przechowuje się go i udostępnia wyłącznie w kancelarii tajnej sądu lub prokuratury.

D. Ustawa o agencjach wywiadu

198. Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (*„Ustawa z 2002 roku”*) miała na celu reformę dawnej struktury tajnych służb i utworzenie dwóch cywilnych agencji wywiadu.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (nazywana w języku polskim również „ABW”) jest właściwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego (Art. 1).

Agencja Wywiadu (nazywana w języku polskim również „AW”) jest właściwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa zewnętrznego państwa (Art. 2). Obejmuje to wywiad zagraniczny.

Zgodnie z art. 3 Ustawy z 2002 roku, szefowie obu agencji podlegają premierowi. Ich działalność podlega kontroli Sejmu – przez Sejmową Komisję do Spraw Służb Specjalnych.

199. Zadania AW są wymienione w art. 6 ust. 1. Obejmują one między innymi:

1) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej potencjału ekonomicznego i obronnego;

2) rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

...

5) rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu, ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej;

...

7) rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych, mających wpływ na bezpieczeństwo państwa, oraz podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń;

...

9) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych.

200. Artykuł 6 ust. 3 stanowi, że działalność AW na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może być prowadzona wyłącznie w związku z jej działalnością poza granicami państwa.

201. Artykuł 7 brzmi następująco:

1. Prezes Rady Ministrów określa kierunki działania Agencji w drodze wytycznych.

...

3. Szefowie Agencji, każdy w zakresie swojej właściwości, przedstawiają corocznie do dnia 31 stycznia Prezesowi Rady Ministrów sprawozdania z działalności Agencji za poprzedni rok kalendarzowy”.

202. Artykuł 8 brzmi:

„1. Szefowie Agencji, każdy w zakresie swojej właściwości, w celu realizacji zadań Agencji mogą podejmować współdziałanie z właściwymi organami i służbami innych państw.

2. Podjęcie współpracy, o której mowa w ust. 1, może nastąpić po uzyskaniu zgody Prezesa Rady Ministrów.

203. Rozdział 2 Ustawy z 2002 roku dotyczy Kolegium do Spraw Służb Specjalnych – organu opiniotwórczo-doradczego, któremu przewodniczy Prezes Rady Ministrów.

Zgodnie z art. 11 Kolegium wykonuje swoje kompetencje w związku z „programowaniem, nadzorowaniem i koordynowaniem” działalności służb specjalnych, czyli ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz podejmowanych dla ochrony bezpieczeństwa państwa działań Policji, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, Służby Więziennej, Biura Ochrony Rządu, Służby Celnej, służb rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz izb skarbowych.

W skład Kolegium wchodzi Prezes Rady Ministrów, sekretarz Kolegium, minister właściwy do spraw wewnętrznych, minister właściwy do spraw zagranicznych, Minister Obrony Narodowej, minister właściwy do spraw finansów publicznych i szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego z Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Szefowie ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego i przewodniczący Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych uczestniczą w posiedzeniach Kolegium (art. 12, ust. 2-3).

204. Zgodnie z art. 18 ust. 1 szefowie ABW oraz AW, każdy w zakresie swojej właściwości, mają obowiązek „niezwłocznie przekazać” Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej i Prezesowi Rady Ministrów informacje mogące mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej.

205. Szef AW może zezwolić funkcjonariuszom i pracownikom Agencji na udzielenie określonej osobie lub instytucji informacji niejawnej (art. 39). Ma on całkowitą swobodę w udzielaniu lub odmawianiu ujawnienia informacji niejawnych. Jest zobowiązany do ujawnienia informacji niejawnej wyłącznie na polecenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w ramach procedury rewizyjnej na podstawie art. 39 ust. 6. Jednakże wyjątek ten ogranicza się do postępowań w sprawie przestępstw przeciwko pokojowi, przestępstw przeciwko ludzkości i przestępstw wojennych, o których mowa w art. 105 § 1 Kodeksu karnego (patrz paragraf 181 powyżej) oraz przestępstw ze skutkiem śmiertelnym.

Art. 39 ust. 6 brzmi następująco:

W razie odmowy zwolnienia funkcjonariusza, pracownika [...] od obowiązku zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne” albo odmowy zezwolenia na udostępnienie materiałów stanowiących informacje niejawne o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne” pomimo żądania prokuratora lub sądu, zgłoszonego w związku z postępowaniem karnym o przestępstwo określone w art. 105 § 1 Kodeksu karnego lub o zbrodnię godzącą w życie ludzkie albo o występki przeciwko życiu lub zdrowiu, gdy jego następstwem była śmierć człowieka, [Szef AW] przedstawia żądane materiały oraz wyjaśnienie Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego.

Jeżeli Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego stwierdzi, że uwzględnienie żądania prokuratora lub sądu jest konieczne do prawidłowości postępowania karnego, szef... AW jest zobowiązany zwolnić od zachowania tajemnicy lub udostępnić materiały objęte tajemnicą.

V. WŁAŚCIWE PRAWO MIĘDZYNARODOWE

A. Konwencja wiedeńska o prawie traktatów

206. Artykuły 26 i 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów (23 maja 1969 roku), której Polska jest stroną, brzmią następująco:

Artykuł 26 „*Pacta sunt servanda*”

Każdy będący w mocy traktat wiąże jego strony i powinien być przez nie wykonywany w dobrej wierze.

Artykuł 27 Prawo wewnętrzne a przestrzeganie traktatów

Strona nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego dla usprawiedliwiania niewykonywania przez nią traktatu...

B. Komisja Prawa Międzynarodowego, 2001 Artykuły o odpowiedzialności państw za czyny międzynarodowo bezprawne

207. Odnośne fragmenty Artykułów („Artykuły ILC”) przyjętych 3 sierpnia 2001 roku (*Rocznik Komisji Prawa Międzynarodowego*, 2001, tom II), brzmią następująco:

Artykuł 7 Przekroczenie uprawnień lub naruszenie instrukcji

Działanie organu państwa albo osoby lub podmiotu wykonującego niektóre funkcje władzy wykonawczej uznaje się w prawie międzynarodowym za działania tego państwa, jeśli organ, osoba lub podmiot działały w tym charakterze, nawet jeśli doszło do przekroczenia uprawnień lub naruszenia instrukcji.

...

Artykuł 14 Rozciągnięcie w czasie naruszenia zobowiązania międzynarodowego

1. Naruszenie zobowiązania międzynarodowego wskutek czyn państwa niemającego charakteru ciągłego następuje w chwili dokonania tego czynu, nawet jeżeli jego skutki trwają dalej.

2. Naruszenie zobowiązania międzynarodowego wskutek czynu państwa mającego charakter ciągły obejmuje cały okres, w którym czyn ten trwa i pozostaje niezgodny ze zobowiązaniem międzynarodowym.

3. Naruszenie zobowiązania międzynarodowego wymagającego od Państwa zapobieżenia określonej zdarzeniu następuje, gdy zdarzenie nastąpi i obejmuje cały okres, w którym zdarzenie to trwa i pozostaje niezgodne z tym zobowiązaniem.

Artykuł 15 Naruszenie będące aktem złożonym

1. Naruszenie zobowiązania międzynarodowego przez Państwo wskutek szeregu działań lub zaniechań będących jako całość bezprawnymi następuje, gdy wystąpi działanie lub zaniechanie, które razem z innymi działaniami lub zaniechaniami wystarcza do uznania go za akt bezprawny.

2. W takim przypadku naruszenie obejmuje cały okres, rozpoczynający się od pierwszego z działań lub zaniechań i trwa tak długo, jak te działania lub zaniechania są powtarzane i pozostają niezgodne ze zobowiązaniem międzynarodowym.

Artykuł 16 Pomoc i współdział w popełnieniu aktu międzynarodowo bezprawnego

Państwo, które pomaga lub współdziała z innym Państwem w dokonaniu czynu międzynarodowo bezprawnego ponosi z tego tytułu odpowiedzialność międzynarodową, jeżeli:

(a) popełnia czyn, mając wiedzę o okolicznościach aktu międzynarodowo bezprawnego oraz

(b) czyn miałby charakter międzynarodowo bezprawny, gdyby został dokonany przez to Państwo.

C. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

208. Artykuł 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych („ICCPR”), którego Polska jest stroną, brzmi następująco:

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

D. Konwencja NZ w sprawie zakazu stosowania tortur

209. Sto czterdzieści dziewięć państw jest stronami Konwencji NZ z 1984 r. w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego, poniżającego traktowania lub karania („UNCAT”), w tym wszystkie Państwa Członkowskie Rady Europy. Artykuł 1 Konwencji określa tortury jako:

każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, aby uzyskać od niej lub od osoby trzeciej informacje lub zeznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub osobę trzecią, albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę występującą w charakterze służbowym lub z polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą takiej osoby. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

210. Artykuł 1 ust. 2 przewiduje, że nie narusza on umów międzynarodowych lub prawa wewnętrznego zawierających lub mogących zawierać postanowienia o szerszym zastosowaniu. Artykuł 2 zobowiązuje Państwa do podjęcia skutecznych środków ustawodawczych, administracyjnych, sądowych oraz innych w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją. Artykuł 4 zobowiązuje każde Państwo Stronę do zapewnienia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego.

Artykuł 3 brzmi:

1. Żadne Państwo Strona nie może wydalać, zwracać lub wydawać innemu państwu danej osoby jeżeli istnieją poważne podstawy by sądzić, że istnieje ryzyko stosowania wobec niej tortur.

2. W celu ustalenia istnienia takich podstaw właściwe władze uwzględniają wszelkie stosowne okoliczności, w tym, w odpowiednich wypadkach, istnienie w danym państwie stałej praktyki poważnych, jawnych i masowych naruszeń praw człowieka.

211. Art. 12 stanowi, że każde Państwo Strona zapewnia, aby jego właściwe organy przeprowadzały szybkie i bezstronne dochodzenie, gdy istnieją uzasadnione podstawy by sądzić, iż na terytorium podlegającym jego jurysdykcji były stosowane tortury.

Art. 15 zobowiązuje każde Państwo do zagwarantowania, aby żadne zeznanie, które jak wynika z ustaleń, zostało złożone w wyniku stosowania tortur, nie zostało wykorzystane jako dowód w postępowaniu, za wyjątkiem gdy stanowi ono dowód przeciwko osobie oskarżonej o stosowanie tortur na to, że zeznanie zostało złożone.

E. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 60/147

212. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 60/147 w sprawie podstawowych zasad i wytycznych dotyczących prawa do środka odwoławczego i odszkodowania dla ofiar poważnych naruszeń międzynarodowego prawa w zakresie ochrony praw człowieka i poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego, przyjęta w dniu 16 grudnia 2005 r., brzmi następująco:

24. ... ofiary i ich przedstawiciele powinni mieć prawo do dochodzenia i uzyskiwania informacji o przyczynach prowadzących do ich represjonowania oraz o przyczynach i warunkach odnoszących się do rażących naruszeń międzynarodowego prawa w zakresie ochrony praw człowieka i poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego i dowiedzieć się prawdy o tych naruszeniach.

VI. WYBRANE PUBLICZNE ŹRÓDŁA DOTYCZĄCE OGÓLNEJ WIEDZY NA TEMAT PROGRAMU HVD ORAZ PRZEDSTAWIENIE OBAW DOTYCZĄCYCH RZEKOMEGO ŁAMANIA PRAW CZŁOWIEKA W OŚRODKACH PRZETRZYMYWANIA PROWADZONYCH PRZEZ USA PO 11 WRZEŚNIA 2001 R.

213. Skarżący, Pan Abu Zubaydah oraz interwenienci przedłożyli szereg raportów i opinii międzynarodowych organizacji rządowych i pozarządowych, jak również artykuły i doniesienia publikowane w mediach, które były podstawą do obaw dotyczących rzekomego transportu, tajnego przetrzymywania i niewłaściwego traktowania w ośrodkach prowadzonych przez USA w Guantánamo i Afganistanie. Poniżej znajduje się podsumowanie najistotniejszych źródeł.

A. Organizacja Narodów Zjednoczonych

1. Oświadczenie Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka na temat więzienia talibów i członków Al-Kaidy w amerykańskiej bazie w Guantánamo na Kubie, 16 stycznia 2002 roku

214. Wysoki Komisarz ONZ ds. Praw Człowieka stwierdził, co następuje:

Wszystkie osoby zatrzymane w tym kontekście mają prawo do ochrony na podstawie międzynarodowego prawa w zakresie ochrony praw człowieka i prawa humanitarnego, szczególnie na podstawie odnośnych postanowień zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) oraz Konwencji Genewskiej z 1949 roku. Status prawny osób zatrzymanych i ich prawo do statusu jeńców wojennych (POW), jeżeli są sporne, muszą zostać rozstrzygnięte przez właściwy trybunał, zgodnie z postanowieniami art. 5 Trzeciej Konwencji Genewskiej. Wszystkie osoby zatrzymane muszą przez cały czas być traktowane po ludzku, zgodnie z postanowieniami ICCPR oraz Trzeciej Konwencji Genewskiej.

2. Oświadczenie Międzynarodowej Rady Rehabilitacji Ofiar Tortur

215. W lutym 2003 roku Komisja ONZ ds. Praw Człowieka otrzymała raporty organizacji pozarządowych dotyczące niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez USA. Międzynarodowa Rada Rehabilitacji Ofiar Tortur („IRCT”) złożyła oświadczenie, w którym wyraziła swój niepokój odnośnie do rzekomego stosowania przez Stany Zjednoczone podczas przesłuchań metod „stresu i przymusu”, jak również naruszenia postanowień dotyczących *wydalenia* zawartych w art. 3 Konwencji Przeciwko Torturom. W raporcie IRCT skrytykowano brak jednoznacznego potępienia tortur przez rządy; podkreślono również znaczenie zadośćuczynienia dla ofiar. Komisja ds. Praw Człowieka przekazała ten

dokument Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 8 sierpnia 2003 r.

3. *Grupa robocza NZ ds. Arbitralnych Aresztowań, Opinia Nr 29/2006, Pan Ibn al-Shaykh al-Libi i 25 innych osób przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki Północnej, ONZ Dok. A/HRC/4/40/Załącznik 1 przy 103 (2006)*

216. Grupa robocza ONZ uznała, że przetrzymywanie danych osób w ośrodkach prowadzonych przez służby specjalne Stanów Zjednoczonych lub przekazywanych, często za pomocą tajnych lotów, do ośrodków przetrzymywania w państwach, z którymi władze Stanów Zjednoczonych współpracowały w walce z międzynarodowym terroryzmem, nie mieściło się w żadnych krajowych lub międzynarodowych systemach prawnych dotyczących ochrony przed arbitralnym aresztowaniem. Ponadto grupa uznała, że tajemnica otaczająca przetrzymywanie i międzypaństwowe transporty osób podejrzanych o terroryzm może narazić dane osoby na niepodlegające jurysdykcji sądu tortury, wymuszone zaginięcie lub egzekucję pozasądową.

B. Inne organizacje międzynarodowe

1. *Amnesty International, Memorandum do Rządu USA dot. praw osób przetrzymywanych przez USA w Afganistanie i Guantánamo, kwiecień 2002*

217. W powyższym memorandum Amnesty International wyraziła swoje zaniepokojenie, że Rząd USA przekazywał i przetrzymywał osoby w warunkach, które mogą stanowić okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie oraz że naruszył inne minimalne standardy dotyczące przetrzymywania, a także odmawiał osobom przetrzymywanym dostępu do pomocy prawnej i sądów w celu zakwestionowania legalności ich osadzenia.

2. *Human Rights Watch*, „*Stany Zjednoczone, Domniemanie winy: Łamanie praw człowieka w przypadku osób zatrzymanych po 11 września 2001*”, Tom 14, Nr 4 (G), sierpień 2002

218. Raport ten zawierał następujący fragment:

... walka z terroryzmem zapoczątkowana przez Stany Zjednoczone po 11 września nie polegała na stanowczym potwierdzeniu tych wolności. Zamiast tego, kraj doświadczył uporczywej, umyślnej i nieuzasadnionej erozji podstawowych praw... Większość bezpośrednio dotkniętych osób nie była obywatelami USA... Departament Sprawiedliwości poddał te osoby arbitralnemu przetrzymywaniu, naruszył obowiązujące procedury w ramach prowadzonych przeciwko nim postępowań oraz nie liczył się z domniemaniami niewinności.

3. *Human Rights Watch*, „*Stany Zjednoczone: Raporty w sprawie tortur osób podejrzanych o związki z Al-Kaidą*”, 26 grudnia 2002

219. W raporcie tym przytoczono artykuł, który ukazał się w *Washington Post*, pt.: „*Stany Zjednoczone potępiają nadużycia, ale bronią przesłuchań*”, który opisywał „w jaki sposób osoby przetrzymywane w ośrodku przesłuchań CIA w bazie lotniczej w Bagram w Afganistanie były poddawane technikom >>stresu i przymusu<<, w tym >>staniu lub klęczeniu przez kilka godzin<< i >>przetrzymywaniu w niewygodnych, bolesnych pozycjach<<”.

Mówił on dalej:

Konwencja Przeciwko Torturom, którą Stany Zjednoczone ratyfikowały, w szczególności zakazuje stosowania tortur i złego traktowania, jak również wysyłania osób zatrzymanych do krajów, gdzie takie praktyki z dużym prawdopodobieństwem występują.

4. *Międzynarodowa Helsińska Federacja na rzecz Praw Człowieka*, „*Środki przeciwko terroryzmowi, bezpieczeństwo i prawa człowieka: Rozwój w Europie, Azji Środkowej i Ameryce Północnej po 11 września 2001*”, Raport, kwiecień 2003

220. Odpowiedni fragment tego raportu brzmi następująco:

Wiele osób zatrzymanych „o szczególnym znaczeniu” było przetrzymywanych w izolacji lub umieszczano je ze skazanymi, ograniczając kontakt z rodziną, przyjaciółmi i prawnikami, a także posiadały one niedostateczny dostęp do sprzętu do ćwiczeń oraz praktyk religijnych, w tym udogodnień związanych z przestrzeganiem wymagań żywieniowych. Niektóre z tych osób opowiadały organizacjom zajmującym się ochroną praw człowieka, że odmawiano im pomocy lekarskiej oraz że były bite przez strażników i współwięźniów.

5. *Raport Amnesty International z 2003 roku - Stany Zjednoczone Ameryki Północnej*, 28 maja 2003

221. Raport ten opisywał przekazanie osób zatrzymanych do Guantánamo na Kubie w 2002 roku, warunki ich przekazania („więźniowie

mieli założone kajdanki i byli zakuci, kazano im założyć rękawice, maski chirurgiczne oraz nauszniki i za pomocą gogli narciarskich zaklejonych taśmą całkowicie zasłonięto im oczy”) oraz warunki ich przetrzymywania („byli przetrzymywani bez uprzedniego przedstawienia im zarzutów lub bez procesu oraz z pozbawieniem dostępu do sądów, kontaktu z prawnikami lub krewnymi”). Mówił on dalej:

Szereg osób podejrzanych o członkostwo w *Al-Kaidzie*, o których z doniesień wiadomo było, że zostały zatrzymane przez USA, było wciąż osadzonych w nieznanych lokalizacjach. Rząd USA nie przedstawił wyjaśnień dotyczących lokalizacji i statusu prawnego tych zatrzymanych osób ani nie zapewnił im ich praw określonych w prawie międzynarodowym, w tym prawa do poinformowania ich rodzin o miejscu osadzenia oraz prawa dostępu do przedstawicieli spoza [armii amerykańskiej *przyp. tłum*]. Nieznana liczba osób pierwotnie przetrzymywanych przez USA została rzekomo przekazana do krajów trzecich, co stwarza obawy, że podejrzani podczas przesłuchań mogli być poddani torturom.

6. *Amnesty International*, „Bezprawne przetrzymywane w Zatoce Guantánamo sześciu osób z Bośni i Hercegowiny”, 29 maja 2003

222. Amnesty International doniosła o transferze sześciu Algierczyków przez bośniacką policję federalną z więzienia w Sarajewie do obozu X-Ray USA, zlokalizowanym w Zatoce Guantánamo na Kubie. Wyraziła swoje obawy, że zostali oni arbitralnie osadzeni z naruszeniem ich praw gwarantowanych na mocy Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Odniosła się również do decyzji Izby ds. Praw Człowieka w Bośni i Hercegowinie, która uznała, że przekazanie nastąpiło z naruszeniem art. 5 Konwencji, art. 1 Protokołu nr 7 i art. 1 Protokołu nr 6.

7. *Amnesty International*, „Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Zagrożenie przed złymi praktykami: Podważenie standardów międzynarodowych poprzez dalsze stosowanie zatrzymań w ramach „wojny z terrorem”, 18 sierpnia 2003

223. Odpowiedni ustęp tego raportu brzmi następująco:

Osoby zatrzymane przetrzymywane zostały osadzone *incommunicado* w bazach USA w Afganistanie. Pojawiły się zarzuty niewłaściwego traktowania. Inne osoby były osadzone *incommunicado* przez USA w innych nieujawnionych miejscach gdzieś na świecie, a USA ponadto podlegały oraz angażowały się w „nietypowe transporty”, jak w żargonie amerykańskim nazywano nieformalny transfer osób zatrzymanych pomiędzy USA a innymi krajami, z wyłączeniem procedur ekstradycyjnych i poszanowania praw człowieka.

8. *Amnesty International*, „Osadzenie *incommunicado*/Obawa przed niewłaściwym traktowaniem”, 20 sierpnia 2003

224. Odpowiedni ustęp tego raportu brzmi następująco:

Amnesty International obawia się, że przetrzymywanie osób podejrzanych w nieujawnionych miejscach bez dostępu do pełnomocników prawnych lub do

członków rodziny oraz „przekazywanie” osób podejrzanych pomiędzy państwami bez zapewnienia żadnej formalnej ochrony praw człowieka narusza prawo do rzetelnego procesu, stwarza ryzyko niewłaściwego traktowania takich osób oraz podważa zasady państwa prawa.

9. *Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Stany Zjednoczone: Prezes ICRC zaleca postęp w sprawie przetrzymywania, komunikat prasowy 04/03, 16 stycznia 2004*

225. ICRC przedstawił następujące stanowisko:

Poza problemem Guantánamo, ICRC jest w coraz większym stopniu zaniepokojony losem nieznaney liczby osób schwytanych w ramach tzw. globalnej wojny z terroryzmem i przetrzymywanych w nieujawnionych miejscach. Pan Kellenberger odniósł się do wcześniejszych oficjalnych żądań ICRC o udzielenie informacji dotyczących tych osób i możliwie dostęp do tych osób, uznając to jako istotny priorytet humanitarny oraz logiczną kontynuację obecnej pracy organizacji ws. przetrzymywania w Guantánamo i Afganistanie.

10. *Human Rights Watch - Oświadczenie z dnia 6 listopada 2005 r. nt. Tajnych Ośrodków Przetrzymywania USA*

226. W dniu 6 listopada 2005 r. Human Rights Watch wydała „Oświadczenie o Ośrodkach Przetrzymywania USA w Europie” („Oświadczenie HRW z 2005 roku”), które wskazywało na udział Polski w programie transportów dokonywanych przez CIA. Zostało ono wydane 2 dni po tym, jak „Washington Post” opublikowała materiał ujawniający informacje o tajnych ośrodkach przetrzymywania dla osób podejrzanych o terroryzm prowadzonych przez CIA poza granicami USA, w tym „w krajach Europy Wschodniej” (patrz również paragraf 228 poniżej).

227. Oświadczenie odnośnie do istotnych kwestii, brzmiało następująco:

Human Rights Watch przeprowadziła niezależne badanie dot. istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania, które potwierdza domniemanie „Washington Post”, że takie ośrodki w Europie Wschodniej istniały.

W szczególności zebraliśmy informacje, że w latach 2003 i 2004 samoloty CIA wylatujące z Afganistanu leciały bezpośrednio do odległych lotnisk w Polsce i Rumunii. Human Rights Watch przejrzała zapisy lotów wskazujące, że Boeing 737 o kodzie N313P – samolot wykorzystywany przez CIA do przetransportowania kilku więźniów do i z Europy, Afganistanu i Bliskiego Wschodu w 2003 i 2004 roku – o bezpośrednich lotach z Afganistanu w 2003 i 2004 roku dwa razy lądował w Polsce i Rumunii. Human Rights Watch dodatkowo potwierdziła kilka części ewidencji lotów oraz uzupełniła ewidencję przez niezależną analizę.

Zgodnie z ewidencją, samolot N313P w dniu 22 września 2003 r. poleciał z Kabulu do północno-wschodniej Polski, a dokładniej na lotnisko w Szymanach, w pobliżu miejscowości Szczytno w województwie warmińsko-mazurskim w Polsce. Human Rights Watch uzyskała informacje, że kilka osób zatrzymanych i potajemnie przetrzymywanych w Afganistanie w 2003 roku zostało przetransportowanych z tego kraju we wrześniu i październiku 2003 roku. Polskie służby wywiadowcze utrzymują duży ośrodek szkoleniowy i teren w pobliżu lotniska w Szymanach. ...

W piątek Associated Press zacytowała zeznania pracowników lotniska w Szymanach w Polsce potwierdzających, że samolot pasażerski Boeing lądował na lotnisku około północy w nocy 22 września 2003 r. Pracownicy twierdzili, że samolot pozostał godzinę na ziemi i przyjął na pokład pięciu pasażerów z paszportami USA. ...

Konieczne jest dalsze prowadzenie śledztwa, aby ustalić ewentualny udział Polski i Rumunii w niezwykle poważnych czynach opisanych w artykule „Washington Post”. Każde osadzenie incommunicado jest przez prawo międzynarodowe zabronione. Często stwarza warunki dla tortur i złego traktowania osób zatrzymanych. Funkcjonariusze rządu USA, anonimowo rozmawiając w przeszłości z dziennikarzami, przyznawali, że niektóre potajemnie przetrzymywane osoby zatrzymane były poddawane torturom oraz innemu złemu traktowaniu, w tym podtapianiu wodą (zanurzanie lub dławienie osoby zatrzymanej wodą, aby wyrzucić wrażenie, że zaraz utonie). Państwa, które pozwalają na stosowanie programów tajnego przetrzymywania na ich terytorium są współodpowiedzialne za nadużycia praw człowieka wobec osób zatrzymanych.

Human Rights Watch zna tożsamość 23 osób podejrzanych wysokiej wartości potajemnie przetrzymywanych przez pracowników USA w nieznanach miejscach. Nieznana jest liczba innych osób zatrzymanych, które mogą być przetrzymywane na wniosek rządu USA w lokalizacjach na Bliskim Wschodzie i w Azji. Funkcjonariusze wywiadu USA, rozmawiając anonimowo z dziennikarzami, stwierdzili, że około 100 osób jest potajemnie przetrzymywanych przez Stany Zjednoczone za granicą.

Human Rights Watch podkreśla, iż nie ma wątpliwości, że ośrodki tajnego przetrzymywania prowadzone przez Stany Zjednoczone istnieją. Administracja Prezydenta Busha odnosiła się, w wystąpieniach oraz upublicznionych dokumentach, do zatrzymania kilku osób podejrzanych o terroryzm obecnie przetrzymywanych w nieznanach lokalizacjach. Niektóre z osób zatrzymanych, o których mówiła administracja to: Abu Zubaydah, Palestyńczyk aresztowany w Pakistanie w marcu 2002 roku; ... Abd al-Rahim al-Nashiri (znany również jako Abu Bilal al-Makki), aresztowany w Zjednoczonych Emiratach Arabskich w listopadzie 2002 roku. ...

Human Rights Watch nakłania Organizację Narodów Zjednoczonych i odpowiednie organy Unii Europejskiej do wszczęcia śledztwa mającego na celu określenie, które państwa były lub są wykorzystywane przez Stany Zjednoczone do transportu i przetrzymywania więźniów w izolacji. Kongres Stanów Zjednoczonych powinien również przeprowadzić przesłuchania w sprawie zarzutów i zażądać, aby administracja Busha ujawniła czyny związane z tajnym przetrzymywaniem osób, podała podstawę prawną ich ciągłego przetrzymywania oraz podjęła działania zmierzające do sprawdzenia osób zatrzymanych w celu ustalenia ich statusu prawnego w świetle prawa krajowego i międzynarodowego. Z zadowoleniem przyjmujemy decyzję Komitetu do Spraw Prawnych Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o zbadaniu istnienia ośrodków przetrzymywania prowadzonych przez USA w państwach członkowskich Rady Europy. Namawiamy również Unię Europejską, w tym Koordynatora UE ds. Zwalczenia Terroryzmu, aby dalej badał zarzuty i publikował wyniki tych badań.

11. Human Rights Watch – Wykaz więźniów widm prawdopodobnie przetrzymywanych przez CIA z dnia 30 listopada 2005 roku

228. W dniu 30 listopada Human Rights Watch opublikowała „Wykaz więźniów widm prawdopodobnie przetrzymywanych przez CIA” („Wykaz

HRW z 2005 roku”), który zawiera nazwisko skarżącego. Dokument brzmi następująco:

Poniżej przedstawiono wykaz osób uznanych za amerykańskich „więźniów widma” przetrzymywanych przez USA. Osoby te są pozbawione wszelkich praw, dostępu do prawnika i prawdopodobnie nie zostały zgłoszone do Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża lub nie są tej organizacji znani. Wykaz został sporządzony na podstawie doniesień prasowych, oświadczeń publicznych funkcjonariuszy rządowych i innych informacji uzyskanych przez Human Rights Watch. Zdaniem Human Rights Watch nie jest to pełny wykaz: prawdopodobnie istnieją inni „więźniowie widma” przetrzymywani przez Stany Zjednoczone.

Według prawa międzynarodowego wymuszone zaginięcia występują, kiedy osoby są pozbawiane wolności, a organ przetrzymujący odmawia ujawnienia ich losu lub lokalizacji bądź odmawia uznania ich przetrzymywania, czego skutkiem jest pozostawienie osoby zatrzymanej poza ochroną prawną. Traktaty międzynarodowe ratyfikowane przez Stany Zjednoczone zabraniają osadzania osób incommunicado w tajnych lokalizacjach.

Wiele z wymienionych poniżej osób zatrzymanych jest podejrzanych o udział w poważnych przestępstwach, w tym w atakach z 11 września 2001 roku, atakach bombowych na Ambasadę USA w Kenii i Tanzanii w 1998 roku oraz w atakach bombowych w dwóch klubach nocnych na Bali w Indonezji w 2002 roku. ... Niemniej jednak żadna osoba z wykazu nie została oskarżona ani nie postawiono jej zarzutów karnych, a funkcjonariusze rządowi, rozmawiając anonimowo z dziennikarzami, sugerowali, że niektóre z osób zatrzymanych w trackie osadzenia były torturowane lub źle traktowane.

Aktualne miejsce pobytu tych więźniów nie jest znane.

Wykaz według stanu na dzień 1 grudnia 2005 r.:

...

4. Abu Zubaydah (znany również jako Zain al-Abidin Muhammad Husain). Prawdopodobnie aresztowany w marcu 2002 roku, w Fajsalabadzie w Pakistanie. Palestyńczyk (urodzony w Arabii Saudyjskiej), podejrzany o bycie planistą operacyjnym wyższego szczebla w Al-Kaidzie. W dokumencie „George W. Bush: Lista osiągnięć. Prowadzenie oraz wygrana w wojnie z terroryzmem” dostępnym na stronie internetowej Białego Domu został wymieniony wśród schwytanych. Wcześniej uznany przez Human Rights Watch jako „zaginiony”.

...

9. Abd al-Rahim al-Nashiri (lub Abdulrahim Mohammad Abda al-Nasheri, znany także jako Abu Bilal al-Makki lub Mullah Ahmad Belal). Prawdopodobnie aresztowany w listopadzie 2002 roku w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Saudyjczyk lub Jemeńczyk, podejrzany o kierowanie operacjami Al-Kaidy w Zatoce Perskiej i podejrzany o planowanie zamachu bombowego na USS *Cole* oraz zamachu na francuski tankowiec Limburg. W dokumencie „George W. Bush: Lista osiągnięć. Prowadzenie oraz wygrana w wojnie z terroryzmem” dostępnym na stronie internetowej Białego Domu został uznany za schwytanego. Wcześniej wymieniony przez Human Rights Watch jako „zaginiony”.

C. Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1340 (2003) o prawach osób przetrzymywanych przez Stany Zjednoczone w Afganistanie lub w Guantánamo, 26 czerwca 2003

229. Powyższa rezolucja („rezolucja PACE z 2003 roku”) brzmi następująco:

1. Zgromadzenie Parlamentarne:

i. zauważa, że po upływie pewnego czasu od zakończenia międzynarodowego konfliktu zbrojnego w Afganistanie ponad 600 bojowników i nie bojowników, w tym obywateli państw członkowskich Rady Europy, może nadal być przetrzymywanych w areszcie wojskowym przez Stany Zjednoczone – niektórzy na obszarze konfliktu w Afganistanie, inni zostali przetransportowani do amerykańskiego ośrodka w Guantánamo (Kuba) i w inne miejsca oraz że dodatkowe osoby zostały aresztowane na terenach będących pod innymi jurysdykcjami i przetransportowane do tych ośrodków; ...

2. Zgromadzenie jest głęboko zaniepokojone warunkami osadzenia tych osób, które uznaje same w sobie za niedopuszczalne i uważa również, że skoro status tych osób jest nieokreślony, to przetrzymywanie ich jest bezprawne.

3. Stany Zjednoczone odmawiają traktowania schwytanych osób jak jeńców wojennych; zamiast tego, uznają ich jako „bezprawnych kombatantów” - która to definicja nie jest przewidziana w prawie międzynarodowym.

4. Stany Zjednoczone odmawiają również określenia statusu poszczególnych więźniów przez właściwy trybunał, jak określono w Konwencji Genewskiej (III) względem traktowania jeńców wojennych, co czyni ich trwające przetrzymywanie arbitralnym.

5. Stany Zjednoczone nie zdołały uczynić zadość swoim obowiązkom wynikającym z prawa międzynarodowego odnośnie do informowania tych więźniów o ich prawie do kontaktu z ich przedstawicielem konsularnym lub umożliwienia osobom zatrzymanym skorzystania z prawa do pomocy prawnej.

6. Niezależnie od ochrony zagwarantowanej w prawie krajowym Zgromadzenie przypomina Rządowi Stanów Zjednoczonych, że jest on na podstawie prawa międzynarodowego odpowiedzialny za stan więźniów przez niego przetrzymywanych.

7. Zgromadzenie ponawia swój nieustanny sprzeciw wobec kary śmierci, która grozi tym więźniom na terenie Stanów Zjednoczonych lub poza jego granicami.

8. Zgromadzenie wyraża swój sprzeciw wobec faktu, że osoby przetrzymywane mogą być sądzone przez komisję wojskową, co oznacza, że stosuje się wobec nich inne standardy wymiaru sprawiedliwości aniżeli wobec obywateli Stanów Zjednoczonych, co stanowi poważne naruszenie prawa do rzetelnego procesu oraz przejaw dyskryminacji sprzeczny z Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ.

9. Wobec powyższego Zgromadzenie stanowczo zaleca Stanom Zjednoczonym:

i. zapewnienie warunków osadzenia zgodnych ze standardami prawnymi uznanymi na forum międzynarodowym, np. udzielając dostępu Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża (ICRC) oraz stosując się do jego zaleceń;

ii. uznanie, że w ramach art. 4 Trzeciej Konwencji Genewskiej członkowie sił zbrojnych stron konfliktu międzynarodowego, jak również członkowie bojówek lub korpusy ochotników stanowiące część takich sił zbrojnych mają prawo otrzymać status jeńców wojennych;

iii. umożliwić określenie w każdym przypadku statusu poszczególnych osób zatrzymanych przez właściwy trybunał działający na podstawie odpowiednich procedur prawnych jak przewiduje art. 5 Trzeciej Konwencji Genewskiej, a także natychmiast zwolnić osoby niebiorące udziału w walkach, które nie zostały oskarżone o popełnienie przestępstwa.

10. Zgromadzenie nawołuje Stany Zjednoczone do tego, aby umożliwiły przedstawicielom państw, których obywatele są przetrzymywani w Afganistanie oraz w Zatoce Guantánamo, wraz z niezależnymi obserwatorami, dostęp do miejsc przetrzymywania oraz zapewniły niezakłóconą komunikację z osobami zatrzymanymi. ...

13. Zgromadzenie ubolewa ponadto, że Stany Zjednoczone utrzymują swoje sprzeczne stanowisko, twierdząc z jednej strony, że Guantánamo całkowicie podlega jurysdykcji USA, a z drugiej strony, że znajduje się poza ochroną amerykańskiej Konstytucji. W przypadku braku podjęcia działań zaradczych przez Stany Zjednoczone przed następną częścią sesji lub poprawienia warunków osadzenia Zgromadzenie zastrzega sobie prawo do wydania odpowiednich zaleceń.

D. Doniesienia i artykuły prasowe

1. Media międzynarodowe

230. W dniu 2 kwietnia 2002 r. stacja ABC w wiadomościach poinformowała:

Funkcjonariusze USA omawiali kwestię, czy Zubaydah powinien zostać przetransportowany do państw, w tym do Egiptu lub Jordanii, w których dozwolone są znacznie bardziej agresywne techniki przesłuchań. Jednakże, takie posunięcie natychmiast podniosłoby problem tortur... Funkcjonariusze omawiali również wysłanie Zubaydah do Zatoki Guantánamo lub na okręt wojskowy na morzu. Źródła mówią, że niezbędne jest odseparowanie go od innych osób zatrzymanych jako część wojny psychologicznej, a użyte mogą zostać nawet bardziej agresywne środki.

231. Według dwóch informacji Associated Press z dnia 2 kwietnia 2002 r. :

Zubaydah jest przetrzymywany przez USA, ale nie jest jasne, czy nadal przebywa na terenie Pakistanu czy jest wśród 20 podejrzanych z Al-Kaidy, którzy mają zostać przetransportowani do bazy Marynarki Wojennej USA w Guantánamo na Kubie, czy też zostanie przetransportowany do innej lokalizacji.

oraz:

Funkcjonariusze USA nie chcieli powiedzieć, gdzie jest przetrzymywany. Powiedzieli jednak, że w najbliższym czasie nie pojawi się w Stanach Zjednoczonych. Ostatecznie może być przetrzymywany w Afganistanie, na pokładzie okrętu marynarki wojennej, w bazie USA w Guantánamo na Kubie, bądź przekazany do kraju trzeciego.

232. W dniu 26 grudnia 2002 r. *Washington Post* opublikowała szczegółowy artykuł pt.: „Taktyki stresu i przymusu stosowane wobec podejrzanych o akty terrorystyczne przetrzymywanych w tajnych ośrodkach za granicą”. Artykuł wyraźnie odnosił się do praktyk transportu i podsumował tę kwestię w następujący sposób:

wydobywanie informacji przy pomocy kastetu, często współdziałając z sojusznikami o wątpliwej reputacji w kwestii poszanowania praw człowieka; gdzie tradycyjne granice pomiędzy tym, co dobre a co złe, legalne a nielegalne, ewoluują i zacierają się. ...

Jeżeli czasem nie naruszyś czyichś praw człowieka; prawdopodobnie nie wykonujesz swojej roboty”, stwierdził jeden z funkcjonariuszy nadzorujący zatrzymanie i transport podejrzanych terrorystów.

W artykule zauważono również, że

za granicą istniał szereg tajnych ośrodków przetrzymywania, gdzie odpowiednie procedury USA nie mają zastosowania... gdzie CIA podejmuje przesłuchania podejrzanych terrorystów lub nimi kieruje... a które są niedostępne dla osób postronnych, a często nawet dla innych agencji rządowych. Oprócz Bagram i Diego Garcia CIA ma inne ośrodki przetrzymywania za granicą i często korzysta z ośrodków zagranicznych służb wywiadowczych.

Dziennik „Washington Post” przedstawił również szczegółowe informacje dotyczące procesu wydania:

Zespoły odpowiedzialne za aresztowanie [terrorystów *przyp. tłum*]często „pakuja” więźniów do transportu, nakładając im kaptury, kneblując i przywiązując ich do noszy za pomocą taśmy.

Artykuł był szeroko komentowany na całym świecie. W pierwszych tygodniach 2003 roku był on, między innymi, przedmiotem artykułu wstępnego w „The Economist” i oświadczenia wydanego przez Światową Organizację Przeciwko Torturom.

233. W dniu 2 listopada 2005 r. „Washington Post” poinformował, że Stany Zjednoczone korzystały z tajnych ośrodków przetrzymywania w Europie Wschodniej oraz w innych miejscach w celu bezprawnego osadzenia osób podejrzanych o akty terrorystyczne. Artykuł pt. „CIA przetrzymuje podejrzanych o terroryzm w tajnych więzieniach” przytaczał źródła pochodzące z Rządu USA, zwłaszcza CIA, nie zidentyfikowano jednak żadnych konkretnych lokalizacji w Europie Wschodniej. Artykuł został napisany przez amerykańską dziennikarkę, Danę Priest. Odnosiła się ona do państw zaangażowanych jako „państw Europy Wschodniej”.

Artykuł brzmiał następująco:

CIA ukrywała i przesłuchiwała niektórych swoich najważniejszych więźniów z Al-Kaidy w ośrodku z czasów sowieckich w Europie Wschodniej według amerykańskich i zagranicznych funkcjonariuszy znających jego lokalizację.

Według obecnych i byłych funkcjonariuszy wywiadu i dyplomatów z trzech kontynentów tajny ośrodek jest częścią tajnego systemu więzień stworzonego przez CIA prawie cztery lata temu, który w różnym okresie obejmował lokalizacje w ośmiu

krajach, w tym w Tajlandii, Afganistanie i kilku państwach demokratycznych w Europie Wschodniej, jak również niewielki ośrodek w więzieniu w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Tajna globalna sieć internowania jest centralnym elementem prowadzonej przez CIA niekonwencjonalnej wojny z terroryzmem. Jest zależna od współpracy z zagranicznymi służbami wywiadowczymi oraz utrzymywania nawet podstawowych informacji o tym systemie w tajemnicy przed opinią publiczną, zagranicznymi funkcjonariuszami i niemal wszystkimi członkami Kongresu odpowiedzialnymi za nadzorowanie tajnych operacji CIA.

Istnienie i lokalizacje ośrodków – nazywanych w tajnych dokumentach Białego Domu, CIA, Departamentu Sprawiedliwości i dokumentach Kongresu „czarnymi dziurami” – są znane wyłącznie garstce funkcjonariuszy w Stanach Zjednoczonych a zazwyczaj wyłącznie prezydentowi i kilku funkcjonariuszom wywiadu najwyższego szczebla w każdym państwie przyjmującym.

...

Chociaż CIA nie chce potwierdzić szczegółów swojego systemu, funkcjonariusze wywiadu bronią podejścia agencji, argumentując, że skuteczna obrona państwa wymaga, aby agencja była uprawniona do przetrzymywania i przesłuchiwania podejrzanych terrorystów tak długo, jak jest to konieczne oraz bez ograniczeń nakładanych przez system prawny Stanów Zjednoczonych, a nawet przez trybunały wojskowe stworzone dla więźniów przetrzymywanych w Zatoce Guantánamo.

Na wniosek funkcjonariuszy wyższego szczebla USA „Washington Post” nie publikuje nazw krajów Europy Wschodniej zaangażowanych w tajny program. Argumentowali oni, że ujawnienie tej informacji może zakłócić zwalczanie terroryzmu w tych krajach oraz w innych miejscach i może uczynić z nich cele możliwych odwetowych ataków terrorystycznych.

...

Według kilku byłych i obecnych funkcjonariuszy wywiadu i innego funkcjonariusza rządu USA, byłoby nielegalne, aby rząd przetrzymywał więźniów w takiej izolacji w tajnych więzieniach w Stanach Zjednoczonych i dlatego CIA umieściła ich za granicą. Eksperti ds. prawnych i funkcjonariusze wywiadu stwierdzili, że praktyki internowania CIA byłyby również uważane za nielegalne w systemach prawnych kilku państw przyjmujących, gdzie osoby zatrzymane mają prawo do adwokata bądź przygotowania linii obrony przed zarzutami popełnienia czynu zabronionego.

Państwa przyjmujące podpisały Konwencję NZ przeciwko torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu, podobnie jak uczyniły to Stany Zjednoczone. Niemniej jednak przesłuchujący z CIA w lokalizacjach za granicą mogą stosować zatwierdzone przez CIA „zaawansowane techniki przesłuchań”, z których niektóre są zakazane przez konwencję ONZ i przez prawo wojskowe USA. Obejmują one takie techniki jak „podtapianie wodą [ang. *waterboarding*]”, podczas których jeńcy mają wrażenie, że toną.

...

Zarys programu tajnych więzień CIA wyłaniał się fragmentarycznie w ciągu ostatnich dwóch lat. Parlamenty w Kanadzie, Włoszech, Francji, Szwecji i Holandii wszczęły dochodzenia w sprawie rzekomych operacji CIA, która potajemnie pojmiała ich obywateli lub legalnych rezydentów i przekazywała ich do więzień agencji.

Według obecnych i byłych funkcjonariuszy wywiadu USA i źródeł zagranicznych. Ponad 100 podejrzanych terrorystów zostało objętych przez CIA tajnym systemem. Liczba ta będąca jedynie szacunkowymi danymi opartymi na informacjach pochodzących ze źródeł, które stwierdziły, że ich wiedza dot. liczby takich osób była niepełna - nie uwzględnia więźniów schwytanych w Iraku.

Według źródeł osoby zatrzymane można z grubsza podzielić na dwie kategorie.

Według obecnych i byłych funkcjonariuszy wywiadu i dwóch innych urzędników USA około 30 osób uznaje się za głównych podejrzanych o terroryzm i są one przetrzymywane przy zachowaniu największej tajności w tzw. czarnych dziurach finansowanych przez CIA i zarządzanych przez pracowników agencji, łącznie z tymi w Europie Wschodniej i mieszczącym się gdzie indziej. Dwie lokalizacje z tej kategorii – w Tajlandii i na terenie więzienia wojskowego w Zatoce Guantánamo – zostały zamknięte odpowiednio w 2003 i 2004 roku.

Drugi poziom – o którym źródła twierdzą, że obejmuje ponad 70 osób zatrzymanych – to grupa uważana za mniej istotną, w mniejszym stopniu bezpośrednio zaangażowana w terroryzm i posiadająca ograniczoną wartość wywiadowczą. Ci więźniowie, z których niektórzy byli pierwotnie przetrzymywani w tzw. czarnych dziurach, są transportowani do służb wywiadu Egiptu, Jordanii, Maroka, Afganistanu i innych państw, który to proces zwany jest czasami „transportem”. Podczas gdy tzw. czarne dziury z pierwszej grupy zarządzane są przez funkcjonariuszy CIA, więzienia w tych krajach są kontrolowane przez państwa przyjmujące, przy czym CIA udziela pomocy finansowej i czasami zaleceń.

...

Obecni i byli urzędnicy rządu USA i rządów zagranicznych i wywiadów stwierdzili, że 30 najważniejszych więźniów z Al-Kaidy przebywa w całkowitej izolacji od świata zewnętrznego. Są przetrzymywani w ciemnych, czasami podziemnych celach, ich prawa nie są uznawane i nikt poza CIA nie może z nimi rozmawiać lub nawet ich oglądać albo w inny sposób sprawdzić, jak się czują.

...

Państwa Europy Wschodniej, które zostały przekonane przez CIA do ukrywania więźniów z Al-Kaidy to państwa demokratyczne, które po dekadach władzy sowieckiej stały się państwami prawa szanującymi prawa człowieka. Każde z nich próbowało oczyścić swoje służby wywiadu z osób, które pracowały na rzecz innych – głównie dla Rosji i przestępczości zorganizowanej.

...

Według obecnych i byłych funkcjonariuszy, w połowie 2002 roku CIA wypracowała z dwoma państwami tajne umowy dotyczące tzw. czarnych dziur, w tym z Tajlandią i jednym państwem w Europie Wschodniej. Szacuje się, że na ten cel przewidziano w ramach tajnego aneksu dotyczącego pierwszych dodatkowych środków dla Afganistanu ok. 100 mln dolarów

234. W dniu 5 grudnia 2005 r. stacja *ABC News* opublikowała raport, w którym wymieniono nazwiska dwunastu czołowych podejrzanych z Al-Kaidy przetrzymywanych w Polsce, w tym skarżącego i Pana Abu Zubaydah. Raport ten był dostępny w Internecie jedynie przez bardzo krótki okres; został usunięty ze strony internetowej ABC zaraz po interwencji prawników podjętej w imieniu właścicieli stacji.

2. Polskie media

235. W dniu 12 stycznia 2002 r. „Rzeczpospolita” omówiła raport Amnesty International na temat 20 więźniów z Guantánamo, którzy otrzymywali środki odurzające, byli skuwani kajdankami, gołoni i mieli założone na głowę kaptury oraz poinformowała, że ówczesny Sekretarz Obrony USA, Donald Rumsfeld, powiedział, że osoby zatrzymane w Guantánamo nie będą traktowane jako jeńcy wojenni, ponieważ były one nielegalnymi bojownikami, którym nie przysługują żadne prawa.

236. W dniu 25 stycznia 2002 r. ten sam dziennik doniósł, że Rząd USA odmówił Human Rights Watch wizyty w ośrodku w Zatoce Guantánamo oraz że osoby zatrzymane nie miały prawników lub dostępu do pomocy prawnej.

237. W dniu 15 stycznia 2003 r. „Rzeczpospolita” wspomniała i omówiła raport Human Rights Watch dokumentujący nadużycia praw człowieka podczas operacji przeciwko terroryzmowi za czasów administracji Prezydenta Busha. W maju 2003 roku, dziennik poinformował o przedstawionej przez Amnesty International krytyce na temat stosowania przez USA praktyki polegającej na osadzeniu w bazie w Guantánamo setek Afgańczyków podejrzanych o członkostwo w Al-Kaidzie. Zgodnie z raportem pozostawali oni w „legalnej czarnej dziurze”, byli przetrzymywani bez przedstawienia im zarzutów, bez dostępu do prawników i bez statusu więźniów.

238. W dniu 17 lipca 2003 r. „Gazeta Wyborcza” doniosła o opłakanych warunkach bytowych osób osadzonych w Zatoce Guantánamo, twierdząc, że większość z 680 więźniów była przetrzymywana w klatkach o wymiarach 2,4 m na 2 m, w których temperatura często osiągała 38 stopni. Przetrzymywani mieli prawo do jedynie 30-minutowego spaceru trzy razy w tygodniu – najmłodsze osoby zatrzymane miały mniej niż 16 lat, a najstarsze – ponad 70.

239. 6 sierpnia 2003 r. „Rzeczpospolita” poinformowała o dwóch osobach zatrzymanych z Wielkiej Brytanii będących wśród 680 osób bezterminowo przetrzymywanych w Guantánamo i wynikającym z tego publicznym oburzeniu w Wielkiej Brytanii. Podkreślano, że taka praktyka przetrzymywania to jawne naruszenie praw człowieka oraz że świat uważa tę sytuację za dowód na to, że, jeżeli chodzi o wojnę z terroryzmem, Stany Zjednoczone nie wahają się odrzucić praw człowieka oraz praworządności.

3. Rozmowa z Panem A. Kwaśniewskim, byłym Prezydentem RP

240. W dniu 30 kwietnia 2012 r. „Gazeta Wyborcza” opublikowała wywiad z Panem Aleksandrem Kwaśniewskim, Prezydentem RP w latach 2000-2005. Pan Kwaśniewski w odpowiedzi na pytanie dotyczące rzekomego więzienia CIA w Polsce, stwierdził między innymi:

Oczywiście, że wszystko działo się za moją wiedzą. Prezydent i Premier godzili się na współpracę wywiadowczą z Amerykanami, bo tego wymagała polska racja stanu. Po zamachu na World Trade Center uznaliśmy, że to niezbędne z powodu nadzwyczajnych okoliczności. Kolejne zamachy po 11 września utwierdziły nas w tym. W zamachach w Nowym Jorku, Londynie i Madrycie ginęli także polscy obywatele. To był nasz obowiązek, a współpraca Rządu i Prezydenta była modelowa. ...

Nie my zatrzymywaliśmy terrorystów, nie my ich przesłuchiwalismy. Zakładaliśmy, że nasi sojusznicy przestrzegają prawa. Jeżeli działo się coś niezgodnego z prawem, to odpowiadają za to Amerykanie i niech oni się z tego rozliczają. ...

Decyzja o współpracy z CIA niosła ryzyko, że Amerykanie użyją metod niedopuszczalnych. Ale gdyby agent CIA brutalnie potraktował więźnia w hotelu Marriott w Warszawie, czy oskarżą panie kierownictwo hotelu za działania tego agenta? Myśmy nie mieli żadnej wiedzy o jakichkolwiek torturach.

VII. MIĘDZYNARODOWE ŚLEDZTWA DOTYCZĄCE DOKONYWANYCH PRZEZ CIA W EUROPIE, W TYM W POLSCE, TAJNYCH ZATRZYMAŃ I TRANSPORTÓW OSÓB PODEJRZANYCH O TERRORYZM

A. Rada Europy

1. Procedura przewidziana w Artykule 52 Konwencji

241. W dniu 21 listopada 2005 r. Sekretarz Generalny Rady Europy, Pan Terry Davis, działając na podstawie artykułu 52 Konwencji i w związku z raportami nt. europejskiej umowy ws. tajnych lotów z transportami, wysłał do Państw Stron Konwencji, w tym do Polski, kwestionariusz.

Zwrócono się do Państw o wyjaśnienie w jaki sposób ich wewnętrzne prawo gwarantuje skuteczne stosowanie Konwencji w czterech następujących kwestiach: 1) kontroli nad działaniami przedstawicieli obcych państw w ramach swojej jurysdykcji; 2) gwarancji mających na celu uniemożliwienie w odniesieniu do jakiejkolwiek osoby znajdującej się pod ich jurysdykcją niepotwierdzonego pozbawienia jej wolności, w tym transportu, z udziałem lub bez udziału przedstawicieli obcych państw; 3) reakcji (w tym przeprowadzenia skutecznego śledztwa) na wszelkie zarzucane naruszenia praw zagwarantowanych w EKPC, zwłaszcza w kontekście pozbawienia wolności, związanych z działalnością przedstawicieli obcych państw; 4) informacji czy od dnia 1 stycznia 2002 r. jakkolwiek funkcjonariusz publiczny był zaangażowany, przez działanie lub zaniechanie, w pozbawienie wolności lub transport osób zatrzymanych; czy jakiegokolwiek oficjalne śledztwo było w toku lub zostało zakończone.

242. Polski Rząd odpowiedział w dniu 10 marca 2006 r. Pismo zostało podpisane przez Pana W. Waszczykowskiego, Podsekretarza Stanu. Jego odnośne fragmenty brzmiały następująco:

... Ustalenia wewnętrznego śledztwa przeprowadzonego przez rząd polski ws. rzekomego istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania w Polsce oraz związanych z nimi przelotów całkowicie zaprzeczają zarzutom. ...

Według mojej wiedzy opartej na powyższych ustaleniach poczynionych w toku śledztwa oficjalne oświadczenia Polski powinny być rozumiane w takim sensie, że w tej kwestii w Polsce nie było żadnych faktów naruszających prawo wewnętrzne bądź międzynarodowe traktaty i konwencje, których stroną jest nasze Państwo. ...

Stwierdziliśmy w naszym piśmie z dnia 17 lutego: „*W związku z odpowiedzialnością za popełnienie przestępstwa należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 5 Kodeksu karnego, polskie organy sądowe posiadają jurysdykcję w sprawach dotyczących jakiegokolwiek zakazanego czynu popełnionego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Polska jest stroną stanowi inaczej*”. Oznacza to, że jakakolwiek osoba, w tym członkowie polskich i zagranicznych służb, podlega pod tę samą jurysdykcję polskiego Kodeksu karnego bez jakiegokolwiek różnicy.

Możemy wyjaśnić to dalej w następujący sposób: działania obcych służb na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą odbywać się na szkodę interesów Polski lub we współpracy z naszymi służbami. W pierwszym przypadku cytowaliśmy artykuł 130 polskiego Kodeksu karnego zakazujący i karzący działalność służb obcego wywiadu przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej. W drugim przypadku informowaliśmy, że ogólny „nadzór cywilny (nad polskim wywiadem) zarówno przez Parlament i Rząd... obejmuje również kontrolę nad Agencją Wywiadu w kwestiach dotyczących współpracy z jej partnerskimi tajnymi służbami innych Państw.

Należy dodać, że według opinii polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, żadna umowa międzynarodowa, której Polska jest stroną nie może wykluczyć członków obcych służb cywilnych z powyższej zasady i praktyki polskiej jurysdykcji.

Wyjątki w tym zakresie na korzyść zagranicznych państw, przewidziane w Umowie NATO-SOFA, mają zastosowanie wyłącznie do członków sił zbrojnych lub ich cywilnego personelu i wyłącznie w określonych przypadkach, zapewniając odpowiednie egzekwowanie prawa.

243. W dniu 1 marca 2006 r. Sekretarz Generalny opublikował raport z wykonywania swoich uprawnień wynikających z art. 52 Konwencji (SG/Inf (2006) 5) z dnia 28 lutego 2006 r. w oparciu o oficjalne odpowiedzi państw członkowskich.

2. Dochodzenie Zgromadzenia Parlamentarnego - Śledztwo Marty'ego

244. W dniu 1 listopada 2005 r. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy wszczęło śledztwo w sprawie zarzutów prowadzenia przez CIA tajnych ośrodków w wielu państwach członkowskich, którego sędzią sprawozdawcą został ustanowiony senator Dick Marty ze Szwajcarii.

245. W dniu 15 grudnia 2005 r. Zgromadzenie Parlamentarne zwróciło się do Komisji Weneckiej o przedstawienie opinii nt. legalności tajnego przetrzymywania w świetle międzynarodowych zobowiązań prawnych państw członkowskich, w szczególności na podstawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

(a) Raport Marty'ego z 2006 roku

246. W dniu 7 czerwca 2006 r. senator Marty przedstawił Zgromadzeniu Parlamentarnemu swój pierwszy raport (patrz paragraf 244 powyżej) sporządzony w ramach śledztwa wszczętego w dniu 1 listopada 2005 r., ukazujący tzw. globalną sieć przetrzymywania i transportów dokonywanych przez CIA oraz związanej z tym rzekomej zмовы 14 państw członkowskich Rady Europy, w tym Polski. Dokument, opublikowany przez Zgromadzenie Parlamentarne, nosi tytuł „Rzekome tajne przetrzymywanie i bezprawne transfery osób zatrzymanych pomiędzy państwami z udziałem państw członkowskich Rady Europy” (Dok. 10957), powszechnie zwany „Raportem Marty'ego z 2006 roku”.

247. Rozdział 2.6.3 Raportu Marty'ego z 2006 roku odnosi się do Polski. Brzmi on następująco:

63. Polska została również wyszczególniona jako kraj, który dał schronienie tajnym ośrodkom przetrzymywania.

64. Na podstawie uzyskanych z różnych źródeł informacji byliśmy w stanie stwierdzić, że osoby podejrzane o bycie czołowymi terrorystami zostały przekazane z tajnego ośrodka przetrzymywania CIA w Kabulu w Afganistanie z końcem września i października 2003 roku. W tym okresie, z mojej oficjalnej bazy danych wynika, że jedyne lądowanie samolotu powiązanego z CIA z Kabulu do Europy miało miejsce na polskim lotnisku w Szymanach. Przedmiotowe loty dobrze znanego samolotu o nr N313P przeznaczonego do transportów noszą wszelkie znamiona procesu wydania.

...

67. Szymany opisane są przez Przewodniczącego polskiej delegacji do PACE jako „dawne lotnisko Ministerstwa Obrony” zlokalizowane w pobliżu miejscowości Szczytno w północnej części kraju. Znajduje się ono blisko dużego ośrodka wykorzystywanego przez polskie służby wywiadowcze, znanego jako baza w Starych Kiejkutach. Zarówno lotnisko, jak i pobliska baza zostały przedstawione na zdjęciach satelitarnych, które uzyskałem w styczniu 2006 roku.

248. Zachowanie polskich władz podczas śledztwa zostało opisane poniżej w następujący sposób:

68. Należy odnotować, że polskie władze były niezdolne, pomimo powtarzanych wniosków, do przedstawienia mi informacji z własnej ewidencji lotów krajowych potwierdzających jakiegokolwiek loty powiązane z CIA do Polski. W swoim piśmie z dnia 9 maja 2006 r. mój kolega Karol Karski, Przewodniczący polskiej delegacji do PACE, wyjaśniał:

„Zwracałem się do polskich władz właściwych do zbierania danych ruchu lotniczego powiązanych z tymi numerami samolotów... Zostałem poinformowany, że kilka numerów z Pana listy nadal nie figuruje w naszej ewidencji dzienników lotu. Nie będąc świadomym źródła Pana informacji łączących te numery lotu z polską przestrzenią powietrzną nie jestem w stanie, [jak również] polskie władze kontrolujące ruch lotniczy nie są w stanie, skomentować faktu ich pominięcia w naszej ewidencji”.

69. Pan Karski złożył również następujące oświadczenie, które oddaje stanowisko polskiego Rządu w sprawie transportów CIA:

„Według informacji, które otrzymałem, żaden z przedmiotowych lotów nie został przez odpowiednie władze odnotowany w ruchu kontrolowanym – w związku z Szymanami lub jakimkolwiek innym polskim lotniskiem”.

70. Brak ewidencji lotów w takim kraju jak Polska jest niebywałą. Szereg sąsiednich państw, w tym Rumunia, Bułgaria oraz Republika Czeska nie miały żadnych problemów w zebraniu oficjalnych danych za okres od 2001 roku. W istocie oświadczenia tych państw wraz z moimi danymi uzyskanymi z Eurocontrol potwierdzają liczne loty z i do polskich lotnisk wykonywane przez samoloty powiązane z CIA, będące przedmiotem niniejszego raportu.

71. Polska nie może być w tym kontekście uznana za kraj będący poza procesem wydań tylko dlatego, że nie zdołała dostarczyć informacji potwierdzających nasze dane z innych źródeł. Tym samym w mojej grafice przedstawiłem podejrzany proces wydań z wykorzystaniem lotniska w Szymanach, na której lądowanie w Szymanach zostało skategoryzowane jako miejsce „zrzutu osób zatrzymanych”.

249. W Rozdziale 8.2, dotyczącym podjętych w niektórych państwach członkowskich śledztw parlamentarnych, raport odnosi się do Polski pod hasłem „Polska: śledztwo parlamentarne, prowadzone w tajemnicy”:

252. Śledztwo parlamentarne w sprawie zarzutów istnienia „tajnego więzienia” w kraju zostało przeprowadzone w Polsce za zamkniętymi drzwiami. Pomimo wcześniej złożonych obietnic, jego rezultaty nie zostały dotąd podane do wiadomości publicznej poza konferencją prasową, na której poinformowano, iż śledztwo nie wykazało żadnych nieprawidłowości. Moim zdaniem ta praktyka była niewystarczająca, mając na względzie pozytywny obowiązek do przeprowadzenia wiarygodnego śledztwa w sprawie wiarygodnych zarzutów w sprawie poważnych naruszeń praw człowieka.

250. Rozdział 11 zawiera konkluzje. Zawiera on między innymi następujące fragmenty:

280. Nasza analiza programu transportów CIA ujawniła sieć przypominającą opłatającą cały świat „pajęczynę”. Analiza oparta jest na oficjalnych informacjach przedstawionych przez krajowe i międzynarodowe władze kontrolujące ruch lotniczy, jak również na innych informacjach, w tym ze źródeł wewnątrz agencji wywiadowczych, w szczególności amerykańskich ...

282. W dwóch państwach europejskich (Rumuni i Polsce) istnieją dwa inne miejsca lądowań, co wymaga wyjaśnienia. Jako że nie zaliczają się one do którejkolwiek w wyżej opisanych kategorii, niektóre wskazówki pozwalają nam wierzyć, że prawdopodobnie stanowią one część „procesu transportów”. Lądowania te nie są częścią należącą do 98% lotów CIA wykorzystywanych wyłącznie do celów logistycznych, a należą raczej do 2% lotów, które niepokoją nas najbardziej. Te potwierdzone fakty wzmacniają domniemanie – oparte już na innych podstawach – że lądowania te są miejscami zrzutu osób zatrzymanych, które znajdują się w pobliżu tajnych ośrodków.

...

287. Pomimo że nie ma twardych dowodów, przynajmniej w ścisłym tego słowa znaczeniu, szereg spójnych i zbieżnych elementów wskazuje na to, że tajne ośrodki przetrzymywania faktycznie istniały, a w Europie miały miejsce bezprawne transporty pomiędzy państwami. Nie zamierzam działać jako sąd karny, ponieważ to mogłoby wiązać się z przedstawieniem dowodów nie pozostawiających żadnej wątpliwości. Moja ocena oddaje raczej przekonanie oparte na uważnej analizie rachunku

prawdopodobieństwa, jak również na logicznej dedukcji wynikającej z jasno stwierdzonych faktów. Nie ma ona na celu stwierdzenia, iż władze tych krajów są „winne” tolerowania tajnych ośrodków przetrzymywania, ale ma na celu raczej wskazanie ich „odpowiedzialności” za niespełnienie pozytywnego obowiązku przeprowadzenia rzetelnego śledztwa w sprawie poważnych zarzutów naruszenia praw podstawowych. ...

(b) Raport Marty’ego z 2007 roku

251. W dniu 11 czerwca 2007 r. Zgromadzenie Parlamentarne przyjęło drugi raport sporządzony przez senatora Marty’ego („Raport Marty’ego z 2007 roku”) (Dok. 11302. rev.), ujawniający, że szczególnie ważni więźniowie w okresie od 2002 do 2005 roku byli przetrzymywani w tajnych więzieniach CIA w Rumunii i w Polsce.

Według raportu ośrodek w Polsce był zlokalizowany w bazie szkoleniowej wywiadu w Starych Kiejkutach.

Raport opierał się między innymi na krzyżowych zeznaniach ponad 30 czynnych i byłych członków służb wywiadowczych w USA i Europie oraz na nowej analizie komputerowych „ciągów danych” z międzynarodowego systemu planowania lotów.

252. Uwagi wstępne nawiązujące do ustalania faktów i zgromadzonych dowodów brzmią następująco:

7. W chwili obecnej istnieje wystarczająca liczba dowodów pozwalająca stwierdzić, że w latach 2003-2005 w Europie, a w szczególności w Polsce i Rumunii, faktycznie istniały prowadzone przez CIA tajne ośrodki przetrzymywania. Obydwa państwa zostały już wcześniej wymienione w związku z tajnym przetrzymywaniem przez Human Rights Watch w listopadzie 2005 roku. Na wyraźny wniosek rządu USA „Washington Post” jedynie w sposób ogólny odniosła się do „wschodnioeuropejskich krajów demokratycznych”, chociaż wiedziała o jakie państwa chodzi. Należy zauważyć, że ABC w informacji na swoim serwisie internetowym również wymieniła Polskę i Rumunię, ale ich nazwy zostały bardzo szybko usunięte w okolicznościach, które zostały wyjaśnione w naszym poprzednim raporcie. Mieliśmy również informacje z naszych źródeł, z wywiadów zarówno USA jak i omawianych państw, które w sposób jasny i szczegółowy potwierdziły, że oba państwa faktycznie przyjęły na swoim terytorium tajne ośrodki przetrzymywania w ramach specjalnego programu CIA zainicjowanego przez administrację USA w następstwie ataków z 11 września 2001 r., w celu „zabicia, pojmania i osadzenia” podejrzanych o terroryzm uznanych za osoby „o wysokiej wartości”. Nasze ustalenia zostały następnie potwierdzone przez dane lotów, których w szczególności Polska, jak sama twierdziła, nie była świadoma i które udało nam się zweryfikować przy użyciu innych udokumentowanych źródeł.

8. Tajne ośrodki w Europie były prowadzone bezpośrednio i wyłącznie przez CIA. Wedle naszej wiedzy lokalny personel nie miał żadnego znaczącego kontaktu z więźniami i wykonywał wyłącznie logistyczne obowiązki takie jak zabezpieczenie granic zewnętrznych ośrodków. Lokalne władze nie mogły znać dokładnej liczby lub tożsamości więźniów, którzy przewinęli się przez ośrodki – były to informacje, których nie „musiały znać”. Prawdopodobnie bardzo niewiele osób w danych państwach, wliczając w to samych członków rządów, wiedziało o istnieniu ośrodków, posiadamy wystarczające podstawy, aby twierdzić, że najwyższe władze państwowe wiedziały o nielegalnych działaniach CIA na ich terytorium.

...

10. W większości przypadków działania były podejmowane na podstawie wymaganych pozwoleń, przy zabezpieczeniu lub aktywnej pomocy agencji rządowych. Uważamy, że zakres dla takiej współpracy został opracowany w ramach upoważnień NATO uzgodnionych w dniu 4 października 2001 r., z których niektóre są publicznie dostępne, a niektóre pozostają tajne. Według kilku zgodnych źródeł, upoważnienia te służyły jako platforma dla umów dwustronnych, które – oczywiście – również pozostają tajne. ...

12. Bez uprawnień śledczych lub niezbędnych zasobów, nasze śledztwo było oparte wyłącznie na wnikliwym wykorzystaniu istniejących materiałów – np. analizie tysięcy ewidencji lotów międzynarodowych – oraz sieci źródeł z wielu krajów. Dysponując skromnymi środkami musieliśmy wykonać prawdziwą pracę „wywiadowczą”. Byliśmy w stanie nawiązać kontakty z osobami, które pracowały lub nadal pracują dla odpowiednich władz, w szczególności dla agencji wywiadowczych. Nigdy nie opieraliśmy naszych wniosków na pojedynczych oświadczeniach i korzystaliśmy wyłącznie z informacji, które były potwierdzone przez inne, całkowicie niezależne źródła. Tam, gdzie to możliwe weryfikowaliśmy nasze informacje zarówno w danych państw europejskich, jak i po drugiej stronie Atlantyku lub też na podstawie obiektywnych dokumentów lub danych. Oczywiście nasze indywidualne źródła były skłonne rozmawiać z nami jedynie pod warunkiem zapewnienia bezwzględnej anonimowości. Na początku naszego śledztwa Komitet Spraw Prawnych i Praw Człowieka upoważnił nas do zagwarantowania naszym kontaktom, że, o ile będzie to konieczne, zachowa ich dane osobowe w pełnej tajemnicy. ... Osoby te nie są na chwilę obecną przygotowane do składania zeznań publicznie, ale niektóre z nich mogą być skłonne uczynić to w przyszłości, gdyby okoliczności uległy zmianie. ...

253. W paragrafie 30 raportu podkreślono, że „program HVD polegał na nadzwyczajnych uprawnieniach – bezprecedensowych, co do ich charakteru i zakresu - zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym. W paragrafie 75 dodano, że:

75. Potrzeba bezprecedensowych pozwoleń, według naszych źródeł, wyszła bezpośrednio ze strony CIA w związku z położeniem większego nacisku na paramilitarne działania jej Ośrodka ds. Zwalczania Terroryzmu w pogoni za celami o wysokiej wartości, HVT. Rząd USA musiał zatem znaleźć środki do zawarcia międzyrządowych partnerstw z dobrze wypracowanymi elementami wojskowymi zamiast polegać na już istniejących sieciach współpracy, w ramach których agenci CIA działali od dekad.

...

83. W oparciu o moje śledztwa, potwierdzone przez wiele źródeł z sektora rządowego i wywiadowczego w kilku państwach, uważam, że jestem w stanie potwierdzić, że środki zaspokajające kluczowe potrzeby operacyjne CIA na płaszczyźnie wielostronnej zostały stworzone w ramach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO).

...

254. W paragrafach 112-122 Raport Marty’ego z 2007 roku odnosił się do dwustronnych umów zawartych pomiędzy USA a niektórymi państwami, w których istniały „czarne dziury” do przetrzymywania szczególnie ważnych więźniów. Ta część dokumentu brzmi następująco:

112. Pomimo znaczenia, jakie współpraca wielostronna w ramach NATO miała dla nadania amerykańskim operacjom zwalczającym terroryzm daleko idących upoważnień, należy podkreślić, że kluczowe porozumienia w sprawie tajnych operacji CIA w Europie zostały podjęte na poziomie dwustronnym.

...

115. Umowy dwustronne umiejscowione na górze tej skali stanowią szczególnie chronione upoważnienia dla „ukrytych” form współpracy, w ramach której zapewniają tajnym programom CIA np. „infrastrukturę”, „wsparcie materialne lub „bezpieczeństwo operacyjne”. Ta wysoka kategoria została nam opisana jako odpowiednik w służbach wywiadowczych dla umów dotyczących obrony zawieranych z państwami przyjmującymi – gdzie jedno państwo prowadzi operacje, które postrzega jako kluczowe dla własnego bezpieczeństwa narodowego na terytorium innego kraju.

116. Tajne umowy z „państwami przyjmującymi” zawarte w związku z ulokowaniem „czarnych dziur” CIA w państwach członkowskich Rady Europy mieszczą się w ostatniej z tych kategorii.

255. Źródła i ustalenia dotyczące umów dwustronnych odnoszących się do Polski brzmią następująco:

117. „Umowy operacyjne” zostały zawarte za pośrednictwem CIA z rządami Polski i Rumunii w celu przetrzymywania szczególnie ważnych więźniów (HVD) przetrzymywanych przez CIA w swoich tajnych ośrodkach na danych terytoriach. Polska i Rumunia zgodziły się zapewnić miejscom, w których takie ośrodki powstały, najwyższy poziom bezpieczeństwa fizycznego i tajemnicy oraz trwałe gwarancje nieingerowania.

118. Nie widzieliśmy tekstu żadnej takiej konkretnej umowy, która odwołuje się do przetrzymywania szczególnie ważnych więźniów w Polsce lub Rumunii. W rzeczywistości praktycznie niemożliwe jest przejrzanie omawianych dokumentów niejawnych lub dokładne zapoznanie się z ich treścią z uwagi na rygory procedur dotyczących bezpieczeństwa informacji, które, same pozostając niejawne, chronią te materiały.

119. Jednakże rozmawialiśmy o programie osób zatrzymanych o wysokiej wartości z wieloma dobrze poinformowanymi źródłami w rządach i służbach wywiadowczych z kilku państw, w tym ze Stanów Zjednoczonych, Polski i Rumunii. Kilka z tych osób zajmuje stanowiska bezpośrednio zaangażowane lub mające wpływ na negocjacje, które doprowadziły do zawarcia tych umów dwustronnych. Kilka z tych osób posiada wiedzę o różnych poziomach działania programu HVD w Europie.

120. Osoby te rozmawiały z nami po mocnych zapewnieniach zachowania ich anonimowości na warunkach określonych w specjalnym upoważnieniu, które otrzymałem od mojego Komitetu w zeszłym roku. Z tego powodu, w interesie ochrony moich źródeł i zachowania uczciwości mojego śledztwa, nie wyjawię ich nazwisk. Niemniej jednak, mogę jednoznacznie stwierdzić, że ich zeznania – na tyle, na ile potwierdzają i uwiarygodniają siebie nawzajem – należy uznać za wiarygodne, prawdopodobne i miarodajne.

...

126. Stany Zjednoczone w 2002 i na początku 2003 roku negocjowały z Polską umowę dotyczącą przetrzymywania przez CIA na terytorium Polski szczególnie ważnych więźniów. Ustaliliśmy, że pierwsi HVD zostali przekazani do Polski w pierwszej połowie 2003 roku. Zgodnie z opisanymi poniżej umowami operacyjnymi, w Polsce umieszczono uznanych przez Ośrodek ds. Zwalczania Terroryzmu CIA za „najbardziej wrażliwych HVD”, która to kategoria obejmowała kilka osób, o których przewiezieniu do Guantánamo poinformował Prezydent Bush w dniu 6 września 2006 r.

256. W paragrafach 167-179 opisano współpracę pomiędzy władzami USA i Polski, w tym służbami wywiadowczymi, władzami wojskowymi, Strażą Graniczną, Urzędem Celnym oraz Polską Agencją Żeglugi Powietrznej. Odpowiednie fragmenty brzmią następująco:

167. Od czasu „quasi-reformy” swoich tajnych służb w maju 2002 roku, Polska ma dwie cywilne agencje wywiadowcze – Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, ABW oraz... Agencję Wywiadu, AW. Żadna z tych służb nie została uznana za potencjalnego partnera dla CIA do przeprowadzania wrażliwych operacji w ramach programu HVD w Polsce właśnie dlatego, że „podlegają one kontroli cywilnej zarówno Parlamentu, jak i Rządu”. ...

168. Według naszych źródeł CIA ustaliła, że umowy dwustronne związane z obsługą programu HVD musiały pozostać bezwzględnie poza mechanizmami nadzoru cywilnego. Z tego powodu na swojego partnera w Polsce CIA wybrała Wojskowe Służby Informacyjne, WSI, których funkcjonariusze są częścią Polskich Sił Zbrojnych i cieszą się „wojskowym statusem” w umowach obronnych w ramach NATO. WSI były w stanie zapewnić wyższy poziom tajemnicy aniżeli dwie cywilne agencje z uwagi na ich powtarzającą się umiejętność wyjścia „praktycznie bez szwanku” z postkomunistycznych reform mających na celu poddanie ich kontroli demokratycznej ...

170. Po rozmowach z obecnymi i byłymi polskimi funkcjonariuszami wywiadu wojskowego ustaliliśmy, że rola WSI w programie HVD obejmowała dwa poziomy współpracy. Na pierwszym poziomie funkcjonariusze wywiadu wojskowego zapewniali nadzwyczajne poziomy bezpieczeństwa fizycznego poprzez utworzenie tymczasowych lub stałych „stref buforowych” o charakterze wojskowym wokół działań CIA polegających na transferach i przesłuchiowaniu osób zatrzymanych. Podejście to stosowane było zwłaszcza do ochrony przemieszczania się CIA do i z wojskowej bazy szkoleniowej w Starych Kiejkutach, jak również działań podejmowanych wewnątrz niej. Niejawne dokumenty, o których istnieniu dowiedział się nasz zespół, opisują sposób w jaki agenci WSI wykonywali zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa pod przykrywką *Jednostki Wojskowej Polskiej Armii* oznaczonej kodem JW-2669, która formalnie zajmowała ośrodek w Starych Kiejkutach.

171. Na drugim poziomie pomoc WSI w dużej mierze zależała od niejawnego rozpoznania innych państwowych i para-państwowych instytucji poprzez współpracę z tajnymi „funkcjonariuszami” w ich szeregach. Nasze źródła wskazały nam, że współpracownicy WSI byli obecni m.in. w Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej, gdzie pomagali w ukrywaniu istnienia oraz dokładnych danych nt. przemieszczania się samolotów CIA; Straży Granicznej, gdzie gwarantowali, że standardowo stosowane procedury w stosunku do przybywających pasażerów zagranicznych nie będą ściśle stosowane do lotów CIA; i Głównym Urzędzie Celnym, gdzie

rozwiązywali problemy nieprawidłowości związane z niepłaceniem odpowiednich opłat związanych z operacjami CIA. Dlatego też partnerstwo z wywiadem wojskowym niosło ze sobą wpływ przez tajną społeczność, niepodlegającą konwencjonalnym mechanizmom nadzoru cywilnego.

257. Paragrafy 174-179 zawierają wnioski wskazujące, kim byli polscy funkcjonariusze publiczni odpowiedzialni za zatwierdzenie roli Polski w programie HVD CIA. Odpowiednie fragmenty brzmią one następująco:

174. W ciągu kilku miesięcy śledztwa nasz zespół rozmawiał z różnymi polskimi źródłami, w tym z agentami wywiadu cywilnego i wojskowego, przedstawicielami władz państwowych i samorządowych oraz wysokimi funkcjonariuszami posiadającymi z pierwszej ręki wiedzę o działaniu programu HVD w Polsce. Na podstawie tych rozmów, które doprowadziły do tych samych wniosków, z mojego śledztwa wynika, że niektóre osoby piastujące wysokie stanowiska wiedziały o roli Polski w prowadzonych przez CIA tajnych ośrodkach, w których przetrzymywani byli szczególnie ważni więźniowie (HVD) na terytorium Polski w okresie od 2002 do 2005. Zatem następujące osoby mogą być pociągnięte do odpowiedzialności za te działania: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander KWAŚNIEWSKI, Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego (również Sekretarz Komisji Bezpieczeństwa Narodowego) Marek SIWIEC, Minister Obrony Narodowej (ministerialny nadzór nad wywiadem wojskowym) Jerzy SZMAJDZIŃSKI oraz Szef Wywiadu Wojskowego Marek DUKACZEWSKI.

175. Z mojej analizy wynika, że Wojskowe Służby Informacyjne (WSI) nie były w sposób systematyczny i formalny nadzorowane i nie podlegały niezależnemu monitorowaniu. W efekcie od 2002 do 2005 roku opisana tutaj struktura w znacznym stopniu zależała od zaufania i znajomości, zarówno pomiędzy polskimi mocodawcami, jak i pomiędzy Polakami i ich amerykańskimi odpowiednikami. Kilka z naszych źródeł opisało więzy, jakie istniały pomiędzy tymi czterema osobami jako połączenie lojalnej wierności wobec danej osoby („wszyscy służymy sobie nawzajem”) i silnego wspólnego pojęcia obowiązku wobec kraju („... ale wpierv służymy Rzeczypospolitej Polskiej”).

176. Część naszych wysokich rangą informatorów w pełni zgodziła się z tym, że w sprawie programu HDV najważniejszą osobą decyzyjną w kraju był Prezydent KWAŚNIEWSKI. Jeden informator z wywiadu wojskowego powiedział nam: „*Słuchaj, zgoda Polski pochodziła z samej góry... Od Prezydenta - tak... aby zapewnić CIA wszystko, czego potrzebowała*”. Zapytane o to, czy Premier i jego Gabinet otrzymali informacje o programie HVD, nasze źródło powiedziało: „*Nawet ABW [Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego] i AW [Agencja Wywiadu] nie ma dostępu do wszystkich naszych niejawnych materiałów. Zapomnij o Premierze, program działał bezpośrednio pod Prezydentem*”.

177. Nasze dochodzenia wykazały, że urząd państwowy, z którego w przeważającej mierze wywodziła się odpowiedzialność za działania Polski, to Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (BBN) umiejscowione w Kancelarii Prezydenta Kwaśniewskiego. Nasze źródła potwierdziły, że dwustronne umowy operacyjne związane z programem HVD w Polsce były „negocjowane w imieniu Prezydenta przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego [BBN].

178. Marek Dukaczewski, wybitny oficer wywiadu wojskowego ostatecznie awansowany do rangi generała, pracował w BBN w Kancelarii swojego bliskiego znajomego Aleksandra Kwaśniewskiego przez pierwsze pięć lat jego prezydentury, tj. od 1996 do 2001 roku. Pan Dukaczewski współpracował w tym czasie bezpośrednio z Markiem Siwcem, Sekretarzem Stanu w Kancelarii Prezydenta, a następnie został mianowany szefem BBN. Podczas drugiej kadencji Pana Kwaśniewskiego, w październiku 2001 roku, Ministrem Obrony Narodowej został Jerzy Szmajdziński. Wkrótce potem, na początku grudnia 2001 roku, Pan Dukaczewski został mianowany Szefem Wojskowych Służb Informacyjnych, WSI.

179. Poza tą strukturą odpowiedzialności, która istniała od czasu ataków 11 września 2001 r. przez cały okres zaangażowania Polski w tajny program HDV kierowany przez CIA, prawdopodobnie żaden inny polski funkcjonariusz nie posiadał wiedzy na ten temat. Oczywiście, „najwyższy poziom tajności”, odpowiadający na poziomie krajowym i międzyrządowym klauzuli NATO „Cosmic Top Secret”, w dalszym ciągu ma zastosowanie do informacji odnoszących się do operacji w Polsce. ...

258. W paragrafach 180-196 Raport Marty’ego z 2007 roku opisuje „Anatomię tajnych transferów i przetrzymywania przez CIA w Polsce”. Paragrafy te, w odnośnych fragmentach, brzmią następująco:

180. Niezależnie od podejścia władz polskich do tego dochodzenia, nasz zespół był w stanie dotrzeć do nowych dowodów pochodzących z dwóch różnych polskich źródeł, z których wynikało, że samoloty związane z CIA lądowały w Polsce.

181. Źródła te są ze sobą zgodne i po raz pierwszy przedstawiają możliwe do zweryfikowania zapisy dotyczące kilku lądowań samolotów używanych do transportu więźniów (ang. „*rendition planes*”), a zarazem są na tyle istotne, że dowodzą, iż więźniowie CIA zostali przewiezieni do Polski. Obecnie mogę potwierdzić, że pomiędzy 2002 a 2005 rokiem w ramach tajnego programu więźniów CIA co najmniej cztery różne samoloty odbyły co najmniej dziesięć lotów do Polski. Co najmniej sześć samolotów przyleciało bezpośrednio z Kabulu w Afganistanie dokładnie w tym okresie, w którym, jak mówiły nam nasze źródła, szczególnie ważni więźniowie (HVD) zostali przetransportowani do Polski. Każdy z tych samolotów lądował na tym samym lotnisku w Szymanach, które wymieniłem w moim raporcie z 2006 roku, jako miejsce zrzutu osób zatrzymanych.

182. Najważniejsze loty, w tym numery identyfikacyjne samolotów, lotnisko wylotu (ADEP), jak również godzina i data przylotu do Szyman, to

I. N63MU z DUBAJU, wylądował w SZYMANACH o godzinie 14:56 w dniu 5 grudnia 2002 r.

...

V. N379P z Kabulu, wylądował w SZYMANACH o godzinie 1:00 w dniu 5 czerwca 2003 r.

...

VII. N313P z Kabulu, wylądował w SZYMANACH o godzinie 21:00 w dniu 22 września 2003 r.”

...

185. Dostawca usług lotniczych, z których CIA zwyczajowo korzystała, spółka Jeppesen International Trip Planning, dla większości z tych lotów przedłożył

„fikcyjne” plany lotu. „Fikcyjne” plany przełożone przez spółkę Jeppesen – szczególnie dla samolotu N379P – często uwzględniały lotnisko wylotu (ADEP) lub lotnisko przeznaczenia (ADES), na którym samolot nigdy nie miał być. Jeżeli w ogóle w tych planach znajdowało się odniesienie do Polski, to tylko w kontekście Warszawy wymienianej jako lotnisko alternatywne lub zapasowe na trasie obejmującej np. Pragę lub Budapeszt. Z tego powodu końcowe trasy lotu dla N379P zarejestrowane w dokumentach Eurocontrol były niedokładne i często niespójne oraz miały niewiele wspólnego z faktycznymi trasami, a także prawie nigdy nie wymieniały nazwy polskiego lotniska na którym samolot faktycznie lądował – Szyman.

186. Polska Agencja Żeglugi Powietrznej, znana jako PANSA, również odegrała w tym systematycznym tuszowaniu kluczową rolę. Kontrola Ruchu Lotniczego PANSA w Warszawie nawigowała wszystkie te loty w polskiej przestrzeni powietrznej, sprawowała kontrolę nad samolotami w każdej fazie ich lotu aż do fazy końcowej, kiedy to kontrola bezpośrednio przed lądowaniem była przekazywana organowi nadzorującemu lotnisko w Szymanach; w większości tych przypadków PANSA nawigowała samolot bez ważnego i kompletnego planu lotu dla jego trasy.

...

190. Analiza „ciągów danych” pozwoliła mi również potwierdzić kolejne szczegółowe informacje dot. „struktury” tych tajnych operacji CIA. Przykładowo każdy z tych lotów był obsługiwany w ramach „specjalnego statusu” lub oznaczenia STS. Samoloty były tym samym zwolnione z przestrzegania zwykłych reguł zarządzania przepływem ruchu lotniczego (ATFM) i np. nie musiały czekać na lotniskach na przydział czasu na start. Jako że zwolnienia takie są udzielane jedynie na podstawie szczególnego upoważnienia udzielonego przez odpowiednie władze krajowe, dostarczają one dodatkowych dowodów na udział Polski w tych operacjach. Najmocniejszym dowodem, że Polska wiedziała i zezwalała na takie lądowania jest następujący dwuwierszowy komunikat, znajdujący się w kilku „ciągów danych” dla lotów N379P w 2003 roku:

ZWOLNIENIE Z STS/ATFM ZATWIERDZONE

LĄDOWANIE W POLSCE ZATWIERDZONE

...

259. Podsumowując niniejszą sekcję, należy się odnieść do reakcji władz polskich na śledztwo Marty’ego:

192. Konkludując niniejszą sekcję, muszę przyznać z pewnym żalem, że tuszowanie lotów CIA do Szyman wydaje się rozciągać na reakcję władz polskich na moje śledztwo w sprawie krajowych rejestrów lotów. W ponad osiemnastomiesięcznym okresie wymiany korespondencji Polska nie przedłożyła w ramach prowadzonego przeze mnie śledztwa żadnych danych ze swoich ewidencji potwierdzających, że w jej przestrzeni powietrznej lub do jej lotnisk kierowano loty powiązane z CIA. Wyjaśnienia polskich władz, dlaczego tego nie uczyniły są niestety mało wiarygodne.

260. Paragraf 197 wyjaśnia w bardziej szczegółowy sposób procedurę przyjmowania szczególnie ważnych więźniów w ośrodkach CIA w Polsce:

197. Nasze dochodzenie dotyczące Polski obejmowało rozmowy z pracownikami polskich lotnisk, urzędnikami służby cywilnej, pracownikami ochrony, Strażą Graniczną i funkcjonariuszami wywiadu wojskowego, posiadającymi wiedzę z pierwszej ręki o jednym nieujawnionym locie do Szyman lub ich większej ilości. Ich zeznania są kluczowe dla ustalenia, co się działo po tym, jak samoloty powiązane z CIA lądowały w Szymanach. Następująca relacja to zestawienie zeznań naszych poufnych informatorów na temat tych zdarzeń.

...

– Zazwyczaj na mniej niż 12 godzin przed planowanym lądowaniem na lotnisko w Szymanach telefonowała do Dyrektora Pana Jerzego Kosa centrala Straży Granicznej w Warszawie lub funkcjonariusz wywiadu wojskowego z informacją o przylatującym „samolocie amerykańskim”.

– Kierownik lotniska, który zakładał, że samoloty te przybywają ze Stanów Zjednoczonych, został poinstruowany, aby w trakcie przygotowań do przyjęcia tych samolotów ściśle przestrzegł procedur, w tym nakazał usunięcie innych samolotów i pojazdów z pasów startowych oraz upewnił się, że cały polski personel znajdujący się w pobliżu pasa startowego, w tym funkcjonariusze miejscowej ochrony oraz pracownicy lotniska, zostali sprowadzeni do budynku terminala.

– Granice oraz teren lotniska były chronione przez żołnierzy i Straż Graniczną. Nazwiska funkcjonariuszy Straży Granicznej widniały na dokumencie potwierdzającym obecność osób przy więcej niż pięciu datach w latach 2002-2005.

– Funkcjonariusze USA przybywający przed lądowaniem z pobliskiej bazy szkoleniowej wywiadu w Starych Kiejkutach w kilku furgonetkach, przejmowali „kontrolę” nad datami, o których mowa; „*wszystko Amerykanie*”, stwierdził jeden polski informator, który był obecny podczas kilku lądowań, „*nawet kierowcy [furgonetek] byli Amerykanami*”.

– „Zespół odpowiedzialny za lądowania” składający się z funkcjonariuszy USA czekał na końcu pasa startowego, w dwóch lub trzech furgonetkach najczęściej z włączonymi silnikami, samolot lądował w Szymanach i kołował aż na sam koniec pasa startowego znajdującego się (poza zasięgiem wzroku) kilkaset metrów od wysokości na cztery piętra więzy kontrolnej lotniska.

– Furgonetki podjeżdżały do najbardziej oddalonego końca pasa startowego i parkowały blisko samolotów; twierdzono, że funkcjonariusze z furgonetek „za każdym razem” wchodzili na pokład samolotów, nie jest jednak jasne, czy którykolwiek z nich pozostał na pokładzie.

– Wszyscy funkcjonariusze, którzy „zajmowali się” pasażerami w tych samolotach byli Amerykanami; dotychczas nie pojawił się żaden polski naoczny świadek, który potwierdziłby, czy jakkolwiek osoba zatrzymana opuściła pokład samolotu podczas któregośkolwiek z tych lądowań – w istocie jest całkiem prawdopodobne, że nie istnieje żaden polski naoczny świadek tych wydarzeń.

– Jednakże w odpowiedzi na pytanie, w którym miejscu szczególnie ważni więźniowie faktycznie przybywali do Polski, jedno z naszych źródeł w polskim wywiadzie wojskowym potwierdziło, że „*miało to miejsce na pasie startowym w Szczytnie-Szymanach*”; inne źródło stwierdziło: „*przylatują samolotami i wysiadają na tym lotnisku*”.

– Dokumentacja w języku polskim zaświadcza, że osoby zostały „odebrane” w Szczytnie-Szymanach w związku z co najmniej dwoma lądowaniami w 2003 roku; dokumentacja odnosi się również do wysyłania na lotnisko pojazdów z jednostki wojskowej stacjonującej w ośrodku w Starych Kiejkutach.

– po krótkim czasie spędzonym przy samolocie po każdym lądowaniu, furgonetki przejeżdżały obok budynku terminala bez zatrzymywania a następnie opuszczały teren lotniska przez główną bramę chronioną przez strażników; furgonetki włączały „reflektory na pełną moc”, a funkcjonariusze lotniska, jak mówią, „*odwracali wzrok*”.

– Furgonetki jechały niecałe dwa kilometry po zwykłej smołobetonowej drodze po obu stronach porośniętej gęstym sosnowym lasem, przez teren całkowicie niedostępny dla samochodów prywatnych i komercyjnych, który podczas tych procedur był odgrodzony dla „działań wojskowych”. Na końcu drogi smołobetonowej furgonetki skręcały w kierunku północno-wschodnim i jechały przez około 15-20 minut za Szczytno, a następnie wjeżdżały na nieutwardzoną drogę biegnącą wzdłuż jeziora.

– Na końcu tej drogi dojazdowej wjeżdżały przez wjazd do bazy szkoleniowej wywiadu w Starych Kiejkutach, gdzie, jak potwierdziło mi wielu informatorów, CIA przetrzymywała w Polsce szczególnie ważnych więźniów (HVD).

261. Ponadto, odnosząc się jeszcze do stopnia zaangażowania polskich władz, raport w paragrafach 198-199 stwierdził co następuje:

198. Rygorystyczne ograniczenia w dostępie do informacji o losach więźniów „zrzuconych” w Szymanach są być może najlepszym przykładem praktycznego zastosowania zasady dochowania tajemnicy, w myśl której „dostęp do informacji musi być ograniczony do osób, którym informacje te są rzeczywiście potrzebne” (ang. *need-to-know*). Polscy funkcjonariusze nie brali udziału w przesłuchaniach i w transporcie szczególnie ważnych więźniów (HVD), nie mieli też z nimi osobistego kontaktu. Aby wyjaśnić swoje rozumienie traktowania HVD lub warunków w ośrodkach przetrzymywania, jeden z polskich informatorów powiedział: „*Nie mam wiedzy na temat traktowania osób przetrzymywanych. My nie >>zajmowaliśmy się<< osobami przetrzymanymi. Odpowiedzialność za to ponoszą Amerykanie*”.

199. Powiedziano nam, że funkcjonariuszom polskiego wywiadu wojskowego wyższego szczebla, którzy odwiedzali Stare Kiejkuty rozkazano „ograniczyć rotację i obowiązki operacyjne polskich funkcjonariuszy, aby program HVD mógł działać”. Jednakże poza tym przelotnym spostrzeżeniem ani polskie, ani amerykańskie źródła, które omawiały z nami program HVD nie zgodziłyby się na rozmowę o konkretnych „szczegółach operacyjnych” tajnego przetrzymywania w Starych Kiejkutach, nie potwierdziłyby również przez jak długi okres miało to miejsce, jakie inne ośrodki w Polsce były wykorzystywane w ramach tego samego programu, ani jak i kiedy dokładnie osoby zatrzymane opuszczały kraj.

(c) Raport Marty’ego z 2011 roku

262. W dniu 16 września 2011 r. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy przyjęło trzeci raport sporządzony przez senatora Marty’ego pt. „Nadużycie tajemnicy państwowej i bezpieczeństwa narodowego: przeszkody w parlamentarnym i sądowym badaniu naruszeń praw człowieka” („Raport Marty’ego z 2011 roku”), który opisuje efekty i postęp krajowych śledztw dot. tajnych ośrodków przetrzymywania CIA w niektórych państwach członkowskich Rady Europy.

263. Podsumowanie raportu brzmi:

Zdaniem Komitetu Spraw Prawnych i Praw Człowieka tajne służby i agencje wywiadowcze muszą być objęte odpowiedzialnością za naruszenia praw człowieka, takie jak tortury, porwania lub wydania, a nie być chronione przed ich badaniem przez nieuzasadnione zasłanianie się doktryną „tajemnicy państwowej”.

Komitet ocenia sądowe lub parlamentarne śledztwa wszczęte po tym, jak pięć lat temu w dwóch głównych raportach Zgromadzenia wymieniono europejskie rządy, które przyjmowały tajne więzienia CIA lub działały w zмовie podczas wydań i tortur (w tym Polska, Rumunia, Litwa, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania, a także Była Jugosłowiańska Republika Macedonii).

Nalega się, aby prokuratorzy na Litwie, w Polsce, Portugalii i Hiszpanii nie ustawiali w poszukiwaniu prawdy, a władze w Stanach Zjednoczonych wzywa się do współpracy z nimi. Komitet uznaje, że możliwe jest wprowadzenie takich sądowych i parlamentarnych procedur, które chroniłyby „uzasadnione” tajemnice państwowe, jednocześnie pozwalając na pociąganie funkcjonariuszy publicznych do odpowiedzialności za morderstwa, tortury, porwania lub inne naruszenia praw człowieka.

264. Wnioski, w sekcji dotyczącej „Oceny sytuacji oraz podejmowanych starań” brzmią w odnośnych fragmentach:

Wydaje się, że wiele europejskich rządów zaakceptowało doktrynę poprzedniej Administracji USA: terroryzm to zjawisko, z którym nie można poradzić sobie na drodze sądowej i w sytuacji, kiedy deklaruje się być w stanie wojny, Konwencje Genewskie nie mają zastosowania lub mają jedynie ograniczone zastosowanie. Co gorsza: bezpieczeństwo musi mieć pierwszeństwo przed wolnością tak, jak gdyby obie te koncepcje były niemożliwe do pogodzenia. Oczywiście jest, że w ostatnich latach, również w wyniku nadmiernego wyolbrzymiania „wojny z terroryzmem”, równowaga pomiędzy różnymi władzami państwowymi przesunęła się na rzecz władzy wykonawczej, ze szkodą dla władzy parlamentarnej oraz sądowej. Parlamente nie są w tej sytuacji bez winy. Wydaje się, że wielu parlamentarzystów przedkłada rządową i partyjną solidarność nad obowiązki kontroli. Demokracja, jak wiemy, opiera się na złożonej i delikatnej równowadze, która musi być właściwie chroniona. Uważam, że to właśnie parlamentarzyści należący do tego Zgromadzenia muszą być szczególnie uwrażliwieni w tym zakresie i stać w pierwszym szeregu w ochronie podstawowych zasad takich jak podział władzy, jej kontroli i równowagi. Systematyczne i dowolne zasłanianie się przywilejem tajemnicy państwowej, w szczególności w celu zapewnienie bezkarności funkcjonariuszy publicznych, jest niebezpiecznym posunięciem względem parlamentarzystów, którzy muszą reagować w pierwszej kolejności.

265. Paragrafy 9-13 dotyczą Polski. Ich odpowiednie fragmenty brzmią:

9. Postępowania sądowe w Polsce, które wyglądały dosyć obiecująco, jak na razie nie przyniosły żadnych rezultatów, między innymi z powodu odmowy władz USA udzielenia wnioskowanej pomocy sądowej. Pierwszy wniosek z marca 2009 roku został odrzucony w październiku 2009 roku. Władze USA nie wydały jeszcze decyzji dotyczącej drugiego wniosku złożonego w dniu 22 marca 2011 r. Interesującym wydarzeniem było przyznanie Abd al Rahimiemu Al Nashiriemu oraz Abu Zubaydah (którzy są obecnie przetrzymywani w Guantánamo) statusu poszkodowanych. Jednakże śledztwo prokuratorskie zostało wszczęte dopiero w marcu 2008 r., prawie

trzy lata po pojawieniu się pierwszych wiarygodnych zarzutów nt. tajnych przetrzymywań w Polsce.

10. Fundacji Helsińskiej w Polsce, we współpracy z *Open Society Justice Initiative*, udało się uzyskać i opublikować niektóre ważne informacje, w tym dane zebrane przez Polską Agencję Żeglugi Powietrznej (PANSa) na temat podejrzanych ruchów samolotów CIA należących do spółek fasadowych, informacje, których ujawnienia polskie władze podczas naszych śledztw w latach 2006/2007 nam i Parlamentowi Europejskiemu oficjalnie odmawiały. Dane te, wraz z tymi udostępnionymi Fundacji Helsińskiej przez polską Straż Graniczną, przedstawiają oczywiste dowody na to, że pomiędzy 5 grudnia 2002 r. a 22 września 2003 r. na lotnisku w Szymanach lądowało siedem powiązanych z CIA samolotów.

11. Helsińska Fundacja w Polsce odnotowała pozytywną zmianę postawy ze strony organów ścigania, donosząc, że ostatnio opublikowały one więcej informacji oraz że ich druga prośba do Stanów Zjednoczonych o pomoc sądową pokazuje, jak poważnie traktują sprawę. W ostatnim czasie prokurator Jerzy Mierzewski został odsunięty od śledztwa i zastąpiony przez niedawno powołanego zastępcę prokuratora apelacyjnego Waldemara Tyla. Adam Bodnar z Fundacji Helsińskiej w Polsce skrytykował tę decyzję jako „irracjonalną” i wyraził obawę, że prędzej czy później polskie śledztwo, podobnie jak to się stało na Litwie, zostanie umorzone bez „żadnego obiektywnego powodu”. Nowy prokurator odpowiedzialny za sprawę, Pan Tyl, nazwał te obawy „bezzasadnymi”. Czas pokaże.

12. Polskim organom ścigania nie udało się jeszcze nawiązać pożądanej współpracy z władzami USA i nie miały nawet możliwości przesłuchania Pana Al Nashiriego jako świadka. Jednak dane zebrane przez Fundację Helsińską w Polsce i prawników pokrzywdzonych powinny być wystarczające, aby potwierdzić obecność sześciu osób zatrzymanych w ośrodku w Starych Kiejkutach i zidentyfikować szefa „czarnej dziury” oraz co najmniej jedną inną osobę, która rzekomo popełniła czyny opisane w raporcie Generalnego Inspektora CIA [Raport CIA z 2004 roku] jako „nieautoryzowane i nieudokumentowane” i które wydają się odpowiadać definicji tortur z art. 3 Konwencji Praw Człowieka (ETS Nr 5, „Konwencja”) w interpretacji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („Trybunał”) dokonanej w sprawie *Irlandia przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*. Dlatego też na podstawie orzecznictwa Trybunału polskie organy ścigania mają obowiązek zbadać te czyny i postawić w stan oskarżenia osoby odpowiedzialne, zwłaszcza że wśród nich jest osoba prywatna – pracownik kontraktowy, który nie jest nawet objęty jakimkolwiek immunitetem. ...

B. Parlament Europejski

1. Śledztwo Favy

266. W dniu 18 stycznia 2006 r. Parlament Europejski powołał Komisję Tymczasową do zbadania sprawy domniemanego wykorzystywania krajów europejskich przez CIA do transportu i nielegalnego przetrzymywania więźniów – „TDIP” i mianował Pana Giovanniego Claudio Favę sprawozdawcą, udzielając mu mandatu do zbadania rzekomego istnienia więzień CIA w Europie (patrz również paragraf 42 powyżej). Śledztwo Favy objęło 130 spotkań i delegacji do Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Stanów Zjednoczonych, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Rumunii, Polski i Portugalii. TDIP przesłuchiwał również świadków (patrz także

paragrafy 267 i 293-302 poniżej) i zebrał obszerną dokumentację dowodową dotyczącą lotów CIA w Europie.

Zidentyfikował co najmniej 1245 lotów obsługiwanych przez CIA w europejskiej przestrzeni powietrznej od końca roku 2001 do roku 2005.

267. Delegacja TDIP składająca się z 13 członków, w tym 3 członków powołanych ze strony Polski, tj. Pani B. Kudryckiej, Pana J. Piniora oraz Pana M. Piotrowskiego, odwiedziła Warszawę w dniach 8-10 listopada 2006 r.

Delegacja poprosiła o spotkania z dwudziestoma osobami, ale jedenaście z nich, w tym ówczesny Minister Obrony, ówczesny Minister Spraw Zagranicznych, ówczesny Wicepremier, były Minister Obrony, ówczesny Przewodniczący Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych, były szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, były szef Jednostki Straży Granicznej odpowiedzialnej za kontrole lotniska w Szymanach i ówczesny Minister – Koordynator Służb Specjalnych, odmówili wzięcia udziału w spotkaniu z delegacją. Jednakże ten ostatni był reprezentowany przez Pana Pasionka, Podsekretarza Stanu w Kancelarii Premiera. Były szef Agencji Wywiadu, Pan Z. Siemiątkowski, również stawiał się przed delegacją. Jeżeli chodzi o osoby niezwiązane z władzami państwowymi, delegacja przesłuchiwała Pana M. A. Nowickiego, przewodniczącego Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w Polsce, Pana J. Jurczenko, byłego dyrektora lotniska w Szymanach, Pana J. Kosa, byłego Prezesa Zarządu lotniska w Szymanach i czterech dziennikarzy.

268. W odniesieniu do Polski, Raport Favy odnotował w paragrafie 178, 105, że w świetle dostępnych poszlak nie jest możliwe „stwierdzenie lub zaprzeczenie, że w Polsce znajdowały się tajne ośrodki przetrzymywania”. Jednakże raport wskazuje ponadto, że siedem z czternastu osób zatrzymanych przeniesionych z tajnego ośrodka przetrzymywania do Guantánamo we wrześniu 2006 roku pokrywa się z tymi wyszczególnionymi w relacji stacji ABS News opublikowanej w grudniu 2005 roku (patrz § 177 rezolucji cytowanej w paragrafie 275 poniżej), w której przedstawiono tożsamość dwunastu podejrzanych z Al-Kaidy przetrzymywanych w Polsce.

Odnosnie do polskiego śledztwa parlamentarnego w raporcie uznano, że nie zostało ono przeprowadzone w sposób niezależny oraz że oświadczenia złożone wobec delegacji Komisji były ze sobą sprzeczne a ich wartość zniweczona ze względu na pomyłki dotyczące dzienników lotu.

269. Analizowany podczas pracy Komisji Tymczasowej (PE 382.420v02-00) dokument roboczy nr 9 dotyczący niektórych państw, stworzony wraz z Raportem Favy w części dotyczącej Polski i zarzutów dotyczących istnienia ośrodka przetrzymywania CIA na jej terytorium stwierdzał, co następuje:

A) RZEKOME ISTNIENIE OŚRODKA PRZETRZYMYWANIA

Osoby podejrzane o działalność terrorystyczną zostały przekazane przez CIA z Afganistanu do Polski, najprawdopodobniej przy wykorzystaniu niewielkiego lotniska w Szymanach.

Co najmniej jedno tajne więzienie CIA miało działać w Polsce, najprawdopodobniej od 2002 do jesieni 2005 roku, kiedy to po doniesieniach mediów o jego istnieniu zostało zamknięte. Lokalizacją więzienia była prawdopodobnie sowiecka baza lotnicza, ośrodek wywiadu lub samo lotnisko. Około 10 wysokich członków Al-Kaidy miało być przetrzymywanych w tym więzieniu i poddawanych najostrzejszym technikom przesłuchań. Przetrzymywanie więźniów było zarówno bezprawne, jak i tajne.

W zakresie śledztwa parlamentarnego prowadzonego w Polsce (patrz również paragrafy 128–130 powyżej) raport brzmi:

B) KRAJOWE ŚLEDZTWA OFICJALNE

Polski rząd badał zarzuty w ramach wewnętrznego, tajnego śledztwa. Rząd odmówił Komisji Tymczasowej przedstawienia metodologii prowadzenia śledztwa. Wnioski ze śledztwa zostały przedstawione opinii publicznej bez żadnych wyjaśnień ze stwierdzeniem, że zarzuty są całkowicie bezpodstawne.

...

W grudniu 2005 roku Roman Giertych, przewodniczący Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych (do maja 2006), wstępnie rozważał powołanie specjalnej komisji śledczej odnośnie do tych zarzutów. Ta propozycja spotkała się ze sprzeciwem między innymi Zbigniewa Wassermanna (Ministra – Koordynatora Służb Specjalnych). Nie została powołana żadna taka specjalna komisja śledcza, ale w dniu 21 grudnia 2005 r. Komisja odbyła *niejawne* posiedzenie z Ministrem Zbigniewem Wassermannem i dwoma szefami służb wywiadu, Zbigniewem Nowakiem (*Agencja Wywiadu*) i Witoldem Marczukiem (*Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego*). W rzeczywistości było to jedyne działanie parlamentu związane z oskarżeniami, natomiast Komisja nie sporządziła w tym zakresie żadnego dokumentu lub ostatecznego oświadczenia. Nieoficjalne oświadczenia członków Komisji wskazują na fakt, iż szefowie służb specjalnych w sposób wystarczający udowodnili, że w Polsce więzienie CIA nie istniało.

Odnosząc się do rzekomego udziału polskich władz w tajnym przetrzymywaniu przez CIA, dokument mówi:

C) ROLA LUB POSTAWA POLSKICH ORGANÓW

Od momentu publikacji pierwszych wiadomości o rzekomym istnieniu więzienia CIA i nielegalnym transporcie więźniów do chwili obecnej Polska niezmiennie wypierała się jakiegokolwiek udziału w którymkolwiek aspekcie z kierowanych oskarżeń. Polskie władze powtórzyły swoje stanowisko w piśmie do Terry'ego Davisa, Sekretarza Generalnego Rady Europy: „*Ustalenia wewnętrznego śledztwa Polskiego Rządu dotyczące rzekomego istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania w Polsce i powiązanych przelotów całkowicie zaprzeczają poddanym pod debatę zarzutom*”.

W dniu 7 grudnia 2005 r. Aleksander Kwaśniewski, były Prezydent RP, odrzucił wszelkie zarzuty dotyczące istnienia tajnych więzień CIA w Polsce. Wydawał sprzeczne oświadczenia, tj. że wiedziałby o wszelkich decyzjach tego typu podejmowanych przez polskie władze, a następnie, że służby specjalne czasami nie informują czołowych polityków o tajnych operacjach. Kolejne zaprzeczenia

pochodziły od polskich premierów i ministrów spraw zagranicznych po skierowaniu nowych zarzutów o udział Polski.

Zbigniew Siemiątkowski, były Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), w grudniu 2005 roku, stwierdził, że podległe mu służby – polski wywiad cywilny – nie były zaangażowane w jakiegokolwiek tajne przetrzymywanie lub bezprawny transport więźniów. Pan Siemiątkowski stwierdził, że polskie i amerykańskie służby wywiadowcze współpracowały bardzo intensywnie, zwłaszcza po atakach z 11 września. Pan Siemiątkowski podkreślił, że jakakolwiek działalność CIA w Polsce musiała być wcześniej zatwierdzona przez polskie władze oraz że polskie władze miały pełną wiedzę na temat działalności CIA w Polsce. Co za tym idzie, wykluczył możliwość jakiegokolwiek działalności CIA w związku z bezprawnym przetrzymywaniem lub transportem więźniów. O rzekomych nielegalnych lotach CIA dowiedział się z doniesień prasowych w listopadzie 2005 roku.

270. W odniesieniu do postępowania polskich władz podczas śledztwa, dokument mówi:

Współpraca oficjalnych organów z delegacją Komisji Tymczasowej była niestety słaba. Delegacji nie udało się spotkać z jakimkolwiek przedstawicielem Parlamentu. Rząd niechętnie oferował pełną współpracę w śledztwie TDIP oraz niechętnie spotykał się z naszą delegacją na stosownym politycznym poziomie.

Było zamieszanie w sprawie rejestrów lotu samolotów CIA przelatujących przez Polskę. Polskie władze nie zdołały przedstawić tych rejestrów bezpośrednio Radzie Europy, jak również dziennikarzom badającym zarzuty. Inni kierownicy i byli kierownicy lotniska w Szymanach przedstawiali sprzeczne oświadczenia dotyczące istnienia rejestrów lotów i w końcu w listopadzie 2006 roku Tymczasowa Komisja otrzymała od właściciela lotniska częściowe podsumowanie o lotach CIA. Najpełniejsze rejestry lotów zostały przekazane przez Eurocontrol.

271. Dokument wskazał również na niektóre lądowania samolotów w Polsce, które były powiązane z operacjami CIA:

D) LOTY

Całkowita liczba lotów od 2001 roku: 11

Główne lotniska: Szymany; Warszawa; Kraków.

Podejrzane miejsca przeznaczenia i startu: Kabul, Afganistan; Rabat, Maroko (Guantánamo, po międzyładowaniu w Rabacie),

Międzyładowania samolotów przelatujących tranzytem przez Polskę z których korzystano przy innych okazjach lub nadzwyczajnych wydaniach:

N379 używany do wydań w trybie nadzwyczajnym Al Rawiego i El Banny; Benyama Mohammeda; Kassima Britela [oraz do wydalenia Agizy i El Zariego]: 6 międzyładowań w Polsce.

N313P używany do wydań w trybie nadzwyczajnym El-Masriego i Benyamina Mohameda: 1 międzyładowanie w Polsce.

Odnosząc się do „szczegółowej wymiany poglądów z kilkoma kierownikami lotniska w Szymanach i dziennikarzem badającym zdarzenia, które miały miejsce na lotnisku”, w dokumencie przytoczono, że zostały zebrane następujące informacje:

- w 2002 roku dwa odrzutowce Gulfstream, w 2003 roku cztery odrzutowce Gulfstream i 22 września 2003 roku jeden Boeing 737 z cywilnymi numerami rejestracyjnymi dokonały międzylądowań na lotnisku. Te samoloty były traktowane jak samoloty wojskowe i nie zostały poddane odprawie celnej. Wojskowy charakter lotu został stwierdzony przez Straż Graniczną, a personel lotniska przestrzegał odpowiedniej procedury;

- W odniesieniu do przylotów wspomnianych samolotów rozkazy były wydawane bezpośrednio przez Straż Graniczną. Zgodnie z rozkazami władze lotniska nie powinny były podchodzić do samolotu oraz jedynie personel i służby wojskowe miały zajmować się tymi samolotami wyłącznie w celu dopełnienia procedur technicznych po lądowaniu;

- Opłaty za lądowanie samolotów w zawyżonych kwotach – pomiędzy 2 000 a 4 000 euro – zostały opłacone gotówką ;

- Na przybycie samolotów Gulfstream oczekiwały jeden lub dwa pojazdy. Pojazdy posiadały wojskowe numery rejestracyjne rozpoczynające się na literę „H”, kojarzone z bazą szkoleniową wywiadu w pobliskich Starych Kiejkutach. W jednym przypadku zaangażowana była karetka należąca albo do akademii policyjnej, albo do bazy wojskowej. Jeden z członków personelu lotniska poinformował, że raz pojechał za pojazdami i widział, że kierują się w stronę ośrodka szkoleniowego wywiadu w Starych Kiejkutach;

- Według Straży Granicznej do załogi Boeinga liczącej 7 osób dołączyło na lotnisku w Szymanach 5 pasażerów podających się za biznesmenów. Wszystkie 12 osób (załoga i pasażerowie) było obywatelami amerykańskimi.

272. W dniu 14 lutego 2007 roku Raport Favy został zatwierdzony przez Parlament Europejski 382 głosami za, 256 głosami przeciw i 74 głosami wstrzymującymi się.

2. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2007 roku

273. W dniu 14 lutego 2007 r., po zbadaniu Raportu Favy, Parlament Europejski przyjął Rezolucję w sprawie zbadania sprawy rzekomego wykorzystania krajów europejskich przez CIA do transportu i nielegalnego przetrzymywania więźniów (2006/22009INI) („Rezolucja PE z 2007 roku”). Jej główna część brzmi następująco:

Parlament Europejski,

...

J. mając na uwadze, że w dniu 6 września 2006 roku Prezydent USA George W. Bush potwierdził, że Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA) prowadzi program w zakresie tajnych więzień poza terytorium Stanów Zjednoczonych,

K. mając na uwadze, iż Prezydent George W. Bush powiedział, że kluczowe informacje uzyskane w ramach programu transportów w trybie nadzwyczajnym i tajnych więzień były udostępniane innym krajom i że program ten będzie kontynuowany, przez co bardzo realna staje się możliwość, że niektóre kraje europejskie otrzymywały – świadomie lub nieświadomie – informacje uzyskane przy użyciu tortur,

L. mając na uwadze, że komisja tymczasowa otrzymała z poufnego źródła dokumenty z nieoficjalnego transatlantyckiego posiedzenia ministrów spraw zagranicznych z Unii Europejskiej (UE) i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), w tym sekretarza stanu USA Condoleezy Rice, w dniu 7 grudnia 2005 r., potwierdzające, że państwa członkowskie wiedziały o programie transportów w trybie nadzwyczajnym, podczas gdy wszyscy oficjalni rozmówcy komisji tymczasowej udzielili jej błędnych informacji w tej sprawie.....

274. Ustępy dotyczące państw członkowskich UE brzmią:

9. Ubolewa nad faktem, że rządy krajów europejskich nie odczuwały potrzeby zwrócenia się do rządu USA o udzielenie wyjaśnień dotyczących istnienia tajnych więzień poza terytorium Stanów Zjednoczonych;

...

13. wskazuje z dezaprobatą na brak współpracy z komisją tymczasową wielu państw członkowskich oraz Rady Unii Europejskiej; podkreśla, że postawa państw członkowskich, a zwłaszcza Rady oraz jej kolejnych prezydencji, jest daleka od norm, których spełnienia Parlament ma prawo oczekiwać;

...

39. potępia wydawanie w trybie nadzwyczajnym jako niezgodny z prawem instrument wykorzystywany przez Stany Zjednoczone w walce z terroryzmem; ponadto potępia akceptowanie i ukrywanie tych praktyk przy licznych okazjach przez tajne służby i organy rządowe niektórych krajów europejskich;

...

43. wyraża ubolewanie z powodu faktu, że kraje europejskie rezygnują z kontroli nad swoją przestrzenią powietrzną i portami lotniczymi, celowo ignorując lub przyjmując loty obsługiwane przez CIA, które w pewnych przypadkach były wykorzystywane do wydania w trybie nadzwyczajnym lub niezgodnego z prawem przewożenia zatrzymanych; przypomina też wyraźny obowiązek wynikający z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wyrażony również przez Europejską Komisję na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisję Wenecką);

44. jest w szczególności zaniepokojony, że podstawą ogólnych zezwoleń na przelot i międzylądowanie dla samolotów obsługiwanych przez CIA mogło być między innymi przyjęte w dniu 4 października 2001 r. porozumienie NATO ws. zastosowania art. 5 Paktu Północnoatlantyckiego;

...

48. potwierdza, że w świetle dodatkowych informacji otrzymanych w trakcie drugiej części prac komisji tymczasowej nieprawdopodobne jest, aby niektóre rządy europejskie nie wiedziały o działaniach związanych z nadzwyczajnymi wydaniem, jakie miały miejsce na ich terytoriach;

275. Odnosnie do Polski, rezolucja stwierdza:

POLSKA

[Parlament Europejski]

167. ubolewa nad rażącym brakiem współpracy ze strony rządu polskiego z komisją tymczasową, a zwłaszcza przyjęciem delegacji komisji tymczasowej na niewłaściwym szczeblu; wyraża głębokie ubolewanie z powodu faktu, że wszyscy

zaproszeni na spotkanie przedstawiciele polskiego rządu i parlamentu odmówili spotkania z komisją tymczasową;

168. jest przekonany, że podejście to stanowi przejaw ogólnego odrzucenia ze strony rządu polskiego komisji tymczasowej i jej celu, jakim jest zbadanie zarzutów i ustalenie faktów;

169. ubolewa, że nie powołano specjalnej komisji śledczej oraz że polski parlament nie przeprowadził niezależnego dochodzenia;

170. przypomina, że w dniu 21 grudnia 2005 roku Komisja do spraw Służb Specjalnych odbyła zamknięte posiedzenie z Ministrem Koordynatorem Służb Specjalnych oraz szefami obu służb wywiadowczych; podkreśla, że posiedzenie odbyło się w pośpiechu i w trybie tajnym, nie odbyło się w jego trakcie żadne przesłuchanie czy składanie zeznań, a także nie podlegało ono żadnej kontroli; podkreśla, że tego rodzaju dochodzenie nie może być uznane za niezależne oraz ubolewa, że komisja nie sporządziła żadnej dokumentacji, z wyjątkiem pojedynczego oświadczenia końcowego w tej sprawie;

171. odnotowuje 11 międzylądowań dokonanych na lotniskach polskich przez samoloty obsługiwane przez CIA oraz wyraża poważne zaniepokojenie celem tych lotów, które pochodziły z krajów powiązanych z łańcuchem wydania w trybie nadzwyczajnym i transportem zatrzymanych lub też zmierzały do tych krajów; ubolewa nad faktem międzylądowań w Polsce samolotów, które, jak wykazano, przy innych okazjach były wykorzystywane przez CIA do wydania w trybie nadzwyczajnym Bishera Al-Rawiego, Jamila El-Banny, Abou Elkassima Britela, Khaleda El-Masriego i Binyama Mohammeda oraz do wydalenia Ahmeda Agizy i Mohammeda El-Zary;

172. ubolewa, że w następstwie przesłuchań przeprowadzonych przez delegację komisji tymczasowej w Polsce doszło do nieporozumień i złożenia sprzecznych oświadczeń na temat planów lotów dotyczących przedmiotowych lotów CIA, które według pierwszej wersji wydarzeń nie zachowały się, według następnej prawdopodobnie zostały umieszczone w archiwum lotniska, a według kolejnej miały zostać przesłane przez polski rząd Radzie Europy; przyznaje, że w listopadzie 2006 r. zarząd lotniska w Szymanach dostarczył komisji tymczasowej częściowych informacji na temat planów lotów;

...

177. przyznaje, że krótko po oświadczeniach George'a Busha z dnia 6 września 2006 r. oraz zgodnie z nimi opublikowano listę 14 zatrzymanych przeniesionych z tajnego ośrodka odosobnienia do Guantánamo; zwraca uwagę, że 7 z tych 14 zatrzymanych wspomniano w sprawozdaniu ABC News opublikowanym 9 miesięcy wcześniej, w dniu 5 grudnia 2005 r., ale i krótko potem usuniętym ze strony internetowej ABC, które zawierało nazwiska dwunastu głównych podejrzanych z Al-Kaidy przetrzymywanych w Polsce;

178. zachęca polski parlament do stworzenia komisji śledczej z prawdziwego zdarzenia, która byłaby niezależna od rządu i zdolna do przeprowadzenia poważnych i gruntownych dochodzeń;

179. wyraża ubolewanie, że polskie organizacje pozarządowe ds. praw człowieka, jak również dziennikarze śledczy spotkali się z brakiem współpracy ze strony rządu oraz odmową ujawniania informacji;

180. odnotowuje oświadczenia złożone przez najwyższych przedstawicieli polskich władz, z których wynika, że w Polsce nie było żadnych tajnych ośrodków

przetrzymania; jest jednak zdania, że w świetle powyższych poszlak nie można stwierdzić ani zaprzeczyć, że w Polsce były zlokalizowane tajne ośrodki odosobnienia;

181. z zaniepokojeniem odnotowuje, że z oficjalnej odpowiedzi udzielonej w dniu 10 marca 2006 roku przez podsekretarza stanu Witolda Waszczykowskiego Terry’emu Davisowi wynika, że istnieją tajne porozumienia o współpracy, zawarte bezpośrednio między tajnymi służbami obydwu krajów, które wyłączają działalność obcych tajnych służb spod jurysdykcji polskich organów sądowych.

3. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2011 roku

276. W dniu 9 czerwca 2011 r. Parlament Europejski przyjął w odniesieniu do Pana Al Nashiriego rezolucję pt. „Guantánamo: oczekiwane orzeczenie w sprawie kary śmierci” (dok. B70375/2011). Parlament Europejski, uznając że skarżący został oskarżony o poważne przestępstwa, wyraża swoje zaniepokojenie, że władze Stanów Zjednoczonych „przez ostatnie 9 lat” naruszały w jego sprawie prawo międzynarodowe. Wezwał on Organ Powołujący USA do niestosowania kary śmierci w jego przypadku „ponieważ orzekanie o karze śmierci w ramach systemu komisji wojskowych nie spełnia międzynarodowych standardów”.

Parlament Europejski w dalszej kolejności odwołał się do „szczególnej odpowiedzialności rządów Polski i Rumuni za przeprowadzenie gruntownych dochodzeń dotyczących wszystkich zarzutów odnoszących się do tajnych więzień i sprawy transportów w trybie nadzwyczajnym na polskiej ziemi oraz naleganie, aby Rząd Stanów Zjednoczonych pod żadnym pozorem nie zastosował kary śmierci wobec Pana Al Nashiriego”.

4. Raport Flautre oraz Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2012 roku

277. W dniu 11 września 2012 r. Parlament Unii Europejskiej przyjął raport przygotowany przez Hélène Flautre w ramach Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych („Raport Flautre”) przedstawiający nowe dowody w sprawie tajnych ośrodków odosobnienia i wydań w trybie nadzwyczajnym przez CIA w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Raport, który ukazał się 5 lat po Śledztwie Favy (patrz paragrafy 266–272 powyżej), wskazywał na kolejne nadużycia – zwłaszcza w Rumunii, Polsce oraz na Litwie, a także w Wielkiej Brytanii oraz innych krajach – oraz formułował zalecenia dotyczące pociągnięcia do odpowiedzialności. Raport zawierał opinie i zalecenia Komisji Spraw Zagranicznych.

Po analizie Raportu Parlament Unii Europejskiej w dniu 11 września 2012 r. przyjął Rezolucję w sprawie rzekomego udziału państw europejskich w organizowanym przez CIA transporcie i nielegalnym przetrzymywaniu więźniów na terenie tych państw: działania podejmowane

w następstwie sprawozdania komisji TDIP Parlamentu Europejskiego (2012/2033 (INI)) („Rezolucja PE z 2012 roku”).

278. Paragraf 13 Rezolucji PE z 2012 roku, dotyczący śledztwa w Polsce, brzmi:

[Parlament Europejski]

13. zachęca Polskę do dalszego prowadzenia dochodzenia w sprawie tajnych więzień, ale ubolewa nad brakiem oficjalnego komunikatu w sprawie zakresu, przebiegu i stanu realizacji dochodzenia; wzywa polskie władze do przeprowadzenia z należytą przejrzystością rygorystycznego śledztwa, w ramach którego umożliwi się skuteczny udział ofiar i ich prawników;

279. Paragraf 45, który dotyczy skarżącego, brzmi:

45. wyraża szczególne zaniepokojenie procedurą realizowaną przez amerykańską komisję wojskową w odniesieniu do Abda al-Rahima al-Nashiriego, który – jeśli zostanie uznany za winnego – może zostać skazany na karę śmierci; wzywa władze Stanów Zjednoczonych do wykluczenia możliwości skazania Abda al-Rahima al-Nashiriego na karę śmierci oraz ponownie wyraża swój niezmienny sprzeciw wobec kary śmierci we wszystkich przypadkach i niezależnie od okoliczności; zauważa, że sprawa Abda al-Rahima al-Nashiriego jest rozpatrywana przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka od dnia 6 maja 2011 r.; wzywa władze wszystkich krajów, w których był przetrzymywany Abd al-Rahim al-Nashiri do przedsięwzięcia wszelkich dostępnych środków w celu dopilnowania, aby nie został on skazany na karę śmierci; apeluje do wysokiej przedstawiciel/wiceprzewodniczącej Komisji o priorytetowe potraktowanie sprawy Abda al-Rahima al-Nashiriego ze Stanami Zjednoczonym w oparciu o wytyczne UE w sprawie kary śmierci;

5. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2013 roku

280. Uwzględniając brak reakcji ze strony Komisji Europejskiej na zalecenia zawarte w Rezolucji PE z 2012 roku, Parlament UE w dniu 10 października 2013 r. przyjął Rezolucję w sprawie rzekomego transportu i nielegalnego przetrzymywania więźniów w krajach europejskich przez CIA (2013/2702 (RSP)) („Rezolucja PE z 2013 roku”).

Paragraf 6, który dotyczy Polski, brzmi:

[Parlament Europejski]

6. Zwraca się do Polski o kontynuację śledztwa w warunkach większej przejrzystości, a zwłaszcza o przedstawienie dowodów na konkretne postępy w tym śledztwie, o umożliwienie pełnomocnikom ofiar ich reprezentowania oraz o przestrzeganie ich prawa dostępu do wszelkich utajnionych materiałów oraz prawa do powoływania się na zgromadzone materiały; wzywa polskie władze do wszczęcia postępowania karnego przeciwko wszelkim podmiotom państwowym zamieszany w tę sprawę; pilnie wzywa polskiego Prokuratora Generalnego do ponownego rozpatrzenia wniosku Walida Bin Attasha i podjęcie decyzji w jego sprawie; wzywa Polskę do pełnej współpracy z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w związku ze sprawami Al Nashiri przeciwko Polsce i Abu Zubaydah przeciwko Polsce;

C. Raport ICRC z 2007 roku

281. ICRC przekazał swoje pierwsze pisemne interwencje do władz USA w 2002 roku, prosząc o informacje o lokalizacji osób rzekomo przetrzymywanych przez władze USA w ramach walki z terroryzmem (patrz również paragraf 101 powyżej). ICRC przygotował dwa raporty z dnia 18 listopada 2004 r. oraz 18 kwietnia 2006 r. dotyczące nieujawnionego odosobnienia. Raporty te nadal pozostają niejawne.

Po tym, jak Prezydent Bush publicznie potwierdził, że 14 podejrzanych o terroryzm – zatrzymanych o wysokiej wartości, w tym skarżący, przetrzymywane przez CIA w ramach programu odosobnienia, zostały przekazane władzom wojskowym w bazie marynarki wojennej USA w Zatoce Guantánamo (patrz również paragraf 71 powyżej), ICRC otrzymał dostęp do tych osób zatrzymanych oraz rozmawiał z nimi na osobności między 6 a 11 października oraz 4 a 14 grudnia 2006 r. (patrz również paragrafy 101-102 powyżej). Na tej podstawie został sporządzony jego raport z lutego 2007 roku – Raport ICRC z 2007 roku – dotyczący programu transportów CIA, w tym zatrzymań i transferów, osadzenia incommunicando oraz innych warunków i traktowania. Celem tego raportu, jak zostało w nim stwierdzone, jest przedstawienie opisu traktowania i istotnych warunków osadzenia czterech osób zatrzymanych w okresie, w którym były objęte programem CIA.

Raport ICRC z 2007 roku został (i formalnie nadal pozostaje) sklasyfikowany jako „ściśle tajny”, lecz jego treść przeciekła do wiadomości publicznej. Został on opublikowany przez New York Review of Books w dniu 6 kwietnia 2009 r., a następnie był dalej rozpowszechniany na różnych stronach internetowych, w tym ACLU (www.aclu.org).

282. Program transportów stosowany wobec osób zatrzymanych został opisany w następujący sposób:

1. GŁÓWNE ELEMENTY PROGRAMU TAJNYCH WIĘZIEŃ CIA

... Czternaście poszczególnie wymienionych poniżej osób opisuje, że były poddawane w szczególności na początkowych etapach ich odosobnienia, trwających czasem od kilku dni do kilku miesięcy, ostrym rygorom obejmującym połączenie fizycznego i psychologicznego dręczenia mającego na celu doprowadzenie do uległości i wydobyć informacji. Taki rygor rozpoczynał się zaraz po zatrzymaniu i obejmował transport osób zatrzymanych do wielu lokalizacji, osadzenie osób zatrzymanych w całkowitym odosobnieniu oraz zamknięcie incommunicando przez cały okres ich nieujawnionego odosobniania a także inne nieludzkie traktowanie przy wykorzystaniu różnych technik pojedynczo lub w połączeniu, dodatkowo z pozbawieniem dostępu do innych podstawowych potrzeb.

...

2. ZATRZYMANIE I PRZEWIEZIENIE

... W czterech różnych krajach [Tajlandia, Pakistan, Somalia oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie] zostało zatrzymanych czternaście osób. We wszystkich

przypadkach rzekomo zostały one zatrzymane przez policję lub siły bezpieczeństwa kraju, w którym zatrzymanie nastąpiło.

W niektórych przypadkach w zatrzymaniu brali udział agenci USA. Każda z czternastu osób przed ich pierwszym transportem do kraju trzeciego...(prawdopodobnie do Afganistanu, patrz poniżej), a następnie do innych krajów, była przetrzymywana w kraju zatrzymania przez okres od kilku dni do jednego miesiąca. Przesłuchania w kraju, gdzie doszło do zatrzymania były niemal we wszystkich przypadkach prowadzone przez agentów USA. Jednakże w dwóch przypadkach osoby zatrzymane informowały o przesłuchaniach przez władze krajowe, samodzielnie lub wspólnie z agentami USA:...Husajn Abdul Nashiri przez pierwszy miesiąc po zatrzymaniu był rzekomo przesłuchiwany przez agentów z Dubaju.

W trakcie dalszego przetrzymywania, przedstawionego poniżej, osoby zatrzymane czasami mówiły o obecności nieamerykańskiego personelu (uważanego za personel kraju, w którym były przetrzymywane), mimo iż wydawało się, że ogólną kontrolę nad ośrodkiem sprawują władze Stanów Zjednoczonych.

W okresie osadzenia czternaście osób było przenoszonych z miejsca na miejsce i były one rzekomo przetrzymywane w kilku różnych miejscach, prawdopodobnie w kilku różnych krajach. Liczba lokalizacji wskazana przez osoby zatrzymane różniła się, jednakże liczyła od trzech do dziesięciu lokalizacji zanim we wrześniu 2006 roku zostali przeniesieni do Guantánamo.

W większości przypadków procedura transportu nie różniła się zbyt. Osoba zatrzymana była przed transportem i po nim fotografowana, zarówno w ubraniu jak i nago. Odbywało się badanie jam ciała (badanie per rectum), a niektóre osoby zatrzymane twierdziły, że w tym momencie podawano im również czopek (którego rodzaju i skutków osoby zatrzymane nie знаły).

Osobie zatrzymanej zakładano pieluchę i ubierano w sportowy dres. Na jej uszy nakładano słuchawki, przez które czasem grała muzyka. Zasłanianie jej oczy opaską zawiązaną wokół głowy i czarnymi goglami. Ponadto niektóre osoby zatrzymane twierdziły, że przed nałożeniem opaski i gogli na oczy przyklejano im również watę. Osobie zatrzymanej zakładano na ręce i stopy kajdany, a następnie transportowano ją na lotnisko i umieszczano na pokładzie samolotu. Zazwyczaj była transportowana w odchyłonej pozycji siedzącej z rękoma zakutymi z przodu. Czasy podróży oczywiście znacznie się różniły i trwały od jednej godziny do ponad dwudziestu czterech lub trzydziestu godzin. Osobie zatrzymanej nie pozwolono korzystać z toalety, a w razie potrzeby musiała oddawać mocz lub kał do pieluchy. W niektórych przypadkach osoby zatrzymane były transportowane w pozycji leżącej płasko na podłodze samolotu lub z rękami zakutymi na plecach. Podczas transportu w tej pozycji, osoby zatrzymane narzekały na silny ból i dyskomfort.

Oprócz wywoływania silnego bólu fizycznego takie transporty do nieznanych lokalizacji oraz nieprzewidywalne warunki osadzenia i traktowania powodowały u tych czternastu osób stres psychiczny, zwiększając ich poczucie dezorientacji i izolacji. Zdolność władzy przetrzymującej do transportu osób do tajnych więzień w obcych krajach na prawdopodobnie dużych dystansach w sposób znaczny potęgowała uczucie bezsilności i bezradności osób zatrzymanych, czyniąc je bardziej podatnymi na opisane poniżej metody niewłaściwego traktowania.

ICRC został poinformowany przez władze Stanów Zjednoczonych, że praktyka przelotów dotyczyła konkretnie spraw z zakresu bezpieczeństwa narodowego i logistyki i nie stanowiła integralnej części programu, mającego na celu podtrzymanie

uległości więźniów. Jednakże w praktyce transporty te zwiększały podatność tych czternastu osób na przesłuchania i były wykonywane w sposób (gogle, nauszники, stosowanie pieluch, przywiązywanie do noszy, czasami brutalne traktowanie) nachalny i poniżający oraz godziły w godność tych osób. Ponieważ ich przetrzymywanie miało szczególnie na celu pozbawienie kontaktu ze światem zewnętrznym i podkreślenie poczucia dezorientacji i izolacji, niektóre z wskazanych w raporcie okresów zostały szacunkowo określone przez osoby przetrzymywane. Z tych samych powodów osoby przetrzymywane, co do zasady nie znały swojej dokładnej lokalizacji poza pierwszym miejscem odosobnienia w kraju zatrzymania i w drugim kraju odosobnienia, który każda z czternastu osób określiła jako Afganistan. Niniejszy raport nie będzie zajmował się przypuszczeniami wskazując możliwe kraje lub miejsca przetrzymywania poza pierwszym i drugim już wymienionym krajem przetrzymywania, ale będzie się odnosić, jeżeli będzie to konieczne, do kolejnych miejsc odosobnienia każdego zatrzymanego (np. trzecie miejsce przetrzymywania, czwarte miejsce przetrzymywania). ICRC jest przekonany, że na podstawie posiadanych rejestrów przedmiotowe władze będą mogły wskazać miejsce i odpowiedni okres takiego odosobnienia....

1.2. STAŁE ODOSOBNIENIE I PRZETRZYMYWANIE BEZ KONTAKTU ZE ŚWIATEM ZEWNĘTRZNYM

[odnośne fragmenty przedstawiono w paragrafie 102 powyżej]

1.3. INNE METODY NIEWŁAŚCIWEGO TRAKTOWANIA

...

Rzekomo stosowane metody niewłaściwego traktowania obejmowały następujące elementy:

- Podtapianie wodą laną przez szmatkę, umieszczoną nad nosem i ustami, wspomniane przez trzy z czternastu osób.
- Długotrwałe napięte pozycje stojące, nago, z rozłożonymi i przykutymi łańcuchem ponad głową ramionami, wspomniane przez dziesięć z tych czternastu osób, stosowane bez przerwy przez okres od dwóch lub trzech dni albo z przerwami do maksymalnie dwóch lub trzech miesięcy, podczas których czasami odmawiano im dostępu do toalety i musiały oddawać mocz i kał pod siebie, co znalazło odzwierciedlenie w zarzutach czterech osób zatrzymanych.
- Bicie osoby zatrzymanej przy użyciu kołnierza mocowanego wokół szyi służącego do mocnego uderzania głowy i ciała o ścianę, opisane przez sześć z czternastu osób.
- Bicie i kopanie, w tym policzkowanie, uderzanie, kopanie po ciele i twarzy, wspomniane przez dziewięć z czternastu osób.
- Zamknięcie w skrzyni w celu znacznego ograniczenia możliwości ruchu, na które powołano się w jednym przypadku.
- Wspomniana przez jedenaście z czternastu osób długotrwała nagość podczas osadzenia, przesłuchań i niewłaściwego traktowania; narzucona nagość trwała przez okresy od kilku tygodni do kilku miesięcy.
- Pozbawienie snu, opisane przez jedenaście z czternastu osób, polegało na stosowaniu wymuszonych pozycji napiętych (stojących lub siedzących), polewaniu zimną wodą i stosowaniu monotonnej głośnej muzyki lub hałasu w okresie wielu dni przesłuchań. Jedna z osób zatrzymanych przez długi czas musiała przebywać na krześle w pozycji siedzącej.

- Wystawienie na niską temperaturę było wspomniane przez większość z czternastu osób, zwłaszcza poprzez umieszczenie w zimnych celach i pomieszczeniach do przesłuchań, a w przypadku siedmiu z nich, poprzez polewanie ciała zimną wodą lub, jak wskazały to trzy osoby zatrzymane, zanurzanie w plastikowym worku wypełnionym wodą tak, że nad wodą wystawała jedynie głowa.

- Wiele spośród czternastu osób twierdziło, że były długotrwale przetrzymywane z zakutymi w kajdany rękami lub stopami.

- Groźby niewłaściwego traktowania wobec osoby zatrzymanej lub jej rodziny, wspomniane przez dziewięć z czternastu osób.

- Przymusowe golenie głowy i brody, wspomniane przez dwie z czternastu osób.

- Pozbawienie/ograniczenie pokarmu w postaci stałej od 3 dni do jednego miesiąca po zatrzymaniu, wskazane przez osiem z czternastu osób.

Ponadto przez dłuższy czas te czternaście osób było pozbawionych dostępu do świeżego powietrza, ćwiczeń, odpowiednich urządzeń sanitarnych i przedmiotów codziennego użytku w okresie przesłuchań, a także ograniczono im dostęp do Koranu w ramach przesłuchań.

...

Celem przedstawienia niniejszego raportu w jak najbardziej przejrzysty sposób poniżej został szczegółowo opisany każdy ze sposobów niewłaściwego traktowania. Jednakże każda z metod była w rzeczywistości stosowana w połączeniu z innymi, w tym samym czasie lub po kolei. Nie wszystkie z tych metod były stosowane wobec każdego zatrzymanego, z wyjątkiem jednego przypadku, czyli Pana Abu Zubaydah, wobec którego stosowane były rzekomo wszystkie poniżej przedstawione metody.

1.3.1. PODTAPIANIE

Trzy z czternastu osób twierdziły, że były wielokrotnie podtapiane. Osoby te to: Pan Abu Zubaydah, Pan Khaled Shaik Mohammed oraz Pan Al Nashiri.

W każdym przypadku osoba, która miała być podtopiona była przywiązywana do przechylnego łóżka, a na jej twarzy umieszczano szmatkę zakrywającą nos i usta. Następnie bez przerwy lano wodę na szmatkę, nasączała ją i blokując jakikolwiek dostęp powietrza, przez co osoba nie mogła oddychać. Ta forma podtapiania wzbudzała uczucie paniki oraz silne uczucie, że dana osoba jest bliska śmierci. W co najmniej jednym przypadku towarzyszyło temu nietrzymanie moczu. W wybranym przez przesłuchującego momencie szmatka była zdejmowana, a łóżko było obracane do pozycji pionowej tak, aby głowa osoby przesłuchiwanej była w górze, a sama osoba wisiała jedynie na pasach użytych do przywiązania jej do łóżka. Procedura ta podczas jednej sesji przesłuchania była powtarzana co najmniej dwukrotnie, jeśli nie częściej. Co więcej takie powtarzające się podtapianie było stosowane wobec osób zatrzymanych podczas kolejnych sesji. Powyższa procedura to tzw. technika podtapiania [ang. *waterboarding*].

...

1.3.2. DŁUGOTRWALE STANIE W POZYCJI NAPIĘTEJ

[odpowiednie ustępy zostały wskazane w paragrafie 101 powyżej]

...

1.3.10. GROŹBY

[odpowiednie ustępy zostały wskazane w paragrafie 101 powyżej]

...

1.4. DALSZE ETAPY RYGORU OSADZENIA

Warunki, w których osadzone było te czternaście osób, zwłaszcza podczas wcześniejszych okresów ich przetrzymywania, stanowiły integralną część procesu przesłuchania oraz integralną część ogólnego traktowania, któremu były poddawane w ramach programu CIA. Niniejszy raport zwracał już uwagę na niektóre aspekty związane z podstawowymi warunkami osadzenia, które były specjalnie tak stosowane, aby wywrzeć na zatrzymanych presję.

W szczególności stosowanie ciągłej izolacji i przetrzymywania *incommunicado*, brak kontaktu z członkami rodziny i osobami trzecimi, nagość, pozbawienie/ograniczone posiłków stałych oraz długotrwałe zakucie w kajdany zostały już opisane powyżej.

Sytuacja ulegała dodatkowemu pogorszeniu przez następujące aspekty rygoru odosobnienia:

- Pozbawienie dostępu do świeżego powietrza.
- Pozbawienie ćwiczeń.
- Pozbawienie dostępu do urządzeń sanitarnych oraz przedmiotów osobistego użytku w ramach przesłuchań.
- Ograniczenie dostępu do Koranu związane z przesłuchaniami.

Powyższe aspekty nie mogą być rozważane każde z osobna, ale muszą być rozumiane jako część szerszego kontekstu. Jako takie stanowią jedynie część niewłaściwego traktowania, któremu zostało poddanych czternaście osób.

...

Podstawowe przybory, takie jak szczoteczki do zębów, pasta do zębów, mydło, ręczniki, papier toaletowy, odzież, bielizna, koce i materace nie zostały w ogóle dostarczone podczas wstępnego okresu przetrzymywania, które w niektórych przypadkach trwało kilka miesięcy. Moment udostępnienia tych przyborów po raz pierwszy oraz dalsze w nie zaopatrywanie był najprawdopodobniej zależny od posłuszeństwa i współpracy osoby zatrzymanej. Rzekomo nawet po udostępnieniu takich przedmiotów osobistych były one czasami zabierane w celu wywierania presji dla celów przesłuchania.

We wczesnej fazie przesłuchania, trwającej od kilku dni do kilku tygodni, całkowicie odmawiano dostępu do prysznicy, natomiast toalety, jak wspomniano powyżej, były udostępniane w formie wiadra lub nie były udostępniane w ogóle – w takim przypadku zakute w kajdany osoby zatrzymane w długotrwałych napiętych pozycjach stojących musiały oddawać moc z i kał pod siebie i stać przez kilka dni we własnych ekskrementach (patrz Sekcja 1.3.2. Przedłużone stojące pozycje napięte).

D. Organizacja Narodów Zjednoczonych

1. Wspólne Badanie ONZ z 2010 roku

283. W dniu 19 lutego 2010 r. Rada Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych opublikowała „Wspólne badanie specjalnego

sprawozdawcy ds. promocji i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności podczas zwalczania terroryzmu na temat światowych praktyk względem tajnego przetrzymywania w kontekście zwalczania terroryzmu” – „Wspólne Badanie ONZ z 2010 roku” (A/HRC/1342).

284. W odniesieniu do Polski raport (w paragrafach 114-118) stwierdzał między innymi co następuje:

114. W Polsce, w wiosce Stare Kiejkuty, w latach 2003-2005 było rzekomo przetrzymywanych ośmiu zatrzymanych o wysokiej wartości. ... Polska prasa następnie twierdziła, że władze polskie – w okresie kadencji Prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego i Premiera Leszka Millera – stworzyły zespół „około kilkunastu” funkcjonariuszy wywiadu mających współpracować na terytorium Polski ze Stanami Zjednoczonymi, tym samym umieszczając ich pod wyłączną kontrolą USA, oraz zezwoliły na lądowanie na terytorium Polski „samolotom USA do zadań specjalnych”. Rząd Polski zawsze zaprzeczał istnieniu ośrodka a doniesienia prasowe wskazywały, że nie było jasne, co wiedziały polskie władze na temat ośrodka.

115. Pomimo zaprzeczenia, że w Polsce byli przetrzymywani jacykolwiek terroryści Zbigniew Siemiątkowski, szef polskiej Agencji Wywiadu w latach 2002-2004, jednak potwierdził lądowania samolotów CIA. Wcześniej Raport Marty’ego zawierał informacje z cywilnych ewidencji lotów ujawniające, w jaki sposób samoloty obsługiwane przez CIA wykorzystywane do transportu osób zatrzymanych lądowały na lotnisku w Szymanach w pobliżu miejscowości Szczytno w województwie warmińsko-mazurskim na północnym wschodzie Polski... pomiędzy 2003 i 2005 rokiem. Marty wyjaśnił również w jaki sposób loty do Polski były maskowane przy użyciu fałszywych planów lotów.

116. W badaniu przeprowadzonym na potrzeby niniejszego opracowania złożone dane aeronautyczne, w tym uzyskane i analizowane „ciągi danych”, poszerzyły obraz maskowania samolotów przy użyciu fałszywych planów lotów oraz przykrywkę spółek fasadowych. Na przykład lot z Bangkoku do Szyman w Polsce z dnia 5 grudnia 2002 r. (międzyładowanie w Dubaju) został zidentyfikowany, chociaż był ukryty pod wieloma warstwami tajemnicy, w tym poprzez umowy czarterowe i podzlecenia, które miały na celu ukrycie jakichkolwiek dostrzegalnych w operacji „odcisków palców” Rządu Stanów Zjednoczonych, jak również złożenie „fałszywych” planów lotów. Biegli – źródła w Stanach Zjednoczonych – dowiedzieli się o roli głównego wykonawcy usług lotniczych CIA. Sposób działania polegał na czarterowaniu prywatnych samolotów od wielu różnych spółek w Stanach Zjednoczonych na krótki wynajem w celu dopasowania do określonych potrzeb Oddziału Lotniczego CIA. Poprzez wyszukiwanie oraz analizę danych aeronautycznych, w tym ciągów danych, możliwe jest powiązanie samolotu N63MU z trzema wymienionymi z nazwy amerykańskimi korporacjami, z których każda dostarczała dla operacji z grudnia 2002 roku przykrywkę poprzez wpisy w innej ewidencji lotniczej. ... Nigdzie w ewidencji lotniczej wygenerowanej przez ten samolot nie istnieje wyraźne stwierdzenie, że przeprowadzał on misję związaną z CIA. Badanie przeprowadzone na potrzeby niniejszego opracowania jasno stwierdza również, że dostawca usług lotniczych, spółka Universal Trip Support Services, w okresie od 3 do 6 grudnia 2002 r. złożył szereg fałszywych planów lotów dla N63MU. Generalny Inspektor CIA w raporcie omawiał przesłuchania Abu Zubaydah i Abda al-Rahima al-Nashiriego. Dwa źródła ze Stanów Zjednoczonych mające wiedzę na temat programu osób zatrzymanych o wysokiej wartości poinformowały biegłych, że fragment ujawniający, że „rozszerzone przesłuchania Al Nashiriego trwały od dnia 4 grudnia 2002 r.” oraz inny fragment, częściowo ocenzone, który stwierdzał:

„Jednakże po przeniesieniu uważano, że Al Nashiri zataja informacje”; wskazują, że to właśnie w tym czasie został wydany do Polski. Powyższe fragmenty są częściowo ocenzone, ponieważ w sposób wyraźny wskazują na okoliczności transportu Al Nashiriego – tj. szczegóły, które pozostają sklasyfikowane jako „ściśle tajne”.

...

118. ...Podczas gdy biegli doceniają fakt, iż wszczęto śledztwo w sprawie istnienia ośrodków tajnego przetrzymywania w Polsce, to są oni zaniepokojeni brakiem jego przejrzystości. Po 18 miesiącach wciąż nic nie wiadomo o jego dokładnym zakresie.

Biegli oczekują, że wszelkie takie śledztwa nie zostaną ograniczane do kwestii, czy polscy funkcjonariusze stworzyli „eksterytorialną strefę” w Polsce, ale odnoszą się również do kwestii, czy funkcjonariusze mieli świadomość faktu, że stosowane tam były „zaawansowane techniki przesłuchania”.

285. Wnioski i zalecenia Wspólnego Badania ONZ z 2010 roku brzmią następująco:

A. Wnioski

282. Prawo międzynarodowe jednoznacznie zakazuje tajnego przetrzymywania, które narusza szereg praw człowieka i norm prawa humanitarnego, od których nie przewiduje się żadnych odstępstw. Jeżeli tajne przetrzymywanie wiąże się z wymuszonym zaginięciem i jest systematycznie stosowane na dużą skalę, może nawet równać się zbrodni przeciwko ludzkości. Jednakże, pomimo tych jednoznacznych norm, tajne przetrzymywanie stosowane jest nadal w imię zwalczania na świecie terroryzmu. Dowody zgromadzone przez czterech biegłych na potrzeby niniejszego opracowania wyraźnie wskazują, że wiele Państw, nawiązując do obaw dotyczących bezpieczeństwa narodowego – często postrzeganych lub przedstawianych jako bezprecedensowe sytuacje kryzysowe lub zagrożenia – ucieka się do tajnego przetrzymywania.

283. Uciekanie się do tajnego przetrzymywania w rzeczywistości oznacza wyjmowanie osób zatrzymanych z ram prawnych i czynienie gwarancji zawartych w międzynarodowych instrumentach, a w szczególności *habeas corpus*, bezwartościowymi. Najbardziej niepokojącą konsekwencją tajnego przetrzymywania jest, jak wskazało wielu biegłych-rozmówców, całkowita arbitralność wraz z niepewnością dotyczącą czasu trwania tajnego przetrzymywania oraz uczucie, że nie ma żadnego sposobu, w jaki jednostka może odzyskać kontrolę nad swoim życiem. ...

B. Zalecenia

292. Na podstawie powyższych wniosków biegli przedstawili poniżej wskazane zalecenia ...:

(a) Tajne przetrzymywanie powinno być wyraźnie zakazane wraz ze wszystkimi pozostałymi formami oficjalnie niezatwierdzonego przetrzymywania. Ewidencja pozbawienia wolności powinna być przechowywana, zgodnie z wymaganiami Konwencji Genewskich również podczas konfliktów zbrojnych, w tym w odniesieniu do ilości osób zatrzymanych, ich narodowości i podstawy prawnej, w oparciu o którą doszło do pozbawienia wolności, czy to jako jeńcy wojenni czy cywilne osoby internowane. W celu ciągłego monitoringu kontrole wewnętrzne oraz niezależne mechanizmy powinny mieć tymczasowy dostęp do wszystkich miejsc, w których znajdują się osoby pozbawiane wolności. W czasie konfliktów zbrojnych lokalizacje wszystkich ośrodków przetrzymywania powinny być udostępniane Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża; ...

(d) Wszelkie działania służb wywiadowczych powinny być prawnie uregulowane, a te regulacje z kolei powinny być zgodne z normami międzynarodowymi. W celu zapewnienia odpowiedzialności w związku ze współpracą wywiadów należy utworzyć i usprawnić naprawdę niezależne mechanizmy kontroli i nadzoru nad wywiadem. Takie mechanizmy powinny mieć dostęp do wszelkich informacji, w tym do informacji wrażliwych. Powinny być uprawnione do dokonywania przeglądów oraz badania ich aktywności, a także upublicznienia swoich raportów;

(e) Instytucje całkowicie niezależne od tych, które były rzekomo zaangażowane w tajne przetrzymywanie powinny niezwłocznie zbadać wszelkie zarzuty tajnego przetrzymywania i „transportów w trybie nadzwyczajnym”. Osoby, które uczestniczyły w tajnym przetrzymywaniu oraz w różnych bezprawnych czynach popełnionych w czasie takiego przetrzymywania, w tym ich przełożeni, jeżeli wydawali rozkazy, zachęcali lub zgadzali się na tajne przetrzymywanie, powinni zostać niezwłocznie postawieni w stan oskarżenia oraz jeżeli zostaną uznani za winnych, otrzymać wyroki proporcjonalne do wagi popełnionych czynów;

(f) Informacje na temat statusu wszystkich toczących się śledztw w sprawie zarzutów niewłaściwego traktowania i torturowania osób zatrzymanych oraz śmierci osób zatrzymanych podczas przetrzymywania powinny być udostępniane publicznie. Żadne dowody czy informacje, które zostały uzyskane przy użyciu tortur lub okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania nie mogą być wykorzystywane w ramach jakiegokolwiek postępowania;

(g) Transport lub ułatwianie transportu z jednego Państwa do rąk władz innego Państwa muszą być prowadzone pod sądowym nadzorem zgodnie z międzynarodowymi normami. Należy respektować zasadę niewydawania osób do państw, w których byłyby narażone na tortury lub inne niehumanitarnie, okrutne czy poniżające traktowanie;

(h) Ofiary tajnego przetrzymywania powinny mieć możliwość skorzystania ze środków zaskarżenia oraz uzyskania odszkodowania zgodnie z odpowiednimi normami międzynarodowymi. Takie normy międzynarodowe przyznają ofiarom prawo do odpowiedniego, skutecznego i szybkiego zadośćuczynienia, które powinno być proporcjonalne do wagi naruszeń oraz doznanych krzywd. Ponieważ rodziny osób, które zaginęły zostały uznane za ofiary w rozumieniu prawa międzynarodowego, one również powinny mieć możliwość skorzystania z rehabilitacji prawnej i odszkodowania; ...

(k) Na podstawie międzynarodowych praw człowieka Państwa mają obowiązek zapewnienia świadkom ochrony. Czynność taka jest w istocie warunkiem koniecznym skutecznego zwalczania tajnego przetrzymywania.

2. Uwagi Komitetu Praw Człowieka ONZ z 2010 roku

286. Komitet Praw Człowieka ONZ w swoich Uwagach Końcowych VI Sprawozdania Okresowego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 2010 r. - „Uwagi Komitetu Praw Człowieka ONZ z 2010 roku” stwierdził między innymi co następuje:

15. Komitet jest zaniepokojony faktem, iż ośrodek tajnego przetrzymywania istniał prawdopodobnie w Starych Kiejkutach, bazie wojskowej znajdującej się w pobliżu lotniska w Szymanach, oraz faktem, iż transporty osób podejrzanych miały rzekomo miejsce do i z tego lotniska pomiędzy 2003 i 2005 rokiem. Zauważa z obawą, że

śledztwo prowadzone przez V Wydział do spraw Przystępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie nie zostało jeszcze zakończone...

Strona państwowa powinna wszcząć szybkie, gruntowne, niezależne i skuteczne śledztwo z wykorzystaniem wszystkich sił śledczych, aby spowodować obecność osób i przedstawienie dokumentów w celu zbadania zarzutów o udział polskich funkcjonariuszy w transportach i tajnym przetrzymywaniu, a także zapewnić, aby uznani za winnych ponieśli odpowiedzialność karną. Wyniki śledztwa powinno się udostępnić publicznie.

E. Raport CHRGI

287. W dniu 9 marca 2010 r. CHRGI opublikował swój raport pt. „Analiza ciągu danych stanowiąca dowód polskiego udziału w amerykańskim programie wydań w trybie nadzwyczajnym oraz tajnego przetrzymywania” – Raport CHRGI (patrz również paragraf 106 powyżej). Przeanalizowano w nim szczegółowo ciągi danych dotyczące samolotu N379P, którym, zdaniem skarżącego, został on w dniu 6 czerwca 2003 r. przetransportowany przez CIA z polskiego terytorium do Maroka (patrz również paragraf 103 powyżej), jak również samolotu N313, którym jak wskazano w skardze Pana Abu Zubaydah, w dniu 22 września 2003 r. Pan Abu Zubaydah został z Polski wywieziony (patrz *Husayn (Abu Zubaydah)*, przytoczone powyżej, §§ 108-113 i 281).

288. W odniesieniu do ciągów danych w raporcie stwierdzono:

W połączeniu z potwierdzającymi informacjami, takimi jak relacje osób zatrzymanych, zeznania naocznych świadków, dokumenty lub inne źródła, analiza ciągów danych może również zapewnić wgląd – jednakże bez definitywnego określenia – w ramy czasowe, w których ośrodki tajnego przetrzymywania działały oraz ewentualną lokalizację ośrodków tajnego przetrzymywania. W połączeniu z innymi dowodami analiza ciągów danych może również sugerować, gdzie poszczególne osoby zatrzymane były w danym czasie przetrzymywane i ustalić, jakim samolotem poszczególni zatrzymani byli transportowani do i z ośrodków przetrzymywania oraz pomiędzy nimi. Analiza ciągów danych nie pokazuje jednak w sposób jednoznaczny celu ukrytych lotów. Podczas gdy analiza ciągu danych może sugerować, iż poszczególne samoloty były z dużym prawdopodobieństwem wykorzystywane do transportów, nie jest ona w stanie ustalić, czy te loty przewoziły personel CIA, zaopatrywały posterunki CIA, transportowały więźniów, czy służyły do innych celów.

Ponadto sama analiza ciągów danych nie jest w stanie dostarczyć informacji, które konkretnie osoby zatrzymane znajdowały się w danym samolocie, nie mogą również ostatecznie sprecyzować dokładnego położenia ośrodków przetrzymywania. ...

289. Wyjaśniał dalej, że:

W tym raporcie CHRGI odnosi się do informacji dotyczących dwóch różnych cykli lotu uważanych za „cykle transportu” CIA, z których jeden miał miejsce od dnia 3 czerwca 2003 r., a drugi w dniach 20-23 września 2003 r. Powyższe cykle lotu obejmują lądowania na terytorium Polski i przeloty nad nim.

Informacje pochodzące z ciągów danych wykazują, iż polski Rząd udzielił licencji i pozwoleń na przelot, aby ułatwić CIA takie loty. Analiza ciągów danych również definitywnie stwierdza, że spółka Jeppesen International Trip Planning (zwana dalej „Jeppesen”) zapewniała w związku z powyższymi dwoma cyklami lotu kluczowe usługi związane z planowaniem podróży.

290. Uwagi wstępne zakończyły się następującymi wnioskami:

Podsumowując, analiza ciągów danych odnosząca się do dwóch omówionych poniżej cykli lotu w związku z publicznie dostępnymi informacjami potwierdza ustalenia, że Stany Zjednoczone w 2003 roku wykorzystywały Polskę jako punkt tranzytowy dla kilku tajnych lotów, że polskie władze wiedziały o tajnym charakterze tych lotów oraz że ułatwiały je, pomimo że było to sprzeczne z międzynarodowymi regulacjami lotniczymi. Analiza ciągów danych może również potwierdzić relacje osób zatrzymanych, zgodnie z którymi byli oni przetrzymywani w Polsce, jak również inne dowody na istnienie ośrodka tajnego przetrzymywania USA na terytorium Polski.

291. Analiza ciągów danych dotyczących samolotu N379P, zwanego także „Guantánamo Express” (patrz paragrafy 105–106 powyżej), brzmi następująco:

Ewidencja lotów sporządzona na podstawie bazy danych skompilowanej przez Sędziego Sprawozdawcę Rady Europy („RE”) Dicka Marty’ego pokazuje, że samolot Gulfstream V, zarejestrowany w Federalnej Administracji Lotnictwa USA pod kodem N379P, wystartował z lotniska Dulles w Waszyngtonie D.C. we wtorek 3 czerwca 2003 r. o godzinie 23:33 czasu uniwersalnego i wyruszył w czterodniowy cykl lotów, podczas którego lądował i startował w sześciu różnych państwach. Te sześć państw, w których lądował przedmiotowy samolot to w odpowiedniej kolejności: Niemcy, Uzbekistan, Afganistan, Polska, Maroko i Portugalia. Samolot powrócił z Portugalii do Stanów Zjednoczonych i ponownie wylądował na lotnisku Dulles w Waszyngtonie D.C. w sobotę 7 czerwca 2003 r.

...

I. Kto planował loty, za czym pośrednictwem i z kim współpracował

Analiza CHRGI w dużym stopniu ujawnia, że powyższe loty odpowiadały najbardziej typowym cechom cyklu wydań CIA. Po pierwsze, znany dostawca usług podróży, odpowiedzialny za ogólny harmonogram, trasę i udogodnienia techniczne dla samolotów, to Jeppesen. Spółka Jeppesen złożyła za pośrednictwem AFTN [Lotniczej Stałej Sieci Telekomunikacyjnej lub Société Internationale Télécommunication Aéronautique Network „SITA”] w sumie osiem komunikatów o ruchach N379P w okresie od 3 do 7 czerwca 2003 r., w tym siedem odrębnych planów lotu i jedną anulację.

Po drugie, samoloty leciały przez cały cykl na podstawie różnych form zwolnień i specjalnego statusu, co wskazuje na to, że loty były zaplanowane i realizowane z pełną współpracą Rządu Stanów Zjednoczonych oraz tych „państw przyjmujących”, przez które samoloty przelatywały. Podczas startu i lądowania w Stanach Zjednoczonych plany lotu N379P zostały złożone z adnotacją „Poparcie Departamentu Stanu”. Dla wszystkich innych odcinków tego cyklu (tzn. tych tras, które nie obejmowały startu lub lądowania w Stanach Zjednoczonych) plany lotu N379P zostały oznaczone jako „ZWOLNIENIE STS/ATFM ZATWIERDZONE” lub „STS/PAŃSTWO”. Jak wskazano powyżej, już sam taki szczególny i wyjątkowy status wskazuje na współudział w planowaniu ze strony państw, których terytorium

lub przestrzeń powietrzna była przekraczana, ponieważ są one udzielane jedynie za specjalną zgodą władz krajowych, których terytorium jest wykorzystywane.

W każdym przypadku, w którym spółka Jeppesen przywoływała specjalne oznaczenie statusu dla samolotu N379P operator IFPS [Wstępne Przetwarzanie Planu Lotu] odpowiadał formalnie uznając oznaczenie – najpierw poprzez przekopiowanie odpowiedniej części planu lotu do innych władz za pośrednictwem AFTN, a potem przez akceptację przedmiotowych planów lotu.

II. Komu i w jakim stopniu przekazywano przez Lotniczą Stałą Sieć Telekomunikacyjną lub Sieć Société Internationale Télécommunique Aéronautique informacje o tych lotach

Wszystkie komunikaty, które CHRGI znalazł odnośnie do cyklu lotu N379P z tego okresu były wymieniane w ramach sieci AFTN. Przy pomocy tego środka, wysyłając kopię odpowiedniego planu lotu operator IFPS informował szereg krajowych władz lotniczych odpowiedzialnych za trasy częściowe planowane przez spółkę Jeppesen w ramach tego cyklu.

Jak zostało ujawnione przez Sprawozdawcę RE Marty'ego w jego raporcie z 2007 roku, informacje przekazane o odcinku trasy z Kabulu w Afganistanie do Polski to przykład systematycznego ukrywania lotów CIA do Polski, angażującego zarówno amerykańskich, jak i polskich współpracowników. Sprawozdawca Marty stwierdził, że kilka lotów, w tym lot N379P do Polski w dniu 5 czerwca 2003 r., lądowało na lotnisku w Szymanach w północnej Polsce pomimo złożenia planów lotu wskazujących na ich lądowanie w Warszawie. Fakt, iż Szymany były faktycznym miejscem przeznaczenia został potwierdzony przez dokumentację przekazaną przez PANSA do HFHR w odpowiedzi na wniosek złożony zgodnie z ustawą o swobodzie informacji na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej. Ta nowo wydana dokumentacja potwierdza, że PANSA w dniu 5 czerwca 2003 r. nawigowała N379P do Szyman, pomimo iż wszystkie odpowiednie plany lotu jako lotnisko przeznaczenia wymieniały Warszawę. Wskazuje to na fakt, iż spółka Jeppesen złożyła „fałszywe” plany lotu dla polskiej części czerwcowego cyklu mające na celu ukrycie faktu, że samolot w rzeczywistości udał się do Szyman. Fakt, iż PANSA zaakceptowała plan lotu spółki Jeppesen wymieniający Warszawę, a mimo to nawigowała samolot do Szyman pokazuje, że kiedy N379P wszedł w polską przestrzeń powietrzną, polskie władze nie żądały od niego przestrzegania międzynarodowych przepisów lotniczych przez złożenie prawidłowego planu lotu wymieniającego Szyman jako rzeczywiste miejsce przeznaczenia samolotu i jego odlotu. Urzędnicy PANSA tym samym współpracowali ze spółką Jeppesen (i tym samym z klientem spółki Jeppesen, tj. CIA), przyjmując zadanie nawigowania zamaskowanego lotu do Szyman przestrzegania naruszeniem międzynarodowych przepisów planowania lotniczego.

Analiza ciągu danych przeprowadzona przez CHRGI ujawniła fakt, iż rzeczywiste miejsce przeznaczenia lotu nie figurowało w żadnym komunikacie wymienianym pomiędzy spółką Jeppesen, PANSA a operatorami IFPS. Zamiast tego, w dniu 5 czerwca 2003 r. o godzinie 04:59:32 czasu uniwersalnego, spółka Jeppesen złożyła plan lotu dla „fałszywej” trasy z Kabulu do Warszawy, który został zaakceptowany przez operatora IFPS o godzinie 04:59:37 czasu uniwersalnego i skopiowany do polskiego Centrum Kontroli Obszaru.

Później tego samego dnia operator IFPS dwukrotnie przekopiował plan lotu Kabul-Warszawa do innych polskich władz, w tym warszawskiej agencji nawigacji i Wieży kontroli ruchu lotniczego na lotnisku w Warszawie. „Fałszywy” plan lotu był rozpowszechniany wśród innych krajowych władz lotniczych, które tym samym

zostały wprowadzone w błąd w sprawie rzeczywistego miejsca przeznaczenia samolotu.

Według analizy CHRGJ, żaden podmiot w sieci AFTN w momencie startu z Kabulu nie otrzymał powiadomienia o rzeczywistym miejscu przeznaczenia samolotu N379P. Zatem w dniu 5 czerwca 2003 r. o godzinie 01:00 czasu lokalnego N379P potajemnie wylądował nie w Warszawie, a w Szymanach i pozostał na pasie startowym przez ponad dwie godziny, podczas gdy reszta społeczności monitorującej ruch lotniczy, w tym Eurocontrol, omyłkowo odnotowała międzylądowanie w Warszawie.

W normalnych warunkach musiałby istnieć zapis zmiany planu w trakcie lotu dla samolotu odnośnie do lądowania w Szymanach lub musiałby zostać złożony nowy plan dalszego lotu z Szyman; jednakże, ze względu na powołanie się na szczególnie status „ZWOLNIENIE ATFM ZATWIERDZONE”, N379P nie musiał przestrzegać tych precyzyjnie określonych protokołów zarządzania ruchem lotniczym.

Przykrywka trwała dalej wraz ze złożeniem planu lotu dla kolejnej trasy w cyklu, tym razem z fałszywym lotniskiem wylotu w Polsce. O godzinie 05:00:37 czasu uniwersalnego, jedną minutę po tym, jak operator IFPS zaakceptował „fałszywy” plan Kabul-Warszawa i ponad siedemnaście godzin przed zaplanowanym lądowaniem samolotu w Polsce, spółka Jeppesen złożyła plan lotu dla N379P z wylotem z Warszawy do Rabatu w Maroku. I również komunikat został przekopiowany jedynie do polskiego Centrum Kontroli Obszaru przed zaakceptowaniem przez operatora IFPS.

W dniu 5 czerwca 2003 r. o godzinie 17:04:42 czasu uniwersalnego, spółka Jeppesen anulowała swój pierwszy plan Warszawa-Rabat; ale sześć sekund później, o godzinie 17:04:48 czasu uniwersalnego, spółka Jeppesen złożyła drugi, najwyraźniej identyczny plan. Oba te „fałszywe” plany lotu zostały następnie rozpowszechnione wśród wielu innych krajowych władz lotniczych, które tym samym zostały wprowadzone w błąd co do rzeczywistego miejsca wylotu N379P z Polski.

III. Jakie zezwolenia zostały udzielone w związku z lotami, przez kogo i w jakiej formie

Krajowe władze lotnicze rutynowo przyznają zezwolenia dla lotów w związku z korzystaniem z własnej przestrzeni powietrznej lub lądowania na ich terytorium, zazwyczaj na określony wniosek organu planującego lot. W tym przypadku spółka Jeppesen otrzymała takie rutynowe zezwolenia od wielu krajowych władz. Dla trasy z Kabulu w Afganistanie do Szyman w Polsce – dla której w planie lotu spółka Jeppesen zadeklarowała jako lotnisko przeznaczenia Warszawę – spółka Jeppesen powoływała się na zezwolenia na przelot przyznane przez cztery państwa, jak również zezwolenie na lądowanie dla zadeklarowanego miejsca przeznaczenia. Zezwolenia te pojawiały się w ciągach danych i były zaakceptowane przez operatora IFPS w następującej skróconej formie: „WARSZAWA PMT NDW 7113 113/03”. Ciągi danych wskazują na to, że we wniosku o zezwolenie na lądowanie w Polsce zostało wskazane lotnisko w Warszawie. Analiza ciągów danych dokonana przez CHRGJ wraz z uzyskanymi przez HFHR dokumentami PANSa ujawnia, że polscy funkcjonariusze świadomie wydali zezwolenie na Warszawę, mimo iż wiedzieli, że samolot faktycznie miał wylądować w Szymanach.

VIII. INNE DOKUMENTY DOWODOWE PRZEDŁOŻONE TRYBUNAŁOWI

A. Pismo polskiej Straży Granicznej z dnia 23 lipca 2010 roku

292. W piśmie z dnia 23 lipca 2010 r. polska Straż Graniczna w odpowiedzi na wniosek Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o udzielenie informacji potwierdziła lądowanie niektórych samolotów pomiędzy dniem 5 grudnia 2002 r. a dniem 22 września 2003 r. W piśmie stwierdzono, co następuje:

W nawiązaniu do pisma nr/1614/2010/ABJP z dnia 5 lipca 2010 r., pisma nr 1345/2010/AB/IP z dnia 31 maja 2010 r., jak również pisma Straży [Granicznej] nr ref. ZG-2582/WliBD/IO z dnia 16 czerwca 2010 r. dotyczących udostępniania przez Straż [Graniczną] informacji szczegółowo opisujących odprawę graniczną samolotów o numerach rejestracyjnych N63MU, N379P, N313P i N8213G na lotnisku w Szymanach w 2002 i 2005 roku, po uzyskaniu stanowiska Prokuratury Generalnej, w którym wyraża zgodę na udostępnienie informacji o odprawie, uprzejmie informuję, że na podstawie dokumentacji archiwalnej, Straż [Graniczna] może potwierdzić wydane pozwolenia na start i lądowanie następujących samolotów:

N63MU, 5 grudnia 2002 roku.

Przylot/pasażerowie: 8, załoga: 4; Wylot/pasażerowie: 0, załoga: 4

N379P, 8 lutego 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 7, załoga: 4; Wylot/pasażerowie: 4, załoga: 4

N379P, 7 marca 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 2, załoga: 2; Wylot/pasażerowie: 0, załoga: 2

N379P, 25 marca 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 1, załoga: 2; Wylot/pasażerowie: 0, załoga: 2

N379P, 6 czerwca 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 1, załoga: 2; Wylot/pasażerowie: 0, załoga: 2

N379P, 30 lipca 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 1, załoga: 3; Wylot/pasażerowie: 0, załoga: 3

N313P, 22 września 2003 roku

Przylot/pasażerowie: 0, załoga: 7; Wylot/pasażerowie: 5, załoga: 7

Nie dysponujemy informacją umożliwiającą potwierdzenie odprawy granicznej samolotu o kodzie N8213G. ...

B. Transkrypcja TDIP „Wymiany poglądów z [M.P.], byłą dyrektorem lotniska Szczytno/Szymany w Polsce”

293. Pani M.P. była w latach 2001-2005 zatrudniona na lotnisku w Szymanach w Polsce. Od 2001 r. do stycznia 2003 r. była kierownikiem

jednostki technicznej i zajmowała się sprawami technicznymi na lotnisku, w tym utrzymaniem pasów startowych i innego wyposażenia lotniska. W 2003 roku objęła pieczę nad wszystkimi sprawami dotyczącymi lotniska i reprezentowała dyrektora zarządzającego.

294. W dniu 23 listopada 2006 r. Pani M.P. stawiała się przed członkami TDIP w Brukseli, w tym Panem Favą i senatorem Piniorem. Transkrypcja jej oświadczeń w odpowiedzi na pytania członków TDIP (dok. PE 384.322v01-00) stanowi co następuje:

... odnośnie do lotów, określaliśmy je jako loty specjalne, ponieważ żadna z procedur obowiązujących w przypadku innych samolotów takich jak samoloty cywilne nie była przestrzegana.

Odnosnie do lądowań, mieliśmy wrażenie, że polegały na zmianie personelu wywiadowczego. Kierownik lotniska otrzymywał informacje dotyczące tych lotów bezpośrednio z Centrali Straży Granicznej, a w tym samym czasie o lądowaniach była informowana armia. Dwóch członków personelu jednostki wojskowej w Lipowcu pełniło wtedy służbę na lotnisku w Szymanach. Zdarzenia miały następujący przebieg. Centrala Straży Granicznej dzwoniła do mnie w sprawie planowanego lądowania i w tym samym czasie otrzymywałam te same informacje od jednego z członków personelu pełniącego służbę na lotnisku.

Wracając do przygotowań do tych lądowań, zwykłą praktyką było informowanie Straży Granicznej oraz Służby Celnej o lądowaniach samolotów cywilnych. Jednakże, gdy lądowały te konkretne samoloty, Służba Celna nie była informowana na wniosek Straży Granicznej, która twierdziła, że sama dokona wszystkich ustaleń.

Przed lądowaniami zawsze pojawiało się dwóch wysokich rangą funkcjonariuszy Straży Granicznej, kapitan lub ktoś wyższy rangą. Służba Celna nie była przy tym obecna, jak już wspominałam wcześniej. Zawsze było to dwóch funkcjonariuszy Straży Granicznej.

Po lądowaniu samoloty te zazwyczaj parkowały na końcu pasa startowego tak, aby pracownicy lotniska nie mogli naprawdę zobaczyć, co się tam dzieje. Straż Graniczna zawsze podjeżdżała do samolotu i powracała kilka minut później. Pojazdy z rejestracjami jednostki wojskowej w Kiejkutach podjeżdżały następnie do samolotu. Nie sposób było stwierdzić, czy ktoś opuścił samolot, czy też nie i czy ktoś wszedł do tych pojazdów, ponieważ nie dało się tego zobaczyć z biura lotniska, które znajduje się mniej więcej w połowie pasa startowego.

Podczas jednego z tych lądowań obecna była karetka, ale nikt nie wie, dlaczego się tam znajdowała. Karetka jechała za pojazdami z przyciemnionymi szybami. ...

... Były to pojazdy na tablicach rejestracyjnych polskiej armii z jednostki w Kiejkutach. Wszystkie zaczynały się od litery „H”. Te pojazdy często poruszały się po Szczytnie. Prawdopodobnie należały do jednostek specjalnych polskiej armii. ...

Nikt nie mógł zobaczyć, co się wokół tych samolotów dzieje, ponieważ samoloty zawsze parkowały w taki sposób, aby drzwi wejściowe były skierowane w stronę lasu, więc nie można było nic zobaczyć. Żaden pracownik lotniska nie podjeżdżał do samolotów, jedynie Straż Graniczna.

Nie można w ogóle było zobaczyć, co się dzieje nawet z góry wieży kontrolnej.

W odpowiedzi na pytanie, czy furgonetki, które podjeżdżały obok samolotu następnie opuszczały lotnisko bezpośrednio, bez przechodzenia przez jakąkolwiek kontrolę, powiedziała:

... Tak, odjeżdżały bez przechodzenia przez jakąkolwiek kontrolę. Nie można było jednak ustalić czy jacykolwiek pasażerowie byli wwożeni lub wywożeni. Nikt nie sprawdzał tych samolotów; nie przestrzegano standardowych procedur.

Lotnisko w Szymanach jest również awaryjnym lotniskiem Straży Granicznej, więc Straż Graniczna ustalała te procedury, których należy przestrzegać podczas lądowania tych samolotów.

295. W odpowiedzi na pytanie ile odrzutowców Gulfstream lądowało na lotnisku, czy lądowanie samolotu Boeing 737 przylatującego z Afganistanu w dniu 22 września było jedynym przypadkiem, gdy lądował tak duży samolot i czy inne samoloty typu Boeing 737 lądowały w Szymanach, powiedziała:

Z tego, co mi wiadomo, to znaczy o ile pamiętam, sądzę, że musiało dojść się sześć lądowań samolotów tego typu, dwóch w 2002 roku i czterech w 2003 roku.

Co do samolotu Boeing 737, który lądował we wrześniu 2003 roku, nie mam o nim żadnych informacji. Nie mam również żadnych informacji o osobach, które do niego wsiadały lub z niego wysiadały. Dowiedziałam się o tym lądowaniu dopiero od personelu pełniącego służbę na lotnisku.

Straż Graniczna nie dzwoniła z informacją o tym lądowaniu. Informacja przyszła bezpośrednio od armii, ponieważ należało również rozważyć kwestię tankowania samolotu, gdyż lotnisko w Szymanach nie posiada urządzeń do tankowania tak dużych samolotów. W Szymanach nie ma również odpowiednich schodów, co stanowiło dodatkową trudność. Zatem tym lądowaniem rzeczywiście bezpośrednio zajmowało się wojsko.

W odpowiedzi na kolejne pytanie dotyczące lądowania samolotu Boeing 737 w dniu 22 września 2003 r., stwierdziła:

Mogę powiedzieć, że samolot Boeing 737 z pewnością lądował we wrześniu 2003 roku. Sama byłam tego świadkiem. Jako osoba odpowiedzialna za lotnisko miałam pewne obawy, ponieważ jest to bardzo duży samolot, a straż pożarna w Szymanach nie była odpowiednio wyposażona. Gdyby nastąpił wypadek otrzymalibyśmy poważną naganę za dopuszczenie takiego samolotu pomimo braku odpowiedniego wyposażenia technicznego.

W odpowiedzi na pytanie dotyczące zapisu lotu samolotu Boeing 737 powiedziała:

Wszystkie informacje odnoszące się do lądowań zawsze były wprowadzane do przechowywanego na lotnisku przez personel pełniący służbę dziennika ruchu samolotu. Personel wieży kontrolnej w tamtym czasie posiadał te same informacje. Był to personel Kontroli Ruchu Lotniczego. Zatem niemożliwe jest, aby nie istniały żadne informacje na temat lądowania tego samolotu w Szymanach.

Dodała również:

Jeżeli chodzi o pasażerów, po wysłuchaniu poprzedniego mówcy, przypomniałam sobie, że niektórzy pasażerowie w istocie wchodzili na pokład tego samolotu. Tak, tak było. Przepraszam, że nie wspomniałam tego wcześniej, ale zapomniałam.

W odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób następnie postępowano z pasażerami, którzy opuszczali samolot, czy rejestrowano ich nazwiska i czy wchodzili do budynku lotniska, powiedziała:

Jedynie Straż Graniczna podchodziła do tego samolotu, tak samo jak we wszystkich innych przypadkach. Nie jestem w stanie odpowiedzieć na pytanie, czy pasażerowie byli sprawdzani. Podejrzewam, że nie. Nic nie wiem, niczego nie podejrzewam. Nie mogę wyrażać podejrzeń, mogę jedynie stwierdzić fakty. Straż Graniczna podjeżdżała do samolotu, a ci pasażerowie byli zabierani bezpośrednio z samolotu. Nie wchodzili do obiektów lotniska; nie wchodzili do terminala.

296. W odpowiedzi na pytanie jak długo samolot pozostał w Szymanach, stwierdziła:

Te samoloty spędzały bardzo krótki czas na płycie lotniska. Lądowały, Straż Graniczna podjeżdżała do nich, następnie Straż odjeżdżała, a podjeżdżały furgonetki lub mikrobusy z przyciemnianymi szybami, po czym odjeżdżały, a następnie samolot odlatywał. Tak właśnie było również w przypadku samolotu Boeing 737.

Zgadzam się z przedmówcą, że istniało wiele powodów, dla których taki samolot nie powinien był wylądować w Szymanach. W szczególności, lotnisko nie posiada obiektów do obsługi samolotów tej wielkości. Moim zdaniem musiał istnieć bardzo naglący powód lądowania.

297. W odpowiedzi na pytanie, jakie przemyślenia lub spekulacje na temat lotów miały osoby pracujące na lotnisku, powiedziała:

W odniesieniu do reakcji na lądowanie tych samolotów na lotnisku, z pewnością było to duże wydarzenie. Nasze uwagi brzmiały mniej więcej tak: „oto nadlatują szpiedzy”. Sądziliśmy, że była to po prostu zmiana personelu wywiadowczego. Te lądowania były lukratywne dla lotniska pod innym względem. Za lądowanie przedmiotowych samolotów płacono znacznie więcej niż w przypadku samolotów cywilnych. W rzeczywistości płaciły kilka razy więcej, więc był to naprawdę dobry interes dla borykającego się z trudnościami lotniska takiego jak Szymany.

298. W odpowiedzi na pytania, kiedy karetka pojawiła się na lotnisku i o okoliczności, w których to się stało, powiedziała:

Karetka była obecna tylko podczas jednego z lądowań i zdecydowanie nie jej nie było obecna przy lądowaniu Boeinga 737.

Nikt z tego samolotu nie został zabrany przez karetkę. Akurat skończyłam pracę i jechałam za tymi pojazdami z przyciemnianymi szybami i za karetką. Karetka nie skierowała się w kierunku szpitala. Wydaje mi się, że pojechała w kierunku Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Wydaje mi się, że karetka należała do tego ośrodka. ...

W odpowiedzi na zadane pytania, bardzo przepraszam, ale nie jestem w stanie dokładnie stwierdzić, którego dnia ta karetka była obecna. Nie pamiętam. Z pewnością nie była obecna, gdy lądował Boeing 737. Musiała być tam przy jednym z lądowań samolotów Gulfstream. Co do tego, skąd pochodziła karetka, zdecydowanie nie była karetką służby zdrowia; była to karetka wojskowa z jednostki w Lipowcu lub

z Wyższej Policyjnej Jednostki Szkoleniowej w Szczytnie. Nie mogliśmy ustalić, czy ktokolwiek był przewożony w tej karetce. Nie można było tego stwierdzić. Rozmawiając między sobą, stwierdziliśmy, że musiała to być karetka z Ośrodka Szkoleniowego Oficerów Policji w Szczytnie.

299. W odpowiedzi na pytania, czy procedura stosowana względem samolotów była zgodna z przepisami prawa i czy Straż Graniczna mogła zajmować się procedurami celnymi w Polsce, powiedziała:

W odniesieniu do pytania, czy te samoloty były obsługiwane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, nie znam przepisów dotyczących sił zbrojnych, więc nie jestem w stanie tego skomentować. Z pewnością nie były obsługiwane zgodnie z przepisami dotyczącymi cywilnego lotnictwa i cywilnych lotnisk, ponieważ nie podejmowano żadnych procedur celných. Należy jednak powiedzieć, że służby graniczne, czyli Centrala Straży Granicznej, prosiły o możliwość samodzielnego poprowadzenia przygotowań związanych z tymi samolotami. ...

Straż Graniczna z pewnością nie mogła zajmować się procedurami celnymi; jednakże nie mogliśmy protestować jako kierownicy lotniska, ponieważ było to awaryjne lotnisko Straży Granicznej.

300. W odpowiedzi na pytanie, czy lotnisko otrzymało wcześniejszą informację o lądowaniach, powiedziała:

... Zarząd lotniska oraz osoba odpowiedzialna zostali poinformowani przez Centralę Straży Granicznej o tych lądowaniach z jedno- lub dwudniowym wyprzedzeniem. Jedynym wyjątkiem było lądowanie Boeinga 737. Dowiedziałam się od nim od członka Sił Zbrojnych, który pełnił służbę na lotnisku i który pracował na pół etatu dla lotniska, będąc jednocześnie zatrudnionym w jednostce wojskowej w Lipowcu. Przy tamtej okazji nie otrzymałam od Straży Granicznej żadnych informacji o lądowaniu.

Następnie dodała:

Lotnisko w Szymanach to lotnisko cywilne, ale jest również awaryjnym lotniskiem Straży Granicznej. Nie mogliśmy odmówić zezwolenia na lądowanie tego samolotu.

Na przykład w zimie śnieg nie jest usuwany z lotniska ponieważ ruch jest bardzo mały, a utrzymanie lotniska jest bardzo drogie. ... Samolot mający zamiar lądować w Szymanach byłby kierowany na inne lotniska.

Powrócę do tamtego lądowania, które miało miejsce w zimie, chyba w lutym 2002 roku, gdy warunki atmosferyczne były straszne. Śnieg nie był usuwany z lotniska od sześciu tygodni a zażądano od nas przygotowania pasa startowego. W owym czasie ja byłam kierownikiem jednostki technicznej, a kierownikiem lotniska był Pan Jurczenko. Poinformował mnie, że pas startowy miał zostać przygotowany do lądowania, ponieważ jeżeli przedmiotowy samolot nie wyląduje, „polecą głowy”. Nie znam źródła tej informacji. Więc nie była to kwestia tego, czy jesteśmy w stanie odmówić, ponieważ nie byliśmy przygotowani do przyjęcia tamtego samolotu, jako że pas startowy nie był w należytym stanie. Nie było to możliwe.

301. W odpowiedzi na pytanie, czy kiedy samoloty lądowały i przybywały autokary obok samolotów pojawiał się ktokolwiek z polskiego wojska, stwierdziła:

Polska armia nigdy nie była obecna w tych sytuacjach. Obecni byli jedynie funkcjonariusze Straży Granicznej ale przybywali przed furgonetkami. Straż Graniczna podjeżdżała pierwsza, następnie odjeżdżała, a podjeżdżały pojazdy z Kiejkutów.

302. W związku z zapłatą za operacje lotniska i opłatami za lądowanie Pani M.P. zeznała:

Za każdym razem, gdy takie lądowanie miało miejsce, następnego dnia przyjeżdżał ktoś z dużą ilością gotówki. Był to albo Polak, albo osoba, która bardzo dobrze mówiła po polsku. Osoba ta przedstawiała nazwę firmy, na którą miała zostać wystawiona faktura, a faktura zawsze była opłacana gotówką, niezależnie od kwoty. ...

Płatność gotówką była czymś niespotykanym. Płatności były zazwyczaj dokonywane za pomocą kart kredytowych, jak dzieje się w pozostałej części rozwiniętego świata. Fakt, iż te opłaty za lądowania były regulowane w gotówce był wyjątkiem od reguły.

Opłaty znacznie się różniły, od 7000 do 15 000 polskich złotych. Uwzględnialiśmy na tych fakturach dodatkową kwotę dotyczącą tzw. „niestandardowej usługi”. Była to opłata za świadczenie przez niestandardowej obsługi operacji. W owym czasie mogliśmy sami na miejscu ustalać własne opłaty ...

Pomysł powstał po pierwszym lądowaniu samolotu Gulfstream, gdy nie byliśmy gotowi na jego przyjęcie. Na pasie startowym było dużo śniegu oraz błota i teoretycznie nie powinniśmy byli zgodzić się na lądowanie tego samolotu. Następnie zostaliśmy poinformowani, że klient zapłaci nam za usunięcie śniegu z pasa startowego. Taki układ był niespotykany w cywilnym lotnictwie, ponieważ koszty utrzymania pasa startowego są zawarte w opłatach za lądowanie. W tamtym przypadku zapłacono nam ok. 7000 polskich złotych i zaczęliśmy myśleć, że możemy taką praktykę kontynuować i zarobić tyle, ile się da.

C. Oświadczenie pod przysięgą złożone Trybunałowi przez senatora Piniora w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)*

303. Skarżący w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* przedstawił następujące oświadczenie złożone pod przysięgą przez senatora Piniora:

Oświadczenie Józefa Piniora złożone pod przysięgą Europejskiemu Trybunałowi
Praw Człowieka

Abu Zubaydah p. Polsce

Informacje wprowadzające

1. Nazywam się Józef Pinior. Urodziłem się w dniu 9 marca 1955 r.. Posiadam stopień magistra na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego i stopnie doktoranckie w Studium Etyczno-Religioznawczym zarówno na Uniwersytecie Wrocławskim, jak i w Szkole Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.

2. Podczas rządów komunistycznych w Polsce byłem aktywnym członkiem politycznej opozycji. Byłem założycielem i jednym z przewodniczących dolnośląskiego regionu Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego NSZZ Solidarność. W 1984 i 1988 roku zostałem określony przez Amnesty International jako więzień sumienia. Po politycznej transformacji w Polsce realizowałem karierę akademicką. W 2004 roku zostałem wybrany do Parlamentu Europejskiego. Jako Członek Parlamentu Europejskiego byłem członkiem Grupy Europejskich Socjalistów.

3. Podczas mojej kadencji w Parlamencie Europejskim byłem wiceprzewodniczącym Podkomisji ds. Praw Człowieka, członkiem Komisji ds. Rozwoju Regionalnego i członkiem delegacji ds. relacji ze Stanami Zjednoczonymi.

4. W latach 2006-2008 byłem członkiem „Tymczasowej Komisji Parlamentu Europejskiego ds. rzekomego wykorzystania krajów europejskich przez CIA do transportu i nielegalnego przetrzymywania więźniów” (TDIP), pracując wraz z sędzią sprawozdawcą Giovannim Claudio Favą.

5. W 2011 roku zostałem wybrany do polskiej izby wyższej parlamentu, Senatu. Jestem senatorem Platformy Obywatelskiej oraz członkiem dwóch komisji, Komisji Prawa Człowieka, Praworządności i Petycji oraz Komisji Spraw Unii Europejskiej.

Potwierdzenie oświadczeń dotyczących przetrzymywania przez CIA w Polsce

6. Niniejszym oświadczeniem pod przysięgą potwierdzam Wysokiemu Trybunałowi prawidłowość niektórych publicznie dostępnych informacji, dotyczących mojej wiedzy na temat tajnego więzienia CIA w Polsce. Moja wiedza na temat programu początkowo brała się z mojego udziału w TDIP w latach 2006-2008. Następnie wiele osób, zarówno funkcjonariuszy, jak i osób żyjących w pobliżu Starych Kiejkutów, z czasem zwracało się do mnie aby omówić różne elementy tej sprawy. Wspomniane poniżej informacje zostały uzyskane w różnych okolicznościach z wiarygodnych źródeł.

7. Mogę potwierdzić, że w trakcie badania tej sprawy, zostałem poinformowany przez wiarygodne źródło o sporządzonym pod auspicjami rządu Leszka Millera dokumencie mającym na celu uregulowanie istnienia więzienia CIA w Polsce.

Ten dokument zawiera dokładne przepisy odnośnie do podstawy tajnego więzienia CIA w Starych Kiejkutach. Wśród innych szczegółów dokument przedstawiał protokół działania na wypadek śmierci więźnia.

8. W 2006 roku dokument ten został odnaleziony przez ówczesnego Koordynatora Tajnych Służb w Polsce, Ministra Zbigniewa Wassermana. Przekazał go ówczesnemu Ministrowi Sprawiedliwości, Zbigniewowi Ziobrze. Zostałem poinformowany o transkrypcie spotkania podczas, którego dokument ten został przekazany w obecności innych polityków wówczas rządzącej partii, Prawa i Sprawiedliwości.

9. Ponadto, według moich informacji, wśród innych dokumentów, które są w posiadaniu Prokuratury, istnieje pokwitowanie za klatkę wystawione na ośrodek wywiadu w Starych Kiejkutach. Pokwitowanie pochodzi z okresu, w którym więźniowie CIA byli przetrzymywani w Starych Kiejkutach. Moje założenie jest takie, że ta klatka miała być przeznaczona do przetrzymywania więźniów.

10. Zostałem również poinformowany, że polscy funkcjonariusze poczynili szereg różnych uwag dotyczących różnych aspektów istnienia w Starych Kiejkutach więzienia CIA. Te uwagi miały na celu potwierdzenie, że wszelkie działania polskich funkcjonariuszy były oparte na rozkazach ich przełożonych. Rozumiem, że te pisemne uwagi znajdują się również wśród dokumentów zgromadzonych przez Prokuraturę.

11. Rozumiem, że w śledztwie Prokuratury zgromadzono również informacje wskazujące na praktyczne wsparcie logistyczne i obsługę więzienia: dokumenty przedstawiają w szczególności dowody na dostarczanie żywności do miejsca, wyrzucanie polskich kielbas przez funkcjonariuszy USA poza ogrodzenie willi na terenie bazy wojskowej i notatkę napisaną przez polskich urzędników proszących, aby Amerykanie tego nie robili.

12. Z informacji, które zostały mi przekazane, jak wskazano powyżej, mogłoby wynikać, że prokuratura dysponuje znaczną ilością informacji wskazujących na bezpośredni udział polskich władz, w różnej formie, w utworzeniu i prowadzeniu tajnego więzienia na polskiej ziemi w Starych Kiejkutach.

Podpis

Data

Świadek

[podpis Pana Piniora]

26 marca 2013 r.

[Podpis nieczytelny]

IX. WYCIĄGI Z ZEZNAŃ BIEGŁYCH I ŚWIADKÓW PRZESŁUCHANYCH PRZEZ TRYBUNAŁ

304. W dniu 2 grudnia 2013 r. Trybunał wysłuchał zeznań Pana Favy, Senatora Marty'ego i Pana J.G.S. jako biegłych i Senatora Piniora jako świadka (patrz również paragrafy 42-44 powyżej). Wyciągi z ich zeznań przedstawione poniżej zostały zaczerpnięte z dosłownego zapisu z rozprawy wyjaśniającej. Są one przedstawione w kolejności, w jakiej zostały odebrane zeznania.

A. Pan Fava

305. W 2006 i 2007 roku Pan Fava był Sędzią Sprawozdawcą TDIP w ramach śledztwa wszczętego przez Parlament Europejski (PE) odnośnie do zarzutów dotyczących istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania CIA w Europie. W związku z tym przygotował on raport TDIP, zwany również „Raportem Favy”, na podstawie którego została przyjęta Rezolucja PE z 2007 roku (patrz paragrafy 266-272 powyżej).

Obecnie Pan Fava jest członkiem Izby Deputowanych włoskiego Parlamentu i Wiceprzewodniczącym Komisji ds. „Śledztwa w sprawie Mafii”.

Pan Fava odpowiadał na szereg pytań Trybunału oraz stron.

306. W odpowiedzi na pytania dotyczące zapisów nieformalnego spotkania transatlantyckiego ministrów spraw zagranicznych Unii Europejskiej i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, w tym Condoleezy Rice, z dnia 7 grudnia 2005 r., „potwierdzającego, że Państwa Członkowskie wiedziały o programie wydań w trybie nadzwyczajnym”, jak opisano to w paragrafie „L” Rezolucji PE z 2007 roku (patrz paragraf 273 powyżej), stwierdził, między innymi, co następuje.

Odnośnie do weryfikacji wiarygodności poufnego źródła, które dostarczyło dokument – „sprawozdanie”:

Tak, wiarygodność została zweryfikowana, było to poufne źródło pochodzące z biur Unii Europejskiej, w szczególności z Komisji. W Waszyngtonie, gdy otrzymaliśmy sprawozdanie ze spotkania [w Waszyngtonie], sprawdziliśmy, że sprawozdanie w istocie nie odpowiadało rzeczywistej treści spotkania, a Przewodniczący Tymczasowego Komitetu podzielał tę opinię i w rzeczywistości dokument ten został zdobyty jako jeden z podstawowych dokumentów raportu końcowego, który zaproponowałem i który został zatwierdzony przez Tymczasowy Komitet oraz który został następnie zatwierdzony przez Parlament.

Odnosnie do charakteru dokumentu:

[...] odprawa. Niektóre spotkania, o ile wpłynę taki wniosek – w tym przypadku wniosek został złożony przez Departament Stanu USA – nie są protokołowane; jednakże w każdym przypadku sporządzany jest dokument, który zawiera niektóre szczegóły przebiegu dyskusji, nawet jeżeli nie jest on następnie oficjalnie publikowany w raporcie spotkania. W tym przypadku był wniosek o niesporządzanie protokołu [spotkania], ale zgodnie z praktyką, poproszono o sporządzenie tego dokumentu i to właśnie ten dokument, sprawozdanie, został nam następnie przekazany.

Odnosnie do tematu spotkania transatlantyckiego:

Wydania w trybie nadzwyczajnym. Amerykańska Sekretarz Stanu Condoleezza Rice spotkała się z ministrami, a tematem rozmów były kwestie będące tematem debaty publicznej w danym czasie w Ameryce i w Europie – wydaje mi się, że nasz Tymczasowy Komitet został już wtedy utworzony – była to szczególnie nagła kwestia i istniała obawa ze strony kilku Rządów odnośnie do konsekwencji, że te pozasądowe działania w walce z terroryzmem, czyli transporty w trybie nadzwyczajnym, mogą sprawić różnym Rządom kłopoty związane z opinią publiczną oraz śledztwami parlamentarnymi, z których część została już wtedy wszczęta. W zawiązku z tym, niektóre Rządy dopytywały się, czy to, co było wiadome odpowiadało prawdzie i czy to wszystko nie było sprzeczne z konwencjami międzynarodowymi, poczynając od Konwencji Genewskiej.

W tym przypadku – według sprawozdania, które otrzymaliśmy – odpowiedź Pani Rice była taka, że operacyjny wybór walki z terroryzmem był konieczny, ponieważ nietypowy charakter konfliktu z podmiotem, który nie był państwem, ale grupą terrorystów, uniemożliwiał pełne zastosowanie konwencji międzynarodowych, które do tego czasu służyły głównie do regulacji tradycyjnych konfliktów. Jest to teza, którą przekazał nam podczas przesłuchania w Waszyngtonie również doradca prawny Condoleezy Rice. Wyjaśnił nam, że ich zdaniem nie mogli stosować Konwencji Genewskiej i uważali, że transporty w trybie nadzwyczajnym były konieczną i przydatną praktyką nawet dla Rządów państw europejskich, ponieważ umieszczały Państwa europejskie, Rządy europejskie [oraz] Wspólnotę Europejską w pozycji, w której mogły bronić się przed zagrożeniem terrorystycznym.

Pamiętam również - oczywiście rozmawiamy o wydarzeniach sprzed siedmiu lat – że przedmiotowe sprawozdanie wywołało wśród Rządów państw europejskich dosyć ożywioną dyskusję[:] pomiędzy tymi, którzy uważali, że te praktyki powinny być zakazane z oczywistych względów związanych z prawem międzynarodowym a innymi Rządami, które, przeciwnie, uważały, że należy je wspierać. ...

Odnosnie do treści dokumentu:

Dokument ten precyzyjnie wskazywał na wystąpienia z podaniem nazwisk ministrów państw członkowskich Unii Europejskiej. Dokument ten dość wyraźnie

odzwierciedlał przebieg dyskusji, nie był on jedynie podsumowaniem różnych podejmowanych kwestii, ale zawierał informacje o tym, co kto powiedział. Istotnie, powiedzmy, że dyskusja zaogniła się również z powodu różnic stanowisk zrelacjonowanych dosyć wiernie w tym dokumencie. Które państwa członkowskie czuły potrzebę zgłoszenia wątpliwości i zastrzeżeń odnośnie do praktyki transportów w trybie nadzwyczajnym, a które państwa członkowskie, przeciwnie, czuły potrzebę poparcia tezy Pani Rice. ...

Nie pamiętam, czy podczas tej odprawy przedstawiciel polskiego Rządu zabrał głos. ...

Dyskusję wywołało ujawnienie kilka tygodni wcześniej przez prasę amerykańską - sądzę, że był to artykuł w „Washington Post” – faktu, że w Europie istniały tajne miejsca przetrzymywania. Temat ten został następnie podjęty przez ABC, telewizję ABC, a dotyczył transportów w trybie nadzwyczajnym stanowiących dość powszechnie stosowaną praktykę w 2002 i 2003 roku oraz tego, że w Europie istniały co najmniej dwa miejsca tajnych więzień. Z kolei Prezydent Bush w oświadczeniu potwierdził, że niektórzy zatrzymani, członkowie Al-Kaidy, byli transportowani do Guantánamo po pobycie w kilku miejscach przetrzymywania kontrolowanych przez CIA, tym samym niejako usprawiedliwiając i potwierdzając to, o czym mówili w danym czasie amerykańscy dziennikarze.

O ile pamiętam, spotkanie Condoleezy Rice z europejskimi ministrami odbyło się zaraz po tych doniesieniach amerykańskich mediów i w istocie było jednym z powodów dla stworzenia naszego Tymczasowego Komitetu.

W odpowiedzi na pytanie, czy Polska była wspomniana na tym spotkaniu:

Nie pamiętam, myślę, że te miejsca przetrzymywania [w Polsce i Rumunii] nie były jakoś szczególnie wymieniane. Jednakże jasne jest, że kwestią, która ożywiła dyskusję był sam fakt, iż takie informacje zostały ujawnione. Condoleezza Rice, jak by to powiedzieć, w pewnym sensie, próbowała pocieszać swoich kolegów z Unii Europejskiej, wyjaśniając im, że w każdym razie praktyki te służyły do walki z terroryzmem i kraje europejskie też mogły z nich skorzystać. Dyskusja, ogólnie rzecz biorąc, nie miała na celu weryfikacji określonych epizodów, ale miała bardziej globalny i strukturalny charakter. Odnośnie do tego, czy właściwym było stosowanie tych pozasądowych technik, z jednej strony pojawiła się obawa niektórych Rządów, a z drugiej strony naciski ze strony Condoleezy Rice, która za każdym razem mówiła, że „wszyscy wiemy o tych technikach”. Była to niejako próba rozłożenia odpowiedzialności tak, aby Rząd amerykański nie był jedynym Rządem obciążonym ciężarem oskarżeń międzynarodowej opinii publicznej oraz wielu organizacji pozarządowych działających na rzecz praw człowieka.

307. W odpowiedzi na pytanie, czy na podstawie dowodów, o których mowa w paragrafie 169 Raportu Favy i następnie w paragrafie 171 Rezolucji PE z 2007 roku, czy „samoloty obsługiwane przez CIA dokonały 11 międzylądowań na polskich lotniskach” (patrz paragraf 275 powyżej), oraz czy można powiedzieć, że Polska w latach 2002-2005 miała lub powinna mieć wiedzę na temat programu transportów, Pan Fava powiedział:

Na podstawie tej oraz innych informacji przypuszczaliśmy, że tak. Jedna informacja dotyczyła międzylądowań niektórych samolotów, które regularnie były wykorzystywane przez CIA do transportów w trybie nadzwyczajnym. Uzyskaliśmy z Eurocontrol ich dzienniki lotu i odpowiadały one transportom przedmiotowych

zatrzymanych podczas zdarzeń, które zostały potwierdzone również w trakcie postępowania sądowego. Myślę tutaj o obywatelu Niemiec, El-Masrim, który został uprowadzony w Macedonii, a następnie przeniesiony do Afganistanu.

Porównując dzienniki lotu tych samolotów, z których, jak już powiedziałem, korzystała regularnie CIA, dowiedzieliśmy się, że na lotnisku w Szymanach na północnym wschodzie Polski doszło do wielu międzylądowań. Przy okazji naszej misji do Polski oraz niektórych przesłuchań w Brukseli byliśmy w stanie zweryfikować, że w określonych przypadkach czas i procedura [tych międzylądowań] były raczej niespotykane. W szczególności w dniu 23 listopada 2006 r., kilka tygodni po naszej delegacji do Polski, w Brukseli miała miejsce rozprawa w której uczestniczyli były dyrektor lotniska w Szymanach. Udzielił nam pewnych informacji, które uważaliśmy za bardzo istotne w odniesieniu do całkowicie niespotykanych procedur, dzięki którym akceptowano te międzylądowania samolotów przylatujących z lotnisk, będących częścią sieci transportów w trybie nadzwyczajnym.

308. Odnośnie do współpracy polskiego Rządu z TDIP (patrz również paragrafy 269 i 275 powyżej), Pan Fava stwierdził:

Polski rząd bardzo mało współpracował z Tymczasowym Komitetem. Udaliśmy się do Polski przy okazji jednej z naszych 14 delegacji do różnych zamieszanych państw. Wreszcie byliśmy zmuszeni stwierdzić i napisać w naszym raporcie końcowym, że współpraca ze strony Polski była zdecydowanie niedostateczna. Prawie wszyscy przedstawiciele Rządu, których prosiliśmy o spotkanie nam odmówili. Pozwolono nam spotkać się jedynie z byłym szefem służb wywiadu, byłym kierownikiem lotniska, obecnym kierownikiem lotniska i niektórymi dziennikarzami, a także z Podsekretarzem Stanu w Kancelarii Premiera. Tak jak mówiłem, spotkaliśmy się z byłym prezesem lotniska Jerzym Kosem, byłym szefem służb wywiadu Siemiątkowskim, Podsekretarzem Stanu Pasionkiem, podczas gdy wszyscy inni ministrowie, do których zwróciliśmy się o spotkanie odmówili, w odróżnieniu od innych państw, które zawsze oferowały współpracę, w wielu przypadkach po to, aby zaprzeczyć wszelkiej odpowiedzialności.

W odpowiedzi na pytanie, czy miał wrażenie, że miały miejsce próby ukrywania informacji, Pan Fava powiedział:

Tak, zdecydowanie. Nie było żadnych śladów tych dzienników lotu. Nie było wiadomo, co się z nimi stało. Lotnisko twierdziło, że zostały wysłane do Warszawy, a Warszawa twierdziła, że nie wie, w jakich aktach zostały umieszczone, a te kilka osób, które reprezentowało polskie instytucje, z którymi udało nam się porozmawiać, wyrażało się bardzo niejasno. Dopiero później, po silnych naciskach, otrzymaliśmy potwierdzenie od Jarosława Jurcenki, który był dyrektorem lotniska w Szymanach, odnośnie do międzylądowań niektórych lotów oraz niektórych kodów samolotów, które przedłożyliśmy. Porównując dane z tej listy z innymi danymi, którymi już wcześniej dysponowaliśmy, udało nam się ustalić i potwierdzić, że niektóre samoloty CIA w latach 2002-2003 wielokrotnie na tym lotnisku lądowały.

309. Odnośnie do stwierdzenia w paragrafie 178 raportu, że „w świetle powyższych poszlak, nie jest możliwe uznanie, że w Polsce mieściły się tajne ośrodki przetrzymywania” i odnośnie do dokumentu roboczego nr 9 dot. „ośrodków przetrzymywania w Polsce” (patrz również paragrafy 268-269 i 275 powyżej), stwierdził:

Raport musiał przedstawiać dane, które były pewne i zweryfikowane, a nie mieliśmy jednoznacznego dowodu, który pozwoliłby nam zweryfikować istnienie struktury przetrzymywania. W końcu w każdym przypadku została ona [struktura] już dawno rozmontowana. W każdym przypadku w załączonych dokumentach zdecydowaliśmy się wskazać wszystkie mocne poszlaki, na podstawie których doszliśmy do wniosku, że ten ośrodek przetrzymywania istniał. Z jednej strony mieliśmy dosyć silne stanowisko polskiego rządu, z którym rozmawialiśmy, a który zaprzeczał jakiegokolwiek, jak by to powiedzieć, udziału w tych praktykach. Z drugiej strony mieliśmy szereg zeznań, które wskazywały nam, że pomiędzy lotniskiem w Szymanach a bazą wojskową, która była oddana do dyspozycji polskich tajnych służb oraz CIA istniał, jak by to powiedzieć, ruch osób niepoddawanych jakiegokolwiek kontroli i ponadto pochodzących z lotów, które były idealnie zintegrowane z cyklem transportów. To znaczy, że nigdy nie mieliśmy bezpośrednich, fizycznych, istotnych dowodów, ale mieliśmy bardzo silne przekonanie, że ten ośrodek przetrzymywania istniał. Uważaliśmy, że to silne przekonanie, którego nie mogliśmy bezwzględnie udowodnić w raporcie, powinno być wskazane w tonie alarmującym, jakiego użyliśmy w załączonych dokumentach.

310. W związku z weryfikacją wiarygodności źródeł TDIP Pan Fava stwierdził:

Ten Tymczasowy Komitet miał przywilej dostępu do bezpośrednich źródeł, ofiar transportów w trybie nadzwyczajnym. Nie pamiętam dokładnie liczby, ale współpracowało z nami co najmniej kilkanaście osób, schwytanych, przetrzymywanych, torturowanych i ostatecznie uwolnionych. Wynieśliśmy z tych spotkań odczucie, że byli oni mniejszością i mieli przywilej bycia obywatelami, narodowości krajów zachodnich lub europejskich. Jednak nasze wrażenie było takie, że wobec wielu z tych osób bez zachodniego paszportu i tym samym bez świadomości opinii publicznej na ich temat, żaden raport władz sądowych nie istniał i nie przeprowadzono żadnego sądowego śledztwa. O wielu z nich nie wiedzieliśmy nic. Nasze bezpośrednie źródła informacji były ofiarami.

Innym podstawowym źródłem była możliwość zrekonstruowania, szczegółowo, lotnisko po lotnisku, międzyładowanie po międzyładowaniu, chwila po chwili, tras lotu samolotów używanych przez CIA, uzyskaliśmy również pewną ścisłą współpracę od niektórych rządów, nie wszystkich rządów, ale niektórych.

Dodał również:

Chociaż zrobiono to z wielkim wyczuciem, ówczesny były szef służb bezpieczeństwa, Pan Siemiątkowski, potwierdził nam, że na tym lotnisku często lądowali funkcjonariusze CIA; powiedział nam, że w ramach współpracy z CIA mieli oni bliskie stosunki z ówczesnym szefem CIA, Tenetem, ale to nie do nich należało sprawdzanie wszystkich działań funkcjonariuszy amerykańskich służb wywiadowczych w tamtej bazie. Powiedział nam jednak, że oni przyjeżdżali i że często dochodziło do współpracy. Wyjaśnił to nam, powiedzmy, z perspektywy współpracy operacyjnej, polegającej na wymianie informacji o praktykach i celach. Oczywiście nie powiedział nam, że przyczyną obecności funkcjonariuszy CIA w Polsce było wykorzystanie ośrodka przetrzymywania do podejrzewanych przez nas celów. Odnosił się do współpracy między władzami służb wywiadowczych.

B. Prezentacja senatora Marty'ego i Pana J.G.S. „Istota dostępnych dowodów, w tym danych lotu, w odniesieniu do Polski w sprawach *Al Nashiriego i Abu Zubaydah*”

311. Ustna prezentacja została w całości zarejestrowana i została załączona w literalnym brzmieniu do protokołu rozprawy wyjaśniającej. Fragmenty przytoczone poniżej pochodzą z tego protokołu.

312. Cel prezentacji został wyjaśniony w następujący sposób:

Celem tej prezentacji nie jest ujawnienie czegokolwiek nowego, ale raczej przedstawienie istoty dostępnych danych w sposób, który może umożliwić stworzenie spójnej chronologii; w szczególności chronologii, która umieszcza obu skarżących dzisiejszego postępowania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie pomiędzy 5 grudnia 2002 roku a 22 września 2003 roku...

Potem nastąpiła prezentacja map pokazująca sieć różnych lokalizacji:

Na mapie znajduje się kilka ważnych lokalizacji związanych z tzw. wojną z terroryzmem prowadzoną przez amerykańską administrację Prezydenta George'a W. Busha. W każdej z tych lokalizacji osoba zatrzymana pod auspicjami amerykańskiej wojny z terroryzmem została odebrana, pojmana, przetrzymywana, transportowana, a w niektórych przypadkach, przesłuchana i poddana niewłaściwemu traktowaniu. W trakcie naszego dwuletniego śledztwa byliśmy w stanie zaklasyfikować te lokalizacje do czterech oddzielnych kategorii.

Pierwszy to punkty międzylądowań. ... Drugi to punkty postojowe. ... Trzeci to punkty odbioru. ...

I wreszcie najbardziej istotna na potrzeby dzisiejszego postępowania czwarta kategoria, to transport osób zatrzymanych lub punkty zrzutu. Były to miejsca przeznaczenia samolotów wykorzystywanych przez CIA do transportów, miejsca, do których osoby zatrzymane były przewożone w celu tajnego osadzenia, przesłuchiwanie i często niewłaściwego traktowania przez zespoły przesłuchujące CIA. Ponownie, najistotniejszym celem naszego śledztwa było ustalenie, które z tych lokalizacji znajdowały się w państwach członkowskich Rady Europy, jak zobacz państwo na mapie, oprócz Rumunii, która jest wskazana tutaj jako Timisoara i Bukareszt; uwaga dzisiejszego postępowania skupia się na najbardziej na północ wysuniętym kręgu w Szymanach w północnowschodniej Polsce.

313. Biegli przedstawili następujące wyjaśnienia ogólne:

Ważne jest, aby na początku zrozumieć fakt, iż były dwie główne kategorie przetrzymywania, co zostało odzwierciedlone w raporcie: przetrzymywanie w związku ze zwalczaniem terroryzmu i przesłuchiwanie, które były podejmowane w przedmiotowym okresie pomiędzy wrześniem 2001 a październikiem 2003 roku przez CIA, w szczególności w ramach jej centrum zwalczania terroryzmu. Data październik 2003 roku została tutaj wskazana, ponieważ okres przeglądu objęty przez Generalnego Inspektora CIA zakończył się w październiku 2003 roku [w niniejszym wyroku dokument ten nazywany jest „Raportem CIA z 2004 roku”; patrz również paragrafy 49-52 powyżej]. ... Te miejsca były specjalnymi lub, jak opisano je w raporcie, dostosowanymi obiektami do przetrzymywania osób zatrzymanych o wysokiej wartości. ... Obiekty te były obsługiwane wyłącznie przez Centralną Agencję Wywiadowczą przez specjalne zespoły jej centrum zwalczania terroryzmu.

Na potrzeby dzisiejszego postępowania skupimy się na pierwszej kategorii, gdyż nasze ustalenie potwierdzają, że ośrodek przetrzymywania w Polsce był obiektem HVD dostosowanym wyłącznie dla celów CIA.

314. Prezentacja była w dalszej części poświęcona wyjaśnieniu łańcucha zdarzeń poczynając od przetrzymywania skarżącego i Pana Zubaydah w tzw. czarnej dziurze „Cat’s Eye” w Bangkoku w listopadzie 2002 roku, przez ich wydanie do Polski w dniu 5 grudnia 2002 r. do ich transportu z Polski w dniu 6 czerwca i 22 września 2003 r., odpowiednio (patrz również paragrafy 83-106 powyżej i *Husayn (Abu Zubaydah)*, przytoczone powyżej, §§ 86-117).

Na potrzeby prezentacji „Cat’s Eye” było również nazywane „czarną dziurą nr 1”, a ośrodek przetrzymywania w Polsce, o kryptonimie „Quartz”, „czarną dziurą nr 2”.

315. Odnośnie do „czarnej dziury nr 1”:

Pierwszy obiekt, do którego odnoszę się jako do „czarnej dziury nr 1”, był jedynym obiektem, w którym przesłuchania były nagrywane na wideo. Wspominam o tym, ponieważ CIA podjęła kilka przewlekłych śledztw dotyczących praktyki oraz rezultatów nagrywania przesłuchań na wideo. Obecnie jest to w Stanach Zjednoczonych sądownie ustalony fakt, że pomiędzy kwietniem i grudniem 2002 roku CIA skompilowała z przesłuchań obu skarżących dzisiejszego postępowania, Abu Zubaydah i Abda Al-Rahima Al-Nashiriego 92 taśmy wideo. Ten konkretny szczegół jest istotny, gdyż w wielu dokumentach opublikowanych przez CIA praktyka nagrywania na wideo jest punktem odniesienia dla lokalizacji, w której miały miejsce inne operacje i działania. Jak stwierdziłem, praktyka nagrywania na wideo została przerwana w grudniu 2002 roku i, tym samym, we wszystkich odtajnionych dokumentach, z którymi mieliśmy do czynienia wszelkie odniesienia do nagrywania na wideo wskazują na „czarną dziurę nr 1”.

Nasze ustalenia były takie, że znajdowała się ona w Bangkoku w Tajlandii oraz że jej kryptonim brzmiał „Cat’s Eye”, w dokumentach CIA często zapisywany jednym słowem „CATSEYE”. Przedstawiłem tutaj jeden przykład, w ocenzonej fragmentach występują liczne przykłady, gdzie część słowa CATSEYE jest faktycznie widoczna, a słowo CATSEYE jest faktycznie używane do określania taśm wideo, stąd też wyrażenie „taśmy wideo CATSEYE”.

Całość dokumentacji potwierdza fakt, iż obaj skarżący dzisiejszego postępowania byli w tym samym czasie przetrzymywani, byli przesłuchiwanymi i faktycznie poddawani zaawansowanym technikom przesłuchań oraz podczas przesłuchań w Tajlandii byli nagrywani na wideo. Jednym z przykładów jest ten wyciąg z odtajnionej depeszy z dnia 9 grudnia 2002 r., która odnosi się z nazwiska do obu dzisiejszych skarżących jako Al-Abhadima Muhammada Abu Zubaydah i Abda al-Rahima al-Nashiriego, którzy podczas przesłuchań w Tajlandii byli przesłuchiwanymi i nagrywani na wideo. ...Zgodnie z naszymi ustaleniami wykaz ten był w rzeczywistości formą protokołu zdawczego ośrodka w Tajlandii – do którego to punktu powróć za kilka chwil.

Ważne jest, że w Tajlandii Abu Zubaydah był poddany w szczególności powtarzającemu się i w istocie nadmiernemu stosowaniu techniki zwanej podtapianiem[waterboarding], co zostało opisane przez samą CIA jako najbardziej traumatyczna z zaawansowanych technik przesłuchań. Pan Zubaydah został poddany w Tajlandii tej technice co najmniej 83 razy. Raporty CIA potwierdzają również, że

drugi skarżący, Pan Al Nashiri, również był w Tajlandii poddawany 2 sesjom podtapiania wodą, co również zostało udokumentowane w raporcie inspektora generalnego, chociaż zostało stwierdzone, że te dwie sesje nie dały żadnych rezultatów. Nie jest jasne, co w rzeczywistości to odniesienie oznacza w całym systemie niewłaściwego traktowania.

Skupiamy się na cyklu przesłuchań Pana Al Nashiriego, ponieważ obejmuje on istotne odniesienia do dat kolejnych transportów obu osób zatrzymanych. Przesłuchanie Pana Al Nashiriego, które rozpoczęło się z chwilą jego przybycia do Tajlandii w dniu 15 listopada 2002 r. i trwało 19 dni, zostało jasno wskazane w raporcie Generalnego Inspektora CIA jako trwające do 4 grudnia 2002 r.

Ten moment oznacza zakończenie pewnego etapu w przesłuchaniach Pana Al Nashiriego. Przesłuchania były rutynowo przerywane w jednej lokalizacji, o czym nie wiadomo przed odtajnieniem tego raportu. Według niego przesłuchania były przerywane po to, aby je wznowić w innym miejscu.. Tak więc w naszym śledztwie badaliśmy jaki był powód tego konkretnego przerwania w dniu 4 grudnia 2002 r. i napisaliśmy o tym w raporcie... że chociaż Al Nashiri został uznany za posłusznego w pewnym momencie w listopadzie 2002 roku, to następnie, że tak ujmę sprawę, przeniesiono go, po czym był uznawany za osobę, która zataja informacje.

I tak można opisać przerwę w przesłuchaniach Pana Al Nashiri w Tajlandii. Wnioski końcowe, do jakich doszliśmy w trakcie naszego śledztwa, potwierdzone następnie dzięki odtajnieniu kolejnego dokumentu, sprowadzały się do tego, że przeniesienie to polegało na fizycznym transporcie szczególnie ważnego więźnia (HVD) z „czarnej dziury” w Tajlandii do innej „czarnej dziury” CIA. Przedmiotowy dokument pochodzi z Departamentu Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych. Jest to raport sporządzony przez Biuro Odpowiedzialności Zawodowej, które analizowało etyczną lub zawodową odpowiedzialność przy zatwierdzaniu zaawansowanych technik przesłuchań [w niniejszym wyroku zwany raportem DS z 2009 roku; patrz również paragraf... powyżej]. Został napisany w lipcu 2009 roku i odtajniony mniej więcej rok później, w 2010 roku. W tym wyciągu widać w przedostatnim wierszu wyraźne stwierdzenie, że w usuniętej dacie w 2002 roku, zarówno Al Nashiri jak i Abu Zubaydah zostali przeniesieni do innej „czarnej dziury” CIA, tym samym potwierdzając, że przyczyną zakłócenia planu przesłuchań Al Nashiriego w dniu 4 grudnia było jego przeniesienie wraz z Abu Zubaydah do innej „czarnej dziury” CIA. Zatem w danym momencie, czyli w dniu 4 grudnia 2002 r., „czarna dziura nr 1” została zamknięta....

Z naszych ustaleń wynika, że następstwem zamknięcia bazy CATSEYE było otwarcie w dniu 5 grudnia 2002 r. bazy QUARTZ w Polsce ...

316. Odnosnie do transportu do „czarnej dziury nr 2”:

Al Nashiri i Abu Zubaydah zostali wywiezieni z Tajlandii w dniu 4 grudnia 2002 r. lub zaraz po tym. Zostali przewiezieni do innej „czarnej dziury” CIA i, jak stwierdzał raport Generalnego Inspektora CIA, nie był to obiekt znajdujący się w strefie wojennej w Afganistanie, ale raczej „inne miejsce za granicą”, w którym został on następnie osadzony i przesłuchany.

Pragnę przede wszystkim odnieść się do fragmentu naszego raportu z 2007 roku dotyczącego metodologii, dzięki której CIA utrzymywała swoje operacje do i z Polski oraz wewnątrz Polski w tajemnicy. Jest to proces, który określiliśmy mianem fikcyjnego planowania lotów... I który pociąga za sobą nie tylko wykorzystanie prywatnych spółek zakontraktowanych przez CIA, zwłaszcza spółki Jeppesen Dataplan, jak wspomniano w Faktach, ale również pociąga za sobą współpracę i

czynny udział polskich władz, zwłaszcza personelu służb nawigacji lotniczej PANSA, którego obowiązkiem jest przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa polskiej przestrzeni powietrznej, ale który również jest odpowiedzialny wobec międzynarodowych instytucji za składanie jasnych i dokładnych informacji dotyczących torów lotów. W co najmniej czterech z sześciu przypadków, w których osoby zatrzymane były przewożone do Polski, w tym w dniu 5 grudnia 2002 r., maskowano plany lotu były e, złożono fałszywe plany lotu, a polskie służby nawigacji lotniczej nawigowały samolot do lotniska w Szymanach w Polsce bez ważnego planu lotu z naruszeniem międzynarodowych przepisów ruchu lotniczego, stąd też ich wiedza na temat tajnej operacji w przedmiotowych terminach. ...

Zatem dochodzimy do dokumentu wygenerowanego przez prywatnego kontrahenta CIA odnośnie do lotu z Bangkoku w dniu 4 grudnia 2002 r. Dokument ten nosi tytuł „raport z podróży” i jest opisany jako Rządowa podróż na podstawie zlecenia rządowego. W Faktach przedstawionych sędziom znajduje się opis kilku warstw tajemnicy stosowanych dla zakamuflowania tego lotu do Polski w grudniu 2002 roku. Jedna warstwa polegała na wykorzystaniu First Flight Management, która to spółka była leasingodawcą prywatnych samolotów należących do innych spółek w Stanach Zjednoczonych. Tutaj raport z podróży opisuje lot z Osaki w Japonii do Bangkoku, który rzeczywiście się odbył, oraz dalszy lot z Bangkoku do Dubaju, który również się odbył. Trzecia trasa w tym raporcie podróży to fałszywy plan lotu z Dubaju do Wiednia w Austrii, który się nie odbył i który miał na celu jedynie zainicjowanie metodologii dotyczącej zakamuflowanego planowania lotów. Byliśmy w stanie, w oparciu o nasze dowody z dokumentów, nie tylko te uzyskane od lotniska w Szymanach w Polsce, wykazać, że w istocie ten samolot o kodzie N63MU, który wystartował z Bangkoku w dniu 4 grudnia 2002 r. i leciał w ramach umowy z Rządem Stanów Zjednoczonych, wylądował na lotnisku w Szymanach o godzinie 14:56 czasu uniwersalnego w dniu 5 grudnia. W istocie uzyskaliśmy oryginalny, ręcznie sporządzony zapis tego lądowania. Był to jeden z dwóch samolotów, które wylądowały na lotnisku w Szymanach w grudniu 2002 roku. Na podstawie tej ewidencji i naszej analizy skomplikowanych danych aeronautycznych zwanych ciągami danych, byliśmy w stanie odtworzyć kompletne dzienniki lotu związane z trasą tego lotu pomiędzy 3 i 6 grudnia 2002 r.

317. Odnośnie do „czarnej dziury nr 2”:

Drugi z obiektów... to lokalizacja, w której miały miejsce najbardziej znaczące i konkretne nadużycia będące przedmiotem śledztwa prowadzonego przez biuro Inspektora Generalnego. Tym samym jest to bardzo ważne na potrzeby dzisiejszego postępowania, ponieważ najbardziej znaczące nadużycia lub, jak zostało wskazane w raporcie, „stosowanie niezatwierdzonych technik”, dotyczyły jednego z dzisiejszych skarżących, Abda al-Rahima al-Nashiriego, i obejmowało stosowanie niezatwierdzonych technik, w tym narzędzi – pistoletu i wiertarki elektrycznej – w celu przeprowadzenia pozorowanej próby egzekucji osoby zatrzymanej. Inspektor Generalny w sposób wyczerpujący opisywał również stosowanie wobec tej osoby do pięciu niezatwierdzonych technik i chociaż lokalizacja nie została wyraźnie podana w ocenzonej wersji raportu, bardzo jasne ramy czasowe i specyfika tej działalności pozwalają na bezpośrednie powiązanie niewłaściwego traktowania Al Nashiriego z drugą lokalizacją. Jest to istotne, ponieważ to miejsce znajdowało się w pobliżu Szyman w Polsce i posiadało kryptonim „Quartz”. Paragrafy od 80 do 100 raportu Generalnego Inspektora w formie ocenzonej wersji odnoszą się do tej kwestii. ...

QUARTZ stał się obiektem, do którego w przedmiotowym okresie, a w szczególności od grudnia 2002 roku do września 2003 roku, CIA transportowała szczególnie ważnych zatrzymanych celem przesłuchania każdego z nich. ...

Abu Zubaydah, określany przez CIA jako pierwszy HVD, został w dniu 28 marca 2002 r. aresztowany w Fajsalabadzie w Pakistanie. Była to data jego schwytania/transportu przez CIA i, jak wskazano, był początkowo przetrzymywany w pierwszej „czarnej dziurze” znajdującej się w Tajlandii. Jego przewiezienie do Polski w dniu 5 grudnia 2002 r. lotem nr N63MU, o którym mowa powyżej, potwierdzonym w szczególności faktem potwierdzonego udziału Al Nashiriego w tym locie oraz potwierdzeniem amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości, że obaj mężczyźni tego samego dnia w grudniu 2002 roku zostali razem przetransportowani. Pan Zubaydah był potajemnie przetrzymywany przez CIA w Polsce przez 292 dni – od dnia 5 grudnia 2002 r. do dnia 22 września 2003 r. Opisano go jako posłusznego, i z chwilą transportu do Polski został on poddany procesowi polegającemu na wyciąganiu od przesłuchiwanego informacji (ang. *debriefing*) w trakcie przeprowadzonych rozmów, a nie poddawaniu zaawansowanym technikom przesłuchania o bardziej agresywnym lub brutalnym charakterze opisanym w dokumentach CIA. Nie wiadomo zatem, jakie techniki były stosowane wobec Pana Zubaydah w Polsce. W istocie fragmenty gdzie jego sprawa została opisana w raporcie Generalnego Inspektora CIA, zostały usunięte i nie byliśmy w stanie tego potwierdzić.

Odnosnie do drugiego skarżącego, Pana Al Nashiriego, istnieje bowiem znacznie bardziej obszerna dokumentacja dotycząca traktowania, któremu został poddany w Polsce. Jego zatrzymanie miało miejsce w październiku 2002 roku w Dubaju w Zjednoczonych Emiratach Arabskich i początkowo, zanim został przetransportowany do Polski tym samym lotem, co Pan Zubaydah, był przetrzymywany w Dubaju, Afganistanie i Tajlandii. Jego przetrzymywanie w Polsce trwało 184 dni, do dnia 6 czerwca 2003 r., i to Pan Al Nashiri został poddany niezatwierdzonym technikom opisanym przez Generalnego Inspektora CIA, łącznie z tymi najbardziej znaczącymi nadużyciami, które Generalny Inspektor rzekomo odnalazł w całym programie CIA. Spróbuję opisać niektóre z tych nadużyć.

Najpierw miał miejsce incydent opisywany jako „pozorowana egzekucja”. Ten incydent miał miejsce pod koniec grudnia oraz w dniu 1 stycznia 2003 r. i jest opisany w raporcie jako „incydent z pistoletem i wiertarką”. ... Sprawozdawca wysłany do Polski z centrali CIA CTC użył półautomatycznego pistoletu jako rekwizytu do nastraszenia Al Nashiriego, aby ten ujawnił informacje. Ponadto raz lub dwa razy przeładował w pobliżu głowy Al Nashiriego pistolet, podczas gdy Al Nashiri siedział z założonymi kajdanami i ta sama osoba, która od niego wyciągała informacje użyła wiertarki elektrycznej w celu nastraszenia Al Nashiriego, uruchamiając silnik wiertarki, gdy zatrzymany stał nago z nałożonym na głowę kapturem. Powyższe fragmenty pochodzą bezpośrednio z raportu samego Generalnego Inspektora CIA, a okres od 28 grudnia 2002 r. do 1 stycznia 2003 r. dokładnie odpowiada okresowi przetrzymywania Pana Al Nashiriego w Polsce. Ponadto zatrzymany został poddany co najmniej trzem dalszym niezatwierdzonym technikom. Było to wydychanie przez przesłuchującego podczas sesji przesłuchania dymu w twarz A -Nashiriego, używanie sztywnej szczotki do mycia Al Nashiriego w sposób mający na celu wywołanie bólu oraz stawanie na kajdanach Al Nashiriego, co prowadziło do ran i stłuczeń. Raport opisywał również, że w kilku przypadkach Al Nashiri rzekomo był podnoszony z podłogi, gdy jego ramiona były związane na plecach za pomocą paska. Relacja dotycząca niewłaściwego traktowania Al Nashiriego w Polsce jest w wiarygodny sposób opisana w raporcie CIA.

318. Odnosnie do „końcowego cyklu transportu” przez terytorium Polski w dniu 22 września 2003 r., zrealizowanego przy użyciu samolotu Boeing

737 zarejestrowanego pod numerem N313P w Federalnej Administracji Lotnictwa USA, biegli stwierdzili:

Jeden cykl lotu ma jednak szczególne znaczenie i jest to końcowa część naszej prezentacji, w której chcielibyśmy omówić, w jaki sposób doszło do zakończenia przetrzymywania w Polsce.

We wrześniu 2003 roku program CIA dotyczący wydania i przetrzymywania był przedmiotem generalnego przeglądu analogicznie do tego, który miał miejsce w grudniu 2002 roku, kiedy to Pan Nashiri oraz Pan Zubaydah zostali przetransportowani z Tajlandii do Polski. Przy tej okazji CIA wykonała rundę lotów transportowych, która obejmowała pobyt w nie mniej niż pięciu tajnych ośrodkach przetrzymywania, w których zatrzymani byli przetrzymywani przez CIA. Runda ta obejmowała w odpowiedniej kolejności, Szymany w Polsce, Bukareszt w Rumunii, Rabat w Maroku i Zatokę Guantánamo, tajne pomieszczenie CIA w Zatoce Guantánamo, a jej rozpoczęcie miało miejsce w Kabulu w Afganistanie. Podczas tej konkretnej trasy lotu okazało się, że wszystkie osoby zatrzymane, które przebywały w danym czasie Polsce zostały przetransportowane z Polski i umieszczone w kolejnych ośrodkach przetrzymywania w następnych miejscach przeznaczenia: Bukareszcie, Rabacie i Guantánamo. Wśród tych osób znajdował się jeden z obecnych skarżących, Pan Zubaydah, który został wywieziony w tym czasie z Polski do Zatoki Guantánamo. Ten konkretny cykl lotu został ponownie zakamuflowany przy użyciu fałszywych planów lotów, chociaż względem Polski nie miało to większego znaczenia. Była to jedyna oficjalna deklaracja Szyman jako miejsca przeznaczenia podczas wszystkich lotów CIA do Polski. Przyczyną tego był fakt, iż żadna osoba zatrzymana nie była wysadzana w Szymanach w nocy 22 września, a metodologia maskowania planów lotów odnosiła się głównie do tych transportów, podczas których w miejscu przeznaczenia wysadzana była osoba zatrzymana. Ponieważ ten pobyt w Szymanach polegał wyłącznie na odbiorze pozostałych osób zatrzymanych, CIA otwarcie zadeklarowała Szymany jako miejsce przeznaczenia, a zamiast tego zamaskowała swoje dalsze miejsce przeznaczenia w Bukareszcie i Rabacie, tym samym wykazując, że metodologia maskowania planów lotów w dalszym ciągu trwała dla drugiego europejskiego miejsca w Bukareszcie w Rumunii i, w istocie, dla innych miejsc przetrzymywania zlokalizowanych w innych miejscach na świecie.

Trasę tę można przedstawić obrazowo. Lot z międzylądowaniem w Pradze do Taszkientu, Kabulu, a następnie do Szyman, gdzie, jak już wspomniałem, baza została zamknięta, a osoby zatrzymane zostały przetransportowane do kolejnych miejsc w Bukareszcie, Rabacie i Zatoce Guantánamo. W celu wskazania w dokumencie zamknięcia bazy QUARTZ po raz kolejny opieram się na raporcie Generalnego Inspektora CIA, który zajmuje się wszystkimi powyższymi nadużyciami, w tym również wobec Pana Al Nashiriego w paragrafach 80 do 100 tego raportu, poprzedzonych następującym wprowadzeniem: od grudnia 2002 roku do jej zamknięcia w dniu 22 września 2003 r. Chronologia towarzysząca raportowi potwierdza również fakt, iż ostatnie znaczące zdarzenie w okresie przeglądu dokonanego przez Generalnego Inspektora miało miejsce w tym miesiącu, tj. we wrześniu 2003 roku. Jak stwierdziliśmy, chodzi o zamknięcie drugiej „czarnej dziury”, które stało się centralnym punktem odniesienia w śledztwie Generalnego Inspektora. Należy również wykazać, że operacje te, w tym przetrzymywanie obu skarżących w dzisiejszym postępowaniu, były częścią znacznie większego, w istocie globalnego, programu transportów powietrznych, przetrzymywania i przesłuchań, który CIA realizowała przez co najmniej cztery i pół roku.

C. Senator Marty

319. Senator Dick Marty od 1998 roku do początku 2012 roku był członkiem Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy (PACE). Przewodniczył Komisji Spraw Prawnych i Praw Człowieka, a następnie Komisji Monitorowania.

Pod koniec 2005 roku został wybrany na Sędziego Sprawozdawcę w śledztwie w sprawie zarzutów tajnego przetrzymywania i nielegalnego transportu osób zatrzymanych z udziałem państw członkowskich Rady Europy wszczętego przez PACE (patrz również paragrafy 244-261 powyżej).

320. W odpowiedzi na pytania trybunału i stron postępowania Senator Marty stwierdził, między innymi, co następuje.

Odnosnie do ustaleń wskazanych w paragrafach 112-122 Raportu Marty'ego z 2007 roku (patrz paragrafy 254-259) i w odpowiedzi na pytania dotyczące istnienia operacyjnej umowy dwustronnej negocjowanej przez CIA z Polską w sprawie przetrzymywania szczególnie ważnych więźniów w tajnych ośrodkach stwierdził między innymi:

Aby zrozumieć postawę rządów, która była bardzo oporna, Polska nie była absolutnie żadnym wyjątkiem, praktycznie wszystkie rządy, które miały powiązania z tajnymi ośrodkami przetrzymywania lub z „wydaniami w trybie nadzwyczajnym”, nie tylko nie współpracowały, ale robiły wszystko, co w ich mocy, aby ukryć prawdę, stworzyć przeszkody do poszukiwania prawdy. ...

Polska nie odpowiedziała na ankietę, którą rozesłałem do wszystkich rządów za pośrednictwem delegacji; nie otrzymałem żadnej odpowiedzi od Polski. I, jak opisałem w moim raporcie, szef polskiej delegacji, Pan Karski, jeśli się nie mylę, kilka razy obiecał udzielić mi informacji, co jednak nigdy nie nastąpiło, poza stwierdzeniem, że nie ma nic do zgłoszenia.

Taka postawa ze strony rządów może być tłumaczona, aczkolwiek nie uzasadniona tylko wyłącznie tłumaczona, jeżeli spojrzymy na to, co zdarzyło się w Brukseli na początku października 2001 roku. Uważam, że jest to absolutnie kluczowy element, który w pełni wyjaśnia prezentowaną postawę rządów.

Ta operacja została zorganizowana w ramach NATO. Stany Zjednoczone, to oficjalne, poprosiły o zastosowanie art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. Art. 5 przewiduje, że jeżeli członek Sojuszu zostanie napadnięty zbrojnie, pozostali członkowie Sojuszu udzielą pomocy napadniętemu członkowi. Zasada ta została przyjęta jednomyślnie, w istocie została rozszerzona, aby objąć nie tylko członków Sojuszu, ale również kandydatów na członków i określoną liczbę Państw, które są częścią Partnerstwa dla Pokoju NATO. Zastosowanie art. 5 było omawiane podczas tajnej sesji zaraz po tym w Brukseli i podczas tej tajnej sesji postanowiono, *inter alia*, że CIA, i wyłącznie CIA, będzie kierować operacjami i że jeżeli poprosi, państwa członkowskie będą z nią współpracować na zasadach ogólnych przez wojskowe tajne służby; nie służby cywilne, ponieważ, ogólnie rzecz biorąc, wojskowe tajne służby są poddane o wiele słabszej kontroli niż cywilne tajne służby, na tyle, na ile w ogóle istnieje jakikolwiek nadzór. Następnie, co jest istotne i wyjaśnia szereg kwestii, Stany Zjednoczone zażądały udzielenia amerykańskim agentom pełnego immunitetu; to również jest bezprawne w ramach systemów prawnych państw członkowskich.

Ponadto całość tej operacji podlegała najwyższej tajemnicy określonej zasadami NATO: jest to słynna zasada o „potrzebie posiadania wiedzy”. Stany Zjednoczone zawarły także niezbędne, tajne, dwustronne umowy z państwami. To właśnie te umowy, jestem obecnie przekonany, wyjaśniają przyjętą przez wszystkie rządy postawę, nie tylko przez Polskę.

321. Odnośnie do nazwisk polskich funkcjonariuszy wymienionych w paragrafie 174 Raportu Marty’ego z 2007 roku (patrz również paragraf 257 powyżej) Senator Marty stwierdził:

Dlaczego wymieniliśmy nazwiska? To prawda, podaliśmy cztery nazwiska. Długo i intensywnie nad tym myślałem, a powodem ich ujawnienia był fakt, że źródła, które przekazały nam te nazwiska miały taką wartość, były tak wiarygodne i było tak wiele zbieżnych dowodów na udział tych osób, że wydawało się nam konieczne wskazać ich nazwiska, biorąc również pod uwagę, iż nieustannie nam powtarzano, że po prostu przedstawiamy zarzuty w próżni, bez dowodów itd. Oczywiście moja praca, nasza praca, nie miała na celu zainicjowania śledztwa sądowego lub orzeczenia o winie. Celem Zgromadzenia Parlamentarnego, celem Rady Europy, było uruchomienie w każdym państwie ten dzięki temu raportowi procesu ustalenia prawdy.

322. Odnośnie do wiedzy polskich władz, Senator Marty powiedział między innymi:

Należy powiedzieć, że osoby z Polski ponoszące odpowiedzialność, które miały świadomość istnienia tajnych ośrodków przetrzymywania, nie znały szczegółów tego, co działo się wewnątrz nich. Wszystko, co działo się wewnątrz było wyłączną odpowiedzialnością CIA. Żadna inna osoba nie była wpuszczana do środka. Polska była odpowiedzialna za zapewnienie bezpieczeństwa terenu i współpracowała, jak widzieliśmy wcześniej, w ukrywaniu lotów amerykańskich samolotów, samolotów CIA, co czyniła na podstawie wzajemnych ustaleń. Ludzie, którzy ujawnili tożsamość tych czterech osób, nie znali tożsamości osób przetrzymywanych w Polsce. Są to różne źródła, nie te same.

Dodał również:

Było ogólną zasadą, nie tylko w Szymanach, że wszystko związane z traktowaniem osób zatrzymanych stanowiło wyłączną odpowiedzialność CIA i że w obiektach, w których przetrzymywano te osoby nie było żadnego lokalnego personelu. To była ogólna zasada w każdym przypadku stosowana. Zostało to również ustalone, gdy w październiku 2001 roku, w ramach NATO, wskazano bardzo wyraźnie, że wyłącznie CIA będzie kierować operacjami oraz że państwa członkowskie miały udzielać jej pomocy, jeśli potrzeby CIA tego wymagały. Dlatego też państwa, w których miały się znajdować te ośrodki nie znały tożsamości osób tam przetrzymywanych i nie wiedziały, jak wiele osób tam przybywało. Jednakże wiedziały, że obiekty były ośrodkami tajnego przetrzymywania i wiedziały o istnieniu samolotów, które przywoziły i wywoziły ludzi. Zostało to potwierdzone przez kilka naszych źródeł.

323. Odnośnie do źródeł informacji i dowodów, Senator Marty powiedział, *inter alia*, że:

Obraz wyłaniający się z raportu z 2007 roku jest nadal w znacznym stopniu ograniczony. Został on uzupełniony przez inne równoległe źródła dowodowe: (1) Zeznania samych osób zatrzymanych, do których oczywiście nie mieliśmy dostępu, ale które obecnie są znane i myślę, że będą przedstawione przez ich pełnomocników. Inne istotne elementy przedstawione w raporcie inspektoratu CIA i wszystkie te

elementy zestawione ze sobą prowadzą do wniosku, że (1) w Polsce istniała „czarna dziura” oraz (2) że obie wspomniane osoby były przetrzymywane w Polsce.

Dodał:

Zatem mogę potwierdzić, że uzyskaliśmy informacje od wysokiej rangi osób w polskiej administracji, służbach wywiadowczych i innych zgodnych źródeł, które pozwoliły nam poczynić takie twierdzenia. Powtarzam, że tam gdzie mieliśmy tylko jedno źródło, bądź kilka naszych źródeł było ze sobą sprzecznych nie przedstawialiśmy tych informacji w raporcie lub wspominaliśmy o nich z wielką ostrożnością, z uwzględnieniem wszelkich niezbędnych zastrzeżeń.

D. Pan J.G.S.

324. Pan J.G.S. jest prawnikiem i śledczym. Pracował przy wielu śledztwach na podstawie mandatu Rady Europy, w tym jako doradca Sędziego Sprawozdawcy Zgromadzenia Parlamentarnego Senatora Marty’ego (2006-2007) i jako doradca byłego Komisarza ds. Praw Człowieka, Pana Thomasa Hammarberga (2010-2012). W latach 2008-2010 służył w międzynarodowym panelu eksperckim ONZ ds. ochrony praw człowieka podczas zwalczania terroryzmu. Obecnie jest zaangażowany w oficjalne śledztwa ds. przestępstw wojennych i spraw zorganizowanej przestępczości.

325. W swoim zeznaniu przed Trybunałem stwierdził, między innymi, co następuje.

326. W odpowiedzi na pytania, czy na podstawie znanych mu dowodów, Polska wiedziała lub powinna była wiedzieć o programie transportów dającym władzom wiedzę na temat celów, dla których lotnisko w Szymanach i baza w Starych Kiejkutach były wykorzystywane przez CIA:

Zdecydowanie tak, Polska powinna dokładnie znać cel tajnych lotów do i ze swojego terytorium. Były one prowadzone według powtarzalnego wzorca, z udziałem wielu polskich funkcjonariuszy na każdym szczeblu od autoryzacji do realizacji. Potrzeby oraz wymagania amerykańskich odpowiedników były tak specyficzne, w istocie tak znamienne, dla opisanych operacji przetrzymywania, że twierdzę, że te operacje nie mogły mieć żadnych innych celów niż przetrzymywanie osób w ramach operacji antyterrorystycznych.

327. W odpowiedzi na pytanie, czy można ustalić, że Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah przebywali w danym okresie w Polsce, powiedział:

Ponownie, zdecydowanie tak. Opisany przez mnie samolot lądujący w dniu 5 grudnia 2002 r. o godzinie 14:56 czasu uniwersalnego na lotnisku w Szymanach był z mojej strony przedmiotem intensywnego, długotrwałego śledztwa prowadzonego pod nadzorem senatora Marty’ego oraz kolejnych sędziów sprawozdawców i współpracowników. Badałem ten lot w jego najdrobniejszych szczegółach, od jego planowania i autoryzacji do jego realizacji przez wiele różnych spółek-przykrywek. Rozmawiałem z osobami zaangażowanymi w rzeczywistą realizację lotu, można by powiedzieć naoczniymi świadkami. Potwierdziłem jego realizację w dokumentach i uważam, że nie ma na to żadnego alternatywnego wyjaśnienia niż to przedstawione w mojej dzisiejszej prezentacji. Odnośnie do czasu trwania ich przetrzymywania istnieją

ponadto wiarygodne zeznania źródłowe osób zajmujących się tymi osobami, również potwierdzające dane zawarte w dokumentach oraz dane lotów dotyczące samolotów, które w momencie zakończenia przetrzymywania zabrały każdego z nich z terytorium Polski. Jestem więc osobiście uszczęśliwiony, że opisane fakty okazały się prawdziwe i uważam, że spełniają one wymogi sądowych środków dowodowych.

328. Odnośnie do wyjaśnienia, dlaczego pismo Straży Granicznej z dnia 23 lipca 2010 r. (patrz paragraf 292 powyżej) dotyczące lotu N379P w dniu 6 czerwca 2002 r. (podczas którego skarżący został przetransportowany z Polski) stwierdza, że po przybyciu był jeden pasażer i dwaj członkowie załogi, a przy wylocie dwóch członków załogi i żadnego pasażera, biegły powiedział:

Należy jasno stwierdzić, że w odniesieniu do przedmiotowego dokumentu, tj. pisma z dnia 23 lipca 2010 r. zawierającego zestawienie lądowań w Szymanach, liczba osób wymienionych przez polską Straż Graniczną jako pasażerowie nie obejmuje ani nie miała na celu obejmować osób zatrzymanych, które zostały przywiezione do lub z terytorium Polski wbrew ich woli w ramach tajnych transportów HVD. Niewątpliwie rejestracja przybywających, jak również odlatujących pasażerów dotyczy imigrantów i posiadaczy paszportów zagranicznych. W takim przypadku obywatele Stanów Zjednoczonych muszą być oficjalnie rejestrowani jako przybywający na terytorium Polski lub je opuszczający. W przypadku, gdyby te osoby kiedykolwiek spotkały się z polskimi urzędnikami i na przykład zostały poproszone o przedstawienie dokumentów osobistych, musiałyby wykazać, że przebywają w kraju legalnie i zgodnie z prawem, podczas gdy osoby zatrzymane i przetransportowane do Polski w ramach transportu HVD nigdy nie były traktowane w ten sposób. Faktycznie, podczas transportu samolotem, jak przedstawia to raport Marty'ego, osoby zatrzymane były najczęściej przywiązane do podłogi, przywiązane do szpitalnych noszy lub w inny sposób krępowane i nigdy nie były wymieniane na złożonej następnie w którejkolwiek oficjalnej instytucji liście wśród osób przebywających na pokładzie. Mogę to opisać w ten sposób, że właściwie z perspektywy CIA osoby zatrzymane były traktowane i transportowane jako forma ludzkiego ładunku i dlatego też nie figurują oni w żadnych polskich ewidencjach.

329. Odnośnie do rzekomego istnienia dwustronnej umowy pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Polską, stwierdził:

Pragnę poprzedzić moją odpowiedź wstępem, że z pewnością większość spraw operacyjnych leżało w gestii CIA i jej tajnych agentów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Śledztwo Marty'ego ani moje śledztwo w żadnym punkcie ani ustaleniu nie dowodzi ani nie zarzuca, że Polska przystąpiła do przetrzymywania, przesłuchiwań i niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych na swoim terytorium ani też, że je organizowała. Była to, jak już wspominałem, część przyjętej przez CIA konsekwentnej polityki realizowanej nie tylko w stosunku do Polski, ale również w podobnych formach w wielu innych krajach na świecie. Jednakże CIA nigdy nie realizowała operacji z osobami zatrzymanymi w jakimkolwiek kraju partnerskim bez uprzedniego poinformowania swoich narodowych odpowiedników i współpracy z nimi. ...

Negocjacje dotyczące przejęcia ośrodka zamkniętego rozpoczęły się na długo przed pierwszym transportem osób zatrzymanych do Polski. Stwierdziliśmy w Raporcie Marty'ego z 2007 roku, że te negocjacje mogły rozpocząć się już rok przed pierwszym transportem. Z pewnością, mimo że nie widzieliśmy przedmiotowych dokumentów niejawnych, byliśmy przekonani w kwestii istnienia umów

autoryzujących, które na czas realizacji operacji z osobami zatrzymanymi przyznawały CIA nadzwyczajną ochronę i uprawnienia.

330. Odnosnie do udziału polskich władz, powiedział:

Mogę poświadczyć, że polscy obywatele byli świadkami realizacji niektórych elementów tych operacji, na przykład rozładunku z samolotu związanych i skrepowanych osób zatrzymanych. Mogę również poświadczyć, że w niewielu przypadkach nasze kontakty wywodzące się z sektora wywiadu wojskowego dowiadywały się o przygotowywaniu lub gotowości do realizacji poszczególnych operacji, zwłaszcza operacji z dnia 22 września 2003 r., kiedy to ośrodek został zamknięty i bardzo duży samolot wylądował na lotnisku w Szymanach w celu zabrania pozostałych zatrzymanych. W skrócie, było kilka aspektów dotyczących tych operacji niespotykanych na co dzień w tej części Polski i działaniu takiego lotniska jak Szymany, zwłaszcza z perspektywy bezpieczeństwa. Były to osoby zatrzymane o najwyższej wartości przetrzymywane przez USA w ramach światowej wojny z terroryzmem, a w kilku przypadkach Stany Zjednoczone konsultowały się ze swoimi polskimi odpowiednikami w sprawie niektórych konkretnych szczegółów operacyjnych. Nie tylko stanowi to podstawę do twierdzenia, że polscy funkcjonariusze „powinni wiedzieć”, lecz jest to fakt, że polscy funkcjonariusze „wiedzieli”.

331. W odpowiedzi na pytanie dotyczące zakresu wiedzy władz polskich o operacjach CIA w Polsce powiedział:

Do tej kwestii mogę się odnieść jedynie w ograniczonym zakresie. Chciałbym najpierw podkreślić, że wiem, iż polscy funkcjonariusze nie przebywali w pomieszczeniach podczas prowadzenia poszczególnych przesłuchań osób przetrzymywanych przez CIA. Aby ująć to precyzyjnie, żaden obywatel Polski nie był obecny podczas podtapiania wodą Chalida Szajcha Muhammada w Polsce. Żaden obywatel Polski nie był obecny podczas opisanych incydentów nadużyć stosowanych wobec Pan Al Nashiriego. Powinno to stanowić czynnik ograniczający zakres wiedzy. Nie uważam, a dowody również nie wskazują na to, że polscy funkcjonariusze mogli obserwować te przesłuchania lub w ogóle dowiedzieć się o ich rezultatach. To należało wyłącznie do CIA i było ściśle utrzymywane w tajemnicy zgodnie z zasadą ograniczonego dostępu.

Jednakże mając na względzie zakres operacji, uważam, iż zarówno polscy funkcjonariusze, jak również państwo polskie, wiedzieli o szczegółach operacji co do czasu ich przeprowadzania, wiedzieli, kiedy pierwsze osoby zatrzymane zostały przywiezione w bardzo krótkich odstępach czasu i wiedzieli, kiedy operacje były w bardzo krótkich okresach czasu kończone. Mieli pełną świadomość, że te przesłuchania dostarczały informacji na potrzeby amerykańskiej wojny z terroryzmem i na podstawie ilości lotów przychodzących i wychodzących w praktycznie każdym momencie tego okresu od grudnia 2002 roku do września 2003 roku byłoby w stanie ocenić liczbę osób przetrzymywanych. Co więcej taka była wiedza opinii publicznej o praktykach Stanów Zjednoczonych stosowanych w danym czasie w ramach światowej wojny z terroryzmem. Polski rząd mógł być świadomy – a tak naprawdę mam podstawy, na których mogę stwierdzić, że był świadomy – faktu, iż czynności przetrzymywania i przesłuchania wiązały się z praktykami naruszającymi nasze europejskie rozumienie form traktowania naruszającymi artykuł 3 Konwencji, tzn. tortury, okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie. Na przykład, szeroki rozgłos wokół Zatoki Guantánamo, warunków osadzenia w tej bazie i innych podobnych, a ponadto faktu, iż wszystkie wymienione osoby, których schwytanie zostało ogłoszone, następnie zniknęły i ani Czerwony Krzyż ani żadna inna instytucja nie

były w stanie poręczyć za warunki ich osadzenia lub nawet faktu, że pozostają przy życiu. Z tego, że Polska wiedziała, że przyjmowała od CIA osoby zatrzymane i z tego, że CIA uznała, że kilka z tych osób zatrzymanych zostało schwytanych, ale nie było o nich żadnych dalszych wieści, wynika, że Polska wiedziała, że były one przetrzymywane w tajemnicy i tym samym były poddawane różnym formom traktowania z naruszeniem zobowiązań Polski wynikających z EKPC.

Powiedział również:

Jak już odpowiedziałem na wcześniejsze pytanie, nie znam żadnego przykładu kraju, którego terytorium było wykorzystywane podczas programu transportów, przetrzymywania i przesłuchań, który aktywnie nie uczestniczyłby i nie wspierał tych operacji. Zawarto umowy dwustronne pomiędzy CIA a każdym z jej krajowych odpowiedników i współpracowników. W przypadku Polski prowadzono długotrwałe negocjacje w celu autoryzacji poziomu ochrony i zezwoleń przysługujących CIA na terytorium Polski. Nie mogę spekulować co do tego, czy CIA byłaby w stanie tego dokonać bez Polski, ale w wyniku ustaleń mojego śledztwa wiem, że nie dokonała tego bez Polski. Faktycznie Polska, jak zostało to wcześniej opisane, była na bieżąco, aktywnie zaangażowana i wiedziała o operacjach.

E. Senator Pinior

332. Senator Józef Pinior był członkiem Parlamentu Europejskiego od 2004 do 2009 roku oraz Wiceprzewodniczącym Podkomisji ds. Praw Człowieka. Był członkiem TDIP w latach 2006-2008 (patrz również paragraf 267 powyżej). Obecnie, jest członkiem polskiego Senatu (izby wyższej polskiego Parlamentu).

Senator Pinior zeznał przed Trybunałem jako świadek i odpowiadał na pytania zadawane mu przez Trybunał oraz strony postępowania.

333. W odpowiedzi na pytanie, w jakim kontekście podjął decyzję o złożeniu zeznania pod przysięgą w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* (patrz paragraf 303 powyżej), powiedział:

Jest to związane z moją, powiedzmy, działalnością polityczną. Trzydzieści lat temu byłem jednym z organizatorów ruchu polskich wolnych związków zawodowych „Solidarność”. Przede wszystkim, w okresie stanu wojennego w Polsce, byłem liderem ukrytej struktury Solidarności w moim regionie, na Dolnym Śląsku, więc była to swego rodzaju podstawa dla mojej działalności politycznej, problematyka praw człowieka. Sam byłem w więzieniu i jestem bardzo wyczulony na wszelkie naruszenia praw człowieka lub wolności obywatelskich i, oczywiście, bardzo wyczulony na problem państwa prawa. Zatem gdy dowiedziałem się w Parlamencie Europejskim, że prawdą może być, iż w Polsce, na polskim terytorium, istniały tzw. czarne dziury CIA, naturalnie próbowałem zbadać te kwestie. Po moim badaniu wyrobiłem sobie jasny pogląd, że takie miejsce istniało na terytorium Polski i z tego powodu nadal zajmuję się tym problemem w Senacie, jako członek Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji i bardzo dokładnie próbowałem rozwiązać ten problem praworządności i to był powód, dla którego zdecydowałem się złożyć do protokołu zeznania pod przysięgą o faktach, które znam na temat tej kwestii.

334. Odnośnie do jego wiedzy o dokumencie opisanym w jego zeznaniach pod przysięgą, jako „sporządzony pod auspicjami rządu Leszka

Millera w celu uregulowania kwestii istnienia więzienia CIA w Polsce” stwierdził, między innymi:

Według mojej wiedzy w rękach polskich instytucji w tym śledztwie, które jest obecnie prowadzone w Polsce od 2008 roku, polskie władze, instytucje państwowe, posiadają w aktach tego śledztwa projekt dokumentu, który został sporządzony, gdy te obiekty były organizowane w Polsce w 2003 roku oraz w celu uregulowania kwestii istnienia więzienia CIA w Polsce. Według mojej wiedzy w danym dokumencie istnieją precyzyjne przepisy dotyczące podstawy dla tajnego więzienia CIA w Starych Kiejkutach i, według mojej wiedzy, wśród innych szczegółów dokument określał protokół postępowania w razie śmierci więźnia. Uważam, że ważna jest tutaj informacja, że według mojej wiedzy, w tym projekcie stosowano termin „osoby zatrzymane”. ... Został on sporządzony w 2003 roku pod auspicjami ówczesnego polskiego rządu. ...Dokument ten nie jest podpisany przez stronę amerykańską. Nie został on podpisany przez stronę amerykańską, był to projekt przygotowany przez polski wywiad dla Amerykanów. Oczywiście to, co teraz powiem to jedynie spekulacje. Uważam, że polska strona próbowała prawnie rozwiązać tę sprawę i, moim zdaniem, było to dość nieprofesjonalne ze strony rządu oraz polskiego wywiadu, aby zrobić to w ten sposób i, oczywiście, strona amerykańska nie podpisała tej umowy.

335. W odpowiedzi na pytanie odnośnie do notatek polskich funkcjonariuszy dotyczących różnych aspektów rzekomego istnienia więzienia CIA w Starych Kiejkutach, o czym wspomniał w zeznaniu złożonym pod przysięgą, stwierdził on, między innymi, że:

Według mojej wiedzy wiele dokumentów, notatek znajduje się w aktach śledztwa, z których wyłania się dosyć jasny obraz tych obiektów w Polsce. Na przykład, według mojej wiedzy, w aktach śledztwa znajduje się coś w rodzaju pokwitowania za kłatkę. Jest to pokwitowanie za kłatkę wystawione dla ośrodka wywiadu w Starych Kiejkutach. I jest to pokwitowanie wystawione przez polskie przedsiębiorstwo z Pruszkowa – Pruszków to miasto w Polsce – za metalową kłatkę i istnieje nawet specyfikacja załączona do zamówienia określająca nawet grubość prętów w tej klatce. Miała być dostatecznie duża, aby mógł w niej zmieścić się dorosły człowiek i zapewniać możliwość wstawienia przenośnej toalety chemicznej. Jest też specyfikacja tego zamówienia wystawiona przez polskie przedsiębiorstwo z Pruszkowa.

W śledztwie jest wiele notatek, które zostały wniesione przez funkcjonariuszy polskiego wywiadu. Jak rozumiem, mieli świadomość, że w tej sytuacji jest coś nie tak i po prostu – to moja interpretacja – chcieli chronić samych siebie w przypadku naruszenia prawa w związku z tą sytuacją. Dlatego też wniesli [polscy funkcjonariusze] wiele uwag na temat każdego zdarzenia tylko po to, aby mieć pewność, że ich zachowanie to po prostu wypełnianie rozkazów tych władz. Mamy tutaj również fakty mówiące o tym, że strona polska prowadziła praktyczne wsparcie logistyczne i obsługę więzienia, a zwłaszcza dysponujemy dokumentem, notatką, że do „dziury” była dostarczana żywność.

336. W odpowiedzi na pytanie, czy polskie władze wiedziały o celach, dla których korzystano z lotniska w Szymanach i bazy w Starych Kiejkutach w związku z lądowaniami samolotów CIA, powiedział, między innymi:

Od listopada 2005 roku badałem te kwestie i mogę w pierwszej kolejności stwierdzić, że polskie władze w danym czasie także miały wyraźną świadomość, że

dochodzi do łamania podstawowych przepisów prawa polskiego, polskiego prawa konstytucyjnego i międzynarodowego, *habeas corpus*, ponieważ zgodziły się na działanie obiektu amerykańskiego wywiadu, obiektu CIA, w celu przetrzymywania na terytorium Polski osób bez żadnego statusu prawnego. ... Zatem, moim zdaniem, dla rządu oraz polskich służb wywiadowczych było jasne, że poprzez udzielenie zgody na przetrzymywanie na terytorium Polski tych osób bez żadnej podstawy prawnej stały się współodpowiedzialne za fundamentalne łamanie polskiej konstytucji i prawa międzynarodowego. ...

Po drugie, nie wiem, czy wiedziały, co Amerykanie robią z tymi osobami w tym obiekcie. Trudno jest mi powiedzieć. Myślę, że przez pewien czas musiały rozumieć, że jest to więzienie, po prostu więzienie lub miejsce, gdzie wobec tych osób stosowane są surowe środki lub tortury. Ten paragraf w projekcie dokumentu o tym, co należy zrobić, gdy ktoś może umrzeć w tym miejscu, moim zdaniem daje jasny obraz, że wiedziały one, czym ten obiekt naprawdę jest. Jest to jednak tylko moja, jakby to powiedzieć, interpretacja sytuacji. Wróćmy jednak do mojej pierwszej opinii: od początku miały jasny obraz tego, że dochodzi do łamania podstawowego prawa do przetrzymywania tych osób na terytorium Polski bez żadnej podstawy prawnej, jawne naruszenie polskiego prawa konstytucyjnego i prawa międzynarodowego.

337. Odnosnie do jego źródeł informacyjnych, powiedział również:

Mogę jedynie powiedzieć, że jako polityk, który starał się bardzo angażować w problematykę praw człowieka i swobód obywatelskich w Polsce, miałem dużo kontaktów z osobami, które miały z tą sprawą związek. Kim są ci ludzie? Są częścią lokalnej społeczności w Starych Kiejkutach. Co do zasady są to funkcjonariusze polskiego wywiadu albo ludzie z polskich instytucji państwowych, którzy po prostu czuli się upokorzeni zachowaniem Amerykanów, jest to rodzaj rozsądku funkcjonariusza, prawa honoru, że są oni przerażeni tym, że polski wywiad został wykorzystany przez Amerykanów do swego rodzaju brudnej wojny, dlatego ci ludzie skontaktowali się ze mną i rozmawiali ze mną w tej sprawie, oczywiście, z zastrzeżeniem zachowania anonimowości.

338. Dodał również:

W dniu 21 grudnia 2005 r., 7 tygodni po publikacji „Washington Post” na temat tajnych więzień CIA w Europie Wschodniej, odbyło się zamknięte posiedzenie Komisji do spraw Służb Specjalnych polskiego Parlamentu, posiedzenie numer 6, którego tematem były bieżące informacje przekazane przez Ministra koordynującego działania tych tajnych służb. W posiedzeniu w grudniu 2005 roku uczestniczył Minister Zbigniew Wassermann, szef Służb Specjalnych, Zbigniew Ziobro, Minister Sprawiedliwości i Prokurator Generalny... oraz inni funkcjonariusze państwowi i dwóch parlamentarzystów. W tym posiedzeniu wzięło udział dwóch parlamentarzystów tylko dlatego, że tylko dwóch posiadało poświadczenie bezpieczeństwa uprawniające ich do udziału w takim posiedzeniu na temat służb specjalnych, a z dokumentów [ujawnionych – przyp. tłum.] podczas tego posiedzenia wynikało, że CIA prowadziła w Starych Kiejkutach od 2002 roku tajną bazę oraz że mieściło się tam więzienie. W tym dokumencie są nawet informacje, że oprócz tego dokumenty potwierdziły, że około 20 funkcjonariuszy polskiego wywiadu zostało zatrudnionych przez Amerykanów do pracy przy tym obiekcie.

PRAWO**I. ZARZUT PRZEDWSTĘPNY RZĄDU W SPRAWIE
NIEWYCZERPANIA KRAJOWYCH ŚRODKÓW
ODWOŁAWCZYCH****A. Argumenty stron***1. Rząd*

339. Rząd oświadczył, że skarga była przedwczesna, ponieważ śledztwo dotyczące zarzutów skarżącego w sprawie niewłaściwego traktowania i tajnego przetrzymywania w Polsce było nadal w toku.

Roszczenia wniesione przez niego do władz krajowych i Trybunału były w świetle Konwencji identyczne. W tym względzie Rząd podkreślił, iż, w świetle ugruntowanego orzecznictwa Trybunału, zadaniem Trybunału nie jest zastępowanie władz krajowych, ponieważ te są w lepszej pozycji, aby zbadać okoliczności sprawy oraz zapobiec domniemanym naruszeniom.

340. Postępowanie przed Trybunałem, jak dodał, nie powinno mieć na celu ustalenia okoliczności faktycznych, do których odnoszą się skarżący. Korygowanie ustaleń faktycznych przez Trybunał, w opinii Rządu, stoi w sprzeczności z określoną przez sam Trybunał zasadą subsydiarności. W przedmiotowej sprawie nie było żadnych podstaw do zastępowania władz państwowych przez Trybunał, ponieważ stan faktyczny sprawy był aktualnie ustalany przez polskich prokuratorów.

Władze podjęły wszelkie niezbędne kroki w celu zapewnienia ochrony prawnej interesów skarżącego, któremu przyznały status pokrzywdzonego i który korzystał w tym postępowaniu z przysługujących mu praw.

W związku z tym, Rząd stwierdził, że śledztwo stanowiło „skuteczny środek odwoławczy” w rozumieniu artykułu 35 § 1, a skarga na podstawie artykułu 35 § 4 Konwencji powinna zostać odrzucona ze względu na niewyczerpanie krajowych środków odwoławczych.

2. Skarżący

341. Skarżący nie zgodził się z tym i podniósł, że trwające śledztwo w sprawie więzień CIA w Polsce było nadmiernie przedłużane, było przedmiotem bezprawnych nacisków politycznych oraz było nieskuteczne. Trwało ponad pięć lat bez ujawnienia żadnych informacji odnośnie do jego dokładnego zakresu, postępu lub jakiegokolwiek wskazania, kiedy ma się zakończyć. Rząd nie przedłożył żadnych wyjaśnień, dlaczego wielokrotnie przedłużał śledztwo i dlaczego trwało ono nadal bez wskazania prawdopodobnego terminu jego zakończenia prawie dekadę po tym, kiedy skarżący był potajemnie przetrzymywany i torturowany w Polsce. W związku z tym Konwencja nie wymagała od skarżących wyczerpania krajowych środków odwoławczych, gdyż były one oczywiście nieskuteczne.

342. Skarżący ponadto podkreślał że, pomimo trudnych warunków, w których obecnie jest przetrzymywany dołożył wszelkich starań, aby zaangażować władze w zapewnienie skutecznego śledztwa w jego sprawie w Polsce oraz że wyczerpał wszelkie dostępne i skuteczne krajowe środki odwoławcze.

W dniu 21 września 2010 r. złożył wniosek do polskiego prokuratora o interwencję w trwającym śledztwie dotyczącym „czarnych dziur” CIA w Polsce. W dniu 25 lutego 2011 r. złożył skargę do właściwego sądu, zarzucając przewlekłość postępowania. Skarga ta została w dniu 20 kwietnia 2011 roku odrzucona postanowieniem, które było ostateczne i nie przysługiwało na nie środki odwoławcze.

W świetle powyższego skarżący zwrócił się do Trybunału o oddalenie zarzutu przedwstępnego Rządu.

B. Ocena Trybunału

343. Trybunał zauważa, że zastrzeżenie podnoszone przez Rząd odnosi się do kwestii skuteczności śledztwa w sprawie zarzucanych przez skarżącego torturowań i tajnego przetrzymywania skarżącego na terytorium Polski i, co za tym idzie, jest ściśle powiązane z jego skargą dotyczącą proceduralnego aspektu art. 3 Konwencji (patrz paragraf 3 powyżej i paragraf 460 poniżej). W świetle powyższego Trybunał uznaje, że zastrzeżenie to należy rozpatrzyć łącznie z istotą skargi na późniejszym

etapie (patrz, *mutatis mutandis*, *Estamirow i Inni przeciwko Rosji*, nr 60272/00, §§ 72 i 80, 12 października 2006 r.; oraz *Kadirowa i Inni przeciwko Rosji*, nr 5432/07, §§ 75-76, 27 marca 2012 r.).

II. PRZESTRZEGANIE PRZEZ POLSKĘ ARTYKUŁU 38 KONWENCJI

344. Jakkolwiek struktura wyroków Trybunału, co do zasady odpowiada kolejności artykułów Konwencji, to zwyczajem Trybunału było także badanie na wstępie wypełnienia przez rząd obowiązków proceduralnych wynikających z art. 38 Konwencji, w szczególności, gdy z odmową przedłożenia przez Rząd żądanych dowodów wiązała się możliwość wyciągnięcia negatywnych skutków (patrz, między innymi, *Janowiec i Inni przeciwko Rosji* [WI], nr 55508/07 i 29520/09, § 209, ETPC 2013-...; *Szakhgirijewa i Inni przeciwko Rosji*, nr 27251/03, §§ 134-140, 8 stycznia 2009 r.; *Utsakewa i Inni przeciwko Rosji*, nr 29133/03, §§ 149-153, 29 maja 2008 r.; *Zubayrajew przeciwko Rosji*, nr 67797/01, §§ 74-77, 10 stycznia 2008 r.; i *Tangijewa przeciwko Rosji*, nr 57935/00, §§ 73-77, 29 listopada 2007 r.; patrz również paragraf 390 poniżej).

345. Komunikując Rządowi niniejszą sprawę już po podjęciu decyzji o rozpatrzeniu skargi Pana Al Nashiriego łącznie ze sprawą *Husayn (Abu Zubaydah)*, Trybunał w związku z łącznym rozpatrywaniem obu spraw przy wielu okazjach zwracał się do Rządu o przedłożenie dowodów z dokumentów (patrz paragrafy 17-40 powyżej).

W obliczu niespełnienia przez Rząd wniosków Trybunału o przedłożenie dowodów Trybunał poprosił strony o komentarz, w szczególności w świetle sprawy *Janowiec i Inni* oraz powiązanego orzecznictwa, dotyczący spełnienia przez Rząd jego obowiązku „udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień” celem rozpatrzenia sprawy jak stanowi artykuł 38 Konwencji. Zgodnie z tym artykułem:

Trybunał rozpatruje sprawę z udziałem przedstawicieli stron i, jeśli zachodzi potrzeba, podejmuje dochodzenie, a zainteresowane Wysokie Układające się Strony udzielą dla jego skutecznego przeprowadzenia wszelkich niezbędnych ułatwień.

A. Stanowiska stron

1. Rząd

346. Nieprzedstawienie żądanych przez Trybunał dowodów i informacji Rząd uzasadnił faktem, iż śledztwo dotyczące zarzutów skarżącego w sprawie niewłaściwego traktowania i tajnego przetrzymywania przez CIA w Polsce było nadal w toku. Z tego powodu, jak wyjaśniał, nie mógł w pełni odnieść się do pytań zadanych przez Trybunał przy zakomunikowaniu skargi oraz przedłożyć żądanych dokumentów. W jego opinii interesy wymiaru sprawiedliwości wymagały ścisłego przestrzegania przez Rząd

tajemnicy śledztwa i z tego powodu nie mógł on przedłożyć Trybunałowi wszystkich żądanych informacji i dokumentów. W istocie, odpowiadając na pytania Trybunału, mógł być postrzegany jako naruszający kompetencje prokuratury i władz sądowych, które są od Rządu niezależne.

W tym względzie powołał się *a contrario* na sprawę *Nolan i K. przeciwko Rosji* (przytoczoną w paragrafie 360 poniżej).

347. Jednocześnie Rząd podkreślał, że miał pełną świadomość istnienia swojego obowiązku w ramach artykułu 38 Konwencji do współdziałania z Trybunałem w ramach prawa międzynarodowego. Obowiązek ten, jak potwierdził, był również zawarty w artykule 9 Konstytucji RP, która wprowadziła zasadę poszanowania prawa międzynarodowego, co oznacza, że Polska ma obowiązek w dobrej wierze wykonywać zobowiązania nałożone na Państwo, jako podmiot prawa międzynarodowego.

348. W kolejnych stanowiskach pisemnych (patrz również paragrafy 20-21, 26-27, 30, 33, 35 i 40 powyżej) oraz podczas publicznej rozprawy, Rząd stwierdził, że miał pełną świadomość faktu, iż Trybunał jest gospodarzem postępowania oraz że to do Trybunału należy powzięcie odpowiednich kroków w celu zapewnienia poufności przedłożonych dokumentów.

Argumentował jednak, że, w odróżnieniu do innych międzynarodowych trybunałów, na przykład Międzynarodowego Trybunału Karnego lub Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Regulamin Trybunału w ogóle nie wskazywał na sposób, w jaki miałyby być chronione złożone przez strony, zwłaszcza państwa, wrażliwe dokumenty. Brakowało też jakichkolwiek zasad regulujących sposób, w jaki niejawnie dokumenty miałyby być drugiej stronie przedstawiane, udostępniane, przekazywane lub przechowywane w Kancelarii Trybunału. Żaden przepis nie przewidywał nakładania sankcji na stronę ujawniającą opinii publicznej treść niejawnych materiałów.

Według stanowiska Rządu możliwość ograniczenia publicznego dostępu do dokumentów w ramach Reguły 33 Regulaminu Trybunału była niewystarczająca a przepis ten nie był w stanie w odpowiedni sposób zapewnić ich poufności. Decyzja Przewodniczącego Trybunału ograniczająca dostęp do dokumentów nie miała charakteru stałego i mogła, bez żadnych konsultacji ze stronami, zostać następnie zmieniona. Tak czy inaczej Regulamin Trybunału był jedynie aktem o charakterze wewnętrznym.

349. Podczas publicznej rozprawy Rząd wyraził swoje rozczarowanie faktem, iż Trybunał odmówił zapoznania się – w sposób zaproponowany przez Rząd – z materiałem znajdującym się w aktach sprawy w Polsce i dokumentami, które mogły zostać udostępnione sędziom, w szczególności z wyciągiem z jawnej części akt.

Rząd poinformował, że ten ostatni dokument został przygotowany specjalnie dla Trybunału i zawierał bardziej szczegółowe informacje na temat toczącego się postępowania. Co za tym idzie, zawierał pewne

informacje niejawne, które wymagały, zgodnie z polskim prawem, wskazania osób, które miałyby się z nimi zapoznać. W ramach przepisów krajowych musiał być również właściwie zabezpieczony, nawet podczas postępowania prowadzonego przez Trybunał *za zamkniętymi drzwiami*. Jednak Trybunał nie zdecydował się skorzystać z propozycji Rządu. Nie zaakceptował również wcześniejszych, ponawianych propozycji Rządu dotyczących udzielenia pomocy w złożeniu do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wniosku o dostęp do akt śledztwa.

350. W opinii Rządu nie stało na przeszkodzie, aby Trybunał dopuścił dowody w sposób zaproponowany przez Rząd. Przedmiotowy dokument był niezbędny, aby Trybunał uzyskał dokładną wiedzę dotyczącą zakresu śledztwa i kroków podjętych do zgromadzenia dowodów. Jedynie to umożliwiłoby Trybunałowi ocenę skuteczności i wnikliwości śledztwa.

Jednakże, podczas rozprawy wyjaśniającej oraz rozprawy *za zamkniętymi drzwiami*, Trybunał odmówił zapoznania się z dokumentem i nawet nie dał Rządowi możliwości omówienia jego struktury. Prawdopodobnie kierował się opinią pełnomocników skarżących, którzy zakwestionowali procedurę zaproponowaną przez Rząd. W oświadczeniu Rządu ta postawa ze strony prawników skarżących mogła być rozpatrywana jedynie w kategoriach opisanych przez Rząd jako „z góry przyjęta strategia w celu uniemożliwienia Rządowi zaprezentowania stanu postępowania krajowego”.

Zamiast tego, jak dodał Rząd, Trybunał zażądał, aby dokument został złożony w ocenzurowanej formie. Rząd nie mógł tego uczynić, ponieważ byłoby to sprzeczne z jego zamierzonym celem – Rząd chciał przedstawić Trybunałowi wrażliwe informacje o trwających i planowanych działaniach w zakresie gromadzenia dowodów oraz kluczowych ustaleń faktycznych w śledztwie celem poparcia swojej argumentacji, że śledztwo było wnikliwe i skuteczne, a co za tym idzie, skarga była przedwczesna. Niemniej jednak, w celu ochrony tajemnicy śledztwa, Rząd nie mógł przekazać takich informacji w dokumentach, które byłyby bez ograniczeń publicznie rozpowszechniane.

351. Rząd uznał, że powyższe argumenty wykazały, że sytuacja w niniejszej sprawie nie może być porównywana z odmową współpracy z Trybunałem ze strony Rosji w sprawie *Janowiec i Inni* (przytoczona powyżej).

W szczególności w sprawie *Janowiec i Inni* odmowa dotyczyła decyzji podjętej przez prokuraturę o umorzeniu śledztwa badającego zdarzenia, które miały miejsce w 1940 roku. Gdy Trybunał zwrócił się do rosyjskiego Rządu o przedstawienie przedmiotowej decyzji, postępowanie zostało już zakończone. Ponadto, w odróżnieniu od Polski, rosyjski Rząd nie przedstawił Trybunałowi jakichkolwiek sugestii, w jak sposób Trybunał mógłby zapoznać się z przedmiotowym dokumentem.

352. Rząd stwierdził, że wywiązał się ze swojego obowiązku na podstawie artykułu 38 w zakresie udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień dla rozpatrzenia sprawy przez Trybunał.

2. Skarżący

353. Skarżący nie zgodził się i oświadczył, że polski Rząd, nie przedstawiając żądanych przez Trybunał materiałów, naruszył artykuł 38 Konwencji i utrudniał skarżącemu skuteczne skorzystanie z prawa do skargi indywidualnej w rozumieniu art. 34 Konwencji.

354. Po pierwsze, pomimo gwarancji Trybunału, że wszelkie wrażliwe informacje przekazane przez Państwo Trybunałowi pozostaną niejawnne, Rząd nie dostarczył jakichkolwiek znaczących informacji w odpowiedzi na pytania Trybunału zadane stronom przy komunikacji skargi. Ponadto Rząd nie przedstawił żadnych ze wskazanych w sprawie *Janowiec i Inni* „racjonalnych i solidnych podstaw”, aby uzasadnić traktowanie większości odpowiednich dokumentów w śledztwie jako niejawnnych. W istocie nie wskazał nawet, który konkretnie przepis ustawy o ochronie informacji niejawnnych stanowił podstawę prawną dla tajemnicy akt śledztwa lub która agencja wydała decyzję o utajnieniu dokumentów oraz dlaczego niektóre tomy dokumentów w aktach śledztwa pozostały utajnione w całości, a nie przedstawione Trybunałowi w ocenzonej postaci.

355. Jak wskazał skarżący, stanowiło to przeciwieństwo podejścia polskiego Rządu przyjętego w sprawie *Janowiec i Inni*, gdzie Rząd twierdził, że rosyjski Rząd nie przedstawił uzasadnienia decyzji o utajnieniu niektórych dokumentów. W każdym razie w sprawie *Janowiec i Inni* wyjaśniono, że samo odniesienie do systemowych braków w prawie krajowym, które uniemożliwiały przekazanie wrażliwych dokumentów organom międzynarodowym było niewystarczającym wyjaśnieniem uzasadniającym odmowę przekazania żądanych przez Trybunał informacji. W związku z tym powoływanie się na istniejące w prawie polskim ograniczenia w zakresie utajniania dokumentów nie może uzasadniać braku współpracy Rządu z Trybunałem.

356. Skarżący podkreślił również, że Rząd nie zastosował się w sposób terminowy do dwóch zarządzeń procesowych Trybunału, w których żądał przedstawienia wyciągu z akt śledztwa. W konsekwencji Rząd nie zastosował się do standardów określonych w sprawie *Janowiec i Inni*, a Trybunał miał prawo wyciągnąć z takiego postępowania negatywne wnioski.

357. Odnośnie do argumentu, iż w Regulaminie Trybunału brak odpowiednich przepisów regulujących postępowanie z wrażliwymi materiałami, co uniemożliwiło Rządowi przedstawienie wymaganych dowodów, skarżący stwierdził, że obawy Rządu były nieuzasadnione. Trybunał z powodzeniem rozpatrywał wiele spraw obejmujących bardzo wrażliwe kwestie bezpieczeństwa narodowego, a Regulamin Trybunału

wykazał, że są wystarczająco elastyczne i trwałe, aby mogły rozwiązać wątpliwości pojawiające się w toku postępowania przed Trybunałem. Praktyka Trybunału była jasna – tam, gdzie Rząd nie zdołał przedłożyć żądanej przez Trybunał dokumentacji, w związku z odmową współpracy z Trybunałem, można było wyciągnąć negatywne wnioski.

358. Ponadto Rząd miał aż nadto możliwości, aby przedstawić odpowiednie dokumenty Trybunałowi i wszystkim pełnomocnikom skarżącego. W istocie, przed rozprawami, Trybunał dwukrotnie wydał zarządzenia procesowe, w których zwrócił się do Rządu o przedstawienie we wskazanym terminie wyciągu z jawnej części akt śledztwa. Rząd nie zastosował się do tych zarządzeń, sugerując Trybunałowi, że jego stanowisko pozostaje niezmienione.

Pomimo tego Rząd nadal nie przedstawił odpowiednich dokumentów w sposób określony przez Trybunał. Zamiast tego, na końcowym etapie rozprawy w dniu 2 grudnia 2013 r., bez uprzedniego powiadomienia Trybunału oraz pełnomocników skarżących, Rząd ogłosił, że wyciąg może zostać udostępniony do wglądu sędziom i polskim pełnomocnikom skarżących, tym samym sugerując, że pełnomocnicy skarżących spoza Polski nie otrzymają do niego dostępu.

Niezależnie od wielokrotnego niezastosowania się przez Rząd do zarządzeń Trybunału, Trybunał dał Rządowi jeszcze jedną możliwość na przedstawienia wyciągu w terminie dwóch tygodni od końca rozprawy. Rząd nie przedstawił dokumentu, a z jego pisma z dnia 17 grudnia 2013 r. wynikało, że wyciąg ten nie zostanie przekazany. Takie postępowanie było niezgodne z treścią i sensem Regulaminu Trybunału oraz Konwencji.

359. Skarżący zwrócił się do Trybunału o uznanie, że polski Rząd nie spełnił swojego obowiązku w rozumieniu artykułu 38 Konwencji.

B. Ocena Trybunału

1. Zastosowanie zasad wynikających z orzecznictwa Trybunału

(a) Zasady ogólne

360. Dla skutecznego działania systemu skarg indywidualnych wprowadzonego w ramach artykułu 34 Konwencji kolosalne znaczenie ma wypełnianie przez Państwa obowiązku w ramach artykułu 38 do udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień w celu umożliwienia właściwego i skutecznego rozpatrzenia skarg, niezależnie czy chodzi o przeprowadzenie dochodzenia w zakresie ustalania faktów, czy wykonywanie ogólnych obowiązków związanych z rozpoznawaniem skarg.

Brak realizacji przez Rząd, bez przedstawienia odpowiedniego uzasadnienia, obowiązku przedłożenia pozostających w jego dyspozycji informacji, może skutkować nie tylko wyciągnięciem konkluzji o zasadności zarzutów skarżącego, ale również świadczy negatywnie o

poziomie przestrzegania przez pozwane państwo jego obowiązków wynikających z art. 38 Konwencji (patrz, między innymi, *Janowiec i Inni*, przytoczone powyżej, § 202, *Tahsin Acar przeciwko Turcji* [WI], 26307/95, §§ 253-254, ETPC 2004 III; *Timurtaş przeciwko Turcji*, nr 23531/94, §§ 66 i 70, ETPC 2000 VI; i *Szamajew i Inni przeciwko Gruzji i Rosji*, nr 36378/02, § 493, ETPC 2005-III).

361. W szczególności w sprawie, gdzie w skardze podniesiono kwestie dotyczące skuteczności śledztwa, akta śledztwa karnego są kluczowe przy ustalaniu stanu faktycznego, a ich brak może szkodzić prawidłowemu rozpoznaniu skargi przez Trybunał zarówno w kwestii dopuszczalności, jak i meritum sporu (patrz *Tanrikulu przeciwko Turcji* [WI], nr 23763/94, § 70, ETPC 1999 IV; i *Imakajewa przeciwko Rosji*, nr 7615/02, § 200, ETPC 2006-XIII (wyciągi)).

362. Obowiązek określony w artykule 38 jest następstwem obowiązku nieprzeszkadzania w efektywnym korzystaniu z prawa do skargi indywidualnej przewidzianym w art. 34 Konwencji. W istocie efektywne skorzystanie z tego prawa może być zniweczone poprzez niepodjęcie przez Wysoką Układającą się Stronę współpracy z Trybunałem w badaniu wszystkich okoliczności faktycznych sprawy, w szczególności poprzez nieprzedłożenie dowodów, które Trybunał uznaje za kluczowe. Przepisy te pozostają ze sobą w związku w celu zagwarantowania sprawnego postępowania sądowego, odnoszą się bardziej do problemów proceduralnych niż do zarzutów skarżących, wysuwanych w oparciu o prawnomaterialne uregulowania Konwencji lub Protokołów (patrz między innymi sprawa *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej, § 209 z dalszymi odniesieniami).

363. Trybunał wielokrotnie utrzymywał, będąc gospodarzem postępowania i zasad, na których się ono opiera, że posiada pełną dyskrecję nie tylko w ocenie dopuszczalności i przydatności, ale również w ocenie wartości dowodowej każdego materiału dowodowego (patrz również paragraf 388 poniżej). Tylko Trybunał może zdecydować, czy i w jakim stopniu udział określonego świadka miałby znaczenie dla dokonywanej oceny faktów oraz jaki rodzaj dowodów strony powinny przedłożyć celem właściwego zbadania sprawy. Strony są zobowiązane do spełnienia żądań dowodowych i instrukcji co do terminowego informowania o zaistniałych przeszkodach w ich spełnieniu, jak również przedstawienia uzasadnionych i przekonujących wyjaśnień w przypadku uchybienia tym obowiązkom.

W związku z tym okolicznością wystarczającą jest uznanie przez Trybunał dowodów zawartych w żądanym postanowieniu/zarządzeniu za niezbędne dla ustalenia faktów w niniejszej sprawie (patrz, między innymi, *Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii*, 18 stycznia 1978 r., § 210, Seria A nr 25; *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej § 208 z dalszymi odniesieniami; *Dawidow i Inni przeciwko Ukrainie*, nr 17674/02 i 39081/02, § 174, 1 lipca 2010 r.; *Niewmierzicki przeciwko Ukrainie*, nr 54825/00, § 77, ETPC 2005-

II (wyciągi) oraz *Dedowski i Inni przeciwko Rosji*, nr 7178/03, § 107, ETPC 2008 (wyciągi)).

364. Obowiązek przedstawienia żądanych przez Trybunał dowodów jest wiążący dla pozwanego Rządu od momentu wydania takiego zarządzenia, czy to przy zakomunikowaniu skargi, czy to na dalszym etapie postępowania.

Podstawowym wymogiem jest to, by żądane dokumenty zostały złożone w całości, jeśli Trybunał tak zarządzi, a wszelkie braki należyście wyjaśnione. Ponadto każdy zażądany materiał powinien zostać przedłożony niezwłocznie, a w każdym wypadku, w terminie wyznaczonym przez Trybunał. Znaczne i nieuzasadnione opóźnienie może prowadzić do uznania przez Trybunał wyjaśnień pozwanego państwa za nieprzekonujące (patrz *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej, § 203 z dalszymi odniesieniami).

(b) Sprawy dotyczące kwestii bezpieczeństwa narodowego lub poufności

365. Ocena władz krajowych w jakiejkolwiek sprawie, która dotyczy kwestii bezpieczeństwa narodowego jest osądem, do którego podważenia Trybunał nie jest w pełni przygotowany. Mimo to w sprawach, w których rząd podnosił kwestie klauzuli poufności i bezpieczeństwa jako przyczyny niewywiązania się z obowiązku przedłożenia żadanego materiału, Trybunał dokonywał niezależnej weryfikacji istnienia uzasadnionych i solidnych podstaw do uznania przedmiotowych dokumentów za tajne lub poufne. Tam, gdzie istnieją takie uzasadnione obawy, Trybunał może uznać za konieczne zażądanie od pozwanego Rządu usunięcia wrażliwych fragmentów lub przedstawienia podsumowania istotnych okoliczności faktycznych (patrz, między innymi, *Nolan i K. przeciwko Rosji*, nr 2512/04, § 56, 12 lutego 2009 roku i *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 205-206).

Ponadto Trybunał podkreśla, że uzasadnione obawy związane z bezpieczeństwem narodowym mogą być uwzględnione w postępowaniu przed Trybunałem poprzez odpowiednie rozwiązania proceduralne, w tym poprzez ograniczony dostęp do przedmiotowych dokumentów na podstawie Reguły 33 Regulaminu Trybunału oraz, w *ostateczności*, przeprowadzenie rozprawy za zamkniętymi drzwiami. (patrz *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 45 i 215 i *Szamajew i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 15-16 i 21).

366. Procedura, której pozwany Rząd musi przestrzegać przy przedstawianiu żądanych tajnych, poufnych lub innych wrażliwych informacji lub dokumentów jest ustalana wyłącznie przez Trybunał na podstawie Konwencji oraz Reguł Trybunału (patrz również paragraf 358 powyżej). Pozwany Rząd nie może nie uwzględnić wniosku Trybunału o przedłożenie dowodów, zarzucając brak w postępowaniu przed Trybunałem gwarancji zachowania poufności dokumentów, jak również brak sankcji, które można by nałożyć na obcych obywateli za złamanie ich poufnego

charakteru (patrz *Nolan i K.* przytoczona powyżej; *Shakhgiriyeve i Inni przeciwko Rosji*, nr 27251/03, §§ 136-140, 8 stycznia 2009 r.; i *Janowiec i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 210-211).

Konwencja jest traktatem międzynarodowym, który, zgodnie z przewidzianą w artykule 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów zasadą *pacta sunt servanda*, jest wiążący dla Układających się Stron i musi być przez nie wykonywany w dobrej wierze. Zgodnie z artykułem 27 Konwencji wiedeńskiej, Układająca się Strona nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego dla usprawiedliwienia niewykonywania przez nią traktatu. W kontekście zobowiązania wynikającego z art. 38 Konwencji wymóg ten oznacza, że pozwany rząd nie może opierać się na przeszkodach wynikających z przepisów krajowych, takich jak brak specjalnej, wydanej przez inną agencję państwową decyzji, w celu uzasadnienia braku udzielenia wszelkich niezbędnych ułatwień dla zbadania sprawy przez Trybunał (patrz, np., *Nolan i K.* przytoczona powyżej i *Janowiec i Inni*, § 211).

2. Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

367. Mając na uwadze szczególne okoliczności sprawy, w tym jej kontekst, rzekome zaangażowanie skarżącego w działalność terrorystyczną, niejawność operacji CIA dotyczącej transportów, fakt, iż wiele zdarzeń, które stanowią podstawę konwencyjnych zarzutów podniesionych przez skarżącego wciąż pozostaje niejawnymi oraz to, że duża część z prawdopodobnie istotnych dokumentów dowodowych została utajniona, Trybunał był świadomy, że dowody żądane od Rządu mogły mieć wrażliwy charakter lub mogły poruszać kwestie związane z bezpieczeństwem narodowym. Dlatego też, już podczas wstępnego etapu postępowania, Trybunał udzielił Rządowi jasnych gwarancji w odniesieniu do zachowania poufności wszelkich wrażliwych materiałów, które Rząd miałby przedstawić. Powołując się na Regulę 33 § 3 ze szczególnym uwzględnieniem „interesów bezpieczeństwa państwowego w społeczeństwie demokratycznym”, Trybunał rozwiązał wszelkie wątpliwości dotyczące zastrzeżeń, które mogłyby pojawić się w toku dalszego postępowania (patrz paragrafy 17-19).

Następnie Trybunał, na wniosek Rządu, nałożył klauzulę poufności na złożone na piśmie oświadczenia stron (patrz paragrafy 20, 22 i 25-28 powyżej). Przeprowadził również odrębną rozprawę *za zamkniętymi drzwiami*, poświęconą wyłącznie kwestii dowodów (patrz paragrafy 12 i 14 powyżej).

368. Jednakże Rząd w odpowiedzi na wnioski dowodowe Trybunału ani razu nie odwołał się do argumentów związanych z bezpieczeństwem państwowym ani nie przedstawił żadnego z żądanych dokumentów. Brak przedstawienia żądanych dowodów Rząd uzasadnił potrzebą zapewnienia tajemnicy śledztwa dotyczącego zarzutów skarżącego odnośnie do tortur i

tajnego przetrzymywania w Polsce (patrz paragrafy 21, 27, 30, 35, 346 i 349-350 powyżej). Pomimo kilku pism przypominających Rządowi, że, rozpatrując sprawy, Trybunał przestrzega własnej procedury i Regulaminu Trybunału, Rząd w dalszym ciągu sugerował aby Trybunał zastosował się do reguł prawa krajowego (patrz paragrafy 21-40 i paragrafy 349-350).

369. W ramach pisemnej procedury Rząd zwrócił się do Trybunału aby zgodnie z art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego wystąpił on – z pomocą Rządu – do polskich organów ścigania, z wnioskiem o udzielenie sędziom dostępu do jawnej części akt śledztwa. Przepis ten, za zgodą prokuratora prowadzącego, zezwala „stronom trzecim” na dostęp do akt sprawy „w wyjątkowych wypadkach” (patrz paragrafy 21, 27, 29-30 i 189 powyżej). W przypadku udzielenia takiej zgody Rząd chciałby ponadto, aby sędziowie Trybunału przejrżeli akta w tajnej kancelarii prokuratury, z zastrzeżeniem wszystkich ograniczeń, które stosowane są w prawie polskim w tym zakresie (patrz paragrafy 190-197 powyżej).

Ponadto Rząd, z własnej inicjatywy, zwrócił się do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie o przygotowanie dla Trybunału, do dnia 1 października 2012 r., „dodatkowego materiału” lub „specjalnego dokumentu” opisującego postęp śledztwa. Ten „specjalny dokument” miał być następnie udostępniony Trybunałowi zgodnie z polskimi przepisami regulującymi problematykę informacji niejawnych (patrz paragrafy 21-24 powyżej).

Rząd stwierdził ponadto, że, na wniosek Trybunału, zwróci się do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie o przygotowanie „obszernego wyciągu” z jawnej części akt śledztwa, który jednak musiał zostać utajniony ze względu na ochronę tajemnicy śledztwa (patrz paragraf 30 powyżej). Rząd pragnął, aby Trybunał zapoznał się z tym wyciągiem „na warunkach ustalonych między Rządem a Trybunałem” (patrz paragraf 33 powyżej).

370. Jak wykazały kolejne działania Rządu, „warunki” te miały zostać ponownie ustalone, ale wyłącznie przez Rząd w odniesieniu do prawa krajowego, a nie przez Trybunał w świetle jego Regulaminu i jego praktyki.

Rząd z własnej inicjatywy przywiózł przedmiotowy wyciąg do Trybunału i pod koniec rozprawy wyjaśniającej zwrócił się do Trybunału i polskich pełnomocników skarżących o zapoznanie się z nim na miejscu, wskazując, że „dokument może być udostępniony w trakcie rozprawy” i że „z dokumentem należy zapoznać się *na miejscu*, tu i teraz” oraz że następnie dokument musi zostać mu zwrócony (patrz paragraf 36 powyżej).

Po tym, jak Rząd został poproszony o przedstawienie ocenzonej wersji dokumentu w terminie dwóch tygodni, Rząd odmówił twierdząc, że byłoby to niezgodne z celem, dla którego dokument został przygotowany. Nie mógł również przedstawić ocenzonej wersji, ponieważ Regulamin Trybunału nie gwarantował wystarczającej ochrony zachowania poufności wrażliwych materiałów złożonych do Trybunału (patrz paragraf 40

powyżej). Ten sam argument został powtórzony podczas rozprawy publicznej (patrz paragrafy 348-350 powyżej).

371. Trybunał nie może zaakceptować stanowiska przyjętego w tej kwestii przez Rząd. Obowiązki, które Układające się Strony przyjęły na podstawie szeroko rozumianej Konwencji obejmują obowiązek do przestrzegania przez nie procedury ustalonej przez Trybunał na podstawie Konwencji i Regulaminu Trybunału. Regulamin Trybunału nie stanowi, jak utrzymuje Rząd, jedynie „aktu o charakterze wewnętrznym”, lecz wywodzi się z upoważnienia przyznanego Trybunałowi w artykule 25 (d) Konwencji o uchwalaniu własnych zasad w związku z prowadzeniem przed nim postępowań sądowych.

Brak w Regulaminie Trybunału odpowiednich szczegółowych przepisów na temat postępowania z poufnymi, tajnymi lub innymi wrażliwymi informacjami – co w ocenie Rządu uzasadniało jego odmowę przedstawienia dowodów – nie oznacza, że Trybunał w tym względzie operuje w próżni. Wprost przeciwnie, jak to również wskazał skarżący (patrz paragraf 357 powyżej), na przestrzeni lat organy konwencyjne wypracowały racjonalną praktykę w zakresie postępowania w sprawach dotyczących różnych wysoce wrażliwych kwestii lub bezpieczeństwa państwowego. Przykłady decyzji procesowych wynikających z tej praktyki wykazują, iż Trybunał, poprzez przyjęcie szerokiego wachlarza praktycznych udogodnień dostosowanych do okoliczności konkretnej sprawy, jest wystarczająco dobrze przygotowany do zderzenia się z zastrzeżeniami dotyczącymi postępowaniem z dowodami niejawnymi (patrz, między innymi, *Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii*, Raport Komisji z dnia 25 stycznia 1976 r., §§ 138-140, Seria B nr 23-I; *Cypr przeciwko Turcji*, nr 25781/95, Raport Komisji z dnia 4 czerwca 1999 r., §§ 41-45 i 138; *Cypr przeciwko Turcji* [WI], nr 25781/94, §§ 107-111, ETPC 2001-IV; oraz *Szamajew i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 15-17, 21, 53, 246 i 269).

372. W świetle powyższego, uwzględniając jasne i ugruntowane orzecznictwo Trybunału w sprawach, w których były wcześniej podnoszone i oddalane podobne zastrzeżenia (patrz również paragraf 361 powyżej), odmowa pozwanego państwa w zakresie przedstawienia dowodów, oparta na rzekomym braku wystarczających proceduralnych zabezpieczeń gwarantujących poufny charakter materiału, o którego przedstawienie zostało poproszone, nie stanowi uzasadnienia w rozumieniu artykułu 38 Konwencji.

373. Trybunał nie może również zaakceptować oświadczenia Rządu, że przepisy krajowe dotyczące tajemnicy śledztwa stanowiły prawną barierę do spełnienia jego obowiązku do przedstawienia dowodów. Jak wskazano powyżej, pozwany Rząd nie może odmówić zastosowania się do wniosków dowodowych Trybunału, powołując się na swoje prawo krajowe lub krajowe przeszkody prawne; na przykład, jak ma to miejsce w niniejszej

sprawie, rzekomy wymóg uzyskania zgody od prokuratora prowadzącego śledztwo na przejrzenie przez sędziów Trybunału akt sprawy. Oczywiście obowiązek wynikający z artykułu 38 sugeruje wprowadzenie takich procedur, które byłyby niezbędne do nieograniczonej komunikacji i wymiany dokumentów z Trybunałem (patrz paragraf 366 powyżej i sprawy wymienione tamże, w szczególności *Nolan i K.*, przytoczona powyżej, § 56). To pozwane państwo polskie, a nie jego poszczególne organy lub instytucje, takie jak sądy czy prokuratura na różnych szczeblach, odpowiada przed Trybunałem (patrz *Szamajew i Inni*, przytoczony powyżej, § 498).

Co za tym idzie, to na pozwanym Rządzie spoczywa obowiązek zagwarantowania, aby zarówno te dokumenty, których przedstawienia żądał Trybunał, jak i te, które zostały w późniejszym czasie przedłożone przez Rząd, były przez organy prokuratury odpowiednio przygotowane, w całości lub w części albo, jak było to zalecane, przynajmniej w ocenzonej postaci, i złożone w wyznaczonym terminie w sposób wskazany przez Trybunał.

374. Mając na uwadze warunki dostępu Trybunału do dokumentów zaproponowanego przez Rząd – wyciągu z jawnej części akt śledztwa – oraz potwierdzony fakt, iż pełnomocnik skarżącego oraz Pana Abu Zubaydah otrzymał dostęp do tej części akt oraz, w pewnym zakresie, do ich części niejawnej (patrz paragraf 38 powyżej oraz *Nolan*, przytoczona powyżej, § 56), Trybunałowi trudno uznać, że Rząd działał czyniąc zadość swojemu obowiązkowi wynikającemu z art. 38 Konwencji.

W świetle powyższych okoliczności, biorąc pod uwagę ponawiane gwarancje zachowania poufności, Trybunał uznaje za niedopuszczalne również stanowisko Rządu sugerujące, że bez powodu „Trybunał odmówił zapoznania się z dokumentem” lub że wrażliwe informacje przedstawione przez Rząd znalazłyby się „w dokumentach, które byłyby bez ograniczeń rozpowszechniane publicznie”. (patrz paragraf 350 powyżej).

375. Z uwagi na fakt, że część skargi skarżącego dotyczyła rzekomej nieskuteczności śledztwa karnego, co stanowiło naruszenie art. 3 i 13, dokumenty z tego śledztwa były konieczne dla należytego rozpatrzenia skargi przez Trybunał (patrz paragraf 361 powyżej). Rząd otwarcie się z tym zgodził (patrz paragraf 350 powyżej).

Mając na względzie wyjątkowe trudności w uzyskaniu dowodów przez Trybunał z powodu wysokiego stopnia utajnienia operacji transportów USA, ograniczeń skarżącego w kontakcie ze światem zewnętrznym, w tym z jego prawnikami, oraz brak możliwości przedstawienia przez niego bezpośredniej relacji ze zdarzeń będących przedmiotem skargi (patrz również paragraf 397 poniżej), dokumenty te były również istotne dla rozpatrzenia jego skargi w odniesieniu do innych przepisów Konwencji. Polski rząd miał dostęp do informacji umożliwiających wyjaśnienie przedstawionych w skardze faktów. Nieprzedłożenie informacji będących w jego posiadaniu musi być tym samym postrzegane jako utrudnianie zadań

Trybunału wynikających z artykułu 38 Konwencji. Z tych względów Trybunał ma prawo wyciągać wnioski z postępowania prezentowanego przez polski Rząd w niniejszej sprawie (patrz paragraf 360 powyżej oraz *Szamajew i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 503-504).

376. W związku z tym Trybunał uznaje, iż polski Rząd, na skutek swoich odmów zastosowania się do wniosków dowodowych Trybunału, nie spełnił swoich obowiązków określonych w artykule 38 Konwencji.

III. USTALENIE PRZEZ TRYBUNAŁ STANU FAKTYCZNEGO I OCENA MATERIAŁU DOWODOWEGO

A. Stanowiska stron odnośnie do faktów i dowodów

1. Rząd

377. Rząd nie zaprzeczył przedstawionym przez skarżącego okolicznościom.

W swoich pisemnych obserwacjach złożonych w dniu 5 września 2012 r., Rząd oświadczył, że do czasu, kiedy śledztwo w Polsce zostanie zakończone zastrzega sobie prawo do komentowania i prostowania okoliczności sprawy, jakie zostały mu przedstawione w momencie komunikacji skargi.

W swoim oświadczeniu z dnia 15 marca 2013 r. Rząd stwierdził: „polski Rząd nie kwestionuje w postępowaniu przed Trybunałem ani oskarżeń złożonych przez pełnomocników skarżącego, ani nie kwestionuje przedstawionych okoliczności faktycznych”.

Podczas rozprawy Rząd oświadczył, że nie był gotowy do potwierdzenia lub zaprzeczenia prawdziwości faktów przytoczonych przez Pana Al Nashiriego oraz Pana Abu Zubaydah, ponieważ uważał, że te fakty powinny zostać najpierw ustalone i ocenione przez polski sądowy wymiar sprawiedliwości. Dodał, że w przeciwieństwie do sprawy *El-Masriego*, w tych sprawach Trybunał nie stał w obliczu dwóch różnych wersji faktów lub różnic w relacji faktów. W związku z tym, w jego ocenie, nie było konieczności, aby Trybunał pełnił rolę sądu pierwszej instancji i sam ustalał fakty sprawy przed zakończeniem postępowań krajowych.

378. Odnośnie do dowodów z dokumentów i zeznań ustnych uzyskanych przez Trybunał w toku postępowania, Rząd na żadnym etapie nie kwestionował dopuszczalności, prawidłowości lub wiarygodności właściwych materiałów i zeznań. Ponadto podczas rozprawy, która odbyła się *za zamkniętymi drzwiami* w dniu 2 grudnia 2013 r. (patrz paragraf 14 powyżej), podczas której strony poproszono o przedstawienie stanowisk odnośnie do zebranych zeznań ustnych oraz czy strony mogą powoływać się na te zeznania ustne podczas rozprawy publicznej, strony potwierdziły, że nie sprzeciwiają się powoływaniu się przez strony podczas publicznej

rozprawy na zeznania biegłych i świadka. Cytując ich słowa, „była to wiedza, która tak czy inaczej była już dostępna opinii publicznej, aczkolwiek za pośrednictwem innych kanałów”.

379. Podczas publicznej rozprawy Rząd, odnosząc się do zeznań zwrócił uwagę Trybunału na fakt, iż zarówno senator Marty, jak i Pan Fava przeprowadzili śledztwa, które nie były postępowaniami sądowymi. Śledztwa te, jak stwierdził Rząd, były „badaniami przedprocesowymi” wszczętymi w celu potwierdzenia uczestnictwa państw europejskich w Programie CIA dotyczącym HVD. Nie odnosiły się one do poszczególnych spraw. Pod kątem standardów dowodowych nie były one porównywalne z postępowaniem karnym. Natomiast śledztwo w Polsce było prowadzone w celu uzyskania dowodów dotyczących wszystkich możliwych przestępstw w celu ustalenia poszczególnych sprawców i stwierdzenia, czy możliwe jest wniesienie aktu oskarżenia do sądu.

Rząd przyznał, że ustalenia stosownych międzynarodowych śledztw stanowiły źródło informacji na temat potencjalnych dowodów oraz wskazywały kierunek dalszych działań, które powinny być podjęte przez prokuratorów. Jednakże nie stanowiły one dowodów w ścisłym znaczeniu tego słowa i powoływanie się na nie byłoby niewystarczające dla wniesienia przez prokuratora zarzutu lub aktu oskarżenia przeciwko osobie w odniesieniu do określonego przestępstwa.

380. Wreszcie Rząd, odpowiadając podczas rozprawy na pytanie Trybunału dotyczące statusu pokrzywdzonego przyznanego skarżącemu oraz Panu Abu Zubaydah przez prokuratora, wyjaśnił, że aby wydać postanowienie o uznaniu w postępowaniu karnym danej osoby za pokrzywdzoną, musiały zostać spełnione dwa warunki. Po pierwsze, warunek subiektywny, czyli osoba musiała mieć poczucie doznania krzywdy w związku z popełnieniem przestępstwa. Po drugie, warunek obiektywny, który obejmował wskazanie, że istniał wystarczający poziom prawdopodobieństwa, że przestępstwo zostało popełnione na szkodę tej osoby w Polsce. W przypadku skarżącego prawdopodobieństwo było na tyle wysokie, że był on traktowany, jako ofiara przestępstwa, a śledztwo trwało dalej w celu ustalenia, jak bardzo został pokrzywdzony oraz przez kogo.

2. Skarżący

381. Skarżący w swoich zeznaniach na temat wiedzy Polski o Programie HVD, wartości dowodowej zeznań złożonych przed Trybunałem, ciężaru dowodu i środków dowodowych mających zastosowanie w niniejszej sprawie stwierdził, w szczególności, co następuje.

382. Wiele dokumentów, w tym raportów przygotowanych przez organizacje międzynarodowe, opisuje, że w dniu 4 grudnia 2002 r. CIA przetransportowała Pana Al Nashiriego samolotem z kodem N63MU z

Bangoku do lotniska w Szymanach. Lotnisko jest położone niecałą godzinę drogi od Starych Kiejkut.

Oficjalne dokumenty ujawnione przez polską Straż Graniczną, Raport Marty'ego z 2007 roku oraz inne raporty złożone w Trybunale potwierdziły, że ten samolot wylądował na lotnisku w Szymanach w dniu 5 grudnia 2002 r. Zeznania Pana Zubaydah, na które skarżący się powoływał w zakresie, w jakim potwierdzały one jego zarzuty, stanowiły dodatkowy materiał dowodowy potwierdzający fakt, iż skarżący wraz z Panem Al Nashirim zostali przetransportowani z Tajlandii do Polski podczas tego samego lotu.

383. Materiał zgromadzony przez Trybunał również potwierdzał, że skarżący w dniu 6 czerwca 2003 r. został przetransportowany z Polski do Rabatu samolotem o kodzie N379P.

Oficjalne dokumenty ujawnione przez Polską Agencję Żeglugi Powietrznej i polską Straż Graniczną, Raport Marty'ego z 2007 roku oraz Raport CHRGI stwierdzały, że samolot przeznaczony do wydań, kod N379P, wystartował w dniu 6 czerwca 2003 r. z lotniska w Szymanach do Rabatu z pomocą polskich władz. Ustne zeznania biegłych wykazały, w jaki sposób polskie władze sporządziły fałszywe plany lotów i asystowały w tuszowaniu operacji CIA.

384. Dowody zgromadzone przez Trybunał jednoznacznie wykazały, że to polscy funkcjonariusze udzielili samolotom CIA przeznaczonym do wydań zezwolenia na przelot, jak również zapewniły ich specjalne traktowanie. To polskie władze sprowadzały samoloty do lądowania i czyściły pas startowy oraz zabezpieczały granicę i tereny lotniska w Szymanach tak, aby osoby zatrzymane takie jak Pan Al Nashiri mogły zostać potajemnie przerzuceni do furgonetek kierujących się do tajnego więzienia.

Funkcjonariusze Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej asystowali w ukrywaniu istnienia i dokładnych ruchów przylatujących samolotów CIA przeznaczonych do transportów. Funkcjonariusze polskiej Straży Granicznej zapewniali zwalnianie lotów CIA ze zwykłych procedur stosowanych w odniesieniu do przylatujących pasażerów zagranicznych. Funkcjonariusze w Urzędzie Celnym rozwiązywali nieprawidłowości dotyczące opłat związanych z operacjami CIA. Kierownik lotniska w Szymanach przekazał istotne informacje odnośnie do nietypowych procedur stosowanych w związku z samolotami przeznaczonymi do transportów. Trybunał wysłuchał zeznań biegłych potwierdzających, że po transporcie – następnego dnia – pracownicy polskiego lotniska otrzymywali płatność gotówką według znacznie wyższej niż zwykle stawki.

385. Raport Marty'ego z 2007 roku pokazał, że polscy funkcjonariusze zapewniali nadzwyczajne środki bezpieczeństwa fizycznego poprzez utworzenie „stref buforowych” wokół operacji związanych z osobami zatrzymanymi przez CIA. Ten sam raport potwierdził, że kilku wysokich rangą polskich funkcjonariuszy znało i zatwierdziło rolę Polski w kwestii

tajnego więzienia CIA. Istnienie umowy operacyjnej pomiędzy polską Agencją Wywiadu a CIA zostało wspomniane w Raporcie Marty'ego z 2007 roku oraz różnych innych materiałach zgromadzonych przed Trybunałem i zostało potwierdzone przez zeznania senatora Piniora. Umowa ta określała szczegółowe zasady funkcjonowania więzienia na terytorium Polski i klauzulę postępowania na wypadek śmierci osoby zatrzymanej. Premier Leszek Miller i Prezydent Aleksander Kwaśniewski prawdopodobnie otrzymywali ustne raporty funkcjonariuszy polskiego wywiadu o tym, co działo się w tym więzieniu CIA, w tym również o fakcie, że Stany Zjednoczone przetrzymywały tam osoby.

386. Senator Pinior publicznie oznajmił, iż posiada informacje wskazujące, że polska jednostka wywiadowcza w Starych Kiejkutach zleciła lokalnemu wykonawcy zbudowanie klatki dla więźniów. W zeznaniu przed Trybunałem potwierdził, że klatka została zbudowana przez polskie przedsiębiorstwo z Pruszkowa według specyfikacji określającej grubość prętów i jej wielkość – klatka miała być na tyle duża, aby pomieścić dorosłego człowieka i przenośną toaletę.

387. Skarżący podkreślił również, że podczas ustalania faktów Trybunał wysłuchał przekonujących, wiarygodnych i spójnych zeznań czterech osób cieszących się zaufaniem publicznym, które wykazały, że:

1) w Starych Kiejkutach od grudnia 2002 roku do września 2003 roku istniało tajne więzienie CIA;

2) skarżący był przetrzymywany w tym więzieniu od dnia 5 grudnia 2002 r. do dnia 6 czerwca 2003 r.; w istocie fakt, iż skarżący uzyskał status pokrzywdzonego w śledztwie na mocy postanowienia, które nie mogło mieć charakteru uznaniowego, ale było oparte na przedstawionych dowodach, potwierdza fakt, iż prokurator był w posiadaniu dowodów, które mogłyby potwierdzić jego zarzuty;

3) skarżący był torturowany i poddawany bezprawnym technikom przesłuchań w Starych Kiejkutach, co zostało w jasny sposób opisane w Raporcie CIA z 2004 roku;

4) Polska wiedziała lub powinna była wiedzieć o więzieniu CIA na swoim terytorium. Wiedziała, ponieważ była bezpośrednio zaangażowana i zawarła tajną umowę z USA dotyczącą utworzenia tego więzienia na swoim terytorium;

5) polskie władze pokazały sposoby ukrywania prawdy, a podczas odpowiednich śledztw międzynarodowych z ich strony istniała skrajna niechęć do ujawnienia tego, co w rzeczywistości miało miejsce.

388. Skarżący stwierdził, że w niniejszej sprawie uczynił zadość spoczywającemu na nim ciężarowi dowodu. W przeciwieństwie do przedstawionych przez niego „mocnych, jasnych i zgodnych” faktów polski Rząd nie odpowiedział na pytania Trybunału dotyczące meritum sprawy. Tam, gdzie, jak w niniejszej sprawie, „fakty dotyczące sprawy są całkowicie lub w dużej części znane wyłącznie organom władzy”, można uznać, że ciężar

dowodu na przedstawienie przekonujących wyjaśnień będzie spoczywał na władzach. Tam, gdzie, jak w niniejszej sprawie, władze nie zdołały przedstawić przekonującego wyjaśnienia, nie zdołały przeprowadzić skutecznego śledztwa i nie zdołały dostarczyć Trybunałowi niezbędnych informacji, Trybunał ma prawo wyciągnąć negatywne wnioski wobec władz na korzyść skarżącego.

Ponadto nieobalone domniemania faktyczne prowadzą do wniosku, że fakty przedstawione przez skarżącego są prawdziwe. Faktycznie Rząd przyznał, że nie kwestionuje faktów przytoczonych przez skarżącego i jego zarzutów.

B. Stanowiska Amnesty International (AI) oraz Międzynarodowej Komisji Prawników (ICJ) na temat publicznej wiedzy o praktykach USA wobec schwytanych osób podejrzanych o terroryzm

389. Odnośnie do wiedzy przypisywanej którejkolwiek Układającej się Stronie w tamtym czasie, AI oraz ICJ wskazały, między innymi, na następujące fakty, które były publicznie znane.

W dniu 13 listopada 2001 r. Prezydent USA George W. Bush podpisał rozkaz wojskowy zatwierdzający przetrzymywanie przez czas nieokreślony bez procesu oraz bez dostępu do jakiegokolwiek sądu w USA lub gdzie indziej zagranicznych obywateli uznanych przez Prezydenta za zaangażowanych w międzynarodowy terroryzm. W tym samym rozkazie zatwierdził utworzenie komisji wojskowych, organów wykonawczych, do których nie miały zastosowania standardowe zasady karnoprawne, w celu osądzenia osób niebędących obywatelami USA oskarżonych o szeroko pojmowane przestępstwa związane z terroryzmem. W dniu 21 marca 2002 r. USA opublikowały regulaminy komisji wojskowych, z których wynikało, że miały one charakter stricte wykonawczy.

Doniesienia o transportach w celu tajnego przetrzymywania przez USA były publicznie znane już w październiku 2001 roku i były później rozpowszechniane w 2003 roku. Publicznie rozgłaszano, że osadzanie w bazie marynarki wojskowej w Zatoce Guantánamo rozpoczęło się w styczniu 2002 roku oraz że do czerwca 2003 roku w tamtym więzieniu było przetrzymywanych ok. 670 osób. W tym samym czasie było również wiadomo, że wśród osób, które zostały przetransportowane do Guantánamo były osoby schwytane daleko w Afganistanie.

W ważniejszych raportach opublikowanych w kwietniu i czerwcu 2002 roku AI ostrzegała, że USA były zaangażowane w arbitralne transporty osób zatrzymanych oraz że niektóre osoby zaginęły w związku tajnym przetrzymywaniem przez USA.

Raport AI z 2003 roku udokumentował fakt, że wówczas w Guantánamo osadzonych było ponad 600 osób oraz donosił, że USA uciekały się do

tajnego przetrzymywania i transportu osób zatrzymanych w celu ich ewentualnego torturowania w państwach trzecich. W raporcie i dokumentach opublikowanych w ciągu 2002 roku przedstawiono kolejne wiarygodne dowody na stosowanie przez USA praktyki przetrzymywania i transportów w ramach „wojny z terroryzmem”, w tym stosowanie przez siły USA w Afganistanie nieujawnionego osadzenia w izolacji.

390. W skrócie w 2002 i z 2003 roku pojawiły się wiarygodne informacje, że USA dopuściły się i wciąż dopuszczają się rażących naruszeń praw człowieka, takich jak wymuszone zaginięcia będące efektem arbitralnego osadzania w izolacji poza terytorium USA oraz tajne transporty osób zatrzymanych, które były podejrzewane przez władze Stanów Zjednoczonych o udział w lub posiadanie wiedzy o międzynarodowym terroryzmie.

Zatem do czerwca 2003 roku każde państwo powinno wiedzieć, że USA stosują karę śmierci; tajne przetrzymywanie osób, które były podejrzewane o udział w międzynarodowym terroryzmie lub o posiadanie informacji o międzynarodowym terroryzmie; przetrzymywanie w izolacji lub praktycznie w izolacji w wojskowych ośrodkach przez czas nieokreślony bez przedstawienia im zarzutów lub wytoczenia im procesu; poddają osoby nierzetelnym procesom przed komisjami wojskowymi w Guantánamo lub gdzie indziej bez dostępu do sądów cywilnych, również w odniesieniu do osób stojących w obliczu kary śmierci.

C. Konkluzja Trybunału odnośnie do braku sporu, co do faktów i dowodów

391. Trybunał zauważa, że Rząd nie skorzystał z możliwości skomentowania faktów przedstawionych przez skarżącego i nie miał zamiaru ich kwestionować. Zauważa również, że Rząd nie zakwestionował dopuszczalności, prawdziwości lub wiarygodności dokumentów i ustnych zeznań uzyskanych w toku postępowania przez Trybunał (patrz paragrafy 377-379 powyżej).

Co za tym idzie, Trybunał będzie procedował mając na uwadze niezakwestionowanie przez Rząd okoliczności sprawy przedstawionych przez skarżącego oraz brak zauważalnego sporu pomiędzy stronami, co do uzyskanego z różnych źródeł dopuszczonego przez Trybunał materiału dowodowego, który zostały przedstawiony powyżej (patrz paragrafy 41-338 powyżej).

D. Ocena faktów i dowodów przez Trybunał

392. Odnośnie do oceny faktów i dowodów zgromadzonych w niniejszej sprawie, Trybunał w pierwszej kolejności pragnie powtórzyć odpowiednie zasady.

1. Odpowiednie zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

393. Trybunał jest wyczulony na punkcie subsydiarnego charakteru swojej roli i konsekwentnie uznaje, że musi być ostrożny przyjmując rolę pierwszoinstancyjnego sądu ustalającego fakty w sprawach gdzie ze względu na ich szczególne okoliczności jest to nieuniknione (patrz *Imakajewa*, przytoczona powyżej, nr 7615/02, § 113 ETPC 2006-XIII (wyciągi); *Aslakanowa i Inni przeciwko Rosji*, nr 2944/06, 8300/07, 50184/07, 332/08 i 42509/10, § 96, 18 grudnia 2012 r.; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 154).

394. Do oceny materiału dowodowego Trybunał przyjął zasadę dowodzenia „ponad uzasadnioną wątpliwość”. Jednakże, nigdy nie było jego celem przyjęcie podejścia krajowych systemów prawnych, które ten standard wykorzystują. Jego rolą nie jest orzekanie o winie karnej lub odpowiedzialności cywilnej, ale o odpowiedzialności Układających się Stron na podstawie Konwencji. Specyfika jego zadania określonego w artykule 19 Konwencji – zapewnienie przestrzegania przez Układające się Strony zobowiązań wynikających z Konwencji – warunkuje jego podejście do kwestii dowodów i faktów. W postępowaniu przed Trybunałem nie ma żadnych proceduralnych przeszkód w dopuszczaniu dowodów lub wstępnie określonych zasad ich oceny. Trybunał uznaje wnioski, które w jego opinii są poparte swobodną oceną wszystkich dowodów, w tym takie wnioski, jakie mogą wynikać z faktów oraz stanowisk stron.

Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Trybunału, taki dowód może być zastosowany jedynie w przypadku istnienia wystarczająco mocnych, oczywistych i zbieżnych wniosków lub podobnych niewzruszalnych domniemań. Ponadto poziom perswazji niezbędny do dojścia do konkretnego wniosku oraz rozłożenia w związku z tym ciężaru dowodu, jest nieodłącznie związany ze specyfiką faktów, charakterem zarzutów oraz prawem konwencyjnym. Trybunał bierze również pod uwagę znaczenie stwierdzenia, że Układające się Państwo naruszyło podstawowe prawa (patrz, między innymi, *Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii*, 18 stycznia 1978 r., § 161, Seria A nr 25; *Naczowa i Inni przeciwko Bułgarii* [WI], nr 43577/98 i 43579/98, § 147, ETPC 2005-VII; *Creangă przeciwko Rumunii* [WI], nr 29226/03, § 88, 23 lutego 2012 r.; oraz *El-Masri*, przytoczone powyżej, § 151).

395. Chociaż to w gestii skarżącego leży *prima facie* wniesienie sprawy oraz obowiązek przedłożenia odpowiednich dowodów, to, jeśli pozwane Państwo w odpowiedzi na jego zarzuty nie ujawni kluczowych dokumentów pozwalających Trybunałowi na ustalenie faktów lub nie przedstawi innych zadowalających i przekonywujących wyjaśnień w kwestii zaistniałych zdarzeń, to można będzie wyciągnąć mocne wnioski (patrz *Varnava i Inni przeciwko Turcji* [WI], nr 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 i 16073/90, § 184, ETPC 2009 z

dalszymi odniesieniami; *Kadirowa i Inni przeciwko Rosji*, nr 5432/07, § 94, 27 marca 2012 r.; oraz *Aslakanowa i Inni, przytoczone powyżej*, § 97).

396. Ponadto postępowania na podstawie Konwencji nie we wszystkich sprawach są oparte na ścisłym stosowaniu zasady *affirmanti incumbit probatio*. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału w odniesieniu do artykułów 2 i 3 Konwencji, jeżeli fakty dotyczące sprawy są całkowicie lub w dużej części znane wyłącznie organom władzy, tak jak w przypadku osób zatrzymanych pozostających w areszcie pod ich nadzorem, pojawia się niezaprzeczalne przypuszczenie dotyczące obrażeń powstałych podczas zatrzymania. Ciężar dowodu w takich sprawach spoczywa na organach władzy, które powinny dostarczyć zadowalających i przekonujących wyjaśnień (patrz *Çakıcı przeciwko Turcji* [WI], nr 23657/94, § 85, ETPC 1999-IV; *Salman przeciwko Turcji* [WI], nr 21986/93, § 100, ETPC 2000-VII; i *Imakajewa*, przytoczone powyżej, §§ 114-115, ETPC 2006-XIII (wyciągi); *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 152).

Przy braku takich wyjaśnień, Trybunał może wyciągnąć wnioski, które mogą być dla pozwanego Rządu niekorzystne (patrz *El-Masri*, *ibid.*).

2. Wstępne rozważania dotyczące oceny faktów i dowodów w niniejszej sprawie

397. Trybunał na początku zauważa, że w przeciwieństwie do wielu innych wcześniejszych Spraw, które toczyły się przed Trybunałem w odniesieniu do skarg dotyczących tortur, poniżającego traktowania podczas osadzenia lub bezprawnego przetrzymywania, w niniejszej sprawie nie ma możliwości uzyskania w jakiegokolwiek formie bezpośredniej relacji o zdarzeniach, na które skarży się skarżący (na przykład, porównaj z *El-Masri*, §§ 16-36 i 156-167; *Selmouni przeciwko Francji* [WI], nr 25803/94, §§ 13-24, ETPC 1999-V; *Jalloh przeciwko Niemcom* [WI], nr 54810/00, §§ 16-18, ETPC 2006-IX; oraz *Ilaşcu i Inni przeciwko Mołdawii i Rosji* [WI], nr 48787/99, §§ 188-211, ETPC 2004-VII).

Jak wskazano w skardze, od końca października 2002 roku, kiedy to skarżący został schwytany przez CIA w Dubaju, nieustannie przebywał on pod nadzorem USA, początkowo w sposób nieujawniany przetrzymywany przez CIA w różnych „czarnych dziurach”, a następnie, co potwierdził Prezydent Bush w dniu 6 września 2006 r., przez władze wojskowe USA w Guantánamo (patrz paragrafy 71 i 83-127 powyżej?).

398. Reżim zastosowany wobec, takich jak skarżący, osób zatrzymanych o wysokiej wartości przetrzymywanych przez CIA, został szczegółowo opisany w dokumentach CIA oraz na podstawie, *inter alia*, własnej relacji skarżącego w Raporcie ICRC z 2007 roku. „Obejmował on transport osób zatrzymanych do wielu lokalizacji, przetrzymywanie osób zatrzymanych w odosobnieniu i izolacji podczas całego okresu ich nieujawnionego osadzenia”. Transporty do nieznanych lokalizacji i nieprzewidywalne warunki przetrzymywania były specjalnie przemyślane tak, aby pogłębić

poczucie ich dezorientacji i izolacji. Osoby zatrzymane były zazwyczaj nieświadome ich dokładnego położenia (patrz paragrafy 51, 62-70, 101-102 i 281-282 powyżej).

399. Wskazano, że od nieznanej daty w październiku 2002 roku, skarżący nie miał kontaktu ze światem zewnętrznym, poza zespołem ICRC w październiku i grudniu 2006 roku, członkami komisji wojskowej i jego amerykańskim prawnikiem. W tym zakresie, Trybunał bierze również pod uwagę oświadczenie przedstawione podczas publicznej rozprawy przez pełnomocnika skarżącego:

Skarżący jest uciszany i nie może publicznie opowiedzieć o jego torturowaniu w Polsce, ponieważ Stany Zjednoczone przyjmują zdumiewające stanowisko, że ujawnienie jego wspomnień, spostrzeżeń i doświadczeń tego, co się z nim działo ujawniłoby tajne źródła i metody. Ponadto, przepisy USA uniemożliwiają jego amerykańskiej prawnicze, Pani Hollander, która jest również pełnomocnikiem w niniejszej sprawie, odniesienie się do tych kwestii przed tym Trybunałem.

400. Powyższe okoliczności z pewnością miały wpływ na zdolność skarżącego do przedstawienia swojej sprawy przed tym Trybunałem. W istocie, opisane w jego skardze zdarzenia zostały w znacznej mierze odtworzone ze strzępków informacji uzyskanych z licznych publicznych źródeł.

Trudności związane z gromadzeniem i przedstawieniem dowodów w niniejszej sprawie spowodowane ograniczeniami w komunikacji skarżącego ze światem zewnętrznym oraz wysokim poziomem poufności otaczającym amerykańskie operacje transportów zostały zwielokrotnione przez brak współpracy polskiego rządu z Trybunałem przy rozpatrywaniu tej sprawy.

W konsekwencji ustalenie faktów przez Trybunał jest w dużej mierze oparte na poszlakach, w tym na dużej ilości zeznań uzyskanych w ramach międzynarodowych śledztw, w znacznym stopniu ocenzonej dokumentach opublikowanych przez CIA, innych źródłach dostępnych publicznie i zeznaniach biegłych oraz świadka (patrz paragrafy 15, 42-43, 49-77 i 213-338 powyżej).

3. Ocena faktów i dowodów w związku z zarzutami skarżącego dotyczącymi jego transportu do Polski, tajnego przetrzymywania w Polsce i jego transportu z terytorium Polski

(a) Czy zarzuty skarżącego dotyczące zdarzeń poprzedzających jego rzekome przetrzymywanie w Polsce (schwytywanie i wstępne przetrzymywanie od końca października do 4 grudnia 2002 r. oraz transport z Tajlandii w dniu 4 grudnia 2002 r.) zostały udowodnione przed Trybunałem

401. Trybunał zauważa, że oficjalne dokumenty CIA jednoznacznie potwierdzają, że do listopada 2002 roku Agencja przetrzymywała skarżącego i Pana Abu Zubaydah, zwanych „Szczególnie Ważnymi Więźniami” i że byli oni przesłuchiwani w „czarnej dziurze” CIA z

zastosowaniem EIT - skarżący niezwłocznie po jego przybyciu do tego miejsca w dniu 15 listopada 2002 r. (patrz paragrafy 83-90 powyżej).

Dokumenty te poświadczają również fakt, że od dnia 15 listopada 2002 r. skarżący oraz Pan Abu Zubaydah byli przetrzymywani w tym samym ośrodku, byli przesłuchiwanii najprawdopodobniej przez ten sam zespół „psychologów/przesłuchujących”, ich przesłuchania były nagrywane na kasetę wideo oraz że szereg zaawansowanych przesłuchań skarżącego, w tym tzw. „podtapianie wodą”, trwało do dnia 4 grudnia 2002 r. (patrz paragrafy 85-89 powyżej).

402. Materiały CIA w depeszach z dnia 3 i 9 grudnia 2002 r. potwierdzają ponadto, że ten konkretny ośrodek przetrzymywania został zamknięty po inwentaryzacji taśm wideo z nagraniami rozszerzonych przesłuchań Pana Al Nashiriego i Pana Abu Zubaydah. Inwentaryzacja została przeprowadzona w dniu 3 grudnia 2002 r. Po dniu 4 grudnia 2002 r. z tego miejsca nie wysłano do centrali żadnej depeszy CIA (patrz paragrafy 89-90 powyżej). Raport DS z 2009 roku stwierdza, że po rozszerzonych przesłuchaniach Pana Al Nashiriego, które, jak zauważono powyżej, trwały w tej „czarnej dziurze” do dnia 4 grudnia 2002 r., zarówno on jak i Pan Abu Zubaydah zostali przeniesieni do „innej czarnej dziury CIA”. Ten sam fakt został wspomniany w Raporcie CIA z 2004 roku (patrz paragrafy 87-88 powyżej).

403. Senator Marty oraz Pan J.G.S., biegli, którzy przekazali Trybunałowi materiał dowodowy, w swojej prezentacji podczas faktów rozprawy wyjaśniającej szczegółowo wytłumaczyli powyższą sekwencję zdarzeń z odniesieniem dostępnych publicznie dokumentów, w szczególności materiału opublikowanego przez CIA. Zidentyfikowali ośrodek przetrzymywania CIA, w którym skarżący i Pan Abu Zubaydah byli przetrzymywani w omawianym okresie, jako zlokalizowany w Bangkoku ośrodek pod kryptonimem „Cat’s Eye” lub „Catseye”. Ostatecznie potwierdzili, że zamknięcie miejsca i przerwanie planu przesłuchań Pana Al Nashiriego w dniu 4 grudnia 2002 r. wskazuje na datę jego fizycznego transportu w ramach programu HVD z „czarnej dziury” w Tajlandii do innej „czarnej dziury” (patrz paragrafy 314-315 powyżej).

404. W świetle powyższych dokumentów z pierwszej ręki, tj. CIA oraz jasnych i przekonujących zeznań biegłych, Trybunał uznaje za ustalone ponad uzasadnioną wątpliwość, że skarżący, po jego schwytaniu, był przetrzymywany w ośrodku przetrzymywania CIA w Bangkoku od dnia 15 listopada 2002 r. do dnia 4 grudnia 2002 r., że w tym samym ośrodku w tym czasie był przetrzymywany również Pan Abu Zubaydah oraz że w dniu 4 grudnia 2002 r. obaj zostali wspólnie przetransportowani do „innej czarnej dziury CIA” (patrz *Husayn (Abu Zubaydah)*, przytoczona powyżej, § 404).

- (b) Czy zarzuty skarżącego dotyczące jego transportu do Polski, tajnego przetrzymywania w „czarnej dziurze” w Starych Kiejkutach oraz transport z Polski do innych ośrodków tajnego przetrzymywania CIA (4/5 grudnia 2002 r. - 6 czerwca 2003 r.) zostały udowodnione przed Trybunałem

405. Przyjmuje się, że w dniu 5 grudnia 2002 r. skarżący razem z Panem Abu Zubaydah zostali przetransportowani przez CIA w ramach Programu HVD z Tajlandii do Polski samolotem wynajętym przez CIA, zarejestrowanym przez Federalną Administrację Lotnictwa USA pod kodem N63MU. Samolot wyleciał w dniu 4 grudnia 2002 r. z Bangkoku przez Dubaj i wylądował na lotnisku w Szymanach w dniu 5 grudnia 2002 r. Skarżący był następnie potajemnie przetrzymywany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach.

Ponadto przyjęto, że podczas jego nieujawnionego przetrzymywania w Polsce skarżący był poddawany torturom i różnym innym formom niewłaściwego traktowania oraz był całkowicie pozbawiony kontaktu ze swoją rodziną. W Polsce był przetrzymywany do dnia 6 czerwca 2003 r. Tego dnia został potajemnie przetransportowany przez CIA z Polski do Rabatu samolotem przeznaczonym do transportów o kodzie N379P (patrz paragrafy 91-106 powyżej).

(i) Transport i tajne przetrzymywanie

406. Trybunał zauważa, że fakt, iż po 4 grudnia 2002 r. skarżący oraz Pan Abu Zubaydah byli przetrzymywani w tym samym ośrodku został definitywnie potwierdzony w paragrafie 91 Raportu CIA z 2004 roku. Paragraf stwierdza, że ten sam „zespół przesłuchujący” miał „przesłuchiwać Al Nashiriego i Abu Zubaydah” oraz że w grudniu 2002 roku „zespół przesłuchujący kontynuował przez okres dwóch tygodni stosowanie EIT wobec Al Nashiriego” (patrz paragraf 99 powyżej).

407. Odnośnie do samolotów wskazanych przez skarżącego, Trybunał zauważa, że istnieją liczne dowody identyfikujące je jako samoloty wykorzystywane przez CIA do transportu osób zatrzymanych w ramach Programu HVD. Dowody zawierają dane z wielu źródeł, takie jak komunikaty o planach lotu Eurocontrol i informacje dostarczone przez polską Straż Graniczną oraz Polską Agencję Żeglugi Powietrznej („PANSA”), które zostały opublikowane, a następnie dogłębnie przeanalizowane w toku międzynarodowych śledztw dotyczących tajnego przetrzymywania i transportów CIA (patrz paragrafy 92-94, 258, 271 i 287-291 powyżej).

408. W świetle zgromadzonych dowodów nie można mieć wątpliwości, że:

- 1) N63MU, odrzutowiec Gulfstream o pojemności 12 pasażerów, poleciał w dniu 4 grudnia 2002 r. z Bangkoku *przez* Dubaj do Szyman i wylądował tam w dniu 5 grudnia 2002 r. o godzinie 14:56. W oficjalnych

dokumentach polskiej Straży Granicznej odnotowano, że po przylocie na pokładzie było ośmiu pasażerów oraz czterech członków załogi oraz że tego samego dnia o godzinie 15:43 samolot wystartował z Szyman z czterema członkami załogi i bez żadnych pasażerów na pokładzie;

2) N379P, zwany również „Guantánamo Express”, Gulfstream V o pojemności 18 pasażerów, ale zazwyczaj przystosowany dla ośmiu, przybył z Kabulu w Afganistanie do Szyman w dniu 5 czerwca 2003 r. o godzinie 01:00. Pozostał na pasie startowym przez ponad dwie godziny, a następnie odleciał do Rabatu w Maroku. W oficjalnych dokumentach polskiej Straży Granicznej odnotowano, że po przylocie na pokładzie znajdował się jeden pasażer i dwóch członków załogi, a przy odlocie na pokładzie było dwóch członków załogi i nie było żadnych pasażerów.

409. Odnośnie do transportu osób zatrzymanych o wysokiej wartości pomiędzy „czarnymi dziurami” CIA ujawnione dokumenty CIA opisują, w drobnych szczegółach, relację z pierwszej ręki dotyczącą standardowych procedur stosowanych wobec takich osób. Procedura transportu jest również przytoczona w Raporcie ICRC, który stanowił kompilację spójnych i jednoznacznych relacji przedstawionych przez czternaścioro szczególnie ważnych więźniów, w tym skarżącego (patrz paragrafy 64 i 282 powyżej).

Nie wykazano przed Trybunałem, aby w trakcie transportu do i z „innej czarnej dziury”, odpowiednio, w dniach 4-5 grudnia 2002 r. i 5 czerwca 2003 r., skarżący mógł zostać poddany mniej surowemu traktowaniu, aniżeli określono w rygorystycznych i szczegółowych zasadach rutynowo stosowanych przez CIA. Podobnie uznano to za ustalone ponad uzasadnioną wątpliwość (patrz paragraf 394 powyżej), że dla celów jego transportu w dniach 4/5 grudnia 2002 r. i 6 czerwca 2003 r.:

1) skarżący był fotografowany zarówno w ubraniu, jak i nago przed i ponownie po transporcie;

2) został poddany badaniu *per rectum*, założono mu pieluchę i ubrano w dres sportowy;

3) na uszy założono mu słuchawki, przez które czasami puszczano głośną muzykę;

4) zasłonięto mu oczy przy użyciu co najmniej szmatki zawiązanej wokół głowy i czarnych gogli;

5) ręce i stopy zakuto mu w kajdany, oraz został przetransportowany na lotnisko samochodem i umieszczony na pokładzie samolotu;

6) do samolotu został przetransportowany w siedzącej pozycji odchylonej z rękoma zakutymi w kajdany z przodu albo w pozycji leżącej na podłodze samolotu z rękoma skutymi kajdankami na plecach;

7) w trakcie podróży nie zezwolono mu korzystanie z toalety i w razie potrzeby musiał oddawać mocz lub kał do pieluchy.

W tym kontekście Trybunał pragnie również zauważyć, że uderzająco podobna relacja na temat transportów podczas przetrzymywania przez CIA

została przekazana przez skarżącego w sprawie *El-Masri* (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 205).

410. W odniesieniu do faktycznego pobytu skarżącego w Polsce, Trybunał bierze pod uwagę fakt, iż nie istnieją bezpośrednie dowody, że to właśnie skarżący w dniu 5 grudnia 2002 r. został przetransportowany na pokładzie samolotu N63MU z Bangkoku do Szyman albo że w dniu 6 czerwca 2003 r. został następnie przeniesiony na pokładzie samolotu N379P z Szyman do innych tajnych ośrodków przetrzymywania CIA.

Nawet gdyby skarżącemu, który był przez lata osadzony w warunkach przemyślanych specjalnie w taki sposób, aby przy zastosowaniu transportów do nieznanych lokalizacji odizolować i zdeorientować człowieka, zezwolono na złożenie zeznań przed Trybunałem to nie byłby on w stanie powiedzieć gdzie był przetrzymywany. Nie można mieć również złudnych oczekiwań, że skarżący kiedykolwiek będzie w stanie samodzielnie wskazać miejsca, w których był przetrzymywany. Ponadto, mając na względzie charakter i wysoki poziom tajności operacji CIA prowadzonych w ramach „wojny z terroryzmem” oraz obecny status ujawniania kluczowych materiałów opisujących działania CIA w tym czasie – co jest kwestią wiedzy publicznej – żadne takie bezpośrednie dowody w najbliższym czasie się nie pojawiają.

411. Żaden ślad skarżącego nie może być, ani też nie zostanie, znaleziony w jakichkolwiek oficjalnych ewidencjach w Polsce, ponieważ jego obecność w samolocie oraz na terytorium Polski miała być, z uwagi na sam charakter operacji transportów, celowo nieodnotowywana. Jak zostało jednoznacznie potwierdzone przez eksperta, ewidencja Straży Granicznej wskazująca liczbę pasażerów i członków załogi przybywających i wylatujących na pokładzie przedmiotowych samolotów przeznaczonych do transportów „ani nie obejmowała, ani nie miała obejmować osób zatrzymanych, które były mimo woli przywożone lub wywożone z terytorium Polski w ramach tajnych transportów HVD”, a osoby te „w ewidencjach przedkładanych oficjalnym instytucjom nigdy nie były wymieniane wśród osób obecnych na pokładzie” (patrz paragraf 328 powyżej).

412. W świetle powyższego, aby upewnić się, czy jest możliwe stwierdzenie, że skarżący w przedmiotowym czasie był przetrzymywany w Polsce, Trybunał wziął pod uwagę wszystkie fakty, które już zostały ustalone ponad uzasadnioną wątpliwość (patrz paragrafy 401-404 i 408-409 powyżej) oraz dokonał analizy innych materiałów będących w jego posiadaniu, w tym w szczególności zeznań biegłych obrazujących chronologię transportów i osadzenia skarżącego oraz Pana Zubaydah w latach 2002-2003 (patrz paragrafy 314-318 powyżej).

413. Ustalono już, że w dniu 4 grudnia 2002 r. skarżący został przetransportowany z „czarnej dziury” w Bangkoku wraz z Panem Abu Zubaydah i że zostali oni następnie osadzeni w tym samym ośrodku CIA

(patrz paragraf 404 powyżej). Data transportu zbiega się dokładnie z trasą, którą leciał samolot N63MU, który wystartował z Bangkoku w dniu 4 grudnia 2002 r., a następnie, po międzylądowaniu w Dubaju, przybył do Szyman w dniu 5 grudnia 2002 r. (patrz paragrafy 92, 392 i 316 powyżej).

Lot ten, będący przedmiotem długich i intensywnych badań ze strony biegłych zeznających przed Trybunałem, został przezeń przeanalizowany „w najdrobniejszych szczegółach od jego planowania i autoryzacji do jego realizacji przez wiele różnych spółek fasadowych”. Biegli nie doszukanali się żadnej innej przyczyny jego lądowania w Szymanach aniżeli transport skarżącego i Pana Abu Zubaydah z Bangkoku do „innej czarnej dziury”, które jednoznacznie określili, jako miejsce o kryptonimie „Quartz”, do polskiej bazy szkoleniowej wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko Szyman (patrz paragrafy 316-317 i 327 powyżej)

414. Trybunał zauważa, że polski Rząd nie przedłożył żadnego wyjaśnienia odnośnie do charakteru, powodów lub celów lądowania samolotu N63MU na swoim terytorium w dniu 5 grudnia 2002 r., który we wszystkich stosownych wiarygodnych i dokładnych śledztwach międzynarodowych został jasno określony, jako samolot przeznaczony do wydań używany przez CIA w przedmiotowym czasie do transportu osób zatrzymanych o wysokiej wartości (patrz paragraf 407 powyżej, z dalszymi odniesieniami).

Nie wyjaśnił również powodów kolejnej serii lądowań samolotów CIA przeznaczonych do transportów (patrz paragraf 292 powyżej). Po lądowaniu samolotu N63MU w dniu 5 grudnia 2002 r. miało miejsce pięć kolejnych lądowań samolotu N379P („Guantánamo Express”), najbardziej niechlubnego samolotu CIA. Jedno z tych lądowań miało miejsce w dniu 6 czerwca 2003 r. – data wskazana przez skarżącego, jako data jego transportu z Polski i ostatecznie potwierdzona przez biegłych, jako ta, w której został przetransportowany z Polski (patrz paragrafy 292 i 328 powyżej). Cykl lotów zakończył się wraz z lądowaniem w dniu 22 września 2003 r. samolotu N313P – data wskazana przez Pana Abu Zubaydah oraz potwierdzona przez biegłych, jako data jego transportu z Polsk i uznana przez nich za datę, w której tzw. czarna dziura „Quartz” w Polsce została zamknięta (patrz paragrafy 317-318 powyżej, jak również *Husayn (Abu Zubaydah)*, przytoczona powyżej, § 414). Faktycznie, po tej dacie nie pojawił się w Szymanach żaden inny samolot powiązany z CIA (patrz paragraf 292 powyżej).

415. W związku z brakiem jakiegokolwiek wyjaśnienia ze strony Rządu odnośnie do zdarzeń, jakie miały miejsce w niniejszej sprawie oraz jego odmowy ujawnienia Trybunałowi dokumentów niezbędnych do rozpatrzenia przez niego sprawy (patrz paragrafy 17-40 i 375 powyżej) Trybunał wyciągnie wnioski na podstawie zgromadzonych dowodów i postawy Rządu (patrz również paragrafy 360 i 395 powyżej).

Co za tym idzie, na podstawie nieobalonych faktów i w świetle całej posiadanej dokumentacji oraz spójnych, jasnych i stanowczych zeznań biegłych objaśniających szczegółowo chronologię zdarzeń występujących w sprawie skarżącego w okresie pomiędzy 4-5 grudnia 2002 r. i 6 czerwca 2003 r., Trybunał uznaje, że zarzuty skarżącego, w zakresie w jakim odnoszą się do jego przetrzymywania w danym czasie w Polsce, są dostatecznie przekonujące.

(ii) Traktowanie skarżącego w ośrodkach CIA w Polsce

416. Na zakończenie, w odniesieniu do traktowania skarżącego w okresie jego przetrzymywania przez CIA, szczegółowy opis „bezpprawnych technik” stosowanych w grudniu 2002 roku i styczniu 2003 roku wobec niego przez „oficera operacyjnego wyższego szczebla” CIA lub „sprawozdawcę” pochodzi z najbardziej wiarygodnego ze źródeł: Raportu CIA z 2004 roku oraz Raportu DS z 2009 roku (patrz paragrafy 99-100 powyżej). Jest on uzupełniony przez własną relację skarżącego dotyczącą jego doświadczeń przytoczoną w Raporcie ICRC (patrz paragraf 101 powyżej). Senator Marty oraz Pan J.G.S. również przedstawili relację z tych zdarzeń w oparciu o odpowiednie dokumenty (patrz paragraf 317 powyżej).

Według wszystkich tych źródeł, w grudniu 2002 roku i styczniu 2003 roku w trakcie przetrzymywania przez CIA skarżący został poddany „rozszerzonym” i „bezpprawnym” technikom przesłuchań. Odnośnie do tych ostatnich, został on poddany następującemu traktowaniu:

1) udawane egzekucje przy użyciu pistoletu, kiedy był skuty w pozycji siedzącej oraz przy pomocy wiertarki elektrycznej, gdy stał nago z zasłoniętymi oczami;

2) pozycje napięte: kazano mu klęczeć na podłodze i odchylać się do tyłu, był utrzymywany w napiętej pozycji stojącej i popychany oraz podnoszony z podłogi za ramiona, podczas gdy były one związane paskiem na jego plecach;

3) groźby;

4) podczas przesłuchań w jego twarz był wydmuchiwany dym z papierosów;

5) do mycia go używano twardej szczotki w taki sposób, aby zadać mu ból;

6) stawanie na jego kajdanach, co prowadziło do skaleczeń i stłuczeń.

(iii) Wnioski Trybunału

417. Oceniając w całości wszystkie powyższe fakty i dowody, Trybunał uznaje ponad uzasadnioną wątpliwość, że:

(1) w dniu 5 grudnia 2002 r. skarżący wraz z Panem Abu Zubaydah przybył do Szyman na pokładzie samolotu CIA o nr N63MU przeznaczonym do transportów;

(2) od dnia 5 grudnia 2002 r. do dnia 6 czerwca 2003 r. skarżący był osadzony w ośrodku CIA w Polsce o kryptonimie „Quartz” , położonym w Starych Kiejkutach;

(3) podczas osadzenia w Polsce w ramach Programu HVD był on przesłuchiwany przez CIA i poddany EIT, jak również nieautoryzowanym technikom przesłuchań w sposób opisany w Raporcie CIA z 2004 roku, Raporcie DS z 2009 roku oraz Raporcie ICRC z 2007 roku;

4) w dniu 6 czerwca 2003 r. skarżący został przetransportowany z Polski przez CIA samolotem CIA przeznaczonym do transportów o nr N379P.

4. Ocena faktów i dowodów związanych z rzekomą wiedzą i udziałem Polski w Programie CIA dotyczącym HVD

(a) Szczególna procedura przeznaczona dla lądowań samolotów CIA na lotnisku w Szymanach stosowana przez polskie władze

418. Kilka źródeł dowodowych uzyskanych przez Trybunał potwierdza, że polskie władze stosowały szczególną procedurę dla lądowań w Szymanach samolotów CIA przeznaczonych do transportów.

Powyższa procedura została opisana przed TDIP przez naocznego świadka, niejaką Panią M.P., która w przedmiotowym czasie była kierownikiem lotniska w Szymanach (patrz paragrafy 293-302 powyżej). Na podstawie jej szczegółowej relacji i oświadczeń innych osób, w tym byłego dyrektora lotniska w Szymanach i byłego Prezesa Zarządu tego lotniska, streszczenie opisu tej procedury zostało zawarte w Raporcie Favy (patrz paragraf 271 powyżej). Ponadto, Raport Marty’ego z 2007 roku zawierał kompilację zeznań uzyskanych z poufnych źródeł spośród pracowników lotniska w Szymanach, urzędników służby cywilnej, pracowników ochrony oraz funkcjonariuszy Straży Granicznej i wywiadu, którzy przedstawili relacje z tego, co działo się w tamtym czasie zaraz po lądowaniu w Szymanach samolotów powiązanych z CIA (patrz paragraf 260 powyżej).

Powyższe zgodne i uzupełniające się relacje na temat szczególnej procedury można podsumować w następujący sposób:

1) przed wszystkimi lądowaniami na lotnisko w Szymanach telefonowała centrala Straży Granicznej w Warszawie lub funkcjonariusz wywiadu wojskowego informując władze lotniska o przybywającym „samolocie amerykańskim”;

2) jednocześnie było o nim informowana armia, a dwóch funkcjonariuszy wojskowych pełniło tym czasie na lotnisku służbę;

3) przed lądowaniem zawsze pojawiało się na lotnisku dwóch wysokich rangą funkcjonariuszy Straży Granicznej;

4) rozkazy były wydawane bezpośrednio przez Straż Graniczną i podkreślano w nich, że władze lotniska nie powinny zbliżać się do samolotu oraz że zajmować się nimi miały wyłącznie personel i służby wojskowe;

5) kierownikowi lotniska nakazywano przestrzegać ścisłych procedur w związku z przygotowaniem do lotów, włączając w to usunięcie innych samolotów i pojazdów z pasów startowych oraz zapewnienie, aby cały polski personel znajdujący się w pobliżu pasa startowego, w tym funkcjonariusze lokalnej ochrony oraz pracownicy lotniska, udał się do budynku terminala

6) rola personelu lotniska ograniczała się wyłącznie do czynności technicznych po lądowaniu;

7) samoloty były traktowane jak samoloty wojskowe i nie podlegały odprawie celnej; wojskowy charakter lotu był ustalany przez Straż Graniczną, a personel lotniska miał przestrzegać odpowiednich procedur;

8) granice oraz teren lotniska były zabezpieczane przez wojsko i Straż Graniczną;

9) samoloty lądowały w Szymanach i kołowały aż na sam koniec pasa startowego znajdującego się (poza zasięgiem wzroku) kilkaset metrów od wysokiej na cztery piętra wieży kontrolnej terminala; zawsze zatrzymywały się z drzwiami skierowanymi w stronę lasu;

10) pasażerowie nigdy nie wchodzili na teren lotniska;

11) najpierw do samolotu podjeżdżała Straż Graniczna, a następnie odjeżdżała;

12) „zespół lądowania” oczekiwał na skraju pasa startowego, w dwóch lub trzech furgonetkach z przyciemnianymi szybami, z tablicami rejestracyjnymi jednostki wojskowej w Starych Kiejkutach; furgonetki z włączonymi silnikami parkowały blisko samolotu;

13) po tym jak Straż Graniczna odjechała, do samolotów podjeżdżały furgonetki z przyciemnianymi szybami, po czym odjeżdżały;

14) zaraz potem samoloty startowały;

15) opłaty za lądowanie były opłacane na lotnisku w gotówce przez Polaka (lub osobę, która bardzo dobrze mówiła po polsku) następnego dnia i były znacznie - kilka razy – wyższe niż zwykle (pomiędzy 2 000 a 4 000 euro za samolot), wliczając w to opłatę za „niestandardową obsługę”.

(b) Szczególne zwolnienia, nawigacja przez polską przestrzeń powietrzną bez kompletnych planów lotu i zatwierdzanie fałszywych planów lotu dla CIA

419. Z kilku źródeł dowodowych uzyskanych przez Trybunał wynika, że oprócz udzielenia samolotom CIA przeznaczonym do transportów pozwoleń na przelot oraz nawigacji samolotów przez polską przestrzeń powietrzną, polskie władze, w tym PANSA, przyznały im szczególny status, różne zwolnienia i upoważnienia. Współpracowały również z CIA przy ukrywaniu faktycznych tras lotów i zatwierdzały niekompletne lub fałszywe plany lotów, które służyły ukrywaniu działalności CIA w Polsce, z naruszeniem międzynarodowych przepisów lotniczych (patrz paragrafy 258, 271 i 291 powyżej).

420. Jak wyjaśniono w Raporcie Marty’ego z 2007 roku i jak ustnie wyjaśnili przed Trybunałem senator Marty oraz Pan J.G.S., spółka Jeppesen, rutynowy dostawca CIA usług związanych z lotami przeznaczonymi do transportów (patrz również paragrafy 72-74 powyżej), przedłożyła szereg „fikcyjnych” planów tych lotów, w tym dla lądowań w Polsce. Często uwzględniały one lotnisko wylotu lub lotnisko przeznaczenia, na których samolot miał nigdy nie bywać. W co najmniej czterech z sześciu przypadków lądowania samolotów CIA w Szymanach, w tym lądowanie samolotu N63MU w dniu 5 grudnia 2002 r. Ze skarżącym i Panem Abu Zubaydah na pokładzie (patrz paragrafy 408 i 417 powyżej), plany lotów były ukryte, przedłożono fałszywe plany lotów, a PANSA nawigowała samolot do Szyman bez ważnego planu lotu (patrz paragrafy 258 i 316 powyżej).

421. Szczegółowa analiza procesu transportu dla lotu N379P, włączając w to międzylądowanie w Szymanach w dniu 6 czerwca 2003 r., znajduje się w Raporcie CHRGI. Raport ten wyjaśnia, w jaki sposób samolot odbył cały proces przy rozmaitych formach zwolnień i szczególnym statusie, co wskazuje na fakt, iż loty te były zaplanowane i zrealizowane przy pełnej współpracy władz Stanów Zjednoczonych i Państw „przyjmujących”, przez które podróżował N379P. Takie zwolnienia są udzielane wyłącznie na podstawie decyzji organu krajowego, którego terytorium jest wykorzystywane (patrz paragraf 291 powyżej).

422. W dniu 5 czerwca 2003 r. PANSA nawigowała samolot N379P do Szyman pomimo faktu, iż wszystkie oficjalne plany lotu, jako lotnisko przeznaczenia wskazywały Warszawę. Fakt, iż PANSA zaakceptowała plan lotu firmy Jeppesen wskazujący Warszawę, lecz nawigowała samolot do Szyman pokazuje, że polskie władze nie wymagały, aby przestrzegał on międzynarodowych przepisów lotniczych i że świadomie wydały fałszywe pozwolenie na lądowanie. W konsekwencji, pozostała część społeczności monitorującej ruch lotniczy, w tym Eurocontrol, omyłkowo odnotowała międzylądowanie samolotu w Warszawie (patrz paragrafy 258, 291 i 316 powyżej).

(c) Rzekome istnienie „specjalnej” umowy dwustronnej z CIA i zgoda polskich funkcjonariuszy na rolę Polski w operacjach CIA dokonana

423. Kilka źródeł dowodowych przed Trybunałem sugerowało istnienie specjalnej dwustronnej umowy pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi o utworzeniu i prowadzeniu tajnego więzienia w Polsce.

424. Raport Marty’ego z 2007 roku, na podstawie zeznań poufnych źródeł, stwierdza, że CIA negocjowała „umowę operacyjną” z Polską celem przetrzymywania zatrzymanych przez CIA osób o wysokiej wartości w tajnym ośrodku i że Polska zgodziła się na „zapewnienie obiektom, w których ten ośrodek został utworzony, najwyższego poziomu

bezpieczeństwa fizycznego i tajemnicy oraz nieodwołalnych gwarancji nie ingerowania” (patrz paragrafy 254-255 powyżej).

W kontekście zgody na rolę Polski pełnioną w ramach operacji transportów CIA, Raport z 2007 roku wymienił szereg nazwisk wysokich rangą polskich funkcjonariuszy, stwierdzając, że wiedzieli oni i zgadzali się na rolę kraju „w prowadzeniu przez CIA na terytorium Polski tajnych ośrodków dla osób zatrzymanych o wysokiej wartości” i że „mogą być za to pociągnięci do odpowiedzialności” (patrz paragraf 257, patrz również paragraf 240 powyżej).

Senator Marty potwierdził przed Trybunałem te oświadczenia i dodał, że operacje były organizowane w ramach NATO. Postanowiono, że za operacje odpowiedzialna będzie tylko CIA, a na zażądanie, państwa członkowskie będą współpracować. W odniesieniu do nazwisk polskich funkcjonariuszy określonych w Raporcie Marty’ego z 2007 roku, wyjaśnił, że zostały one wymienione, „ponieważ źródła, które przekazały nam te nazwiska miały taką wartość, były tak wiarygodne oraz istniało tyle zbieżnych dowodów na udział tych osób” (patrz paragraf 321 powyżej).

425. Pan J.G.S., podczas przesłuchania przed Trybunałem powiedział, że, mimo iż w trakcie śledztwa Marty’ego nie widzieli przedmiotowych tajnych dokumentów, dowiedzieli się o istnieniu umów autoryzujących, które przyznawały CIA nadzwyczajną ochronę i uprawnienia podczas realizacji jej operacji transportów (patrz paragraf 329 powyżej).

426. Senator Pinior, zarówno w swoich zeznaniach złożonych pod przysięgą jak i zeznaniach przed Trybunałem, stwierdził, że wiarygodne poufne źródło poinformowało go o dokumencie – projekcie przygotowanym przez polski wywiad – sporządzonym pod auspicjami Rządu Pana Millera w celu uregulowania kwestii związanych z działaniem więzienia CIA w Polsce. Według niego, ten dokument, który był wówczas w posiadaniu polskiej prokuratury, zawierał precyzyjne regulacje dotyczące funkcjonowania więzienia oraz, między innymi, proponowany protokół postępowania w razie śmierci więźnia. Wyrażenie „osoby zatrzymane” było stosowane w tekście. Projekt nie został podpisany w imieniu USA (patrz paragrafy 303 i 334 powyżej).

427. Rezolucja PE z 2007 roku „zauważała z niepokojem”, że w oficjalnej odpowiedzi z dnia 10 marca 2006 r. do Sekretarza Generalnego Rady Europy polskie władze, „wskazywały na istnienie tajnych umów o współpracy parafowanych przez same tajne służby obu krajów, które wyłączały spod jurysdykcji sądów polskich działania zagranicznych tajnych służb” (patrz paragraf 275 powyżej).

428. Trybunał nie uznaje za konieczne w związku z rozpatrywaniem niniejszej sprawy ustalenie, czy taka umowa lub umowy istniały, a jeżeli tak, to w jakim kształcie i co zostało w nich szczególnie przewidziane.

Uznaje za niewyobrażalne, aby samoloty przeznaczone do transportów przekraczały polską przestrzeń powietrzną, lądowały i startowały z polskich

lotnisk oraz, że CIA zajmowała obiekty w Starych Kiejkutach bez wcześniejszego podjęcia odpowiednich kroków w celu najpierw przygotowania, a następnie realizacji operacji CIA w Polsce.

(d) Brak współpracy Polski z międzynarodowymi organami śledczymi

429. Trybunał uważa, że brak współpracy pozwanego państwa w trakcie międzynarodowych śledztw w sprawie podejmowanych w latach 2005-2007 w Europie operacji transportów CIA jest istotnym elementem w ocenie rzekomej wiedzy i udziału Polski w operacjach CIA.

430. W swojej odpowiedzi z dnia 10 marca 2006 r. na pytania Sekretarza Generalnego Rady Europy w ramach procedury wszczętej na postawie artykułu 52 Konwencji, władze „całkowicie zaprzeczyły” zarzutom „rzekomego istnienia w Polsce tajnych ośrodków przetrzymywania i powiązanych z nimi przelotów (patrz paragraf 242 powyżej; to konkretne pismo zostało również wspomniane w paragrafie 427 powyżej). W tym zakresie, władze powołały się na ustalenia „wewnętrznego śledztwa polskiego Rządu”. Nie jest jasne, jaki rodzaj „wewnętrznego śledztwa” został przeprowadzony oraz czy władze miały na myśli śledztwo parlamentarne prowadzone od listopada do grudnia 2005 roku (patrz paragraf 128 powyżej), jednakże, w żadnym razie, nie mogły być nieświadome działalności CIA w kraju w latach 2002-2003 (patrz paragrafy 423-428 powyżej).

431. Podobna obstrukcyjna postawa była prezentowana podczas śledztwa Marty’ego. W Raporcie Marty’ego z 2006 roku zauważono, że „polskie władze nie były w stanie, pomimo ponawianych wniosków, przedstawić [sędziemu sprawozdawcy] informacji z własnej krajowej ewidencji lotniczej, aby potwierdzić loty do Polski powiązane z CIA” (patrz paragraf 248 powyżej). W Raporcie Marty’ego z 2007 roku zauważono, że „w ciągu ponad osiemnastu miesięcy korespondencji, Polska nie zdołała przedstawić w śledztwie jakichkolwiek danych z jej własnej ewidencji potwierdzających loty powiązane z CIA w jej przestrzeni powietrznej lub na jej lotniska” (patrz paragraf 259 powyżej).

Senator Marty podczas rozprawy wyjaśniającej dodał, że „Polska nie była wyjątkiem” i że praktycznie wszystkie rządy, które miały powiązania z tajnymi ośrodkami przetrzymywania lub z „wydaniami w trybie nadzwyczajnym” nie tylko nie współpracowały, ale również robiły wszystko, co w ich mocy, aby zatuszować prawdę, stworzyć przeszkody w poszukiwaniu prawdy” (patrz paragraf 320 powyżej).

432. Postawa przyjęta przez władze w toku Śledztwa Favy nie uległa zmianie. Raport Favy wyraźnie stwierdzał, że współpraca polskich władz z delegacją TDIP była „niestety słaba”, że delegacja nie była w stanie spotkać się z jakimikolwiek przedstawicielami Parlamentu oraz że Rząd był „niechętny w oferowaniu pełnej współpracy... i spotkaniu się z delegacją na stosownym szczeblu politycznym”. Zauważono również, że istniały

nieścisłości wokół rejestrów lotu samolotów CIA przelatujących przez Polskę oraz sprzeczne zeznania na temat istnienia dzienników lotów (patrz paragraf 270 powyżej). Te same spostrzeżenia zostały poczynione w Rezolucji PE (patrz paragraf 275 powyżej).

Pan Fava składając przed Trybunałem zeznania stwierdził, że polski Rząd „współpracował w bardzo niewielkim stopniu” z TDIP oraz że prawie wszyscy przedstawiciele Rządu, których prosił o spotkanie odrzucili prośbę TDIP. Potwierdził również, że podczas jego wizyty w ramach delegacji TDIP w Polsce miał „jednoznaczne” wrażenie, że władze próbowały ukrywać informacje (patrz paragraf 308 powyżej).

433. Mając na uwadze powyższe fakty, Trybunał uznaje, że w toku odpowiednich międzynarodowych śledztw polskie władze zaprezentowały postawę, którą można określić jako odmowę, brak współpracy z organami śledczymi i oczywistą niechęć do ujawnienia informacji o transportach CIA w Polsce.

(e) Nieformalne spotkanie transatlantyckie

434. Pan Fava w swoich ustnych zeznaniach szczegółowo opisał dokument – zapis lub „sprawozdanie” z nieformalnego transatlantyckiego spotkania ministrów spraw zagranicznych Unii Europejskiej i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego z Sekretarz Stanu USA Condoleezą Rice, które miało miejsce w dniu 7 grudnia 2005 r. Spotkanie odbyło się w związku ze świeżymi doniesieniami mediów międzynarodowych dotyczącymi tajnego przetrzymywania i transportów CIA, wymieniającymi kraje europejskie, na terytorium których rzekomo istniały „czarne dziury” CIA. Sprawozdanie, uzyskane przez TDIP z wiarygodnego poufnego źródła z instytucji Unii Europejskiej, potwierdzało, że państwa członkowskie wiedziały o programie transportów CIA oraz że miała miejsce „żywa dyskusja” na temat praktyk stosowanych przez CIA. Pan Fava nie pamiętając, czy podczas tego spotkania miała miejsce jakakolwiek interwencja ze strony polskiego Rządu, powiedział, że z oświadczenia Pani Rice - „wszyscy znamy te techniki” - można było wnioskować, że USA próbowały podzielić się „ciężarem zarzutów” (patrz paragraf 306 powyżej).

(f) Stosunki współpracy pomiędzy polskim wywiadem a CIA

435. Trybunał w dalszej kolejności zauważa, że Pan Fava odniósł się również do spotkania w ramach Śledztwa Favy z byłym polskim szefem służb bezpieczeństwa, który „pomimo że... bardzo dyplomatycznie”, to potwierdził, że funkcjonariusze CIA często lądowali w Szymanach oraz że polski wywiad i CIA utrzymywały „regularne stosunki współpracy... polegające na wymianie informacji na temat określonych praktyk i zadań” (patrz paragrafy 269 i 310 powyżej).

436. Były prezydent Polski, Pan Kwaśniewski w swoim wywiadzie prasowym udzielonym w dniu 30 kwietnia 2012 r. również odniósł się do

„współpracy wywiadu” z CIA i stwierdził, że „decyzja o współpracy z CIA niosła ryzyko, że Amerykanie użyją metod niedopuszczalnych” (patrz paragraf 240 powyżej).

(g) Okoliczności transportu i przyjęcia osób zatrzymanych w „czarnej dziurze”

437. Mając na względzie procedurę transportu osób zatrzymanych o wysokiej wartości, w ramach której, jak zostało to wyżej wskazane, osoba zatrzymana, tak jak skarżący podczas transportu, miała zasłonięte oczy, miała nałożone czarne gogle oraz ręce i stopy zakute kajdanami (patrz paragrafy 64, 282 i 409 powyżej), Trybunał uznaje, że te polskie władze, które przyjmowały personel CIA na pasie startowym lotniska w Szymanach, pomagały w ich przesiadce do furgonetek i wiozły do „czarnej dziury”, nie mogły być nieświadome faktu, że osoby, które tam z nimi przybyły to więźniowie CIA.

W szczególności Trybunał uznaje za nieprawdopodobne, aby nie widziały lub, jak opisuje to Pan J.G.S., „nie były świadkami... wyprowadzania z samolotu związanych i zakutych w kajdany osób zatrzymanych” (patrz paragraf 330 powyżej).

(h) Inne kwestie

438. Istnieją również inne kwestie, które Trybunał uznaje za istotne w ocenie wiedzy Polski o charakterze i celach działalności CIA na jej terytorium w przedmiotowym czasie.

Jak opisywał senator Pinior w swoim oświadczeniu pod przysięgą i następnie potwierdził w swoich ustnych zeznaniach przed Trybunałem, „w okresie, w którym więźniowie CIA byli przetrzymywani w Starych Kiejkutach” władze bazy wojskowej zamówiły od polskiego przedsiębiorstwa metalową klatkę mogącą pomieścić dorosłego człowieka z możliwością wstawienia przenośnej toalety chemicznej (patrz paragrafy 303 i 335 powyżej). Pozwany Rząd nie przedstawił żadnych wyjaśnień dotyczących tego, do jakiego rodzaju celów miała taka klatka służyć.

Ponadto, jak wskazał jeden z biegłych (patrz paragraf 330 powyżej), istniały inne aspekty działalności CIA w Polsce, które z punktu widzenia działania normalnego lotniska takiego jak Szymany były niestandardowe.

Przykładowo, lądowanie w Szymanach Boeinga 737 (N313P, którym Pan Abu Zubaydah został przetransportowany z Polski; patrz *Husayn (Abu Zubaydah)*, przytoczona powyżej, §§ 408, 419 i 440) w dniu 22 września 2003 r. miało miejsce pomimo, że lotnisko nie spełniało koniecznych warunków technicznych do przyjęcia tak dużego samolotu, w szczególności nie dysponowało urządzeniami do tankowania, oraz pomimo faktu, iż jednostka straży pożarnej na lotnisku nie była odpowiednio wyposażona dla tego rodzaju zadań (patrz paragrafy 295 i 318 powyżej). W opinii Pani M.P., kierownika lotniska w przedmiotowym czasie, „musiały istnieć

bardzo ważne powody” ku temu, aby zezwolić na to lądowanie (patrz paragraf 296 powyżej).

Innym razem w zimie, pomimo trudnych warunków atmosferycznych i faktu, iż śnieg nie był usuwany z lotniska przez okres sześciu tygodni, kierownictwo lotniska nie mogło odmówić pozwolenia na lądowanie samolotowi CIA i musiało oczyścić pas startowy, ponieważ „gdyby przedmiotowy samolot nie wylądował, >>poleciałyby głowy<<” (patrz paragraf 300 powyżej).

Dla cywilnego personelu lotniska lądowanie samolotów CIA było „ważnym wydarzeniem”. Pomimo faktu, iż personel był wykluczany z obsługi samolotu i znajdował się w budynku terminala lotniska podczas lądowań i odlotów samolotów CIA (patrz paragraf 418 powyżej), postrzegał te zdarzenia jak gdyby przybywali „szpiedzy” lub „miała miejsce zmiana personelu wywiadowczego” (patrz paragraf 297 powyżej).

(i) Wiedza publiczna na temat traktowania, któremu poddane zostały osoby podejrzane o terroryzm podczas przetrzymywania przez USA

439. Wreszcie Trybunał dostrzegł fakt, że już pomiędzy styczniem 2002 roku a sierpniem 2003 roku w związku z licznymi oświadczeniami lub raportami organizacji międzynarodowych opinii publicznej w dużym stopniu wiadomo było o niewłaściwym traktowaniu i nadużyciach, którym były poddane schwytane osoby podejrzane o terroryzm w okresie przetrzymywania przez USA w różnych miejscach, w tym w Zatoce Guantánamo lub w bazie Bagram w Afganistanie, (patrz paragrafy 214-228 i 389-390 powyżej).

W przedmiotowym czasie temat ten był również obecny w mediach międzynarodowych i polskich, które zwracały szczególną uwagę na sytuację będących w rękach USA więźniów z Al-Kaidy (patrz paragrafy 230-239 powyżej).

5. Wnioski Trybunału dotyczące rzekomej wiedzy i udziału Polski w Programie CIA dotyczącego HVD

440. Trybunał zauważył, że wiedza na temat operacji CIA związanych z transportami i tajnym przetrzymywaniem, a także o skali nadużyć, którym osoby zatrzymane o wysokiej wartości były poddane podczas przetrzymywania przez CIA, z czasem ewoluowała (patrz paragrafy 47-71, 78-81, 214-239, 241-261, 266-275 i 281-286 powyżej). W szczególności, różnego rodzaju tajne lub ściśle tajne dokumenty CIA, w tym Raport CIA z 2004 roku, Ogólny Dokument Informacyjny CIA i Raport DS z 2009 roku - które w niniejszej oraz w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah)* znajdują się wśród kluczowych dowodów niezbędnych dla ustalenia faktów dotyczących zarówno transportu skarżących, tajnego przetrzymywania i traktowania przez władze Stanów Zjednoczonych – były przekazane opinii publicznej, w mocno ocenzonej formie, dopiero w latach 2009-2010 (patrz paragrafy

49-50, 57 i 62 powyżej). Raport ICRC z 2007 roku, w tym relacja skarżącego z traktowania i warunków bytowych osadzenia, którym był poddany w ramach Programu HVD, wyciekły do opinii publicznej w 2009 roku (patrz paragraf 277 powyżej). Raporty po Śledztwie Marty'ego oraz Śledztwie Favy pojawiły się wcześniej, w latach 2006-2007 (patrz paragrafy 246-261 i 266-272), miało to jednak miejsce trzy i pół roku do pięciu lat po zdarzeniach będących przedmiotem skargi. Jak stwierdził senator Marty, „obraz sytuacji przedstawiony w Raporcie [Marty'ego] z 2007 roku jest wciąż w dużej mierze częściowy”, mając na uwadze dalsze wydarzenia, w tym publikację materiałów CIA i dostępność zeznań osób zatrzymanych (patrz paragraf 323 powyżej).

Jak już wspomniano powyżej (patrz paragrafy 42 i 397-400 powyżej), Trybunał szeroko powoływał się na te źródła dowodowe, dokonując chronologicznej rekonstrukcji zdarzeń oraz ustalenia faktów dotyczących transportów skarżącego do i z Polski, jego tajnego przetrzymywania i niewłaściwego traktowania przez CIA w Polsce. Jednakże świadomość i udział polskiego Państwa w Programie HVD muszą zostać ustalone w odniesieniu do tych elementów, o których wiedziało lub powinno było wiedzieć w przedmiotowym czasie lub w przybliżonym okresie, tj. pomiędzy grudniem 2002 roku a czerwcem 2003 roku w odniesieniu do skarżącego oraz pomiędzy grudniem 2002 roku a wrześniem 2003 roku w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah.

441. W związku z tym Trybunał wziął pod uwagę różne wspomniane powyżej okoliczności uboczne (patrz paragrafy 418-439 powyżej). W opinii Trybunału, te elementy traktowane jako całość wskazują, że w przedmiotowym czasie polskie władze wiedziały, że CIA w ramach operacji w „wojnie z terroryzmem” prowadzonej przez władze Stanów Zjednoczonych wykorzystywała lotnisko w Szymanach oraz bazę wojskową w Starych Kiejkutach w celu tajnego przetrzymywania osób podejrzanych o terroryzm. Niemożliwym jest, aby samoloty do transportów mogły przekraczać polską przestrzeń powietrzną, lądować na polskim lotnisku i startować z niego, lub aby CIA zajmowała obiekty w Starych Kiejkutach i przewoziła tam osoby zatrzymane bez informowania i zaangażowania polskiego Państwa w przygotowania i realizację Programu HVD na jego terytorium. Niebywałe jest również, aby działania o takim charakterze i skali, prawdopodobnie kluczowe dla wojskowych i politycznych interesów państwa, były podejmowane na terytorium Polski bez wiedzy Polski i bez niezbędnych upoważnień wydanych przez władze państwowe na odpowiednim szczeblu.

Trybunał ponownie odniósł się do zeznań biegłych, którzy, podczas prowadzonych śledztw, mieli możliwość kontaktu z różnymi, w tym poufnymi, źródłami. Wszyscy jednoznacznie stwierdzili, że w przedmiotowym czasie Polska miała lub powinna mieć wiedzę o operacjach CIA dotyczących transportów. Polska zapewniała bezpieczeństwo terenu i

współpracowała przy ukrywaniu lotów. Jednostki łącznikowe polskich funkcjonariuszy musiały być świadome przygotowań lub realizacji poszczególnych operacji oraz o ich czasie. Wiedziały, że przesłuchania CIA dostarczały informacji związanych z wojną Stanów Zjednoczonych z terroryzmem (patrz paragrafy 307, 321-323, 326 i 330-331 powyżej).

W opinii biegłych nie oznaczało to, że polskie władze znały szczegóły tego, co działo się w obrębie „czarnych dziur”, ponieważ za przesłuchania odpowiedzialna była wyłącznie CIA, lub że były świadkami traktowania, któremu osoby zatrzymane o wysokiej wartości były poddawane w Polsce (patrz paragrafy 322-323 i 330-331 powyżej). Nie otrzymawszy dowodów na ich zaprzeczenie, Trybunał przyjmuje powyższe oceny biegłych.

Pomimo powyższego zastrzeżenia dotyczącego braku bezpośredniej wiedzy o traktowaniu, któremu skarżący był poddany w Polsce, jak zasygnalizowano powyżej, już pomiędzy styczniem 2002 roku a sierpniem 2003 roku liczne źródła publiczne stale donosiły o niewłaściwym traktowaniu i nadużyciach, którym były poddawane schwytane osoby podejrzane o terroryzm w okresie przetrzymywania przez USA w różnych miejscach. Ponadto w Rezolucji PACE z 2003 roku przyjętej w czerwcu 2003 roku – o której Polska, jak i każde inne Układające się Państwo wiedziało – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy wyraziło „głębokie zaniepokojenie warunkami osadzenia” schwytanych „bezpprawnych bojowników” przetrzymywanych przez władze Stanów Zjednoczonych. Wszystkie te źródła donosiły o praktykach stosowanych lub tolerowanych przez władze Stanów Zjednoczonych, które były oczywiście sprzeczne z określonymi w Konwencji zasadami (patrz paragrafy 214-224, 229-239 i 389-390 powyżej). Co za tym idzie, istniały słuszne podstawy, aby twierdzić, że osoba przetrzymywana przez USA w ramach Programu HVD może być narażona na poważne ryzyko traktowania sprzecznego z tymi zasadami (patrz również *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 218).

442. Biorąc pod uwagę wszystkie materiały będące w jego posiadaniu (patrz paragrafy 418-439 powyżej), Trybunał uznaje, że istnieją wystarczające i spójne dowody pośrednie jednoznacznie prowadzące do następujących wniosków:

(a) Polska w przedmiotowym czasie wiedziała o charakterze i celach działalności CIA na jej terytorium i umożliwiając CIA korzystanie ze swojej przestrzeni powietrznej oraz lotnisk, biorąc udział w ukrywaniu ruchów samolotów przeznaczonych do transportów oraz zapewniając logistykę i usługi, w tym szczególne środki bezpieczeństwa, szczególną procedurę dla lądowań, transport zespołów CIA wraz z osobami zatrzymanymi po wylądowaniu oraz zabezpieczając bazę w Starych Kiejkutach w związku z tajnym przetrzymywaniem przez CIA, Polska współpracowała z CIA w przygotowaniu i realizacji na swoim terytorium transportów, tajnego przetrzymywania i przesłuchań;

(b) biorąc pod uwagę tę wiedzę i pojawiające się publicznie informacje na temat niewłaściwego traktowania i nadużyć wobec zatrzymanych osób podejrzanych o terroryzm przetrzymywanych przez władze Stanów Zjednoczonych, Polska powinna była wiedzieć, że umożliwiając CIA przetrzymywanie takich osób na swoim terytorium, narażała je na poważne ryzyko traktowania niezgodnego z Konwencją (patrz również *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 217-221).

443. Co za tym idzie, Polska znajdowała się w sytuacji, w której jej odpowiedzialność za zapewnienie „wszystkim w ramach swojej jurysdykcji praw i wolności określonych ... w Konwencji” przedstawionych w artykule 1 miała w tamtym czasie zastosowanie do skarżącego.

IV. ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE KONWENCJI ZA WSPÓŁDZIAŁ W PROGRAMIE HVD

A. Oświadczenia stron

1. Rząd

444. Rząd nie przedstawił w tej kwestii żadnych komentarzy.

2. Skarżący

445. Skarżący oświadczył, że Polska jest odpowiedzialna za naruszenie jego praw na podstawie art. 1 Konwencji, ponieważ świadomie, celowo i aktywnie współpracowała z CIA w ramach programu transportów.

Powołując się na sprawę *El-Masri* (przytoczona powyżej), podkreślił, że Polska musi być uznana za odpowiedzialną na podstawie Konwencji za działania podejmowane – za jej przyzwoleniem lub przy jej współudziale – przez zagranicznych funkcjonariuszy na jej terytorium. Ponadto, jak wynika z orzecznictwa Trybunału, polskie Państwo miało pozytywny obowiązek ochrony osób zatrzymanych podlegających jej jurysdykcji przed niewłaściwym traktowaniem sprzecznym z artykułem 3.

Polska była świadoma, że osoby transportowane do i z jej terytorium oraz na nim przetrzymywane w ramach programu HVD miały zostać poddane praktykom oczywiście sprzecznym z Konwencją, jednak pozwoliła na to przetrzymywanie oraz transporty z wyłączeniem wszelkich formalno-prawnych procedur. Jako że Polska w sposób aktywny ułatwiała przetrzymywanie oraz transport skarżącego, to była również odpowiedzialna za jego niewłaściwe traktowanie i bezprawne, tajne przetrzymywanie w okresie po jego transporcie z Polski.

446. Polska była również odpowiedzialna na podstawie prawa międzynarodowego za współpracę w bezprawnych działaniach, w szczególności na podstawie Artykułów ILC (patrz paragraf 207 powyżej).

W tym względzie, skarżący zgodził się z uwagami przedstawionymi w tej kwestii przez AI oraz ICJ (patrz paragrafy 447-450 poniżej).

B. Interwencja strony trzeciej - AI/ICJ

447. AI oraz ICJ oświadczyły, że wszelka odpowiedzialność Układającej się Strony w ramach Konwencji za współpracę w transportach i tajnym przetrzymywaniu powinna być określona w świetle zasad prawa międzynarodowego dotyczących odpowiedzialności Państwa.

Zgodnie z artykułem 16 Artykułów ILC, odpowiedzialność Układających się Stron, które współpracowały w programie transportów i tajnego przetrzymywania może zostać określona od momentu, w którym te Państwa uzyskały rzeczywistą lub dorożumianą wiedzę o naruszeniach w tym programie zobowiązań międzynarodowych w zakresie praw człowieka; oraz tam, gdzie działanie Układającej się Strony przyczyniło się do ujęcia, transportu lub dalszego przetrzymywania osoby w ramach tego programu. Ponadto, w praktyce orzeczniczej Trybunału, na przykład w sprawie *Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii* (przytoczona powyżej § 159) lub *Ilaşcu i Inni* (przytoczona powyżej, § 318) na podstawie artykułu 7 Artykułów ILC, współpraca agentów rządowych, nawet bez upoważnienia rządu, zobowiązywała do odpowiedzialności Państwa (patrz również paragraf 207 powyżej).

448. Odpowiedzialność Państwa może wynikać zarówno z aktywnej współpracy jak i z pasywnej tolerancji transportów lub tajnego przetrzymywania. Na podstawie prawa międzynarodowego odpowiedzialność za pomoc w czynie międzynarodowo bezprawnym może wynikać albo na skutek podjętych działań w celu pomocy innemu Państwu w popełnieniu czynu zabronionego, albo na skutek niepodjęcia działań wynikających z międzynarodowych zobowiązań prawnych, które zapobiegłyby popełnieniu czynu zabronionego przez inne Państwo.

Zgodnie z tymi zasadami, Konwencja nakłada odpowiedzialność na Państwa zarówno za działania jak i zaniechania, które obejmowały współpracę w działaniach niezgodnych z Konwencją. Zgodnie z doktryną pozytywnych obowiązków, Państwa miały obowiązek podjąć środki w celu zapobieżenia działaniom stron trzecich prowadzącym do naruszenia praw określonych w Konwencji. Pozytywne obowiązki Państwa do zapobiegania zostałyby naruszone, gdyby „Państwo wiedziało lub powinno było wiedzieć”, że danej osobie groziło rzeczywiste i bezpośrednie ryzyko naruszenia jej praw wynikających z Konwencji i nie zdołało podjąć odpowiednich środków ochrony.

449. Współpraca ze strony funkcjonariuszy Układających się Stron w transportach lub tajnym przetrzymywaniu przez agentów obcego Państwa prowadzących do arbitralnego więzienia, wymuszonych zaginięć, tortur lub innego niewłaściwego traktowania, łączyłaby się z odpowiedzialnością

Układającej się Strony na podstawie Konwencji. Ponadto, brak podjęcia skutecznych środków zapobiegających takim operacjom, w okolicznościach, w których władze Państwa wiedziały lub powinny były wiedzieć o ryzyku ich przeprowadzenia, naruszałby pozytywne obowiązki Państwa w ramach Konwencji ocenianych w świetle artykułu 16 Artykułów ILC.

450. Ponadto, zgodnie z Artykułami 41 § 1 i 41 § 2 Artykułów ILC, Państwa podlegały dodatkowym obowiązkom powstrzymania się od współpracy w aktach międzynarodowo bezprawnych tam, gdzie te czyny stanowiły „poważne naruszenia”, tzn. „rażące lub systematyczne niewywiązywanie się” przez Państwo z „obowiązku wynikającego z bezwzględnie obowiązującej normy prawa międzynarodowego”. W opinii AI oraz ICJ obowiązki te wynikały z programu HVD, ponieważ obejmowały naruszenia zakazu tortur, wymuszonych zaginięć i przewlekłego arbitralnego przetrzymywania, które stanowiły naruszenie norm *jus cogens*.

C. Ogólne zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

451. Trybunał zauważa, że zarzuty skarżącego dotyczą zarówno zdarzeń, które miały miejsce na terytorium Polski jak i skutków jego transportu z Polski do innych miejsc tajnego przetrzymywania (patrz paragraf 3 powyżej i paragrafy 460, 520, 552 i 570 poniżej).

W związku z tym, Trybunał pragnie powtórzyć odpowiednie zasady.

1. Odnosnie do odpowiedzialności Państwa za traktowanie i przetrzymywanie na jego terytorium skarżącego przez zagranicznych funkcjonariuszy

452. Trybunał powtarza, że zgodnie z jego ugruntowanym orzecznictwem, pozwane Państwo musi być uznane za odpowiedzialne na podstawie Konwencji za czyny popełnione przez zagranicznych funkcjonariuszy na jego terytorium za przyzwoleniem lub przy współudziale jego władz (patrz *Ilaşcu i Inni*, przytoczona powyżej, § 318 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 206).

2. Odnosnie do odpowiedzialności Państwa związanej z wydaleniem skarżącego z jego terytorium

453. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, usunięcie skarżącego z terytorium pozwanego Państwa może prowadzić do uznania odpowiedzialności Państwa na podstawie Konwencji, jeżeli bezpośrednią konsekwencją tego czynu było narażenie osoby na dające się przewidzieć naruszenie w kraju jego przeznaczenia jego praw zagwarantowanych w Konwencji (patrz, między innymi, *Soering przeciwko Wielkiej Brytanii*, 7

lipca 1989 roku, §§ 90-91 i 113; Seria A nr 161; *Mamatkułow i Askarow przeciwko Turcji* [WI], nr 46827/99 i 46951/99, §§ 90-91, ETPC 2005-I z dalszymi odniesieniami; *Saadi przeciwko Włochom* [WI], nr 37201/06, § 125, ETPC 2008; *Al-Saadoon i Mufdhi przeciwko Wielkiej Brytanii*, nr 61498/08, § 149, ETPC 2010; *Babar Ahmad i Inni przeciwko Wielkiej Brytanii*, nr 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 i 67354/09, § 168, 10 kwietnia 2012 roku; *Othman (Abu Qatada) przeciwko Wielkiej Brytanii*, nr 8139/09, §§ 233 i 285, ETPC 2012 (wyciągi) oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 212-214 i 239 z dalszymi odniesieniami).

454. W tym kontekście Trybunał wielokrotnie podtrzymywał, że decyzja Układającego się Państwa o wydaleniu jednostki - i *a fortiori* samo wydalenie - może stanowić źródło problemu w świetle art. 3, jeżeli wykazano by mocne podstawy, aby przypuszczać, że dana osoba mogłaby, w następstwie wydalenia, być narażona na rzeczywiste ryzyko sprzecznego z tym przepisem traktowania w kraju przeznaczenia (patrz, *Soering*, przytoczona powyżej, § 91; i *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 212).

Tam gdzie zostało stwierdzone, że wysyłające Państwo w danym czasie wiedziało lub powinno było wiedzieć, że osoba wydalona z jego terytorium zostanie poddana „transportowi w trybie nadzwyczajnym”, czyli „pozasądowemu transportowi osób z jednej jurysdykcji do innej lub jednego Państwa do innego, w celu osadzenia i przesłuchania poza standardowym systemem prawnym, gdzie istniało rzeczywiste ryzyko stosowania tortur lub okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania”, możliwość naruszenia artykułu 3 jest szczególnie prawdopodobna a w związku z transportami jest ona wręcz realna (patrz, *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 218-221).

455. Ponadto Układające się Państwo naruszyłoby artykuł 5 Konwencji, gdyby wydało skarżącego, bądź umożliwiło jego wydalenie do Państwa, w którym byłby narażony na rzeczywiste ryzyko rażącego naruszenia tego artykułu (patrz, *Othman (Abu Qatada) przeciwko Wielkiej Brytanii*, przytoczona powyżej § 233; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej § 239).

Zatem ryzyko takie jest realne w sytuacji, w której skarżący został poddany „transportowi w trybie nadzwyczajnym”, które pociąga za sobą osadzenie... „poza standardowym systemem prawnym” i które „przez swoje celowe obejście odpowiednich procedur stanowi zniewagę litery prawa i wartości chronionych przez Konwencję” (patrz *El-Masri*, *ibid.*).

456. Podobne zasady mają zastosowanie do spraw, w których istnieją mocne podstawy, aby przypuszczać, że w przypadku wydalenia z Układającego się Państwa skarżący byłby narażony na rzeczywiste ryzyko rażącej odmowy ochrony prawnej (patrz *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej, §§ 261 i 285) lub poddany karze śmierci (patrz *Al-Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 123 oraz *Kaboułow przeciwko Ukrainie*, nr 41015/04, § 99, 19 listopada 2009 roku).

457. Podczas gdy uznanie odpowiedzialności Państwa wydającego łączy się ściśle z dokonaniem oceny warunków w kraju przeznaczenia w odniesieniu do standardów określonych w Konwencji, to nie obejmuje ona jednak kwestii ustalenia odpowiedzialności państwa przeznaczenia, zarówno w świetle zasad prawa międzynarodowego, Konwencji lub z innych powodów.

W zakresie, w jakim nie ma podstaw lub nie można uznać czyjejs odpowiedzialności, odpowiedzialność ta zostanie przypisana Układającemu się Państwu ze względu na fakt, iż podjęło ono działania, których bezpośrednią konsekwencją było narażenie danej osoby na niewłaściwe traktowanie lub inne naruszenia Konwencji (patrz *Soering*, przytoczona powyżej, §§ 91 i 113; *Mamatkulow i Askarow*, przytoczona powyżej, §§ 67 i 90; *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej, § 258; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 212 i 239).

458. Rozstrzygając czy rzeczywiste przesłanki do udowodnienia realnego zagrożenia naruszenia Konwencji zostały wykazane, Trybunał będzie musiał ocenić tę kwestię w świetle wszystkich przekazanych mu dowodów albo, jeśli to konieczne, na podstawie materiału uzyskanego *proprio motu*.

Trybunał musi rozpatrzyć dające się przewidzieć konsekwencje wysłania skarżącego do kraju przeznaczenia, mając na uwadze ogólną sytuację tam panującą i jego uwarunkowania osobiste.

Istnienie rzekomego ryzyka musi być ocenione głównie w odniesieniu do tych faktów, które były znane lub powinny być znane Układającemu się Państwu w momencie przekazania. Jednakże tam gdzie przekazanie już nastąpiło przed rozpatrzeniem sprawy przez Trybunał, może on wziąć pod uwagę informacje, które wyjdą na jaw później (patrz *Al-Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 125 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 213-214 z dalszymi odniesieniami).

3. Konkluzja

459. Trybunał rozpatrzy odpowiednio zarzuty i zakres, w jakim zdarzenia będące przedmiotem skargi mogą być przypisane państwu polskiemu w świetle powyższych wynikających z orzecznictwa Trybunału i określonych w Konwencji zasad dotyczących odpowiedzialności państwa.

V. ZARZUT NARUSZENIE ARTYKUŁU 3 KONWENCJI

460. Zarzuty skarżącego na podstawie artykułu 3 Konwencji obejmowały zarówno materialne jak i proceduralne aspekty tego przepisu.

1) Odnosnie do jego rzekomego niewłaściwego traktowania i przetrzymywania w Polsce, utrzymywał on, że Polska naruszyła Artykuł 3 umożliwiając na swoim terytorium stosowanie wobec niego tortur i niewłaściwego traktowania. Polska wiedziała i powinna była wiedzieć o

programie CIA dotyczącym transportów w trybie nadzwyczajnym, istnieniu „czarnej dziury” w Starych Kiejkutach, torturach oraz niehumanitarnym i poniżającym traktowaniu, któremu CIA w ramach tego programu poddawała „osoby zatrzymane o wysokiej wartości”. Pomimo tego, Polska celowo i świadomie umożliwiała CIA przetrzymywanie go przez 6 miesięcy w bazie wywiadu w Starych Kiejkutach dostosowanej dla potrzeb programu CIA.

2) Odnośnie do jego transportu z Polski, skarżący oświadczył, że Polska świadomie i celowo umożliwiła jego transport ze swojego terytorium pomimo przesłanek dających podstawy, aby przypuszczać, że istniało rzeczywiste ryzyko, że w trakcie dalszego przetrzymywania przez CIA zostanie on poddany dalszemu traktowaniu sprzecznemu z Artykułem 3.

3) Skarżący zarzucił również na podstawie samego artykułu 3 lub w związku z artykułem 13 Konwencji, że polskie władze nie zdołały przeprowadzić „skutecznego i rzetelnego śledztwa” w rozumieniu tego przepisu w sprawie jego zarzutów dotyczących niewłaściwego traktowania podczas przetrzymywania w ośrodku zamkniętym CIA w Starych Kiejkutach.

461. Artykuł 3 Konwencji brzmi:

Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

462. Trybunał w pierwszej kolejności rozpatrzy skargę w ramach proceduralnego aspektu artykułu 3 odnośnie do braku skutecznego oraz rzetelnego śledztwa w sprawie jego zarzutów niewłaściwego traktowania podczas przetrzymywania przez CIA na terytorium Polski.

A. Proceduralny aspekt artykułu 3

1. Oświadczenia stron

(a) Rząd

463. Rząd powtórzył, że skarga jako całość była przedwczesna. Podkreślił, że Polska w istocie była jedynym państwem, które przeprowadziło odpowiednie śledztwo w sprawie zarzutów o transporty i tajne przetrzymywanie. W jego opinii, rzekomy brak współpracy Rządu z międzynarodowymi organami śledczymi w latach 2006-2007 powinien być rozpatrywany z uwzględnieniem faktu, iż od 2008 roku w śledztwie nastąpił znaczny postęp.

464. Odnośnie do toku postępowania Rząd przede wszystkim powoływał się na wyjątkową złożoność sprawy. Oświadczył, że dotyczyła ona wielu różnych przestępstw, część z nich była tak poważna, że nie podlegały przedawnieniu. Istniało prawdopodobieństwo, że niektóre osoby na najwyższych szczeblach mogą zostać oskarżone. Istniał również

niespotykany brak możliwości proceduralnego kontaktu z rzekomymi ofiarami w celu ich przesłuchania.

Ponadto, międzynarodowy aspekt postępowania stanowił znaczącą przeszkodę dla jego rozwoju. Oczywistym było, że kluczowa część ustaleń śledztwa dotyczyła rzekomego istnienia na terytorium Polski ośrodka przetrzymywania prowadzonego przez CIA, co oczywiście wiązało się z operacjami wywiadowczymi co najmniej dwóch państw – Polski i Stanów Zjednoczonych – operacjami, które były co do zasady ściśle chronione ze względu na bezpieczeństwo narodowe.

465. Pomimo tego Rząd utrzymywał, że od września 2012 roku prokuratura zebrała zeznania od 62 osób. Akta sprawy składają się z 43 tomów dokumentów. Czynności podjęte w toku postępowania obejmowały weryfikację informacji na temat rzekomego ośrodka przetrzymywania CIA zawartych w Raportach Marty’ego z 2006 i 2007 roku i w Raporcie Favy. Zostały sprawdzone okoliczności lądowań samolotów CIA, które nie podlegały odprawie granicznej i celnej, a dokumenty dostarczyła również PANSA. Zeznania zebrane od świadków obejmowały zeznania personelu lotniska w Szymanach, kontrolerów ruchu lotniczego i jednego członka Śledztwa Favy.

W świetle złożonych zagadnień prawnych w śledztwie, uzyskano raport biegłych z zakresu prawa międzynarodowego koncentrujący się na takich zagadnieniach, jak przepisy prawa międzynarodowego dotyczące tworzenia ośrodków tajnego przetrzymywania dla osób podejrzanych o terroryzm i statusu takich osób zatrzymanych.

Potrzeba uzyskania informacji od władz Stanów Zjednoczonych miała i wciąż ma kluczowe znaczenie, ale wnioski prokuratury o pomoc prawną, w tym wniosek o udział skarżącego w czynnościach procesowych, pozostają jak na razie nieskuteczne. Uczyniło to czynności śledcze jeszcze trudniejszymi.

Podczas rozprawy publicznej Rząd dodał, że w nadziei na współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, brał również pod uwagę możliwość składania przez osoby pokrzywdzone zeznań na odległość za pomocą wideokonferencji.

466. Odnosząc się do argumentów skarżącego, że śledztwo było nadmiernie przewlekane, poddane politycznym naciskom oraz nieskuteczne (patrz paragrafy 463–466 poniżej), Rząd stwierdził, że te twierdzenia nie były poparte jakimikolwiek rzetelnymi dowodami lub logicznym wyjaśnieniem. Fakt, iż na pewnym etapie prokurator został odsunięty od zajmowania się sprawą i zastąpiony przez innego prokuratora oraz że sprawa została przeniesiona z Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie nie może zostać uznany za przekonujący dowód nieuzasadnionych wpływów politycznych lub za czynnik mający wpływ na długość postępowania.

467. Według Rządu śledztwo było przejrzyste. Opinia publiczna, media oraz organizacje pozarządowe cały czas wykazywały zainteresowanie postępowaniem. Informacje o postępowaniu zostały przekazane w możliwie najpełniejszym zakresie do Amnesty International i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Postępowanie było również monitorowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich, któremu przekazano informacje niejawne.

Śledztwo było również objęte nadzorem Prokuratora Generalnego, który sprawą interesował się osobiście i był gruntownie informowany o aktualnych i planowanych czynnościach.

Na prokuratorów prowadzących śledztwo nie wywierano żadnej politycznej presji.

Polski prawnik skarżącego miał nieograniczony dostęp do jawnych materiałów w sprawie i w dniach 19 stycznia i 13 czerwca 2012 r. mógł również zapoznać się z materiałami niejawnymi.

468. Rząd ponadto utrzymywał, że Trybunał, odmawiając przyjęcia dokumentu, który Rząd pragnął przedstawić podczas rozprawy mającej na celu ustalenie faktów, sprawił, że trudno było Rządowi udowodnić, że śledztwo było rzetelne, skuteczne i nie było przewlekłe.

Rząd podkreślił, że rzeczywista długość śledztwa nie mogła być decydującym kryterium. Prawdą jest, że trwało długo, ale nie była to zwłoka nieuzasadniona, zwłaszcza biorąc pod uwagę jego wyjątkową złożoność oraz czynniki, które wpływały na jego tok i które były poza kontrolą polskiej prokuratury. W tym kontekście, Rząd wskazał również, że skarga skarżącego na przewlekłość postępowania została oddalona przez Sąd Okręgowy jako bezzasadna.

469. Podsumowując, toczące się śledztwo było zarówno skuteczne jak i rzetelne, zwłaszcza w odniesieniu do standardów ustalonych dla spraw dotyczących nadużycia władzy przez funkcjonariuszy publicznych. Śledztwo było prowadzone w sposób obiektywny, niezależny i skuteczny. Nie istniało żadne podejrzenie zaniedbania lub przeszkód w ujawnieniu prawdy.

(b) Skarżący

470. Skarżący oświadczył, że skarga nie była przedwczesna, ponieważ Polska nie zdołała przeprowadzić śledztwa, które spełniłoby wymogi artykułu 3 Konwencji.

Od tajnego przetrzymywania skarżącego w Polsce minęło ponad dziesięć lat a śledztwo nadal trwa bez wskazania, że zostaną postawione zarzuty lub, że zmierza ono ku końcowi. Śledztwo zostało wszczęte w dniu 11 marca 2008 r., prawie sześć lat po tym, jak został on przetransportowany przez CIA z Polski i prawie dwa i pół roku po tym, jak zostały upublicznione wiarygodne raporty dotyczące więzienia CIA w Polsce. W istocie, śledztwo było tak przewlekłe i nieskuteczne, że przestępstwo nadużycia władzy –

publicznie uznanym przez prowadzących śledztwo prokuratorów, jako kluczowe w sprawie - - uległo przedawnieniu.

471. W tym zakresie skarżący odniósł się do uwag Specjalnego Sprawozdawcy ONZ dotyczących promocji i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności podczas zwalczania terroryzmu w zakresie obowiązku Państw do zbadania zarzutów dotyczących tortur i tajnego przetrzymywania (patrz paragrafy 472–473 poniżej). W pełni potwierdzając te uwagi podkreślił, że Polska nie zdołała wywiązać się z tego obowiązku.

472. Po pierwsze, śledztwo ani nie zostało bez zbędnej zwłoki rozpoczęte ani przeprowadzone. Rozpoczęło się prawie sześć lat po tym, jak miały miejsce naruszenia praw skarżącego, pomimo że organy państwowe, które współpracowały z CIA, w czasie gdy skarżący był w Polsce przetrzymywany i torturowany o tych naruszeniach wiedziały. Z dostępnych publicznie źródeł wynika, że organy państwowe wiedziały o tych naruszeniach od początku w 2002 roku, ponieważ aktywnie uczestniczyły w przygotowaniu specjalnych obiektów na potrzeby przetrzymywania i tortur. Niemniej jednak, państwo nie zrobiło nic przez okres pięciu lat. Dopiero w 2008 roku polska prokuratura wreszcie wszczęła odpowiednie śledztwo wyłącznie na skutek silnych krajowych i zagranicznych nacisków takich organów jak Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy.

Upływ czasu negatywnie wpłynął na skuteczność śledztwa. Długość postępowania znacznie utrudniła zebranie dowodów a w szczególności przesłuchanie świadków, którzy pamiętali dane zdarzenia słabiej niż kilka lat wcześniej.

Jeżeli, jak twierdził Rząd, był postęp w śledztwie, to nie znalazło to odzwierciedlenia w jawnej części akt sprawy, do których miał dostęp polski prawnik skarżącego. Z akt nie wynikało, aby od momentu kiedy sprawa została przekazana do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie w dniu 26 stycznia 2012 r. zostały podjęte jakiekolwiek istotne działania. Od września 2012 r. całkowita liczba przesłuchanych świadków pozostała na niezmiennym poziomie 62 osób. Wydaje się, że dla polskiego państwa korzystnym było utrzymywać sprawę w stanie zawieszenia, jednak takie bezterminowe śledztwo było dla ofiary najgorszym z możliwych scenariuszy. Skarżący ani nie miał prawa do pełnego dostępu do akt sprawy, ani też nie miał możliwości dochodzenia swoich praw we wszczętym przeciwko sprawcom procesie karnym.

473. Po drugie, śledztwo nie było w wystarczającym stopniu niezależne, jak pokazały powtarzające się i niewyjaśnione odsunięcia prokuratorów, najwyraźniej w odpowiedzi na ich próby podniesienia zarzutów przeciwko polskim funkcjonariuszom. Ponadto, we wrześniu 2011 roku Prezydent RP odmówił zwolnienia byłego Prezydenta Kwaśniewskiego z obowiązku zachowania tajemnicy w celu udzielenia informacji prokuratorom prowadzącym śledztwo.

W toku śledztwa, w ważnych dla ofiary momentach trzykrotnie zmieniano prokuratorów bez podania przez Prokuratora Generalnego lub Rząd szczegółowego uzasadnienia. Każda taka zmiana wymagała od nowego prokuratora zapoznania się z aktami, tym samym dalej opóźniając śledztwo. Pierwsza zmiana w istocie miała miejsce po tym, jak prokurator Mierzewski przyznał w postępowaniu Panu Al Nashiriemu status pokrzywdzonego. Drugi prokurator odpowiedzialny za śledztwo, Pan Tyl, został odsunięty od sprawy natychmiast po tym, jak umożliwił polskim prawnikom skarżącego oraz Pana Abu Zubaydah przez bardzo krótki okres dostęp do niejawnych materiałów.

Skarżący w swoim stanowisku sugeruje, że zmiany prokuratorów, będące następstwem podjęcia przez nich współpracy z polskimi pełnomocnikami skarżącego, nie miały charakteru merytorycznego. Tym samym nic nie wskazywało, że śledztwo będzie zmierzało do wykrycia lub ukarania osób odpowiedzialnych za naruszenia praw skarżącego.

474. Po trzeciej, śledztwu brakowało odpowiedniego poziomu transparentności. Było cały czas okryte tajemnicą. Od jego początku nie zostały upublicznione żadne znaczące informacje dotyczące jego zadań, dokładnego zakresu lub jego postępu.

Tajemnica śledztwa poważnie utrudniała dochodzenie praw przez skarżącego. Tajność, która chroniła każde śledztwo w Polsce i na którą powoływał się Rząd przed Trybunałem, miała na celu zapewnić skuteczność postępowania. Nie uniemożliwiła prokuratorowi upublicznienia istotnych informacji dotyczących śledztwa. Jednakże prawie wszystkie istotne materiały w sprawie otrzymały klauzulę: tajne lub ściśle tajne. Rząd powoływał się na tajemnicę śledztwa, ale tajemnica śledztwa nie była podstawą prawną w ramach prawa polskiego do nadawania dokumentom klauzul tajne lub ściśle tajne. W istocie, utajnianie dokumentów miało na celu ochronę bezprawnych interesów - interesów agencji państwowych, które odgrywały rolę w nielegalnej współpracy z CIA oraz w naruszeniach praw człowieka.

W tym zakresie skarżący ponownie się zgodził ze stanowiskiem Specjalnego Sędziego Sprawozdawcy ONZ do spraw promocji i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności podczas zwalczania terroryzmu, który podkreślił znaczenie publicznej odpowiedzialności oraz wymóg, aby ustalenia każdego śledztwa dotyczącego tortur były upubliczniane (patrz paragrafy 479-483 poniżej).

475. Na koniec, pełnomocnicy skarżącego oświadczyli, że nie byli w stanie właściwie reprezentować jego interesów w ramach postępowania krajowego, ponieważ nie mieli należytego dostępu do akt sprawy. Polski prawnik skarżącego miał dostęp do niejawnej części akt jedynie przez około trzy godziny i nie pozwolono mu robić notatek. Czas ten był całkowicie niewystarczający do sprawdzenia, zrozumienia i zapamiętania odpowiednich fragmentów bardzo rozległej dokumentacji niejawnej. W

związku z nadmiernym utajnieniem, prawnicy skarżącego napotkali również trudności w przedstawianiu Trybunałowi istotnych informacji na potrzeby niniejszego postępowania.

476. Podsumowując, skarżący zwrócił się do Trybunału o odrzucenie zarzutu przedwstępnego Rządu dotyczącego niewyczerpania krajowych środków odwoławczych i o uznanie naruszenia art. 3 Konwencji z uwagi na brak przeprowadzenia przez Polskę „rzetelnego” i „skutecznego” śledztwa w rozumieniu tego przepisu.

2. Interwencja stron trzecich

(a) Helsińska Fundacja Praw Człowieka

477. Helsińska Fundacja Praw Człowieka („Fundacja Helsińska”) stwierdziła, że uwagi złożone w kontekście jej interwencji skupiały się na jej doświadczeniu odnośnie do polskiego udziału w nadzwyczajnym programie transportów. Uwagi te nie powinny, w jej opinii, być traktowane, jako interpretacja faktów związanych ze sprawą, ale jako ilustracja problemów występujących w sprawie.

Helsińska Fundacja podkreśliła, że po pierwszych doniesieniach prasowych sugerujących udział Polski w programie transportów CIA była jedną z wielu polskich organizacji wykazujących stałe zainteresowanie wyjaśnieniem tej kwestii.

478. Interwenient wypunktował lub podsumował różne pisma i wnioski o informacje, które zostały wysłane przez Helsińską Fundację do władz krajowych, otrzymane odpowiedzi oraz dane lotu dotyczące programu CIA - te ostatnie zostały już ujęte w stanie faktycznym sprawy przygotowanym przez Trybunał w momencie komunikacji skargi. Odniosła się również do doniesień prasowych dotyczących prowadzenia śledztwa, podkreślając fakt, iż żadne znaczące informacje o śledztwie nie zostały upublicznione oraz że władze krajowe swoją odmowę odpowiedzi na wniosek o udzielenie informacji nieustannie uzasadniały tajemnicą śledztwa.

(b) Specjalny Sprawozdawca ONZ

479. Specjalny Sprawozdawca ONZ stwierdził, że istniał rosnący konsensus międzynarodowy w sprawie charakteru i zakresu obowiązku badania zarzutów dotyczących tajnego przetrzymywania, tortur i transportów. Konsensus ten został podsumowany w zaleceniach Wspólnego Raportu ONZ z 2010 roku w paragrafach 292 (d)-(k) (patrz paragrafy 283-285 powyżej), które odsyłały do ustaleń różnych rządowych i międzyrządowych raportów z okresu od 11 września 2001 r., włączając w to Raporty Marty’ego z 2006 i 2007 roku, Raport Favy oraz Raport Flautre’a (patrz paragrafy 244–275 i 277-279 powyżej).

Zgodnie ze stanowiskiem Specjalnego Sprawozdawcy ONZ, można było uznać, że tam gdzie podniesiono zarzut tortur, Państwa były zobowiązane

do przeprowadzenia śledztwa, które powinno być niezależne, rozpoczęte i przeprowadzone bez zbędnej zwłoki; powinno być w stanie doprowadzić do ustalenia i ukarania osób odpowiedzialnych; powinno obejmować odpowiednie kroki w celu uzyskania dowodów oraz doprowadzić do adekwatnego i szybkiego zadośćuczynienia.

Powyższe wymagania znajdowały również odzwierciedlenie obowiązku przeprowadzenia śledztwa wynikającego z orzecznictwa Trybunału w rozumieniu artykułu 3 Konwencji.

480. Po 2001 roku pojawiły się szczególne standardy międzynarodowe dotyczące ujawniania dokumentów i przejrzystości w sprawach, które obejmowały interesy bezpieczeństwa państwowego.

Po pierwsze, istotne było, aby parlamentarne i sądowe śledztwa dotyczące przypadków tortur cieszyły się nieskrępowanym dostępem do informacji niejawnych. Ta zasada miała zastosowanie niezależnie od pojawiających się kwestii bezpieczeństwa państwowego.

Po drugie, powinny zostać utworzone niezależne sądowe lub quasi-sądowe organy w celu kontroli odmowy dostępu do informacji niejawnych pokrzywdzonemu i opinii publicznej z powodu bezpieczeństwa państwowego lub podobnych przesłanek. Te procedury muszą gwarantować niezależną ocenę każdego z twierdzeń Rządu dotyczących kwestii poufności i bezpieczeństwa państwowego. Rządy i organy bezpieczeństwa nie mogą same decydować czy materiały są niejawne. Poufność, lub brak poufności danych dokumentów należy ustalać w ramach postępowania kontradiktoryjnego. Niezależnie od jakichkolwiek ustaleń dotyczących poufności, te dokumenty powinny być dostępne dla organów prowadzących śledztwo.

Po trzecie, te niezależne organy powinny zakładać domniemanie rezultatu ujawnienia informacji. Jak wynika z orzecznictwa Trybunału, na przykład ze sprawy *A. przeciwko Wielkiej Brytanii* (przytoczona poniżej w paragrafie 494), tam, gdzie materiały są zatajane przed rzekomym pokrzywdzonym, jego rodziną i prawnikami, najważniejsze kwestie powinny być w wystarczający sposób ujawnione ofierze, w sposób umożliwiający jej pełne uczestnictwo w śledztwie.

Po czwarte, tam gdzie informacje lub dowody nie mogą być ujawnione, rządy powinny na własny koszt utworzyć system, w którym inne materiały, które wykraczają poza podsumowanie takie najważniejsze kwestie mogły być badane przez osoby powołane do działania w interesie rzekomej ofiary.

Po piąte, publikacja jak największej ilości dowodów i wniosków dotyczących śledztwa jest konieczna w celu zabezpieczenia odpowiedniego zadośćuczynienia dla rzekomej ofiary i demokratycznej odpowiedzialności przed opinią publiczną. Ostateczna decyzja dotycząca tego, co powinno, a co nie powinno być publikowane musi spoczywać na niezależnym organie sądowym. Decyzja ta musi zostać podjęta przy równoważeniu interesów bezpieczeństwa narodowego, zadeklarowanych przez rząd, i potrzeby

zapewnienia właściwej odpowiedzialności za praktyki stanowiące rażące naruszenia prawa międzynarodowego.

481. Podczas rozprawy publicznej Specjalny Sprawozdawca ONZ przedłożył – również w imieniu Rady Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka – uwagi dotyczące zakresu prawa do prawdy interpretowanej we współczesnych prawach człowieka i jego związek z obowiązkiem zbadania tajnego przetrzymywania, tortur i transportów oraz pociągnięcie do odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych za rażące i systematyczne naruszenia praw człowieka w kontekście państwowych inicjatyw w zwalczaniu terroryzmu.

Sprawozdawca ONZ podkreślił, że proces poszukiwania prawdy na temat zmowy z czasów Prezydenta Busha zajmuje bardzo dużo czasu, ale nabierał tempa w ciągu ostatnich trzech lat. Niezależne śledztwa, w większym lub mniejszym stopniu, rzetelnie ustaliły udział funkcjonariuszy publicznych z wielu Państw w programie CIA dotyczącym transportów, tajnego przetrzymywania i tortur - słowo „tortury” należy używać bez wahania lub zastrzeżeń. Pojęcie „zaawansowane przesłuchanie” stosowane przez CIA nie mogło być uznane za nic innego, jak właśnie tortury. Pojawiły się wiarygodne dowody wskazujące, że „czarne dziury” CIA mieściły się na terytorium Litwy, Maroka, Polski, Rumunii i Tajlandii oraz że funkcjonariusze z co najmniej 49 innych Państw z i spoza Radą Europy zezwolili, aby ich przestrzeń powietrzna lub lotniska były używane do lotów z transportami. Pomimo pojawienia się tych faktów, jak do tej pory tylko jeden kraj - Włochy - przekazał jakiegokolwiek funkcjonariusza w ręce wymiaru sprawiedliwości.

Doświadczenia ostatniej dekady pokazały, że istniały różne środki, za pomocą których prawo do prawdy oraz zasada odpowiedzialności mogły być i były niweczone, przyznając funkcjonariuszom publicznym związanym z tymi przestępstwami skuteczną bezkarność. Obejmowały one, w szczególności immunitety *de facto*, oficjalne zezwolenie na niszczenie istotnych dowodów, obiektywne utrudnianie lub zakłócanie niezależnych śledztw, nieuzasadnione utajnianie działań egzekutywy, opieszałość, przerwy w śledztwach oraz blokowanie publikacji raportów oraz ich opóźnianie.

482. Powracając do znaczenia „prawa do prawdy”, Specjalny Sprawozdawca ONZ powiedział, że Organizacja Narodów Zjednoczonych postrzegała to jako prawo mające dwa wymiary - wymiar prywatny i wymiar publiczny. Zgodnie z konsekwentnym stanowiskiem ujętym w mechanizmach ONZ tam, gdzie rzekomo nastąpiły rażące lub systematyczne naruszenia praw człowieka, prawo do prawdy nie przysługiwało wyłącznie bezpośredniej ofierze, ale również społeczeństwu.

W kontekście poważnych naruszeń praw człowieka istniał szczególny obowiązek, który wymagał od Państw informowania nie tylko ofiary oraz

ich rodziny, ale również społeczeństwa o tym, co się stało. Prawo do prawdy oznaczało nie tylko wyjaśnienie bezpośrednich okoliczności danych naruszeń, ale również wyjaśnienie ogólnego kontekstu, polityki i instytucjonalnych błędów oraz decyzji, które umożliwiły ich zaistnienie. Poza tym, realizacja prawa do prawdy mogła wymagać rozpowszechniania informacji o naruszeniach w celu przywrócenia zaufania do instytucji państwowych. Z tego powodu, w sprawie *El-Masri* kolektywny aspekt prawa do prawdy został powiązany z ciężarem zarzutów podniesionych w tej sprawie.

Uznając, że w przypadkach wystąpienia rażących lub systematycznych naruszeń prawo do prawdy przysługuje niezależnie społeczeństwu jako takiemu, to w jego następstwie każda osoba posiadająca uzasadniony interes w ujawnieniu prawdy miałaby prawo się na nie powoływać. Gdyby prawo do prawdy przysługiwało wyłącznie osobie, która doznała naruszenia lub jej pełnomocnikom, wówczas ujawnienie rażących i powtarzających się międzynarodowych przestępstw byłoby w pełni zależne od przypadkowego wystąpienia indywidualnej ofiary lub jej krewnego, który mógłby i byłby skłonny wszcząć postępowanie.

483. Specjalny Sprawozdawca ONZ następnie wskazał na istniejące różnice w kwestii, czy prawo to powinno zostać uznane za część przymiotowego obowiązku wynikającego z artykułu 3, za część kolektywnego uprawnienia do uzyskania informacji określonego w artykule 10 albo za część prawa do uzyskania zadośćuczynienia na podstawie artykułu 13.

Mechanizmy ochrony praw człowieka w ramach systemu ONZ zajmowały w tej materii podejście holistyczne - wspierając cel, jakim jest położenie kresu bezkarności.

O ile prawidłowym było umiejscowienie prawa do prawdy w ramach obowiązku wynikającego z artykułu 3, to kolektywny wymiar prawa może być rozważany wyłącznie w kategorii prawa do uzyskania informacji na podstawie artykułu 10. Prawo do uzyskania informacji i prawo do prawdy na temat rażących i powtarzających się naruszeń praw człowieka są nierozdzielnie ze sobą powiązane. Umiejscowienie prawa do prawdy wyłącznie w ramach artykułu 3 zakładałoby z góry, że na poziomie międzynarodowym mogła się na nie powoływać wyłącznie ofiara danego naruszenia. Jednakże, po uznaniu, że była to niezależna zasada prawa międzynarodowego, kategoria osób, które miały prawo powoływać się na to prawo obejmowałaby osoby, które miały uzasadniony interes oraz reprezentatywne grupy interesów, jak również media, które miały obowiązek dochodzenia prawdy i informowania opinii publicznej.

3. Ocena Trybunału

(a) Dopuszczalność

484. Trybunał uważa, że skarga skarżącego na naruszenie art. 3 w aspekcie proceduralnym podnosi ważne zagadnienia dotyczące faktów i prawa na gruncie Konwencji, dla ustalenia których wymagane jest zbadanie meritum skargi. Ponadto Trybunał uznał już, że zarzut Rządu odnośnie do niewyczerpania krajowych środków odwoławczych powinien zostać połączony z rozpatrzeniem niniejszej skargi, co do meritum (patrz paragraf 343 powyżej). Co za tym idzie, nie można uznać, że zarzut jest bezzasadny w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Nie znaleziono żadnej innej podstawy, aby uznać go za niedopuszczalny, musi zatem zostać uznany za dopuszczalny.

(b) Meritum skargi

(i) Odpowiednie zasady ogólne wynikające z orzecznictwa Trybunału

485. W sytuacji, w której dana osoba podnosi dające się uzasadnić roszczenie, że doświadczyła traktowania sprzecznego z art. 3 ze strony przedstawicieli Państwa pozwanego lub, analogicznie, na skutek działań podejmowanych przez funkcjonariuszy obcego państwa za przyzwoleniem lub przy współudziale tego Państwa, przepis ten, czytany w powiązaniu z ogólnym obowiązkiem określonym w artykule 1 Konwencji nałożonym na Układające się Państwo, polegającym na „zapewnienia każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, praw i wolności określonych w... Konwencji”, wymaga aby w wyniku tego zostało podjęte skuteczne oficjalne śledztwo. Śledztwo takie powinno być w stanie doprowadzić do ustalenia i ukarania odpowiedzialnych osób. W przeciwnym razie ogólny zakaz prawny stosowania tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania i karania byłby pomimo jego fundamentalnego znaczenia nieskuteczny w praktyce i w niektórych przypadkach agenci Państwa mogliby praktycznie bezkarnie nadużywać praw osób znajdujących pod ich kontrolą (patrz, między innymi, *Assenow i Inni przeciwko Bułgarii*, 28 października 1998 roku, § 102, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII; *Ilaşcu i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 318, 442, 449 i 454; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 182).

486. Śledztwo w sprawie tak poważnych zarzutów jak znęcanie się musi być bezzwłoczne i rzetelne. Oznacza to, że władze po powzięciu wiadomości o danej sprawie muszą podjąć działania z urzędu oraz muszą zawsze podejmować należyte starania w celu ustalenia, co się wydarzyło i nie powinny opierać się na pochopnych lub bezpodstawnych wnioskach przy zamykaniu śledztwa lub wykorzystaniu ich jako podstawy do swoich decyzji. Muszą podjąć wszelkie zasadne i dostępne działania, aby zabezpieczyć dowody dotyczące zdarzenia, w tym zeznania naocznych

świadków i wyniki ekspertyzy sądowej. Jakiegokolwiek braki w śledztwie, które negatywnie wpływają na możliwość ustalenia źródła obrażeń lub tożsamości osób odpowiedzialnych będą mogły zostać uznane za niespełniające tego standardu.

Śledztwo powinno być przeprowadzone niezależne od władzy wykonawczej. Niezależność śledztwa nie polega wyłącznie na braku hierarchicznych lub instytucjonalnych powiązań, ale odnosi się również do jej praktycznego aspektu. Ponadto, ofiara powinna w takiej czy innej formie mieć możliwość skutecznego uczestnictwa w śledztwie (patrz, *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 183-185 i *Al-Skeini i Inni przeciwko Wielkiej Brytanii* [WI], nr 55721/07, § 167).

(ii) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

487. Trybunał uznał już, że w obliczu nieuzasadnionego braku przedstawienia przez Rząd w niniejszej sprawie niezbędnych informacji o śledztwie, ma prawo wyciągnąć wnioski z takiego postępowania poprzez uznanie zarzutów skarżącego (patrz paragraf 375 powyżej).

488. Powracając do ustalonych na podstawie dostępnych materiałów okoliczności niniejszej sprawy, Trybunał zauważa, że polskie władze w dniu 11 marca 2008 r. wszczęły śledztwo w sprawie zarzutów istnienia tajnego ośrodka przetrzymywania CIA w Polsce. Od tego czasu – tj. przez ok. 6 lat i 4 miesiące do dnia wydania niniejszego wyroku – śledztwo to wciąż trwa najprawdopodobniej przeciwko nieokreślonym osobom. W każdym razie, żadne z oficjalnych źródeł nie potwierdziło, aby jakiegokolwiek osobie postawiono zarzuty karne (patrz paragrafy 132–172 i 470 powyżej).

489. Postępowanie rozpoczęło się dopiero 6 lat po tym jak skarżący był przetrzymywany i niewłaściwie traktowany, mimo iż władze musiały uczestniczyć już we wcześniejszej, przygotowawczej fazie realizacji Programu HVD w Polsce i wiedziały o charakterze i celach działalności CIA na ich terytorium pomiędzy grudniem 2002 roku i wrześniem 2003 roku (patrz paragraf 442 powyżej). Jednakże, w tym czasie nie zrobiły nic, aby uniemożliwić taką działalność, nie mówiąc już o zbadaniu czy były one zgodne z prawem krajowym i międzynarodowymi zobowiązaniami Polski.

490. W opinii Trybunału, ten brak badania ze strony polskich władz, niezależnie od obszerności już w latach 2002-2003 publicznie dostępnych informacji o powszechnie stosowanym niewłaściwym traktowaniu osób zatrzymanych z Al-Kaidy będących w rękach USA (patrz również paragrafy 214-239 i 439 powyżej), może być wyjaśniony wyłącznie w jeden możliwy sposób. Jak pokazuje sekwencja późniejszych zdarzeń, charakter działalności CIA na terytorium Polski i udział Polski w tych działaniach miał pozostać wyłączną tajemnicą służb wywiadowczych tych dwóch współpracujących ze sobą państw.

Trybunał nie widzi żadnego innego powodu, który stanowiłby wyjaśnienie dlaczego gdy w listopadzie 2005 roku Polska została po raz pierwszy publicznie wymieniona jako państwo, które prawdopodobnie przyjęło tajne więzienie CIA i przyjmowało samoloty powiązane z CIA na lotnisku w Szymanach (patrz paragrafy 226–228 i 234 powyżej), nie podjęto żadnej próby wszczęcia formalnego, rzetelnego postępowania mającego na celu wyjaśnienie okoliczności związanych z lądowaniem samolotów oraz rzekomym wykorzystaniem przez CIA, jak zostało to wskazane w Oświadczeniu HRW z 2005 roku, „dużego ośrodka szkoleniowego i terenów w pobliżu lotniska w Szymanach” utrzymywanego przez polskie służby wywiadowcze (patrz paragraf 226 powyżej). Śledztwa wszczęte przez Radę Europy i Parlament Europejski również nie skłoniły polskiego państwa do zbadania tych powszechnie znanych zarzutów naruszeń praw człowieka. W istocie, jedyną odpowiedzią polskich władz na poważne i *prima facie* wiarygodne zarzuty ich udziału w wydaniach i tajnym przetrzymywaniu CIA było przeprowadzenie między listopadem a grudniem 2005 roku krótkiego śledztwa parlamentarnego. Śledztwo nie dało żadnych rezultatów i zostało przeprowadzone za zamkniętymi drzwiami. Żadne z jego ustaleń nie zostało podane do wiadomości publicznej, a jedyną informacją, jaka pojawiła się później mówiła, że nie wiązało się z czymkolwiek „niestosownym” (patrz paragrafy 128–130 powyżej).

491. Zgodnie z odpowiednimi przepisami Kodeksu postępowania karnego, organy ścigania - które, jak podkreślił Rząd, są niezależne od władzy wykonawczej (patrz paragraf 346 powyżej) - w razie uzasadnionego podejrzenia, że zostało popełnione przestępstwo miały obowiązek wszczęcia śledztwa z własnej inicjatywy (patrz paragrafy 184–187 powyżej). W każdym wypadku - najpóźniej pomiędzy listopadem a grudniem 2005 roku - w obliczu zarzutów poważnej działalności przestępczej popełnionej w Polsce, zarzutów które z powodu światowego rozgłosu nie mogły przejść niezauważone, polska prokuratura powinna była niezwłocznie wszcząć w tej sprawie stosowne śledztwo, bez względu na wynik śledztwa parlamentarnego (patrz również *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 186 i 192).

Ponadto, w latach 2006-2007 zarzuty te zostały także poparte przez ustalenia śledztw międzynarodowych (patrz paragrafy 236–256 powyżej).

492. Trybunał zauważa, że Rząd zasugerował, iż jego „rzekomy brak współpracy w latach 2006-2007” nie powinien być związany z oceną postępowania trwającego w sprawie śledztwa karnego (patrz paragraf 463 powyżej). Trybunał nie podziela tego punktu widzenia.

Zaprzeczenie przez Polskę jej udziału w operacjach CIA oraz brak współpracy na szczeblu międzynarodowym nie mogą być postrzegane w oderwaniu od oficjalnie niedeklarowanego, ale w praktyce zauważalnego, braku chęci zbadania na szczeblu krajowym negowanych przez Rząd zarzutów. W okresie od listopada-grudnia 2005 roku do marca 2008 roku

władze nie zdecydowały się na przeprowadzenie dodatkowego krajowego śledztwa. Skutkiem tego było opóźnienie wszczęcia właściwego śledztwa o prawie dwa i pół roku. Mając na uwadze wyjątkową wagę i wiarygodność zarzutów obejmujących przestępstwo stosowania tortur i nieujawnionego przetrzymywania, takie opóźnienie musi być uznane za nadmierne. Jak podkreślił skarżący, niewątpliwie podważyło to zdolność polskiej prokuratury do zabezpieczenia i uzyskania dowodów, a w konsekwencji ustalenia odpowiednich faktów (patrz paragraf 472 powyżej).

493. W odniesieniu do korków procesowych wykazanych przez polskich prokuratorów, Rząd utrzymywał, że w śledztwie nastąpił postęp oraz że w dalszym ciągu się rozwija w sposób bezproblemowy, biorąc pod uwagę wyjątkową złożoność sprawy, nastawienie władz Stanów Zjednoczonych do wniosków o pomoc prawną i różnych innych praktycznych przeszkód w uzyskiwaniu dowodów, włączając w to ograniczenia w dostępie do oraz kontakcie z ofiarami (patrz paragrafy 464–465 powyżej).

Trybunał nie bagatelizuje trudności w gromadzeniu dowodów którym musiały sprostać władze. Niemniej jednak, jak zauważono powyżej, od marca 2008 roku nie nastąpił w śledztwie żaden znaczący postęp i najwyraźniej nie ustalono żadnej osoby ponoszącej odpowiedzialność (patrz paragrafy 132–172 powyżej).

Ponadto, na zaawansowanych etapach śledztwa dwóch kolejnych prokuratorów je prowadzących zostało odsuniętych od sprawy, a potem sprawa została przeniesiona do prokuratorów w innym regionie (patrz paragrafy 133–134, 159 i 473 powyżej). O ile Trybunał nie uważa za konieczne ustalenie czy te decyzje Prokuratora Generalnego w jakikolwiek sposób popierają twierdzenie skarżącego, że śledztwo nie było niezależne oraz że było ono poddane naciskom politycznym, to bezsprzecznie przyczyniły się one do przedłużenia postępowania.

494. Jak wyjaśniono powyżej w odniesieniu do nieprzestrzegania przez Polskę artykułu 38 Konwencji, Trybunał zauważył, że śledztwo może obejmować kwestie bezpieczeństwa państwowego (patrz paragraf 367 powyżej). Jednakże nie oznacza to, że w powoływaniu się na poufność lub tajemnicę przy odmowie ujawnienia materiałów ofierze lub opinii publicznej daje organom śledczym pełną swobodę.

Należy przypomnieć, że nawet jeżeli istnieje istotny interes publiczny w zachowaniu poufności źródeł informacji lub materiałów, zwłaszcza w sprawach dotyczących zwalczania terroryzmu, istotne jest, aby ujawnić stronom postępowania jak najwięcej informacji na temat zarzutów i dowodów bez narażania na szwank bezpieczeństwa państwowego. Tam, gdzie pełne ujawnienie informacji jest niemożliwe, trudności tym spowodowane powinny zostać w taki sposób zrekompensowane, aby strona mogła skutecznie bronić swoich interesów (patrz, *mutatis mutandis*, *A. i Inni przeciwko Wielkiej Brytanii* [WI], nr 3455/05, §§ 216-218, ETPC 2009).

495. Ponadto, tam gdzie śledztwo dotyczy zarzutów poważnych naruszeń praw człowieka, prawo do prawdy odnoszące się do konkretnych okoliczności sprawy nie należy wyłącznie do ofiary przestępstwa i jej rodziny, ale również do innych ofiar podobnych naruszeń i opinii publicznej, która ma prawo dowiedzieć się co się wydarzyło.

Właściwa postawa władz poprzez zbadanie zarzutów poważnego łamania praw człowieka może być ogólnie uznana za kluczową w zachowaniu zaufania opinii publicznej w kwestii przestrzegania przez władze litery prawa oraz w zapobieganiu występowania bezkarności, zmywy lub tolerowania popełniania czynów prawnie zabronionych. Z tych samych powodów musi istnieć wystarczający poziom kontroli publicznej w odniesieniu do śledztwa lub jego wyników w celu umożliwienia pociągnięcia winnych do odpowiedzialności, zarówno w teorii, jak i w praktyce (patrz *Anguelova przeciwko Bułgarii*, nr 38361/97, § 140, ETPC 2002-IV; *Al-Skeini i Inni*, przytoczona powyżej, § 167 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§191-192).

496. W niniejszej sprawie, jak dotąd ujawniono pełnomocnikom ofiar oraz opinii publicznej jedynie niewiele ogólnikowych informacji dotyczących zadań oraz zakresu postępowania, w tym informacji dotyczących podejrzenia popełnienia przestępstw lub ich możliwego wystąpienia (patrz paragrafy 132–172 i 474-475 powyżej). Nawet podczas rozprawy która odbyła się przed tym Trybunałem Rząd wołał przedstawić niejednoznaczny opis charakteru przestępstw będących przedmiotem śledztwa (patrz paragraf 464 powyżej).

Z drugiej strony, jak pokazały wyciągi z publikacji polskich mediów przedstawione przez skarżącego, niektóre istotne czynności procesowe podjęte przez prokuratorów, bez względu na oficjalnie panującą tajemnicę, na którą powoływał się Rząd, zostały opisane bardziej lub mniej szczegółowo przez krajową prasę. Zatem uzyskana z nieoficjalnych źródeł pełna lista pytań zadanych ekspertom przez prokuratorów została ujawniona opinii publicznej przez polską prasę. Lista ta nie została w pełni przedstawiona ani Trybunałowi w ramach niniejszego postępowania ani, jak wynikałoby z dostępnych materiałów, prawnikowi ofiary (patrz paragrafy 137, 151 i 475 powyżej).

Polski prawnik skarżącego oświadczył, że miał niewystarczający dostęp do akt sprawy oraz że fakt ten znacznie utrudniał mu właściwe reprezentowanie skarżącego w postępowaniu krajowym i przed Trybunałem (patrz paragraf 475 powyżej). Trybunał przyjmuje, że tak było. W tym względzie przypomina, iż w przypadkach gdzie niemożliwe jest pełne ujawnienie informacji, zwłaszcza ze względów bezpieczeństwa państwowego, trudności tym spowodowane powinny być zrównoważone w taki sposób, aby strona mogła w postępowaniu skutecznie bronić swoich interesów (patrz paragraf 494 powyżej).

497. Ponadto Trybunał uznaje, że znaczenie oraz waga przedmiotowych zagadnień wymagają w niniejszej sprawie szczególnie intensywnej kontroli publicznej nad śledztwem. Po pierwsze, te kwestie obejmują zarzuty poważnych naruszeń praw człowieka dotyczących tortur i popełnionych w ramach tajnego programu zatrzymań, transportów, tajnego przetrzymywania i przesłuchiwania osób podejrzanych o terroryzm prowadzonego na dużą skalę przez CIA we współpracy ze służbami wywiadowczymi Polski i wielu innych państw. Co równie ważne, kwestia ww. programu wiąże się z wątpliwościami dotyczącymi legalności oraz zasadności zarówno decyzji podjętych przez polskich funkcjonariuszy publicznych oraz działań, w których były zaangażowane służby bezpieczeństwa państwowego i wywiadu w ramach realizacji Programu HVD CIA na terytorium Polski.

Przypisanie odpowiedzialności osobom odpowiedzialnych za rzekome popełnienia bezprawnych czynów jest kluczowe do utrzymania zaufania do organów państwa polskiego jako przestrzegających litery prawa, a polska opinia publiczna posiada uzasadniony interes w uzyskaniu informacji na temat śledztwa i jego wynikach. Dlatego też na krajowych władzach spoczywa obowiązek zagwarantowania w niniejszej sprawie wystarczającej kontroli publicznej bez nieodpuszczalnego narażania na szwank bezpieczeństwa narodowego (patrz także paragraf 494 powyżej).

498. Niniejsza sprawa, oprócz podniesienia kwestii skutecznego śledztwa w sprawie rzekomego sprzecznego z art. 3 Konwencji niewłaściwego traktowania, wskazuje w tym kontekście również na szerszy problem demokratycznego nadzoru nad służbami wywiadowczymi (patrz również paragrafy 262-265 powyżej). Ochrona praw człowieka gwarantowana przez Konwencję zwłaszcza w artykułach 2 i 3, nie tylko wymaga przeprowadzenia skutecznego śledztwa w sprawie rzekomych naruszeń praw człowieka, ale również zapewnienia odpowiednich zabezpieczeń - zarówno w prawie jak i w praktyce - wobec służb wywiadowczych naruszających określone w Konwencji prawa, głównie podczas realizacji ich tajnych operacji. Okoliczności niniejszej sprawy mogą budzić zaniepokojenie, czy w polskim porządku prawnym ten wymóg został spełniony.

499. Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, Trybunał uznaje, że postępowanie będące przedmiotem skargi nie spełniło wymogu „szybkiego”, „gruntowego” i „skutecznego” śledztwa w rozumieniu artykułu 3 Konwencji.

Co za tym idzie, Trybunał odrzuca wstępny zarzut Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych ze względu na przedwczesny charakter skargi oraz uznaje, że doszło do naruszenia artykułu 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym.

B. Aspekt materialny artykułu 3

1. Oświadczenia stron

(a) Rząd

500. Rząd oświadczył, że ze względu na fakt iż śledztwo w sprawie zarzutów skarżącego było nadal w toku, to nie jest w stanie odnieść się szczegółowo do pytań dotyczących meritum jego skargi.

(b) Skarżący

501. Skarżący oświadczył, że w świetle orzecznictwa Trybunału Polska miała wynikający z artykułu 3 faktyczny obowiązek chronić go na jej terytorium przed torturami i innymi formami niewłaściwego traktowania przez CIA oraz zapobiec jego transportowi z Polski do innych ośrodków tajnego przetrzymywania CIA, w których narażony był na dalsze naruszenia tego przepisu. Jednakże, pomimo faktu, iż w danym czasie władze wiedziały lub powinny były wiedzieć, że więźniowie byli poddawani w ramach Programu CIA dot. HVD ewidentnie niezgodnym z Konwencją metodom przesłuchań i innym praktykom, nie zrobiły nic, aby zatrzymać lub zapobiec naruszanie jego podstawowych praw.

502. Traktowanie, któremu skarżący był poddany podczas przetrzymywania przez CIA w Polsce, bezsprzecznie przekroczyło określoną w orzecznictwie Trybunału granicę „tortur” w rozumieniu artykułu 3.

Jak wyraźnie wykazały ujawnione materiały CIA, był on przez dłuższy okres celowo poddawany szerokiemu wachlarzowi niewłaściwych metod przesłuchań określanych jako „zaawansowane techniki przesłuchań”. Te metody, często stosowane w połączeniu, miały na celu uzyskanie informacji przez zadawanie przesłuchiwanym osobie cierpienia psychicznego i fizycznego. W istocie, z oficjalnych dokumentów rządu USA wynikało, że „celem przesłuchań było wytworzenie stanu wyuczonej bezradności i podporządkowania sprzyjających zdobywaniu informacji w przewidywalny, pewny i trwały sposób”, oraz że procedury przesłuchań stosowane były w celu przekonania osób zatrzymanych o wysokiej wartości do przekazania we właściwym czasie informacji o zagrożeniach oraz informacji na temat terroryzmu”.

503. W świetle zeznań biegłych i obszernych dokumentów, włączając w to w szczególności odtajnione dokumenty CIA, potwierdzono poza uzasadnioną wątpliwością, że skarżący był poddawany w Polsce nie tylko „zaawansowanym technikom przesłuchań”, ale również „niezatwierdzonym technikom” - w tym pozorowanym egzekucjom i pozycjom napiętym, tj. najbardziej poważnym formom nadużyć w programie CIA.

Ponadto, sześciomiesięczna izolacja skarżącego i osadzenie incommunicado w Polsce również stanowiły przykłady traktowania sprzecznego z artykułem 3.

504. W Raporcie CIA z 2004 roku stwierdzono, że skarżący w ciągu pierwszych dwóch tygodni grudnia 2002 roku został poddany „zaawansowanym technikom przesłuchań”. ICRC doniósł, że Pan Al Nashiri potwierdził, że w trzecim miejscu osadzenia – w Polsce – był przetrzymywany nago i poddawany pozorowanym egzekucjom, przez wiele dni trwającym stojącym pozycjom napiętym z nadgarstkami przykutymi ponad głowę do sufitu, co skutkowało niemal zwicnięciem jego ramion, a także bezpośredniemu fizycznemu bólowi poprzez stosowania sztywnej szczotki oraz stawianie przesłuchującego na kajdanach. Grożono mu również sodomią oraz aresztowaniem jego rodziny i jej zgwałceniem.

Metody przesłuchań stosowane w Polsce wobec skarżącego zostały uznane za tortury, mając na względzie definicję określoną przez Trybunał, tj. „umyślne, nieludzkie traktowanie powodujące bardzo poważne i okrutne cierpienie”.

505. Ponadto, metody te miały niszczące i trwałe oddziaływanie na skarżącego, czego poparciem były jego zeznania składane przed Panelem ds. Statusu Kombatanta oraz fakt, że wskutek tortur cierpiał on na zespół stresu pourazowego (patrz paragrafy 113 i 126 powyżej).

2. Ocena Trybunału

(a) Dopuszczalność

506. Trybunał zauważa, że ten zarzut nie jest oczywiście bezzasadny w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Zauważa ponadto, że nie jest z innych powodów niedopuszczalny. Musi być zatem uznany za dopuszczalny.

(b) Meritum sprawy

(i) Odpowiednie ogólne zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

507. Artykuł 3 Konwencji chroni jedną z podstawowych wartości demokratycznego społeczeństwa. Inaczej niż większość materialnych przepisów Konwencji, artykuł 3 nie przewiduje wyjątków i żadne odstępstwa na podstawie artykułu 15 § 2 nie są możliwe nawet w przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu (patrz, między innymi, *Soering*, przytoczona powyżej, § 88; *Selmouni przeciwko Francji*, przytoczona powyżej, § 95; *Labita przeciwko Włochom* [WI], nr 26772/95, § 119, ETPC 2000-IV); *Ilaşcu i Inni*, przytoczona powyżej, § 424; *Shamayev i Inni*, przytoczona powyżej, § 375 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 195; patrz również *Al-Adsani przeciwko Wielkiej Brytanii* [WI], nr 35763/97, §§ 26-31, ETPC 2001-XI).

Nawet w najcięższych sytuacjach, jak walka z terroryzmem i zorganizowaną przestępczością, Konwencja bezwzględnie zakazuje stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania, niezależnie od postępowania danyh osób (patrz, *Chahal przeciwko Wielkiej Brytanii*, 15 listopada 1996 roku, § 79, *Reports* 1996-V; *Labita*, przytoczona powyżej, § 119; *Öcalan przeciwko Turcji* [WI], nr 46221/99, § 179 ETPC 2005-IV oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 195).

508. Aby niewłaściwe traktowanie zostało objęte zakresem artykułu 3, musi ono osiągnąć minimalny poziom dolegliwości. Ocena minimalnego poziomu zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak czas trwania takiego traktowania, jego skutków dla zdrowia fizycznego czy psychicznego oraz w niektórych przypadkach płci, wieku i stanu zdrowia ofiary (patrz, *Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii*, przytoczona powyżej, § 162; *Kudła przeciwko Polsce* [WI], nr 30210/96, § 92, ETPC 2000-XI; *Jalloh przeciwko Niemcom*, przytoczona powyżej, § 67). Dalsze czynniki obejmują cel, dla którego traktowanie zostało zastosowane wraz z zamiarem lub motywacją za nim stojącą (porównaj, *między innymi*, *Aksoy przeciwko Turcji*, 18 grudnia 1996 roku, § 64, *Reports* 1996-VI; *Egmez przeciwko Cyprowi*, nr 30873/96, § 78, ETPC 2000-XII; *Krastanov przeciwko Bułgarii*, nr 50222/99, § 53, 30 września 2004 roku; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 196).

Aby ustalić czy dana forma niewłaściwego traktowania powinna być uznana za tortury, Trybunał musi wziąć pod uwagę przewidziane w artykule 3 rozróżnienie pomiędzy tym pojęciem a pojęciem niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Wydawałoby się, że rozróżnienie to zostało zawarte w Konwencji, aby w sposób szczególny napiętnować „tortury” rozumiejąc je wyłącznie jako umyślne, niehumanitarne traktowanie powodujące bardzo poważne i okrutne cierpienie (patrz, *Aksoy*, przytoczona powyżej, § 62). Obok dolegliwości traktowania, istnieje również aspekt umyślności, jak przyjęto w Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, która weszła w życie w dniu 26 czerwca 1987 r. i definiuje tortury jako umyślne zadawanie ostrego bólu lub cierpienia w celu, *między innymi*, uzyskania informacji, ukarania lub zastraszania (Artykuł 1 Konwencji Narodów Zjednoczonych) (patrz, *İlhan przeciwko Turcji* [WI], nr 22277/93, § 85, ETPC 2000-VII; oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 197).

509. Obowiązek Wysokich Układających się Stron określony w artykule 1 Konwencji aby zapewnić każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone w Konwencji, razem związku z artykułem 3, wymaga od Państw podjęcia środków w celu zagwarantowania, aby osoby podlegające ich jurysdykcji nie były poddawane torturom albo niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, włączając w to niewłaściwe traktowanie stosowane przez osoby

prywatne (patrz, *A. przeciwko Wielkiej Brytanii*, 23 września 1998 roku, § 22, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI i *Z i Inni przeciwko Wielkiej Brytanii* [WI], nr 29392/95, § 73, ETPC 2001-V). Państwo może zostać zatem pociągnięte do odpowiedzialności w sytuacji, w której władze nie są w stanie podjąć odpowiednich kroków w celu zapobieżenia ryzyka niewłaściwego traktowania, o którym wiedziały lub powinny były wiedzieć (patrz, *Mahmut Kaya przeciwko Turcji*, nr 22535/93, § 115, ETPC 2000-III oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 198).

(ii) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

510. Trybunał stwierdził już, że zarzuty skarżącego dotyczące niewłaściwego traktowania i tajnego przetrzymywania w Polsce pomiędzy 5 grudnia 2002 r. a 6 czerwca 2003 r. oraz jego transportu z Polski do innych „czarnych dziur” CIA w drugim z wymienionych wcześniej dniu zostały przed Trybunałem udowodnione, a fakty są ustalone ponad uzasadnioną wątpliwość (patrz paragrafy 405–417 powyżej).

Pozostaje nadal kwestia ustalenia, czy traktowanie, któremu został poddany należy rozpatrywać w ramach tego przepisu, a jeżeli tak, to w jakim stopniu może być ono przypisane pozwanemu Państwu (patrz paragrafy 451–458 powyżej)

(a) Traktowanie, któremu skarżący został w przedmiotowym czasie poddany

511. W świetle odtajnionych dokumentów CIA oraz własnej relacji zdarzeń skarżącego przedstawionej przed ICRC, Trybunał uznał już, że w grudniu 2002 roku i w styczniu 2003 roku, podczas tajnego przetrzymywania w Polsce, skarżący był przesłuchiwany przez CIA i poddawany EIT oraz szeregowi tzw. „niezatwierdzonym technikom przesłuchania” (patrz paragrafy 99-101 i 416-417 powyżej). Wyrażenie „niezatwierdzone” oznaczało, że nie znajdowały się na liście 10 dozwolonych metod przesłuchań stosowanych jako standardowa procedura w stosunku do osób zatrzymanych o wysokiej wartości - które zostały przedstawione obrazkowo w Raporcie CIA z 2004 roku, Informacjach Ogólnych CIA z 2004 roku oraz dodatkowo w Raporcie DS z 2009 roku (patrz paragrafy 54-68 powyżej).

Jak wynika z dokumentów CIA, te niezatwierdzone środki obejmowały dwie pozorowane egzekucje, które miały miejsce najprawdopodobniej tego samego dnia. Pierwsza została wykonana przy pomocy nienaładowanego pistoletu „przeładowanego” przy głowie skarżącego, który był przykuty w pozycji siedzącej, druga - przy pomocy wiertarki elektrycznej, kiedy był zmuszony do stania nago w swojej celi z nałożonym na głowę kapturem. Skarżący został również poddany czemuś, co zostało opisane w Raporcie CIA z 2004 roku jako „potencjalnie szkodliwe pozycje napięte”. Oznaczało to, jak stwierdzono w raporcie, że musiał klęczeć na podłodze i odchyłać się do tyłu, że był ustawiany w stojących pozycjach napiętych i był popychany,

był podnoszony z podłogi za ramiona, gdy były one związane paskiem na jego plecach. To mogło skutkować co najmniej zwichnięciem ramion. Powiedziano mu, że, jeżeli nie „będzie mówił”, to jego matka i członkowie jego rodziny trafią do „czarnej dziury” – przez co wywnioskował, że kobiety z jego rodziny zostaną wykorzystane na jego oczach. Jego „sprawozdawca” stawał na kajdanach, aby wywołać ból, co spowodowało dalsze obrażenia cielesne – rany i stłuczenia. Ten sam „sprawozdawca” podczas sesji przesłuchań wydymuchiwał w jego twarz dym. Aby sprawić skarżącemu ból był on również myty przy pomocy sztywnej szczotki, którą „stосуje się... do usuwania trudno schodzącego brudu” (patrz paragrafy 99-100 powyżej).

512. Raport CIA z 2004 roku stwierdza dalej, że oprócz tych niezatwierdzonych technik „w grudniu 2002 roku zespół przesłuchujący przez dwa tygodnie kontynuował wobec Al Nashiriego stosowanie EIT” oraz, że uznając go za osobę „zatajającą informacje”, „wznowiono” nakładanie mu kaptura na głowę i zakuwanie w kajdanki. Ponieważ pozostałe części przedmiotowej sekcji, obejmujące okres od grudnia 2002 roku do września 2003 roku, zostały usunięte, nie ma informacji jakie inne określone techniki mogły być stosowane wobec skarżącego i nie ma żadnego opisu innych aspektów traktowania, któremu mógł zostać poddany w Polsce (patrz paragraf 99 powyżej). Jednakże należy zauważyć, że dokumenty CIA zawierają dokładny opis traktowania, któremu podczas przetrzymywania były poddawane osoby zatrzymane o wysokiej wartości w ramach skrupulatnie stosowanych i przewidywalnych rutynowych czynności, poczynając od ich schwytania przez transport i przyjęcie w „czarnej dziurze”, do ich przesłuchań. Jak wskazano w Informacjach Ogólnych CIA z 2004 roku, „niezależnie od ich poprzedniego środowiska w którym przebywali oraz doświadczenia, po tym, jak [osoba zatrzymana o wysokiej wartości] zostaje przekazana w ręce CIA, następuje przewidywalny rozwój wydarzeń” (patrz paragrafy 63-68 powyżej). Pomimo faktu, iż dział w tym dokumencie poświęcony przesłuchaniom został w dużej mierze usunięty, to przedstawia on pełny wykaz etapów przesłuchań CIA i stosowanych środków. Ta konkretna część Informacji Ogólnych CIA z 2004 roku, chociaż w znacznym stopniu ocenzone, przedstawia jasny obraz „prototypowego przesłuchania”, które miało być rutynowo stosowane w każdej „czarnej dziurze” CIA, wraz z sugerowanymi ramami czasowymi, a ponadto odnosi się do skutecznych połączeń różnych opisanych powyżej „technik” (patrz paragraf 68 powyżej).

513. Uzupełniająca relacja traktowania i przetrzymywania skarżącego w ramach Programu HVD w danym czasie została opisana w Raporcie ICRC z 2007 roku. Stwierdzono w nim, że na wczesnych etapach jego przetrzymywania - czyli do około kilku miesięcy po jego schwytaniu w październiku 2002 roku - skarżący został poddany „ostremu reżimowi obejmującemu połączenie fizycznego i psychicznego niewłaściwego

traktowania mającego na celu doprowadzenie do współpracy i uzyskania informacji”. Stwierdzono dalej, iż w trakcie całego okresu nieujawnionego przetrzymywania, w związku z przesłuchiwaniami skarżący był osadzony w ciągłej izolacji, pozbawiony dostępu do świeżego powietrza, ćwiczeń, odpowiedniej infrastruktury sanitarnej i przedmiotów użytku osobistego (patrz paragrafy 69-70, 102 i 281-282 powyżej).

514. Trybunał nie może spekulować kiedy, jak i w jakim połączeniu stosowano wobec skarżącego „autoryzowane” lub „dozwolone” techniki przesłuchań pomiędzy dniem 5 grudnia 2002 r. a dniem 6 czerwca 2003 r. Jednakże przewidywalność standardowych procedur CIA i traktowanie stosowane wobec osób przez nią zatrzymanych daje wystarczające podstawy aby twierdzić, że środki te mogły być stosowane również wobec skarżącego podczas jego osadzenia w Polsce oraz analogicznie w innym miejscu po jego transporcie z Polski w ramach Programu HVD.

515. Trybunał nie uznaje również za konieczne aby badać każdy aspekt traktowania skarżącego w trakcie osadzenia lub warunków fizycznych w których był osadzony. Takie traktowanie na potrzeby artykułu 3 należy scharakteryzować jako „umyślne nieludzkie traktowanie mające na celu zadanie ostrego bólu lub cierpienia” (patrz paragraf 508 powyżej).

Wszystkie te środki były stosowane w sposób zaplanowany i zorganizowany, na podstawie sformalizowanej, pragmatycznej procedury określającej „szeroki zakres technik dozwolonych przez prawo” i specjalnie zaprojektowanej tak, aby od schwytanych osób podejrzanych o terroryzm wydobyć informacje lub zeznania bądź uzyskać informacje. Te - jasno określone - cele to, zwłaszcza, „psychiczne ‘nękanie’ osoby zatrzymanej, zmaksymalizowanie poczucia jej uległości i bezradności oraz zredukowanie lub wyeliminowanie jej woli oporu... przeciwko staraniom mającym na celu uzyskanie kluczowych informacji”; „przekonanie osób zatrzymanych o wysokiej wartości do przekazania informacji o zagrożeniach i informacji o terroryzmie w porę”; „stworzenie stanu wyuczonej bezradności i zależności”; a ich podstawową ideą było „stosowanie zarówno fizycznych jak i psychicznych nacisków w pełny, systematyczny i skumulowany sposób, aby wpłynąć na zachowanie [osoby zatrzymanej o wysokiej wartości], przełamać postawę oporu osoby zatrzymanej” (patrz paragrafy 55 i 62-68 powyżej).

516. W świetle powyższego, Trybunał uznaje, że traktowanie, któremu został poddany skarżący podczas jego przetrzymywania przez CIA w Polsce w danym czasie stanowiło tortury w rozumieniu artykułu 3 Konwencji (patrz paragraf 508 powyżej *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 211).

(β) Konkluzja Trybunału odnośnie do odpowiedzialności Polski

517. Trybunał uznał już, że Polska wiedziała o charakterze i celach działalności CIA na swoim terytorium w danym czasie i współpracowała w przygotowaniu oraz realizacji na swoim terytorium działań związanych z

transportami, tajnym przetrzymywaniem oraz przesłuchaniami przez CIA. Uznał również, że biorąc pod uwagę wiedzę i pojawiające się powszechnie informacje o niewłaściwym traktowaniu i nadużyciach wobec osób podejrzanych o terroryzm przetrzymywanych przez władze Stanów Zjednoczonych, powinna była wiedzieć, że umożliwiając CIA przetrzymywanie takich osób na swoim terytorium, naraża ich na poważne ryzyko traktowania niezgodnego z Konwencją (patrz paragraf 442 powyżej).

Prawdą jest, że w ocenie biegłych - przyjętej przez Trybunał – odpowiedzialność za przesłuchania, a tym samym za tortury stosowane wobec skarżącego w „czarnej dziurze” w Starych Kiejkutach należy przypisać wyłącznie CIA i mało prawdopodobne jest, aby polscy funkcjonariusze byli świadkami lub wiedzieli co się dokładnie dzieje wewnątrz ośrodka (patrz paragrafy 441-442 powyżej).

Jednakże na podstawie artykułu 1 Konwencji w związku z artykułem 3, Polska miała obowiązek podjąć działania mające na celu zapewnienie, że osoby podlegające jej jurysdykcji nie będą poddawane torturom albo niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, włączając w to niewłaściwe traktowanie stosowane przez osoby prywatne (patrz paragrafy 443 i 509 powyżej).

Niezależnie od powyższego określonego w Konwencji zobowiązania, Polska, z różnych praktycznych względów, ułatwiła przebieg całego procesu, stworzyła mu warunki oraz nie podjęła żadnej próby aby go zatrzymać. Jak Trybunał zauważył powyżej, na podstawie własnej wiedzy o działaniach CIA wynikającej z udziału Polski w Programie HVD oraz publicznie dostępnych informacji na temat traktowania stosowanego w związku z „wojną z terroryzmem” wobec osób podejrzanych o terroryzm przetrzymywanych przez USA, władze - nawet jeżeli nie były świadkiem ani nie uczestniczyły w danym niewłaściwym traktowaniu ani nadużyciach stosowanych wobec skarżącego - musiały wiedzieć o poważnym ryzyku występowania na terytorium Polski traktowania sprzecznego z artykułem 3.

W związku z tym, Państwo polskie z powodu swojego „przyzwolenia i współudziału” w Programie HVD należy uznać na podstawie artykułu 3 Konwencji za odpowiedzialne za naruszenia na swoim terytorium praw skarżącego (patrz paragraf 452 powyżej oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 206 i 211).

518. Ponadto, Polska wiedziała, że transport skarżącego do i z jej terytorium stanowił „transport w trybie nadzwyczajnym”, czyli „pozasądowy transport osób spod jednej jurysdykcji lub Państwa do innego w celu osadzenia i przesłuchania z wyłączeniem standardowego systemu prawnego, gdzie istniało rzeczywiste ryzyko tortur lub okrutnego, niehumanicznego lub poniżającego traktowania” (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 221).

W tych okolicznościach, ryzyko naruszenia artykułu 3 było szczególnie wysokie i powinno zostać uznane za nieodłączny element procesu transportu (patrz paragraf 454 powyżej). Co za tym idzie, umożliwiając CIA transport skarżącego do innych ośrodków tajnego przetrzymywania, polskie władze narażyły go na dające się przewidzieć poważne ryzyko dalszego niewłaściwego traktowania i osadzenia w warunkach sprzecznych z artykułem 3 Konwencji (patrz paragrafy 103, 442 i 453-454 powyżej).

519. W związku z tym doszło do naruszenia artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym.

VI. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 5 KONWENCJI

520. Skarżący zarzucał, że pomiędzy dniem 5 grudnia 2002 r. a dniem 6 czerwca 2003 r. Polska umożliwiła CIA jego tajne, nieujawnione osadzenie na swoim terytorium, z wyłączeniem wszelkich procedur prawnych. Ponadto, umożliwiając CIA jego transport do innych tajnych ośrodków CIA, narażyła go na rzeczywiste i poważne ryzyko dalszego nieujawnionego osadzenia.

Zarzucał naruszenie artykułu 5 Konwencji, który brzmi następująco:

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

(a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

(b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;

(c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;

(d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;

(e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;

(f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.

2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w języku dla niego zrozumiałym poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.

3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.

4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.

5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią niniejszego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

A. Stanowiska stron

1 Rząd

521. Rząd powstrzymał się od przedstawienia jakichkolwiek uwag dotyczących dopuszczalności i meritum skargi.

2. Skarżący

522. Skarżący oświadczył, że pomimo faktu, iż polskie władze wiedziały, że podejrzani o terroryzm byli przetrzymywani *incommunicado* przez władze Stanów Zjednoczonych w tajnych ośrodkach CIA, nie uczyniły nic, aby zakończyć jego przetrzymywanie i transport lub im zapobiec. Władze wiedziały lub powinny były wiedzieć o celach, dla których CIA wykorzystywała bazę szkoleniową w Starych Kiejkutach, ponieważ podpisały tajną umowę i dostosowały obiekty do konkretnych potrzeb CIA tj. do przetrzymywania i przesłuchiwania osób w ramach Programu HVD.

W związku z tym Polska nie tylko aktywnie ułatwiała wypełnienie przez CIA jej zadań, ale również nie zdołała wypełnić swoich pozytywnych obowiązków określonych w artykule 3, aby zapobiec bezprawnemu przetrzymywaniu skarżącego na swoim terytorium przez funkcjonariuszy CIA.

523. Fakt, iż program transportów i przetrzymywania CIA był prowadzony w kontekście inicjatywy walki z terroryzmem nie zwalniał polskich władz z odpowiedzialności. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, walka z terroryzmem nie oznaczała, że polskie władze mogły przyjąć, że CIA uzyskała *carte blanche* z artykułu 5 i mogła przetrzymywać podejrzanych o terroryzm poza jakąkolwiek kontrolą sądową. Niepotwierdzone przetrzymywanie było najpoważniejszym naruszeniem artykułu 5 i jednocześnie całkowitym zaprzeczeniem dodatkowych standardów konwencyjnych związanych z ochroną prawa do życia i wolności przed torturowaniem osób zatrzymanych. Przymusowe zaginięcie

było sprzeczne z niektórymi najbardziej podstawowymi środkami ochrony przed nadużyciem władzy państwowej. Pierwotny brak informacji na temat samego osadzenia oraz jego warunków (data, czas i miejsce) oraz ciągły brak wyjaśnienia późniejszego miejsca pobytu osób zatrzymanych - jak okazało się w niniejszej sprawie - stanowiły najpoważniejsze uchybienie, ponieważ ułatwiło to oficjalne tuszowanie przyszłych naruszeń. W istocie, plan transportów CIA nawet nie rozważał prawnej ochrony określonej w art. 5.

524. W odniesieniu do transportu skarżącego, władze powinny (choć tego nie uczyniły) wziąć pod uwagę fakt, iż istniały wystarczająco oczywiste przesłanki, że będzie on dalej przetrzymywany przez CIA w sposób arbitralny i niejawni. Jak wynika z orzecznictwa Trybunału, na przykład ze sprawy *Othman (Abu Qatada)* (przytoczona w paragrafie 455 powyżej), doszłoby do rażącego naruszenie artykułu 5, jeżeli, jak miało to miejsce w niniejszej sprawie, państwo przyjmujące w sposób arbitralny przetrzymywałoby skarżącego przez wiele lat bez zamiaru postawienia go przed sądem. W czerwcu 2003 roku było już powszechnie wiadomo, że program transportów USA obejmował tajne osadzenie w lokalizacjach za granicą. Polska wiedziała zatem, że istniały podstawowe przesłanki, aby przypuszczać, że skarżący był narażony na rzeczywiste ryzyko, że będzie dalej osadzony *incommunicado*.

525. Na koniec, skarżący powołał się na sprawę *El-Masri*, twierdząc, że w świetle tego wyroku, również dotyczącego tajnego przetrzymywania w ramach Programu HVD, jego nieujawnione przetrzymywanie sprowadzało się do zaginięcia, a władze polskie były odpowiedzialne za całość jego przetrzymywania w Polsce i gdzie indziej po jego przetransportowaniu.

B. Ocena Trybunału

1. Dopuszczalność

526. Trybunał zauważa, że ten zarzut nie jest oczywiście bezzasadny w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Zauważa ponadto, że nie jest z innych powodów niedopuszczalny. Musi być zatem uznany za dopuszczalny. 2. Meritum

(a) Obowiązujące ogólne zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

527. Gwarancje zawarte w art. 5 mają zasadnicze znaczenie dla ochrony osób w państwie demokratycznym przed arbitralnym pozbawieniem ich wolności przez władzę. Z tego powodu Trybunał wielokrotnie podkreślał w swoim orzecznictwie, że każde pozbawienie wolności musi być nie tylko wykonane zgodnie z proceduralnymi materialnymi i procesowymi zasadami prawa krajowego, ale musi być również zgodne z celem artykułu 5, czyli ochroną jednostek przed arbitralnością (patrz *Chahal*, przytoczona powyżej,

§ 118 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 230). Ten nacisk na ochronę jednostki przed wszelkimi nadużyciami władzy ilustruje fakt, że artykuł 5 § 1 wskazuje na okoliczności, w których jednostki mogą być zgodnie z prawem pozbawione wolności. Podkreśla się, że okoliczności te należy interpretować w sposób wąski mając na uwadze fakt, że stanowią one wyjątki od najbardziej podstawowych gwarancji wolności jednostki (patrz *Quinn przeciwko Francji*, 22 marca 1995 roku, § 42, Seria A nr 311 oraz *El-Masri*, *ibid.*).

528. Należy również podkreślić, że autorzy Konwencji wzmocnili ochronę jednostki przed arbitralnym pozbawieniem wolności przez zagwarantowanie zespołu praw materialnych, których celem jest zminimalizowanie ryzyka arbitralności poprzez poddanie pozbawienia wolności niezależnej kontroli sądowej oraz przez zagwarantowanie możliwości przypisania odpowiedzialności władz za ten czyn. Wymagania artykułu 5 §§ 3 i 4 z akcentem na szybkość kontroli i nadzór sądowy nabierają w tym kontekście szczególnego znaczenia. Szybka interwencja sądowa może doprowadzić do ujawnienia i zapobieżenia działaniom zagrażającym życiu albo poważnemu niewłaściwego traktowaniu naruszającemu podstawowe gwarancje zawarte w artykułach 2 i 3 Konwencji (patrz *Aksoy*, przytoczona powyżej, § 76). Mowa tu zarówno o ochronie wolności fizycznej jednostek jak i ich bezpieczeństwie osobistym w kontekście, który – przy braku zabezpieczeń - może doprowadzić do osłabienia rządów prawa oraz pozostawienia osób pozbawionych wolności poza zasięgiem najbardziej elementarnych form ochrony prawnej (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 231).

529. Chociaż śledztwa w sprawie przestępstw terrorystycznych niewątpliwie stawiają przed władzami szczególne problemy, nie oznacza to jednak, że władze posiadają *carte blanche* w ramach artykułu 5 w związku z aresztowaniami podejrzanych i przetrzymywaniu ich w aresztach policyjnych bez skutecznej kontroli sądów krajowych oraz, w najwyższej instancji, ze strony konwencyjnych organów kontrolnych, zawsze gdy uważają że mają do czynienia z przestępstwem o charakterze terrorystycznym (patrz *Aksoy*, przytoczona powyżej, § 78 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 232).

Trybunał w związku z tym podkreśla, że brak oficjalnego pozbawienia wolności jednostki stanowi całkowite zanegowanie tych gwarancji i najpoważniejsze naruszenie artykułu 5. Przejmując kontrolę nad jednostką, władze biorą na siebie za nią odpowiedzialność. Z tego powodu artykuł 5 musi być interpretowany jako zobowiązanie władz do zapewnienia skutecznej ochrony przed ryzykiem zaginięcia i przeprowadzenia szybkiego skutecznego śledztwa w związku z możliwym do uzasadnienia zarzutem aresztowania danej osoby, która od tego czasu nie była już widziana (patrz *Kurt przeciwko Turcji*, 25 maja 1998 roku, §§ 123-124, *Reports of*

Judgments and Decisions 1998-III oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 233).

(b) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

530. Trybunał uznaje, że tajne przetrzymywanie osób podejrzanych o terroryzm był podstawową cechą programu wydań CIA. Jak wynika z odtajnionych dokumentów CIA, uzasadnieniem programu było w szczególności pozbawienie tych osób wszelkiej prawnej ochrony przed torturami i wymuszonymi zaginięciami oraz odarcie ich z wszelkich związanych z arbitralnym przetrzymywaniem gwarancji przewidzianych zarówno przez Konstytucję USA jak i prawo międzynarodowe, przykładowo przytaczając jedynie prawo do postawienia przed sądem i proces w rozsądnym terminie lub gwarancje *habeas corpus*. W tym celu cały plan musiał funkcjonować poza jurysdykcją sądów USA w warunkach zapewniających jego bezwzględna tajność, co wymagało utworzenie, we współpracy z krajami przyjmującymi, ośrodków przetrzymywania za granicą (patrz paragrafy 50-51, 59 i 62-71 powyżej).

Dlatego też, operacje transportów w dużym stopniu zależały od współpracy, pomocy i aktywnego udziału państw, które udostępniły USA przestrzeń powietrzną, lotniska do lądowania samolotów transportujących więźniów CIA oraz, co równie ważne, obiekty, w których więźniowie mogli być bezpiecznie przetrzymywani i przesłuchiwać. Jak zauważono powyżej, podczas gdy odpowiedzialność za przesłuchania schwytanych osób podejrzanych o terroryzm należy przypisać wyłącznie CIA, gdyż władze lokalne nie miały brać w nich udziału, to współpraca i rozmaite formy pomocy tych władz, np. dostosowywanie obiektów do potrzeb CIA, zapewnianie bezpieczeństwa oraz logistyki, były koniecznym warunkiem skutecznego działania tajnych ośrodków przetrzymywania CIA (patrz paragrafy 325–326, 423, 435–436 powyżej).

531. W związku ze skargą skarżącego w części dotyczącej materialnego aspektu artykułu 3, Trybunał uznał już, że Polska wiedziała, iż skarżący został przetransportowany z jej terytorium w ramach „przekazania w trybie nadzwyczajnym” oraz że polskie władze, umożliwiając CIA transport skarżącego do jej innych tajnych ośrodków przetrzymywania, naraziły go na dające się przewidzieć poważne ryzyko dalszego niewłaściwego traktowania i warunki osadzenia naruszające artykuł 3 Konwencji (patrz paragraf 518 powyżej). Uznaje, że wnioski te są również wiążące w kontekście skargi skarżącego na podstawie artykułu 5 oraz że Polska jest odpowiedzialna zarówno za jego przetrzymywanie na swoim terytorium jak i za jego transfer z Polski (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 239).

532. Wobec tego doszło do naruszenia artykułu 5 Konwencji.

VII. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI

533. Skarżący zarzucał również, że Polska naruszyła jego prawa określone w artykule 8 umożliwiając CIA na swoim terytorium jego niewłaściwe traktowanie i przetrzymywanie *incommunicado* oraz pozbawienie go kontaktu z jego rodziną.

Artykuł 8 Konwencji brzmi następująco:

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i swobód innych osób.

A. Stanowiska stron

1. Rząd

534. Rząd w związku z niniejszym zarzutem powstrzymał się od uwag na temat dopuszczalności i meritum.

2. Skarżący

535. Odnosząc się do swoich stanowisk dotyczących naruszenia artykułów 3 i 5, skarżący powtórzył, że był w Polsce przetrzymywany *incommunicado* oraz był poddany szeregowi uwłaczających metod przesłuchań, włączając w to przymusową nagość, pozorowane egzekucje, nakrywanie kapturem, zakuwanie w kajdanki lub kajdany, pozycje napięte, groźby użycia przemocy (w tym o charakterze seksualnym) wobec jego matki i członków rodziny, oraz ból wywoływany na jego ciele przy użyciu sztywnej szczotki, jak również stawanie na kajdanach. Takie fizyczne złe traktowanie z naruszeniem artykułu 8 ingerowało w jego integralność fizyczną i moralną oraz spowodowało poważne pogorszenie jego stanu fizycznego i zdrowia psychicznego.

Ponadto, jak stwierdzono w oficjalnych dokumentach CIA, głównym celem programu transportów, któremu został on poddany, było takie zdezorientowanie jego osoby i naruszenie jego psychicznej i fizycznej integralności aby wydobyć z niego informacje.

536. Zdaniem skarżącego Polska nie wywiązała się z ciążącego na niej pozytywnego obowiązku podjęcia kroków mających na celu jego ochronę przed fizycznym i psychologicznym maltretowaniem oraz zagwarantowania poszanowania jego praw rodzinnych. Nie zdołała również odpowiednio ścigać i ukarać popełnionych na swoim terytorium naruszeń jego integralności fizycznej i psychicznej. W ten sposób, władze polskie nie

wywiązały się ze swojego obowiązku poszanowania i ochrony jego integralności fizycznej i psychicznej, włączając w to jego godność i autonomię osobistą, oraz naruszyły jego prawo do poszanowania jego życia rodzinnego.

B. Ocena Trybunału

1. Dopuszczalność

537. Trybunał zauważa, że skarga ta nie jest wyraźnie bezzasadna w rozumieniu artykułu 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Zauważa ponadto, że nie jest z innych powodów niedopuszczalna. Musi być zatem uznana za dopuszczalną.

2. Meritum

538. Pojęcie „życia prywatnego” jest pojęciem szerokim i nie jest możliwe ujmowanie przedstawienie jego wyczerpującej definicji; w zależności od okoliczności może obejmować moralną i fizyczną integralność jednostki. Powyższe aspekty tej koncepcji rozciągają się na kwestię pozbawienia wolności (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 248 z dalszymi odniesienia do orzecznictwa Trybunału).

Artykuł 8 chroni również prawo do kształtowania sposobu swojego życia, prawo do tworzenia i rozwijania kontaktów z innymi osobami i światem zewnętrznym. Nikt nie powinien być traktowany w sposób powodujący utratę godności, ponieważ „samą istotą Konwencji jest poszanowanie ludzkiej godności i ludzkiej wolności” (patrz *Pretty przeciwko Wielkiej Brytanii*, nr 2346/02, §§ 61 i 65, ETPC 2002 III). Ponadto, korzystanie przez członków rodziny z wzajemnego towarzystwa stanowi podstawowy element rodziny. W tym kontekście, Trybunał powtarza również, że podstawowym celem artykułu 8 jest ochrona jednostki przed arbitralnymi ingerencjami ze strony władz publicznych (patrz *El-Masri*, *ibid.*)

539. Odnośnie do swoich konkluzji dotyczących odpowiedzialności pozwanego Państwa na podstawie artykułów 3 i 5 Konwencji (patrz paragrafy 517-519 i 531-532 powyżej), Trybunał uznaje, że działania i zaniechania Polski wobec przetrzymywania i transportu skarżącego również stanowiły ingerencję w jego prawa chronione artykułem 8 Konwencji i na jego podstawie Polskę była za nią odpowiedzialna. W świetle okoliczności w jakich do niej doszło, ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego musi być uznana za „sprzeczną z ustawą” i z natury brakuje jej jakiegokolwiek zrozumiałego uzasadnienia ramach rozumieniu paragrafu 2 tego artykułu.

540. Wobec tego Trybunał uznaje, że doszło do naruszenia artykułu 8 Konwencji.

VIII. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 13 W POWIĄZANIU Z ARTYKUŁEM 3 KONWENCJI

541. Skarżący zarzucał, że Polska naruszyła artykuł 13 Konwencji, czytany osobno i razem z artykułem 3, z powodu nieprzeprowadzenia skutecznego, szybkiego oraz gruntownego śledztwa w sprawie jego zarzutów dotyczących poważnych naruszeń Konwencji.

Artykuł 13 Konwencji brzmi następująco:

Każdy, kogo prawa i wolności zawarte w niniejszej Konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.

A. Stanowiska stron

542. Strony co do zasady powtórzyły swoje wywody dotyczące proceduralnego aspektu artykułu 3.

543. Rząd utrzymywał, że śledztwo w Polsce było gruntowne i skuteczne i tym samym spełniło wymagania „skutecznego środka odwoławczego” w rozumieniu artykułu 13 Konwencji.

544. Skarżący nie zgodził się z tym i stwierdził, że śledztwo zostało wszczęte ze znacznym opóźnieniem i z wyraźnym oporem ze strony polskich władz, wyłącznie ze względu na międzynarodowe naciski po ustaleniach śledztw przeprowadzonych przez Radę Europy i Parlament Europejski. Pomimo faktu, iż śledztwo trwało prawie sześć lat nie osiągnięto żadnego znaczącego postępu.

B. Ocena Trybunału

1. Dopuszczalność

545. Trybunał zauważa, że skarga ta jest związana ze skargą dotyczącą proceduralnego aspektu art. 3, uznaną za dopuszczalną (patrz paragraf 477 powyżej). Musi zatem zostać analogicznie uznana za dopuszczalną.

2. Meritum

(a) Odpowiednie ogólne zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

546. Artykuł 13 gwarantuje dostępność na poziomie krajowym środka odwoławczego do egzekwowania praw i wolności przewidzianych w Konwencji, niezależnie od formy ich zapewnienia w krajowym porządku prawnym. Skutkiem tego przepisu jest zatem zobowiązanie do zapewnienia krajowego środka odwoławczego, pozwalającego właściwemu organowi państwowemu rozpatrzyć zarówno istotę zarzutów opartych na Konwencji, jak i przyznać odpowiednie zadośćuczynienie, jednakże Układającym się

Państwowi zapewnia się pewną dowolność co do sposobu, w jaki spełnią te określone w tym przepisie zobowiązanie. Zakres obowiązku określonego w artykule 13 różni się w zależności od charakteru zarzutu skarżącego opartego na Konwencji. Niemniej jednak, środek odwoławczy w rozumieniu artykułu 13 musi być „skuteczny” w praktyce jak i w prawie, w szczególności w taki sposób, aby jego wykorzystanie nie mogło być bezpodstawnie utrudniane przez działania lub zaniechania władz pozwanego Państwa (patrz, między innymi, *Kaya przeciwko Turcji*, 19 lutego 1998 roku, § 106, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I oraz *Mahmut Kay*, przytoczona powyżej, § 124).

547. Jeżeli jednostka posiada dające się uzasadnić roszczenie, że została źle potraktowana przez funkcjonariuszy Państwa, pojęcie „skutecznego środka odwoławczego”, oprócz wypłaty odszkodowania, o ile jest to właściwe, pociąga za sobą przeprowadzenie gruntownego i skutecznego śledztwa pozwalającego na ustalenie oraz ukaranie osób odpowiedzialnych oraz umożliwiającego skarżącemu skuteczny dostęp do postępowania przygotowawczego (patrz *Anguelova*, przytoczona powyżej, §§ 161-162; *Assenov i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 114 i nast.; *Aksoy*, przytoczona powyżej, §§ 95 i 98 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 255).

548. Wymogi art. 13 są szersze, aniżeli wymagania wynikające z artykułów 3 i 5 wobec Układającego się Państwa do przeprowadzenia skutecznego śledztwa w sprawie zaginięcia osoby, która została uznana jako znajdująca się pod jego kontrolą oraz, za której stan było ono odpowiedzialne (patrz, *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 255 z dalszymi odniesieniami do orzecznictwa Trybunału).

549. Mając na względzie nieodwracalny charakter krzywdy, która może wystąpić jeżeli ryzyko niewłaściwego traktowania się zmaterializuje, oraz znaczenie, jakie Trybunał nadaje artykułowi 3, pojęcie skutecznego środka odwoławczego na potrzeby artykułu 13 wymaga niezależnej i surowej oceny roszczenia, że istnieją materialne podstawy w stosunku do obawy przed rzeczywistym ryzykiem traktowania sprzecznego z artykułem 3. Ocena ta musi być przeprowadzona bez względu na to, co dana osoba uczyniła, aby uzasadniało jej wydalenie lub jak postrzegane jest zagrożenie bezpieczeństwa narodowego Państwa, z którego osoba ma zostać wydalona (patrz *Chahal*, przytoczona powyżej, § 151 oraz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 257).

(b) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

550. Trybunał uznał już pozwane Państwo za winne naruszeń praw skarżącego w odniesieniu do artykułów 3, 5 i 8 Konwencji (patrz paragrafy 510-540 powyżej). Nie ma zatem żadnych wątpliwości, że jego skarga jest „uzasadniona” w rozumieniu artykułu 13 oraz, że powinien mieć w związku z tym możliwość skorzystania ze skutecznych środków odwoławczych pozwalających na ustalenie i ukaranie osób odpowiedzialnych oraz do

uzyskania odszkodowania, zgodnie z określonymi w tym przepisie wymogami (patrz paragraf 537 powyżej *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 259).

Z szczegółowo wskazanych powyżej powodów Trybunał uznał, że śledztwo w Polsce nie spełniło standardów „skutecznego śledztwa”, które powinno było zostać przeprowadzone zgodnie z artykułem 13 (patrz paragrafy 487-499 powyżej).

551. Wobec powyższego doszło do naruszenia artykułu 13 w związku z artykułem 3 Konwencji.

IX. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI

552. Skarżący zarzucał, że Polska umożliwiając CIA jego transport ze swojego terytorium, naraziła go na rzeczywiste i poważne ryzyko przeniesienia do jurysdykcji, w której byłby narażony na rażąco nierzetelny proces, co stanowiło naruszenie artykułu 6 § 1 Konwencji. Powyższy przepis brzmi następująco:

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu [...] o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

A. Stanowiska stron

1. Rząd

553. Rząd nie przedłożył w tym aspekcie żadnych komentarzy dotyczących dopuszczalności i meritum skargi.

2. Skarżący

554. Skarżący utrzymywał, że mając na względzie powszechną krytykę publiczną procedury przed komisjami wojskowymi stosowanej w okresie jego transportu do Polski, jak również licznych nieprawidłowości, które wynikały z opublikowanych rozkazów wojskowych regulujących tę procedurę, Polska wiedziała lub powinna była wiedzieć, że po jego transporcie z Polski zostanie jawnie pozbawiony prawa do rzetelnego procesu. Powyższe nieprawidłowości były również krytykowane przez Rezolucję Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1340, przez Izbę Praw Człowieka dla Bośni i Hercegowiny, przez organizacje pozarządowe, włączając w to Human Rights Watch i Amnesty International, jak również w relacjach prasowych.

555. W danym czasie - tzn. w czerwcu 2003 roku - oczywiste było, że komisje wojskowe nie były ani niezależne, ani obiektywnie bezstronne. Członkowie komisji wojskowych byli mianowani przez Sekretarza Obrony

USA („Organ Powołujący”) lub wyznaczonego przez niego przedstawiciela i w uzasadnionych przypadkach mogli być odwołani przez ten sam organ. Członkowie komisji w dalszym ciągu podlegali Sekretarzowi Obrony lub wyznaczonemu przez niego przedstawicielowi, ponieważ każdy z nich musiał być oficerem sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych. Ponadto, weryfikacja po procesie była przeprowadzana przez panel rewizyjny składający się z trzech oficerów wojskowych również mianowanych przez Sekretarza Obrony. Ustalenia komisji wojskowej dotyczące zarzutów oraz wyrok stawały się wiążące, gdy Prezydent lub Sekretarz Obrony jeżeli został wyznaczony przez Prezydenta, podejmował ostateczną decyzję w tej sprawie.

556. Komisji wojskowych nie można było uznać za „ustanowiony ustawą” sąd, ponieważ, jak uznał Sąd Najwyższy USA w sprawie *Hamden przeciwko Rumsfeldowi*, stanowiło to naruszenie prawa Stanów Zjednoczonych oraz Konwencji Genewskich (patrz również paragraf 75 powyżej).

557. W danym czasie wiadome było, że komisje wojskowe zezwalały na przetrzymywanie przez czas nieokreślony bez procesu, ponieważ nie zostały przewidziane terminy postawienia oskarżonego przed sądem. Nie istniał żaden zakaz dopuszczalności zeznań uzyskanych w drodze tortur; zeznania były uznawane za dopuszczalne wyłącznie, jeżeli Oficer Przewodniczący lub większość w Komisji uznałoby, że „dla rozsądnej osoby miałyby wartość dowodową”.

Wiadomo było również, że wszystkie procesy byłyby prowadzone w bazie wojskowej USA w Zatoce Guantánamo, bez skutecznego publicznego dostępu dla obserwatorów.

558. Chociaż zasady działania komisji wojskowych które miały zastosowanie w stosunku do skarżącego od czasu jego transportu z Polski uległy zmianie, a obecnie obowiązuje Ustawa o komisjach wojskowych z 2009 roku, to nadal przewidują karę śmierci i zawierają wiele niedoskonałości związanych z poprzednim stanem.

Sekretarz Obrony USA lub wyznaczony przez niego przedstawiciel działał jako organ powołujący dla danej komisji, zatwierdzający zarzuty podnoszone w procesie przed komisją wojskową i powołujący członków komisji, którzy musieli być członkami sił zbrojnych w czynnej służbie (lub byli przywrócenii do czynnej służby) i, jako tacy, podlegali Sekretarzowi Obrony.

Obecni obowiązujące reguły nie określały żadnego terminu, w jakim podejrzany musiał zostać oskarżony lub osądzony. Ponadto, zezwalały na odmowę oskarżonemu dostępu do niejawnych informacji lub dowodów i w odróżnieniu od procedur obowiązujących przed sądami federalnymi USA, które zakazywały dopuszczania jako dowodów pogłosek, wyraźnie dopuszczały dowody oparte na pogłoskach i nie zakazywały wydawania wyroków opartych głównie na takim materiale dowodowym.

559. Mając na względzie powszechne stosowanie tortur i nadużycia wobec osób podejrzanych o terroryzm przetrzymywanych przez USA, których zeznania mogłyby stanowić oparty na pogłoskach materiał dowodowy świadczący przeciwko skarżącemu, uniemożliwiono mu w rezultacie konfrontację ze świadkami zeznającymi przeciwko niemu. W przeciwieństwie do procedur stosowanych przez sądy federalne USA, które zabraniały dopuszczania zeznań pochodzących z wymuszonych zeznań, obecnie obowiązujące reguły komisji wojskowych dopuszczały zeznania pochodzące z wymuszonych zeznań, jeżeli zeznania takie zostałyby uzyskane w inny sposób lub gdyby wykorzystanie takich zeznań było zgodne z interesem wymiaru sprawiedliwości.

Komisje wojskowe w dalszym ciągu obradowały w odległej lokalizacji w Zatoce Guantánamo, tym samym znacząco ograniczając publiczny dostęp do postępowania toczącego się przeciwko skarżącemu. W końcu, z obecnymi zasadami komisji wojskowymi wiązały się duże wątpliwości, które były dotychczas zastosowane w zaledwie trzech przypadkach, z których żaden - w przeciwieństwie do sprawy skarżącego - nie dotyczył kary śmierci.

560. Podsumowując, skarżący zwrócił się do Trybunału, aby ten uznał, że Polska, umożliwiając jego transport ze swojego terytorium pomimo ryzyka, że będzie narażony na rażąco nierzetelny proces, naruszyła artykuł 6 § 1 Konwencji.

B. Ocena Trybunału

1. Dopuszczalność

561. Trybunał zauważa, że zarzut ten nie jest oczywiście bezzasadny w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Zauważa dalej, że nie jest z innych powodów niedopuszczalny. Musi być zatem uznany za dopuszczalny.

2. Meritum

(a) Odpowiednie zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

562. W orzecznictwie Trybunału pojęcie „rażące zaprzeczenie sprawiedliwości” jest określane jako proces, który jest oczywiście sprzeczny z artykułem 6 lub zawartymi w nim zasadami (patrz, między innymi, *Sejdovic przeciwko Włochom* [WI], nr 56581/00, § 84, ETPC 2006-II oraz *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej § 258).

W sprawie *Othman (Abu Qatada)*, cytując wiele przykładów ze swojego orzecznictwa, Trybunał odniósł się do pewnych form nierzetelności, które mogłyby stanowić rażące zaprzeczenie sprawiedliwości. Obejmują one skazanie *in absentia* bez następczej możliwości ponownego rozpatrzenia

istoty oskarżenia; rozprawa sądowa w trybie doraźnym oraz postępowanie prowadzone z całkowitym brakiem poszanowania prawa do obrony; zatrzymanie bez dostępu do niezależnego i bezstronnego sądu w celu rozpatrzenia legalności zatrzymania oraz umyślne i systematyczne odmawianie dostępu do prawnika, zwłaszcza dla osoby zatrzymanej w obcym państwie (ibid. § 259).

W innych sprawach Trybunał również przywiązywał wagę do faktu, że jeżeli obywatel ma obowiązek stawić się przed sądem złożonym, nawet częściowo, z członków sił zbrojnych przyjmujących rozkazy od władzy wykonawczej, gwarancje bezstronności i niezawisłości budzą poważne wątpliwości (patrz *Incal przeciwko Turcji*, 9 czerwca 1998 roku, § 68 i nast. *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV oraz *Öcalan*, przytoczona powyżej, § 112).

563. Jednakże „pozbawienie prawa do rzetelnego procesu” jest surowym sprawdzianem niesprawiedliwości. Pozbawienie prawa do rzetelnego procesu wykracza poza ramy samych nieprawidłowości lub braku gwarancji proceduralnych, które mogą stanowić naruszenie art. 6, jeżeli występują na terenie Układającego się Państwa. Konieczne jest naruszenie zasad rzetelnego procesu gwarantowanych przez art. 6, które jest tak znaczne, że stanowi przekreślenie lub zniweczenie samej istoty prawa gwarantowanego przez ten artykuł (patrz *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej, § 260).

564. Trybunał przyjął jasne, niezmiennie i klarowne stanowisko na temat dopuszczania dowodów uzyskanych przy pomocy tortur. Żaden praworządny system prawny nie może popierać dopuszczania dowodów - jakkolwiek wiarygodnych - które zostały uzyskane w drodze tak barbarzyńskich praktyk jak tortury. Proces jest podstawą praworządności. Dowody uzyskane przy pomocy tortur w sposób nieodwracalny szkodzą temu procesowi; zastępują praworządność siłą i niweczą reputację każdego sądu, który je dopuszcza. Zeznania uzyskane w drodze tortur są niedopuszczalne ze względu na ochronę integralności procesu oraz, w rezultacie, samej praworządności. Zakaz stosowania tortur jest podstawą (patrz *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej, §§ 264-265).

Zeznania uzyskane z naruszeniem artykułu 3 są same w sobie niewiarygodne. Rzeczywiście, doświadczenie zbyt często wskazuje, że ofiara tortur powie cokolwiek - prawdę lub kłamstwo - byleby jak najszybciej ukrócić cierpienie zadawane przez tortury (patrz *Söylemez przeciwko Turcji*, nr 46661/99, § 122, 21 września 2006 roku) oraz *Othman (Abu Qatada)*, przytoczona powyżej, § 264).

Dopuszczanie dowodów uzyskanych przy pomocy tortur jest oczywiście sprzeczne, nie tylko z artykułem 6, ale również z najbardziej podstawowymi standardami międzynarodowymi dotyczącymi rzetelnego procesu. Czyniłoby to cały proces niemoralnym i bezprawnym, a jego rezultat całkowicie nierzetelnym.

W związku z tym, gdyby takie zeznania zostały dopuszczane w procesie karnym miejsce doszłoby do rażącej odmowy sprawiedliwości (ibid. § 267).

(b) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

565. Trybunał stwierdził już, że podczas przetrzymywania w Polsce skarżący był poddawany ze strony CIA traktowaniu, stanowiącemu tortury w rozumieniu artykułu 3 i że miało to miejsce podczas przesłuchań z wykorzystaniem technik specjalnie przemyślanych do wydobywania zeznań lub przyznania się lub uzyskania informacji od schwytanych osób podejrzanych o terroryzm (patrz paragrafy 511-516 powyżej).

Ponadto, jak wynika z transkrypcji wspomnień skarżącego na temat jego przeżyć w okresie przetrzymywania przez CIA, zrelacjonowanych podczas posiedzenia przed Trybunałem ds. Rewizji Statusu Kombatanta, które odbyło się w dniu 14 marca 2007 r. w Zatoce Guantánamo, skarżący potwierdził przed władzami Stanów Zjednoczonych, że był torturowany w celu uzyskania przyznania się do winy. Stwierdził również, że aby te tortury ukrócić wymyślał różne historie oraz że był torturowany przez „ostatnie pięć lat” (patrz paragrafy 112-113 powyżej).

W związku z tym, nie może być wątpliwości co do faktu, iż duża część istotnych lub nawet decydujących dowodów przeciwko niemu została oparta o jego własne obciążające zeznania uzyskane przy użyciu tortur lub, jak wskazał, na również uzyskanych w drodze tortur lub niewłaściwego traktowania zeznaniach innych osób podejrzanych o terroryzm.

566. Trybunał zauważa, że w czasie transportu skarżącego z Polski, przed komisjami wojskowymi obowiązywała procedura przewidziana w Rozkazie Wojskowym z dnia 13 listopada 2001 r. oraz Rozkazie Komisji Wojskowej nr 1 z dnia 21 marca 2002 r. (patrz paragrafy 75-76 powyżej).

Komisje zostały utworzone w szczególności w celu osądzenia „w ramach wojny z terroryzmem pewnych osób niebędących obywatelami”, poza federalnym systemem sądowym USA. W jej skład wchodził wyłącznie oficerowie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych. Procedura odwoławcza była prowadzona przez panel rewizyjny składający się również z oficerów wojska.

Regulamin postępowania przed komisją nie przewidywał wyłączenia jakichkolwiek dowodów, w tym dowodów uzyskanych w drodze tortur, jeżeli „dla rozsądnej osoby miałyby one moc dowodową”. W dniu 29 czerwca 2006 r. Sąd Najwyższy USA w sprawie *Hamdan przeciwko Rumsfeldowi* stwierdził, że komisja wojskowa „nie była umocowana do prowadzenia postępowania” oraz że ta struktura naruszyła Ujednolicony Kodeks Wojskowy oraz artykuł 3 wspólny dla Konwencji Genewskich (patrz paragrafy 75-77 powyżej).

567. Mając na uwadze fakt, iż:

(i) komisja wojskowa nie gwarantowała bezstronności i niezawisłości od władzy wykonawczej co było przesłanką „sądu” w rozumieniu orzecznictwa Trybunału (patrz paragraf 562 powyżej);

(ii) nie miała legitymizacji w ramach prawa USA i prawa międzynarodowego, co, jak uznał Sąd Najwyższy, skutkowało brakiem jej „prawa do prowadzenia postępowania” a co za tym idzie, nie była „ustanowiona przez ustawę” w rozumieniu artykułu 6 § 1;

(iii) oraz, że istniało wystarczająco wysokie prawdopodobieństwo dopuszczenia w procesach przeciwko osobom podejrzanym o terroryzm dowodów uzyskanych przy użyciu tortur,

Trybunał uznaje, że w momencie transportu skarżącego z Polski istniało rzeczywiste ryzyko, że jego proces przed komisją wojskową będzie stanowić rażącą odmowę sprawiedliwości.

568. W przedmiotowym czasie, w świetle publicznie dostępnych informacji, oczywiste było, iż każdy podejrzan o terroryzm będzie sądzony przed komisją wojskową. Jak wskazał skarżący, procedura przed komisją budziła również poważne obawy wśród organizacji zajmujących się ochroną praw człowieka i mediów na całym świecie. Przyjęta w dniu 26 czerwca 2003 r. Rezolucja PACE z 2003 roku, wyrażała „dezaprobatę wynikającą z faktu, że osoby przetrzymywane mogą podlegać procesowi przed komisją wojskową, tym samym otrzymując odmienny standard sprawiedliwości aniżeli obywatele Stanów Zjednoczonych, co stanowi poważne naruszenie prawa do rzetelnego procesu” (patrz paragraf 229 powyżej). Władze polskie, jak i każdego innego państwa członkowskiego Rady Europy, musiały z pewnością wiedzieć o okolicznościach, które były przyczyną poważnych obaw wskazanych w Rezolucji.

Co za tym idzie, współpraca i pomoc Polski w transporcie skarżącego z polskiego terytorium, pomimo rzeczywistego i dającego się przewidzieć ryzyka, że może on zostać wystawiony na rażącą odmowę sprawiedliwości, stanowiły czyny za które państwo polskie jest odpowiedzialne na podstawie artykułu 6 § 1 Konwencji (patrz paragrafy 456 i 562-564 powyżej z odniesieniami do orzecznictwa Trybunału).

569. Wobec tego doszło do naruszenia artykułu 6§ 1 Konwencji.

X. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁÓW 2 I 3 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ARTYKUŁEM 1 PROTOKOŁU NR 6 DO KONWENCJI

570. Skarżący zarzucał, że Polska, naruszyła art. 2 i 3 Konwencji oraz art. 1 protokołu nr 6 do Konwencji poprzez świadome i celowe umożliwienie CIA jego transportu z polskiego terytorium, pomimo wyraźnych podstaw aby przypuszczać, że istnieje rzeczywiste i poważne ryzyko zastosowania wobec niego kary śmierci.

Artykuł 2 Konwencji brzmi następująco:

1. Prawo każdego do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiany życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę. ...”

2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:

(a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;

(b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem;

(c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 1 protokołu nr 6 do Konwencji brzmi następująco:

Znosi się karę śmierci. Nikt nie może zostać skazany na taką karę ani nie może nastąpić jej wykonanie.

A. Stanowiska stron

1. Rząd

571. Rząd nie przedłożył żadnych uwag dotyczących dopuszczalności i meritum tego zarzutu.

2. Skarżący

572. Skarżący oświadczył, że w momencie jego transportu było publicznie wiadomo, iż istniało wysokie prawdopodobieństwo, że podejrzani o terroryzm przetrzymywani przez USA, po co do zasady nierzetelnym procesie przed komisją wojskową, mogą zostać skazani na karę śmierci.

W przedmiotowym czasie był i dalej pozostaje narażony na rzeczywiste ryzyko skazania na karę śmierci.

Zarzuty przeciwko skarżącemu za które grozi kara śmierci zostały zatwierdzone w dniu 28 września 2011 r., jednakże postępowania nie rozpoczęło się do dnia 2 września 2014 r. Samo zatwierdzenie zarzutów za które grozi kara śmierci samo w sobie spowodowało narażenie go na permanentną krzywdę i cierpienie związane z perspektywą kary śmierci. To cierpienie i strach musiał wytrzymywać przez wiele kolejnych lat zanim proces dobiegł końca.

573. Skarżący odniósł się również do orzecznictwa Trybunału, w szczególności do sprawy *Al Saadoon i Mufdhi* (przytoczona w paragrafie 456 powyżej). Ponadto podkreślił, że w sprawie *Öcalan* (przytoczona w paragrafie 562 powyżej) Trybunał uznał, że nałożenie kary śmierci w wyniku nierzetelnego procesu stanowiłoby arbitralne pozbawienie życia sprzeczne z artykułem 2, jak również artykułem 3, ponieważ naraziłoby to jednostkę na mylną obawę, że zostanie na niej wykonana egzekucja.

574. W świetle powyższego, skarżący zwrócił się do Trybunału o uznanie naruszenia artykułów 2 i 3 Konwencji oraz artykułu 1 Protokołu nr 6 do Konwencji.

B. Ocena Trybunału

1. Dopuszczalność

575. Trybunał zauważa, że przedmiotowy zarzut nie jest oczywiście bezzasadny w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Zauważa dalej, że nie jest z innych powodów niedopuszczalny. Musi być zatem uznany za dopuszczalny.

2. Meritum

(a) Obowiązujące zasady ogólne wynikające z orzecznictwa Trybunału

576. Artykuł 2 Konwencji zakazuje ekstradycji lub deportacji jednostki do innego państwa, przy istnieniu mocnych przesłanek, że dana osoba mogłaby być narażona na realne ryzyko, że zostanie na niej wykonana kara śmierci (patrz, *mutatis mutandis*, *Soering*, przytoczona powyżej, § 111; *Kaboulow przeciwko Ukrainie*, przytoczona powyżej, § 99 oraz *Al Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 123; patrz również paragraf 456 powyżej).

577. Egzekucja orzeczonej przez sąd oznacz celowe i zamierzone unicestwienie jednostki przez władze państwowe. Niezależnie od metody egzekucji, zawsze wygaszenie życia obejmuje pewien stopień cierpienia fizycznego. W dodatku świadomość nadchodzącej śmierci z rąk Państwa nieuchronnie musi powodować intensywne cierpienia psychiczne. Fakt, iż orzekanie i stosowanie kary śmierci neguje podstawowe prawa człowieka, został uznany przez państwa członkowskie Rady Europy. W preambule do Protokołu nr 13 Układające się Państwa określają siebie jako „przekonane, że każdego prawo do życia jest podstawową wartością w społeczeństwie demokratycznym i że zniesienie kary śmierci jest niezbędne dla ochrony tego prawa i pełnego uznania wrodzonej godności ludzi każdej istoty ludzkiej” (*ibid.*, § 115).

(b) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

578. Trybunał stwierdza, że w momencie transportu skarżącego z Polski istniało znaczne i dające się przewidzieć ryzyko, że w wyniku, procesu przed komisją wojskową może wobec niego zostać orzeczonej kara śmierci (patrz paragrafy 75-76 powyżej). Biorąc pod uwagę fakt, iż skarżący w dniu 20 kwietnia 2011 r. został skazany na karę śmierci (patrz paragraf 122 powyżej), to ryzyko nie uległo zmniejszeniu.

Mając na uwadze swoje wnioski dotyczące odpowiedzialności pozwanego Państwa za naruszenie artykułu 6 § 1 Konwencji poprzez narażenie skarżącego na ryzyko rażącej odmowy sprawiedliwości w związku z przekazaniem go pod jurysdykcję komisji wojskowej, Trybunał uznaje, że ze względu na podjęte działania i zaniechania, Polska ponosi odpowiedzialność również na podstawie artykułu 2 w związku z artykułem 1 protokołu nr 6 oraz na podstawie artykułu 3 Konwencji.

579. Doszło zatem do naruszenia artykułów 2 i 3 Konwencji w związku z Artykułem 1 z Protokołu nr 6 do Konwencji.

XI. POZOSTAŁE ZARZUTY NARUSZENIA KONWENCJI

580. Wreszcie skarżący zarzucił na podstawie artykułu 10 Konwencji, że Polska odmawiając uznania, ujawnienia oraz niezwłocznego i skutecznego przeprowadzenia śledztwa w sprawie jego tajnego przetrzymywania, niewłaściwego traktowania i transportu, naruszyła przysługujące jemu i opinii publicznej prawo do prawdy określone w art. 2, 3, 5 i 10 Konwencji.

Artykuł 10 Konwencji brzmi:

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażenia opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państwa do poddania procedurze zezwoleń przedsięwzięciom radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.

2. Korzystanie z tych wolności pociągających ze sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

581. Trybunał zauważył, że w sprawie *El-Masri* został podniesiony podobny zarzut, który został uznany za niedopuszczalny ze względu na jego oczywistą bezzasadność (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 264-265).

582. Trybunał nie znajduje żadnego powodu, aby w niniejszej sprawie twierdzić inaczej i uznaje, że ww. zarzut musi zostać odrzucony zgodnie z artykułem 35 §§ 3 (a) oraz 4 Konwencji.

XII. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 46 KONWENCJI

583. Artykuł 46 Konwencji brzmi następująco:

1. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.
2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem. ..

584. Skarżący zwrócił się do Trybunału o nakazanie Rządowi użycia wszelkich dostępnych środków - włączając w to uzyskanie od Rządu USA dyplomatycznych gwarancji – aby nie dopuścić w jego przypadku do wykonania kary śmierci i zapewnienia mu w Polsce odpowiednich mechanizmów procesowych w celu przyznania mu zadośćuczynienia.

Zgodnie z jego stanowiskiem środki te powinny stanowić, między innymi:

(i) złożenie do Sekretarza Obrony USA pisemnych oświadczeń przeciwko karze śmierci, o treści wskazanej przez wojskowego obrońcę skarżącego;

(ii) uzyskanie od Rządu USA dyplomatycznych gwarancji, że nie skaże go na karę śmierci;

(iii) podjęcie wszelkich możliwych kroków w celu stworzenia możliwości kontaktu ze skarżącym w Zatoce Guantánamo, włączając w to wysłanie delegatów na spotkanie z nim i objęcie nadzorem jego traktowania w okresie osadzenia;

(iv) zatrudnienie i pokrycie kosztów prawników uprawnionych i dopuszczonych do działalności w ramach danych jurysdykcji, w tym w postępowaniach wojskowych, karnych lub innych, aby podjęli wszelkie niezbędne czynności zmierzające do ochrony praw skarżącego w okresie przetrzymywania przez USA.

Ponadto, Polska miała zakończyć ciągłe naruszenia jego praw poprzez przeprowadzenie skutecznego śledztwa, biorąc również pod uwagę znaczenie dla społeczeństwa w i poza Polską w poznaniu prawdy na temat jego sprawy.

585. Rząd nie przedstawił żadnych uwag w tej kwestii.

586. Trybunał przypomina, że na podstawie art. 46 Konwencji, Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami, a Komitet Ministrów czuwa nad wykonaniem wyroków. Oznacza to, że gdy Trybunał uznaje naruszenie, pozwane Państwo ma prawny obowiązek nie tylko wypłacić zainteresowanym stronom kwoty przyznane tytułem słusznego zadośćuczynienia na podstawie art. 41, ale również przyjąć niezbędne środki ogólne oraz, o ile jest to w danej sprawie konieczne, indywidualne. Ponieważ wyroki Trybunału mają co do zasady charakter deklaratoryjny, to podstawą dla danego Państwa jest dokonanie wyboru, pod nadzorem Komitetu Ministrów, jakie środki należy przyjąć aby spełnić

swój prawny obowiązek określony w art. 46 Konwencji pod warunkiem, że środki te są zgodne z wnioskami zawartymi w wyroku Trybunału (patrz *Hirsi Jamaa i Inni przeciwko Włochom* [WI], nr 27765/09, § 209, ETPC 201; *Assanidze przeciwko Gruzji* [WI], nr 71503/01, §§ 198 i 202, ETPC 2004-II; *Ilaşcu i Inni*, przytoczona powyżej, § 490 oraz *Al Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej § 170).

587. Jednakże w niektórych szczególnych przypadkach, Trybunał może uznać za korzystne lub nawet konieczne wskazanie pozwanemu Rządowi kategorii środków, które mogą lub powinny zostać przyjęte przez Państwo w celu zakończenia sytuacji, która była źródłem stwierdzonego naruszenia. Zdarza się, że charakter naruszenia może nie pozostawiać realnego wyboru co do środków indywidualnych, które należałoby przyjąć (patrz *Hirsi Jamaa i Inni*, przytoczona powyżej, §§ 209-211, ETPC 2012; *Assanidze*, przytoczona powyżej, § 202; *Al Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 171 oraz *Savriiddin Dzhurayev przeciwko Rosji*, nr 71386/10, §§ 252-254, ETPC 2013 (wyciągi/skrót/abstrakt)).

W szczególności w sprawach, w których wydalenie skarżącego z terytorium pozwanego Państwa - niezależnie od tego, czy w ramach zgodnej z prawem procedury, np. ekstradycji lub deportacji (patrz *Hirsi Jamaa*, przytoczona powyżej, §§ 9-13 oraz *Al Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, §§ 45-89) czy w ramach przymusowego transportu (patrz *Savriiddin Dzhurayev*, przytoczona powyżej, § 138) naraziłoby go na poważne ryzyko zastosowania wobec niego niewłaściwego traktowania niezgodnego z artykułem 3 lub na ryzyko skazania na karę śmierci, Trybunał może wymagać, aby dane Państwo „podjęło wszelkie możliwe kroki” w celu uzyskania od Państwa przeznaczenia odpowiednich dyplomatycznych gwarancji. Takich gwarancji można się domagać, nawet jeżeli skarżący został już przetransportowany z terytorium pozwanego Państwa, ale ryzyko w dalszym ciągu istnieje (patrz *Hirsi Jamaa*, przytoczona powyżej, § 211 oraz *Al Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 171).

588. Zdaniem Trybunału, zasady te stosuje się *a fortiori* w przypadkach, w których jednostka, tak jak w niniejszej sprawie, została poddana wydaniu w trybie nadzwyczajnym „pozasądowemu transportowi osób z jednej jurysdykcji lub Państwa, dla celów osadzenia i przesłuchiwania poza standardowym systemem prawnym” (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, §§ 219-221).

Obecny stan rozwoju międzynarodowego prawa oraz stosunków międzynarodowych nie uniemożliwia pozwanemu Państwu podjęcia realnych środków zaradczych z myślą o ochronie skarżącego przed istniejącym ryzykiem o jego życie i zdrowie w ramach obcej jurysdykcji (patrz *Savriiddin Dzhurayev*, przytoczona powyżej, § 254 z dalszymi odniesieniami oraz *Al-Saadoon i Mufdhi*, przytoczona powyżej, § 171).

589. Trybunał uznał już, że w skutek działań i zaniechań polskich władz w kontekście ich współudziału w funkcjonowaniu Programu CIA dotyczącego HVD na ich terytorium, skarżący został narażony na ryzyko orzeczenia wobec niego kary śmierci (patrz paragraf 579 powyżej). Pomimo faktu, iż postępowanie w jego sprawie przed komisją wojskową jest nadal w toku, a wynik procesu pozostaje niepewny, to ryzyko takie wciąż istnieje (patrz również paragraf 276 powyżej). Dla Trybunału, spełnienie przez Państwo obowiązków określonych w artykule 2 i 3 Konwencji w związku z artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji wymaga od Rządu podjęcia starań w celu zniwelowania tego ryzyka tak szybko jak to możliwe poprzez uzyskanie od władz USA gwarancji, że skarżący nie zostanie poddany karze śmierci.

XIII. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

590. Artykuł 41 Konwencji brzmi:

Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie.

A. Szkoda

591. Skarżący nie przedstawił roszczenia w związku ze szkodą majątkową.

592. Odnosnie do szkody niemajątkowej, oświadczył, że był ofiarą szeregu niezwykle poważnych naruszeń Konwencji. Wskazując na okrucieństwo metod przesłuchiwania, którym został poddany, przetrzymywanie incommunicado oraz naruszenie jego prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, które znosił przez sześć miesięcy podczas osadzenia w Polsce oraz po jego transporcie z Polski w obliczu poważnego ryzyka dalszych równie poważnych naruszeń Konwencji, zwrócił się do Trybunału o przyznanie mu w związku z tym zadośćuczynienia w wysokości 300 000 euro.

593. Rząd oświadczył, że roszczenia skarżącego były przedwczesne.

594. Artykuł 41 daje Trybunałowi prawo przyznania pokrzywdzonej stronie zadośćuczynienia w wysokości, jaką uważa za odpowiednią.

Trybunał stwierdził w niniejszej sprawie poważne naruszenie przez pozwane Państwo kilku przepisów Konwencji. Twierdził, że pozwane Państwo jest odpowiedzialne za sprzeczne z artykułem 3 traktowanie skarżącego i jego tajne przetrzymywanie z naruszeniem artykułu 5. Pozwane Państwo nie zdołało również przeprowadzić skutecznego śledztwa zgodnie z wymogami określonymi w artykułach 3 i 13 Konwencji. Ponadto

Trybunał stwierdził naruszenie praw skarżącego określonych w artykule 8. Dodatkowo pozwane Państwo zostało uznane za odpowiedzialne za umożliwienie CIA transportu skarżącego z jego terytorium, pomimo istnienia poważnego ryzyka, że może on zostać poddany rażąco nierzetelnemu procesowi z naruszeniem artykułu 6 § 1 oraz że może zostać wobec niego orzeczona kara śmierci z naruszeniem artykułów 2 i 3 Konwencji w związku z artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji (patrz paragrafy 487–579 powyżej).

W świetle powyższego Trybunał uznaje, że skarżący bezsprzecznie poniósł szkodę niemajątkową, która nie może zostać naprawiona przez samo stwierdzenie naruszenia.

595. Wobec tego, mając na uwadze nadzwyczajną powagę naruszeń Konwencji, których skarżący był ofiarą oraz orzekając w oparciu o zasadę słuszności zgodnie z artykułem 41 Konwencji (patrz *El-Masri*, przytoczona powyżej, § 270), Trybunał przyznaje skarżącemu 100 000 euro powiększoną o wszelkie podatki, które mogą zostać nałożone na tę kwotę.

B. Koszty i wydatki

596. Skarżący nie żądał zwrotu kosztów i wydatków związanych z postępowaniem.

597. W związku z tym, nie ma potrzeby przyznawać mu jakiegokolwiek kwoty z tego tytułu.

C. Odsetki za zwłokę

598. Trybunał uznaje za stosowne, aby odsetki za zwłokę były naliczane według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH WZGLĘDÓW, TRYBUNAŁ, JEDNOGŁOŚNIE,

1. *Postanawia* odnieść się do meritum zarzutów przedwstępnych Rządu odnośnie do niewyczerpania krajowych środków odwoławczych i oddala je;
2. *Stwierdza*, że pozwane Państwo nie zdołało spełnić swoich obowiązków określonych w artykule 38 Konwencji;
3. *Uznaje* zarzuty na podstawie artykułów 2, 3, 5, 6 § 1, 8 i 13 Konwencji oraz artykułu 1 Protokołu nr 6 do Konwencji za dopuszczalne, a pozostałą część skargi za niedopuszczalną;

4. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji w jego aspekcie proceduralnym ze względu na nieprzeprowadzenie przez pozwane Państwo śledztwa w sprawie zarzutów skarżącego dotyczących poważnych naruszeń Konwencji, włączając w to tortury, niewłaściwe traktowanie i nieujawnione przetrzymywanie;
5. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji w jego materialnym aspekcie w związku ze współudziałem pozwanego Państwa w Programie CIA dotyczącym osób zatrzymanych o wysokiej wartości w sposób umożliwiający władzom Stanów Zjednoczonych poddawanie na swoim terytorium skarżącego torturom i niewłaściwemu traktowaniu oraz transport skarżącego ze swojego terytorium pomimo istnienia realnego ryzyka, że zostanie on poddany traktowaniu sprzecznemu z artykułem 3;
6. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 5 Konwencji w związku z nieujawnionym przetrzymywaniem skarżącego na terytorium pozwanego Państwa oraz faktu, że pozwane Państwo umożliwiło władzom Stanów Zjednoczonych transport skarżącego ze swojego terytorium, pomimo istnienia realnego ryzyka, że zostanie on poddany dalszemu nieujawnionemu przetrzymywaniu;
7. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji;
8. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia artykułu 13 Konwencji w związku z brakiem skutecznych środków odwoławczych wobec zarzutów skarżącego opartych na art. 3 Konwencji;
9. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w związku z transportem skarżącego z terytorium pozwanego Państwa pomimo istnienia realnego ryzyka, że może zostać narażony na rażącą odmowę sprawiedliwości;
10. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 2 i 3 Konwencji w związku z artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w odniesieniu do transportu skarżącego z terytorium pozwanego Państwa pomimo istnienia realnego ryzyka, że może wobec niego zostać orzeczona kara śmierci;

11. *Stwierdza*

(a) że pozwane Państwo ma zapłacić skarżącemu, w terminie trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się prawomocny w rozumieniu artykułu 44 § 2 Konwencji, kwotę 100 000 euro (sto tysięcy euro) z tytułu szkody niemajątkowej powiększoną o wszelkie podatki, które mogą zostać nałożone na tę kwotę;

(b) za okres od upływu określonego powyżej terminu trzymiesięcznego do dnia zapłaty, należne są odsetki zwykłe od określonej powyżej kwoty, naliczone według stopy równej krańcowej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, obowiązującej w okresie zwłoki, powiększonej o trzy punkty procentowe;

12. *Oddala* w pozostałej części roszczenia skarżącego o słuszne zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim, notyfikowano na piśmie w dniu 24 lipca 2014 r., zgodnie z Regulami 77§§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Françoise Elens-Passos
Kancierz

Ineta Ziemele
Przewodniczący